

# SOSYALİST POLİTİKA

ÜÇ AYLIK KİTAP DİZİSİ Mayıs 1995 Sayı: 5

## Sosyalist Politika Tezleri

Ne Aklın Kötümserliği, Ne İradenin İyimsenliği  
**Metin ÇULHAOĞLU**

Umut mu, Umutsuzluk mu?  
**İlhan Kamil TURAN**

Solda "Yeni" Paradigma: Yeni  
**Ali Önder ÖNDEŞ**

Gereksiz Ürkeklikler Aşılmalı  
**Haluk ŞAĞ**

Anlatılan "Onların" Hikayesi  
**Nevzat Levent TAŞCI**

# **SOSYALIST POLITIKA**

**SOSYALİST POLİTİKA KİTAP DİZİSİ 5**

**Sarmal Yayınevi**

**Babiali Cad. Pak Han No: 16/4 Cağaloğlu-İstanbul**

**Ankara:**

**Konur Sokak No: 12/27 Kızılay**

**Tel: (312) 418 39 50**

## İÇİNDEKİLER

|                                                                                                                                    |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Türkiye için Yeni Ufuklar: Yurtta Maraza, Cihanda Maraza</b><br><b>Sosyalist Politika</b>                                       | 5   |
| <b>Sosyalist Politika Tezleri</b>                                                                                                  | 13  |
| <b>Ne Aklın Kötümserliği, Ne İradenin İyimserliği</b><br><b>Metin ÇULHAOĞLU</b>                                                    | 25  |
| <b>Umut mu, Umutsuzluk mu? Türkiye Sosyalist Hareketinden</b><br><b>Görünümler ve Açılım Sancıları</b><br><b>İlhan Kamil TURAN</b> | 43  |
| <b>Solda "Yeni " Paradigma: Yeni</b><br><b>Ali Önder ÖNDEŞ</b>                                                                     | 73  |
| <b>Gereksiz Ürkeklikler Aşılmalı</b><br><b>Haluk SAVAŞ</b>                                                                         | 79  |
| <b>Uykudan Önce</b><br><b>Metin ÇULHAOĞLU</b>                                                                                      | 89  |
| <b>Anlatılan "Onların" Hikayesi</b><br><b>Nevzat Levent TAŞÇI</b>                                                                  | 91  |
| <b>Yılan Hikayesi (Son Bölüm)</b><br><b>Metin ÇULHAOĞLU</b>                                                                        | 103 |
| <b>İslam Fundamentalizmi</b><br><b>Tarık AKÇAOĞLU</b>                                                                              | 109 |



## TÜRKİYE İÇİN YENİ UFUKLAR:

### YURTTA MARAZA, CİHANDA MARAZA

*Sosyalist Politika*'nın 4. kitabının yayınlanmasından bu yana geçen üç ay içinde Türkiye'de önemli gelişmeler oldu. Hepsi üstüste geldi: Gazi Mahallesi ve Ümraniye "olay"ları, Kuzey Irak'taki askeri operasyon, GAP'ın ünlü tüneline su verilmesi ve nihayet Tansu Çiller'in en son ABD gezisi...

Aynı anda hem kolay hem de zor olan işlerden biri, dış ve genel politika yorumculuğudur. Kolaydır, çünkü bir sürü olasılık ve bağlantıdan söz edip bunlardan hiç olmazsa birini tutturabilirsiniz. Kolaydır, çünkü, sözgelimi belirli bir güce belli bir niyet atfetmişseniz, o güç kalkıp da "benim vallahi öyle bir niyetim yok" diye size tekzip göndermez. Eğer ortada bir fiil varsa, bu gücün, "olay günü orada olmadığını" kanıtlayarak sizin kurgunuzu itibarsızlaştırması gibi bir risk de yoktur.

Buna karşılık, dış ve genel politika yorumculuğu zor bir iştir. Çünkü somut veri, açıklama, tanık vb. bulmak neredeyse olanaksızdır. Ayrıca, birbiriyle bağlantılı sayısız olgu arasında az çok mantıklı bağlar kurmak da herkesin harcı olmasa gerek. Sonra, özellikle dış politika söz konusu olduğunda, hergün, her hafta, her ay binlerce makale, yazı, yorum yayımlanmaktadır. Bunların hepsine ulaşmak elbette büsbütün olanaksızdır.

Sözü getirmek istediğimiz asıl nokta şurası: Bir ülkede sosyalist hareket ne kadar güçlü ve eylemliyse, uluslararası ve ulusal politik gelişmeler konusundaki yorumlar da o kadar az uçuk, spekülatif ve konspiratif olur. Buna karşılık, sosyalist hareket ne kadar güçsüzse, yorum adına yapılan spekülasyonlar ve konspiratif senaryolar da o kadar artar. Bu, doğası gereği böyledir. "Diline vurma" diye bir deyim vardır; bu deyim bu alanda özellikle geçerlidir.

Bugün Türkiye sosyalist hareketi güçlü bir konumda değil. Buna karşılık, içerde ve hemen yanıbaşımızda cereyan eden gelişmeler öyle kapsamlı ki, bu gelişmelerin hiç güçlenemese bile eninde sonunda sosyalist hareketi ve sosyalistleri de derinden etkilemesi kaçınılmazdır. Aşırı konspiratif kurgular, sosyalist hareketin bugünkü göreceli güçsüzlüğünde, çaresizliğin ve edilgenliğin dozunu artıracığı için tehlikelidir. Dolayısıyla, yorum yaparken, basit de olsa en aşıkâr ve tutarlı görünenle yetinmek, özel ayrıntılara inmekten kaçınmak en doğrusudur.

## "Yeni Dünya Düzeni"nin Sorunları

Başlangıç noktası, "yeni dünya düzeni" denilen bugünkü uluslararası güç ilişkilerini en basit düzeyde de olsa tanımlamak olmalıdır. Böyle bir tanım şu gerçeği ortaya koyacaktır: Reel sosyalizmin yıkılmasının ardından tam anlamda global bir sistem konumuna gelen emperyalist kapitalizm, askeri ve politik alanda ABD'nin tartışılmaz hegemonyası altında, ekonomik alanda ise ABD, Avrupa ve Japonya'nın kendi yakın coğrafi çevreleriyle oluşturdukları bloklar arası rekabet içinde 21. yüzyıla doğru evrilmektedir.

Ancak, ortada dikensiz gül bahçesi değil çok ciddi bir sorun vardır. Bu sorunun boyutları birkaç altbaşlıkla şöyle anlatılabilir: 1) ABD, askeri ve politik anlamda hegemonyasını tartışılmaz biçimde korumaktadır; 2) aynı ABD, ekonomik alandaki belli açıklarını kapatmakla birlikte, Avrupa ve Japonya karşısında görece bile olsa herhangi bir üstünlük taşımamaktadır; 3) ABD'nin askeri ve siyasal üstünlüğü, bu ülkenin, ekonomik ilişkiler açısından kendi hegemonyası altında olmayan coğrafi alanlara da uzanmasını gerektirmektedir; 4) bu konumuyla her alana uzanması gereken ABD, bunun için bazı alt ayaklar ya da güvenilir basamaklar oluşturmak zorundadır; 5) ABD'nin, askeri ve politik alanlardaki hegemonyası ötesinde, özellikle belirli coğrafi bölgeler söz konusu olduğunda *doğrudan ekonomik* çıkarları da vardır; 6) ABD'nin askeri ve politik üstünlüğünü sorgulamayan iki rakip kapitalist odak, iş bu ülkenin kimi doğal kaynaklara uzanmasına geldiğinde daha itirazcı olabilmektedir; ve 7) bu üç ana bloktan Avrupa'ya daha fazla yönelen, kendi başına ayrı bir askeri-ekonomik güç oluşturmak isteyen ya da ekonomik olarak Avrupa'ya yanaşırken ABD'nin bölgesel askeri ihtiyaçlarını gidermeyi düşünen ikinci ve giderek üçüncü sınıf kapitalist ülkelerin varlığı, bu tabloyu iyice karmaşıktırmaktadır.

Açıkkası, Türkiye söz konusu olduğunda, Gazi/Ümraniye olaylarından GAP'a, Kuzey Irak operasyonundan Çiller'in son ABD gezisine kadar son birkaç ayın bütün gelişmeleri, mantığını, özellikleri yukarıda 7 madde halinde sıralanan karmaşık tabloda bulmaktadır.

Elbette daha fazla açıklık gerekiyor. Açıklık için, Sovyetler Birliği'nin çözülüşüyle birlikte, Türkiye'nin de tam ortasında yer aldığı, Balkanlar'dan Orta Asya'ya, Kafkaslar'dan Orta Doğu'ya uzanan bölgede meydana gelen gelişmeleri hatırlamakta yarar var.

## Bir Kez Daha: "Jeopolitik Önem"

Sınırları az önce çizilen bölge, gerek ekonomik potansiyeli gerekse petrol kaynakları açısından gerçekten büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, günümüzün emperyalist ekonomik-askeri hegemonya, vesayet ve paylaşım ilişkilerinin (ve çelişkilerinin) bu bölgede yoğunlaşması doğaldır. Özellikle eklemek gerekiyor: BDT'nun lideri konumundaki Rusya, Sovyetler'den boşalan yeri kapitalist bir dünya gücü olarak doldurmaya niyetli görünmektedir.

Rusya'nın ABD'ye yönelik muhtaçlığına karşın, bölgede üslenilecek siyasal roller konusunda iki devlet arasında bir uzlaşmanın sağlanamadığı, gerilim noktalarının çeşitli uluslararası platformlarda ortaya sürülmesiyle netlik kazandı. Örneğin Rusya, NATO toplantılarında, içinde bulunduğu karışık duruma karşın önemli iddialar ileri sürdü. *Wall Street Journal* yorumcularından Rob Sobhni Rusya'nın konumunu şöyle değerlendirmektedir:

"Rusya... NATO ile barış için ortaklık anlaşmasını imzalamadan önce, kendisine global bir güç statüsü tanınmasını talep etmiştir. Örnek vermek gerekirse, Moskova, Azerbaycan'ın, Hazar Denizi ve Basra Körfezi'nin zengin petrol bölgeleri ile NATO'nun doğu kanadına kadar kendi nüfuzunu kullanabileceği stratejik bir üs olarak kalmasında ısrar etmektedir." (WSJ, 28 Haziran 1994).

Demek ki, "yukarıda" Rusya var; gözünü aşağıya dikmiş bakıyor. Peki, aşağıda ne var?

Eskiden, "aşağıda" işler daha rutindi. Emperyalizm, bir ayağını SSCB'ne dayayan Arap dünyası karşısında kendi ayağını İsrail'e dayardı. Şimdi, bu stratejinin hiçbir temeli, esbabı mucibesi kalmamıştır. Ancak, ABD, kartları yeniden kararken en azından bir dönem için bütün güvenlik önlemlerini almayı düşünmüş, bu bağlamda önce Irak liderliğinde oluşturulmaya çalışılan Arap Birliği'ni Körfez Savaşı'yla Körfez'e gömmüş, Kuzey Irak'ta fiili bir "Kürt egemenlik bölgesi" yaratmış ve Filistin sorununa düzen içi bir "çözüm" getirmiştir. Bu arada İran'daki İslam radikalizminin sert biçimde uyarılması da ihmal edilmemiştir. Bu uyarılar, bugün "köşeye sıkıştırma" noktasına ulaşmıştır.

İsrail'in gözbebeği olmaktan çıkmasıyla, ABD'nin Orta Doğu politikası daha "Arap-sever" bir yan kazanmış, ABD de Araplar tarafından daha fazla sevilir olmuştur. Artık iki güç arasında cambazlık yapma olanakları kalmayan "üçüncü dünyacılar" ya da "kapitalist olmayan yol"cular hizaya gelmeye başlamışlardır. Bir zamanların ünlü Sahra kartalı Kad-dafi bile, Clinton'un 68'liliğini ve Viet Nam Savaşı karşıtlığını övdükten sonra "iyi Clinton kötü CIA" tekerlemesinde karar kılmıştır (Newsweek, Nisan 1994). Her ülkede olduğu gibi ABD'de de siyasal iktidar ile devlet içindeki şu ya da bu odak arasında birtakım gerilimler, hatta anlaşmazlıklar olabilir. Ancak, bu tür anlaşmazlıklar bir yana, bugün ABD ile Arap dünyası arasındaki yakınlaşma, yeni dönemin belirleyici Orta Doğu faktörlerinden biri durumundadır.

Balkanlar'daki durum ise Slav hegemonyasının giderek güçlenmeye başladığını göstermektedir. Balkanlar'ın yanısıra, Transkafkasya bölgesinde de Slav hegemonyasının yerleştirilmesinde önemli adımlar atılmaktadır. Bütün bu gelişmeler, ABD-Rusya geriliminin bir derece daha tırmanmasına yol açmıştır.

### **Sağım, Solum, Önüm Arkam Sobe**

İşte, Türkiye'nin sağ, solu, önü ve arkası, özetle böyledir.

Burada, önemli bir saptama yapmak gerekiyor. *Kısa bir süre önce, özellikle Özal'ın iteklemeleriyle geleneksel itidal damgalı dış politikayı kenara atıp "emperyal" devlet olmaya soyunan ve bunu beceremeyip boyunun ölçüsünü alan Türkiye, günümüzün koşullarında bu hamleyi bir kez daha denemek istemektedir.*

Birinci Paylaşım Savaşı'ndan Soğuk Savaşa, oradan Körfez Savaşı'na istikbalini hep global huzursuzluklarda arayan Türkiye, kendine yeni ve "geniş ufuklu" misyonlar biç-tirebileceği uluslararası ve bölgesel koşulların olduğu inancındadır. Cumhurbaşkanı Demirel, bu fırsatlar ortamını şöyle değerlendirmiştir : "Her ülke ve toplum, küreselleşmenin sunduğu fırsat ve imkanlardan ancak konumu ve çabası oranında faydalanacaktır. Türkiye, çevresindeki sorunların çözümüne, uyumsuzlukların kontrol altında tutulmasına ve uluslararası ilişkilerde her alanda aktif roller almaya gönülden çaba harcamaktadır." (TBMM Aylık Bülten, Ağustos-Eylül 1994, s.34).

Türkiye Boğaz'a iki köprü yapmış, bir üçüncüsünü düşünmektedir. Ancak, doğu ile batı arasında "köprü olma" arzusu, bugüne kadar Türkiye'nin kendisinden başka kimseye cazip gelmemiştir. Türkiye hep doğu ile batı, kuzey ile güney, Hristiyan Dünyasıyla İslam Dünyası arasında köprü olmayı düşünmüştür. Bunu neredeyse bir tutku haline getirdiğinden, köprüden başka bir şey olmak son zamanlara kadar pek aklına gelmemiştir. ABD'nin dış ilişkiler ve Türkiye uzmanlarından O. Lesser'in değerlendirmesine göre, böyle bir "köprü" olabilmek için, her iki taraftakilerin Türkiye'ye "hadi sen köprü ol" demeleri gerekir. Burada, yani "köprü" modelinde, köprü'nün, *her iki taraf için de* bir değeri, bir tür "model" niteliği olması gerekir. Oysa Türkiye bu anlamda köprü falan olamaz ve kimse de ona böyle bir misyon biçmemektedir. Türkiye'nin bir "bağlantı" misyonu ve konumu elbette vardır. Ama bu, "köprü"lükle değil, tek taraflı *sıçrama tahtalığı* ile ilgilidir.

En son Kuzey Irak askeri operasyonu, Türkiye'nin bu gerçeği görmeye başladığının bir işareti sayılabilir. Başka deyişle Türkiye, köprü olma düşünü, batıdan doğuya doğru sıçrama tahtası, doğudan batıya doğru ise barikat ya da kalkan olma misyonlarının kaynaştırılmasıyla ikame etmeye niyetli görünmektedir. Burada, bir noktanın açıkça belirtilmesinde yarar vardır: Kuzey Irak operasyonunu tek başına "PKK derdi" ile açıklamak büyük bir aymazlık olacaktır. Bir diğer aymazlık ise, Türkiye'nin bu operasyonla iyiden iyiye itibarsızlaşmasını ve batıdan bütünü tecrit olmasını beklemek olacaktır. Türk ve Kürt solunun belirli kesimlerinin umutlarını ve beklentilerini anlamak gerçekten mümkün değildir. Eğer emperyalizm "ben aslında senin adamınım" diye bas bas bağırarak ortalıkta perendeler atan birine salt insan hakları ihlalleri ve ulusal baskı gibi nedenlerle yüz çevirecekse, o zaman ortada gerçekten emperyalizm ve emperyalist çıkar diye bir şey yoktur; o zaman gerçekten de bugün dünya olaylarına yön veren başlıca ilke, demokrasi ve insan haklarıdır...

Bu durumda, son Irak operasyonunu üç temel ayağa dayanan bir stratejinin uygulanması biçiminde açıklamak yerinde olacaktır. Birincisi, Türkiye burjuvazisinin sermaye birikim süreçlerinde yaşadığı tıkanıklığı aşmanın bir yolu, dünya emperyalizmiyle daha "emperyal", daha "nüfuzlu" bir ülke olarak bütünleşmede görülmektedir. İkincisi; Türkiye burjuvazisi ve onun siyasal temsilcileri, dış misyonlarla atbaşı giden bir operasyonla, iç huzursuzluk/iç sindirme diyalektiğini, hem dış piyasa değerini artırmak hem de ağır bir siyasal/ideolojik hegemonyanın ön hazırlığı için kullanmak istemektedir. Üçüncüsü; Türkiye, ABD-Avrupa-Japonya ve bir alt etmen olarak da Rusya odaklı ve kaynak paylaşımı ağırlıklı ilişki ve çelişkilerin bileşkesini "aradan fırlama" modeli için kullanmayı amaçlamaktadır. Özetle, günümüzün karmaşık belirlenimli uluslararası ve bölgesel koşulları, Türkiye'ye, kısa bir süre önce askıya alınan "emperyal misyonlu ülke" perspektifini yeniden hatırlatmıştır.

### **Türkiye'nin Kozu**

Dikkat edilirse, buraya kadar, Türkiye'nin ekonomik gücünü, kapitalist birikimin olanak ve sınırlarını, giderek ülkenin toplumsal/siyasal yapısını bir kenara bırakan ve salt "dış politika olanakları"na değinen bir tablo çizildi. Şimdi, bu tablonun eksik olan yanlarını tamamlamak gerekiyor. Burada da devreye Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkileri, bu arada elbette "Gümrük Birliği" konusu giriyor.



Bu konuda önce sapla samanı birbirinden ayırmak gerekiyor. Bugün Türkiye'nin gündeminde olan, Gümrük Birliği'dir, Avrupa Birliği değil. Avrupa Birliği'ne tam üyelik, Türkiye için oldukça uzak bir olasılıktır. Buna karşılık, Gümrük Birliği de Türkiye açısından önemli sonuçlar getirecek bir anlaşmadır. Bu sonuçların kestirilebilmesi için, önce başlara dönüp bugünkü uluslararası ilişkiler dengesini ve bu dengede Türkiye'ye biçilen misyonu yeniden hatırlamakta yarar var.

Özetle ve kabaca söylemek gerekirse, bugün uluslararası süreçlerin asal belirleyeni, ABD (giderek NAFTA), Avrupa Birliği ve Japonya (giderek EPAC) arasındaki güç dengelerinin nihai bileşkesidir. Bu bileşke, Avrupa Birliği'nin Türkiye'yi nerede tutmak istediğini belirlemektedir. Görülebildiği kadarıyla Türkiye'yi tam anlamda içine sokmaya hiç de niyetli olmayan Avrupa, Orta Doğu, Kafkaslar ve Orta Asya'da bir yanda Rusya'nın hem ekonomik hem siyasal anlamda, öte yanda da doğudan gelen Japonya'nın ise salt ekonomik anlamda önünü kesmenin bir aracı olarak görmektedir. Avrupa, bu işi, Türkiye'yi *içine alarak değil yürütüncesinde tutarak* yapabileceğini düşünmektedir. Türkiye'nin, Avrupa Birliği dışında bir alternatifi, ekonomik bütünleşme aramışı yoktur. Rusya'nın ve Orta Doğu'daki Arap ülkelerinin Türkiye için bu anlamda bir alternatif oluşturmaları ise söz konusu değildir. Bu durumda, Avrupa için, Türkiye'nin eli kendisine mahkumdur.

Avrupa işe böyle bakarken, Türkiye "kazın ayağı tam da öyle değil" demektedir. Türkiye'ye bunu dedirten, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin bir tür üstbelirleyeni olarak ABD'nin bölgedeki politik, askeri ve nihayet ekonomik çıkarlarıdır. Fattan kız rolündeki Türkiye, ABD'nin askeri ve politik çıkarlarıyla flört ederek Avrupa'nın karşısına koz sahibi kimliğiyle çıkmak istemektedir. Bu yönelimin ABD nezdinde alıcı bulduğunu söylemek mümkündür. Türkiye'nin Kuzey Irak operasyonunun ABD tarafından Avrupa'ya göre daha onaylayıcı bir tutumla karşılanmasının nedeni de budur.

Açık konuşmak gerekirse, buraya kadar ele alınan parametreler ışığında Türkiye'nin politikasının duvara tosladığını ya da bu politikanın zaten hiçbir temele dayanmadığını söylemek mümkün değildir. Türkiye'nin sorunu ve açmazı, dar anlamda bu varsayımlarda ve bunların ürünü olan girişimlerde değil, kendi içindeki çelişkilerdedir.

Türkiye'nin şu an yaşadığı çelişkilerin, Gümrük Birliği'ni izleyecek süreçlerle daha da derinleşmesi kaçınılmazdır. Hemen belirtelim ki, burada Türkiye'deki sanayiın bütünüyle çökmesi ya da Türkiye'ye yalnızca Avrupa'nın hiç istemediği çevre kirleticisi vb. sanayilerin gelmesi gibi biraz katastrofik kaçan tahminlerden söz etmiyoruz. Bunlar olabilir de olmayabilir de. Asıl önemli olan, Gümrük Birliği'nin Türkiye'yi başbaşa bıraktığı üstesinden gelinmez bir çelişkidir. Türkiye'nin Avrupa ile entegrasyonu, kapitalist işleyişin temel kurallarına bir rötüş getirecektir. Kapitalizmin mantığı, "özgür" emek ile "özgür" sermayenin buluşmasına dayanır. Buna karşılık Türkiye'nin yakın geleceğine damgasını vuracak olgu, özgür sermayenin, sabit ve prangalı emeğin üzerinde özgürce uçuşup istediğine konmasıdır. Böyledir; çünkü sermayenin serbest dolaşımının öngörüldüğü koşullarda, Türkiye açısından, emeğin serbest dolaşımı kesinlikle söz konusu değildir ve olmayacaktır. Bu durumda, eğer istenen yabancı sermayenin Türkiye'ye gelmesi, sanayide olsun hizmetlerde olsun joint venture tipi girişimlerle, o zaman Türkiye'nin hem ucuz, hem sakin, üstelik de işsizlikle payandalanan bir "cennet" olarak tutulması gerekecektir.



Başka çare yoktur. Çünkü gerek globalleşme gerekse onun bir uzantısı olan Avrupa Gümrük Birliği, Türkiye'nin bir ulus devlet olarak ulusal politikalar belirleme alanını çok büyük ölçüde daraltmaktadır. Artık Türkiye'de "ne yapalım biz istiyoruz da IMF istemiyor" retoriğine bir de "verecektik ama Avrupa Birliği verdimiyor" gerekçesi eklenecektir. Vergi gelirlerinin düştüğü, kamu açıklarının büyüdüğü, emek verimliliğinin teknoloji itisiyle yükseltilemediği, döviz kurlarıyla oynamanın mümkün olmadığı koşullarda, eğer Türkiye bir kapitalist birim olarak ayakta duracaksa, emeğe ve ücretlere yönelik saldırıyla ayakta duracaktır. Bunun bir yanı düşük ücret, diğer yanı ise kitlesel işsizliktir.

### **Yurtta Maraza, Cihanda Maraza**

Artık yavaş yavaş sadede geliyoruz. Türkiye bir cephede kendini keyifli hissedebilir. Uluslararası dengeleri, Avrupa'nın duyarlılıklarını, ABD'nin çıkarlarını iyi değerlendirip dış politikada etkili kartlar kullanmış da olabilir. Ama ya kendi evinin içi ?

Bu evin içi hiç de huzurlu ve güvenli değildir. Daha doğrusu, ortada düzen açısından huzursuz edici belirsizlikler vardır. Öyle ki, düzen adına rahatsızlık verici sayılabilecek gelişmeler ve olgular düzenin avantajına dönüşebilirken, tersine, bir dönem düzenin avantajı olagelmış olgular birden düzeni tehdit eder boyutlar kazanabilmektedir. Sözgelimi, 12 Eylül'den başlayarak düzenin başlıca rahatlık aracı olan depolitizasyon, Refah'ın yükselmesiyle pek de istenmeyen bir sonuç vermişti. Bugün ise Refah Partisi tarafından temsil edilen dinci akım, düzenin karın ağrısı olmaktan kozu olmaya doğru bir kırılma yaşamaya başlamıştır. Daha açığı şu: Türkiye'nin bugün uluslararası planda oynadığı oyun, dışarıya huzur ve sükun içinde dingin bir ülke gibi görünmeyi değil, *özellikle dinsel ve etnik temellerde* sorunlu bir ülke olduğu mesajını vermeye dayanmaktadır. Bu, dinsel ve etnik dinamiklerin pek çok şeyi belirlediği bir bölgede, bütün bu dinamiklerin ev sahibi olduğunu ilan etmek demektir. Daha önemlisi, bu, *"çözüm ya da kontrol için her türlü maceraya hazırım ve isteyen beni bu doğrultuda kullanabilir"* i davul zurna ile ilan etmek demektir. Özetle ABD ya da Avrupa, İslam radikalizmiyle uzlaşmak istese de onu sindirmek istese de, Kürtleri ihya etmek istese de büsbütün silmeyi hedeflese de, önlerinde her tür seçenek için elverişli, üstelik askeri gücü olan bir ülke vardır: Türkiye.

Bu nedenle, Türkiye'nin bugünkü konjonktürdeki parolası "yurtta maraza, cihanda (en azından bölgede) maraza"dır.

### **Ve "Demokratikleşme"...**

Gazi mahallesinde başlayan, ardından Ümraniye'ye sıratılan "provokasyon"un bu çerçevede değerlendirilmesi anlamlı olabilir. "Avrupa'ya yavaşan Türkiye'yi oradan çekmek isteyen ABD'nin oyunu" türü değerlendirmeler, fazlaca kurgusal kaçmaktadır. İşin içinde pekala ABD'nin gizli örgütleri de olabilir. Ama hedefin, Türkiye'yi "Avrupa'dan koparmak" olduğunu söylemenin fazla bir anlamı yoktur. Üstüne üstlük, bu olayların, işin içinde emperyalizm de olsa büsbütün dış güçlere bağlanması, son derece yanlış, giderek düzeni aklayıcı bir değerlendirmedir. Gazi ve Ümraniye "olay"larının oturtulabileceği en makul çerçeve "yurtta maraza cihanda maraza" formülünün yarısı, yani "yurtta maraza" bölümüdür.

Ancak, söz konusu olayların bu çerçeveye oturtulması, doğru da olsa eksik kalacaktır. Çünkü, olayın içe, daha doğrusu yakın geleceğin fırtınalarına dönük bir yanı da vardır. *Türkiye'nin, özellikle globalleşme ve gümrük birliği sonucu yaşayacakları, toplumsal ve si-*

*yasal dinamiklerin tastamam sınıf eksenine oturtulması için elverişli nesnel koşulları yaratabilecektir; böyle bir olasılık karşısında, sınıf dinamiklerinin etnik ve mezhepsel çatışmaların boğuntusuna getirilerek rotadan çıkarılması, düzenin başlıca hedefidir.*

Bu durumda, hiç tereddüt etmeden söylenebilir: Türkiye'de sınıfsal dinamik ne ölçüde öne çıkar, belirginlik ve etki kazanırsa, etnik ve mezhepsel çatışmalar o kadar azdırılacaktır. Sınıf, sınıf olarak ne kadar netleşip öne çıkarsa, çevresine kent yoksullarından, marjinal sektör çalışanlarından, küçük burjuvazinin belirli kesimlerinden ve belki de yakın dönemin iki tarafı keskin kılıcı olmaya aday işsizlerden bir "güvenlik duvarı" örülecektir. Bütün bu girişimlerde, doğrudan baskı işlevini klasik zor aygıtı üslenirken, marjinal sektörün, kent yoksullarının ve küçük burjuvazinin ideolojik yakıtı da en başta medyadan gelecektir. Bugün medya, Türkiye burjuvazisinin Louis Bonaparte'ıdır.

Peki, bütün bu hengamede bunca sözü edilen, Tansu Çiller'in bile önüne gelene deklare ettiği "demokratikleşme" hamlesi nereye oturuyor?

Nereye oturduğu çok nettir. Batının burjuva demokrasileri, temsili sistemin, burjuva liberalizminin ve "tanımlanmış haklar bütünü" olarak demokrasinin artık aşınmış ve işe yaramadığı sabitlenmiş yanlarını "taban demokrasisi", "katılımcılık", "sivil toplum örgütlerinin etkinliği", "yeni toplumsal hareketler" vb. tür sözde açılımlarla payandalamaya çalışırken, artık eskimiş olan ne varsa bunun Türkiye tarafından olası ithalini büyük bir devrimmiş gibi cilalamakta, Türkiye de bundan hoşnut olmaktadır. Bugün oynanan oyunun, İkinci Paylaşım Savaşı'ndan kalan tankların "gelişkin silah" olarak silah görmemiş ülkelere ihracından pek farkı yoktur. Bu da yetmiyormuş gibi, Türkiye bu tankları bile "şurası benim koşullarıma uymaz" gerekçesiyle tadil edebilecektir!

Burada Türkiye solunun genel konumuyla ilgili eleştirel birkaç nota gerek var. Türkiye toplumunun bugün yaşadığı genel ideolojik-kültürel belirlenim ortadayken, hiçbir zaman sahip olunmamış da olsa günümüzde pek bir değer taşımayan bir eşeğin "buldurulması" ötesinde fazla anlam taşımayacak bir demokratikleşmeye bunca değer biçilmesini anlamak mümkün değildir. Türkiye'de herkes fikirlerini serbestçe söylesin, tamam. Kimse düşüncelerinden dolayı cezalandırılmasın, o da tamam. Peki, Türkiye toplumunun bugünkü duyarsızlığı ve apolitizmi, medyanın ve kitle kültürünün eblehleştirici egemenliği, insanların fikirlerini serbestçe söyleyememelerinden mi kaynaklanıyor? Türkiye'de herkes düşündüğünü serbestçe söylese düzenden yana bütün ideolojik belirlenimler berhava mı olacak? Memurlara, üniversite öğretim üyelerine ve gençlere siyasal partilere üye olma hakkı tanınsa herkes koşu koşu kendine bir parti mi bulacak?

Söylediklerimizin yanlış anlaşılması gerekir. Yukarıda örneklenen hakların işe yaramaz olduklarını söylemiyoruz. Söylediğimiz, yalnızca şudur: Türkiye toplumunun bugünkü belirlenimlerinde, insanlara klasik demokratik hakların tanınması pek fazla bir şey değiştirmeyecektir. Öyle sanıyoruz ki bunu Türkiye'yi yönetenler de bilmektedir. Bu yüzden, Türkiye er ya da geç (çok "er" olmayacak) mutlaka "demokratikleşecektir".

## **Umut Nerede?**

Buraya kadar söylenenler, düzenin birtakım içsel çelişkilerine işaret etmekle birlikte, bu çelişkilerin henüz değişimden yana işlenemediğini ortaya koymuş olmalıdır. Klasik teori açısından bakıldığında, ortada üç değil, tam tamına iki "çare" vardır: Güçlü ve tekleşmiş bir sosyalist öncülüğün gidişata müdahale etmesi ve sınıf hareketliliğinin mevcut pa-

rametreleri değiştirici boyutlar kazanması... Bunlardan birincisi şu an ve yakın bir gelecek için gündem dışıdır. Açıķası, Türkiye'ye giydirilmek istenen ve şu an kafadan geğirilmiş olan deli gömleğini parçalayabilecek tek toplumsal güç, sınıf dinamiğidir. Gelgelelim, Türkiye'de işçi sınıfının tarihsel bir eksikliği vardır. Batıda, burjuva devrimleri döneminde, burjuva sınıfı işçi sınıfını aristokrasiye karşı kendi eliyle siyaset sahnesine çıkarmış, emeline kavuşmuş, ama sonuçlarına da katlanmıştır. Batıda, yani burjuva demokratik devrimlerin geręekleřtięi toplumlarda, işçi sınıfı siyaset sahnesine erken (daha doğrusu zamanında) çıktığı için *özelik konumunu yalnızca sermaye nezdinde değil, tüm toplum nezdinde geręekleyebilmiřtir*. Türkiye işçi sınıfı ise, sermaye ile ilişkileri açısından bir özne olabilmış, ama toplum nezdinde hiçbir zaman özne olamamıştır. Bunun tarihsel nedeni, Türkiye'de az önce anlatılan anlamda bir burjuva *demokratik* devrimin yaşanmamış olmasıdır.

Ancak, bu söylenenler bir alinyazısını, değişmeyecek bir durumu göstermez. Eşitsiz ge- lişme, önemli açıkların bile kapatılmasına olanak tanır. Türkiye işçi sınıfının da, tarihsel eksikliklerini güncel hamlelerle kapatması mümkündür. Dahası, Türkiye'nin önündeki sü- reçler, işçi sınıfının radikalleşmesi için geniş olanaklar sunabilecektir.

Sosyalist harekete gelince. Eğer işçi sınıfı bugünkü göstergelerin ötesinde radikalleşirse, ortada ille de bu radikalleşmeyle *nicel anlamda* uyumlu sosyalist kişi ve örgüt olması şart değildir. Derlenip toparlanmış (mutlaka birleşmiş değil) bir sosyalist hareketin bir birimi, radikalleşmiş bir işçi hareketinin beş birimiyle başedebilir. Etmesi gerekir. Ve Türkiye'nin önündeki dört-beş yılın umut ışığını da burada aramak gerekir.

O halde özetleyip bitiriyoruz:

Bir: Globalleşmenin, Gümrük Birliği'nin, "sosyal devlet politikaları"nın sona ermesinin vb. sonucunda bir yanıyla dağılan, ama bir nüvesi giderek militanlaşan ve radikalleşen bir işçi sınıfı.

İki: Bütün bölmeleriyle biraraya gelmeyen (gelmesi de gerekmeyen) ama kendi içinde toparlanarak yalınlaşmış, militanlaşmış, sınıfa ulaşmanın her yolunu denemeye kararlı, ide- olojik ve kültürel belirlenimin önemini kavrayıp buna karşı yaratıcı mücadele yöntemleri geliştirmış bir sosyalist hareket.

Üç: Sınıf hareketi ve sosyalist hareketle ilişkilerini sağlıklı bir çizgide netleştirmış bir Kürt hareketi.

Dört: Sınıf hareketiyle sosyalist hareketin düzende açtığı gediklerden, 60'lı ve 70'li yıl- larındaki debisiyle olmasa bile gene de " fışkıran" bir gençlik hareketi ve dinamizmi.

Beş: 60'lı yıllardakine benzemesi mümkün olmasa bile, yeri geldiğinde hamlıkları yon- tabilen, "bilim" in ışığını sosyalistlere ulaştırabilen, çoşkunun ve militanlığım daha geręekçi zeminlere oturtulabilmesine katkıda bulunabilen, sosyalistlerin geręekten büyük eksikliğini duydukları kültürel gıda takviyesini yapabilen bir aydın hareketi.

Hepsi bu. Köylülük mü, hayır. "Kent yoksullarının özel dinamizmi" mi, çok tehlikeli. Kemalist ulusalcılık mı, artık geğmiş olsun.

Evet, hepsi bu. Türkiye sosyalist hareketini, önümüzdeki beş yıl için devrime değil, ama 2000'lerin başındaki devrimci ortama taşımak için gerekenlerin hepsi bu.

Hepsi bu, ama az mı?

**Sosyalist Politika**  
**21 Nisan 1995**

# SOSYALİST POLİTİKA TEZLERİ

## SUNUŞ

Türkiye sosyalist hareketi, 12 Eylül sonrasının ürünü sayılabilecek bir sendromu yaşamaya devam ediyor.

Bir dönem "şimdi tartışma zamanıdır" deniliyor, her şey tartışılmalı isteniyor. Uzun uzun tartışıp sonunda anlaşılmadıkça iş yapılmasının yanlış olacağı söyleniyor. Sonra, tartışma daha geri plana düşüyor. Bu kez de "iş yapma" fetişizmi üretiliyor. Sosyalistlerin, gerekli tartışmaları ve gerekli işleri aynı anda yapabilecekleri, bütün bu hengamede genellikle gözardı ediliyor.

Görülebildiği kadarıyla, bugün "iş yapma" tutkusu biraz daha ağır basıyor. Elbette, az önce de değinildiği gibi, ne iş yapma dönemi tartışmayı ne de tartışma dönemi iş yapmayı büsbütün dışlamalı. Ortadaki sorun, tartışılanın operasyonellikten, yapılan işin de perspektiften yoksun olmasından kaynaklanıyor. Tartışmanın operasyonel kılınması ve yapılan işin belirli bir perspektife oturtulması, ancak, bugün yaşanan güncel durumdan hareketle marksist birikimin zenginliklerine uzanan, nispeten bakir alanları zorlayan ve yeni tezler geliştiren bir üretimle mümkün olabilecektir.

Ancak böyle mümkün olabilecektir. Çünkü, Türkiye sosyalist hareketinin bugün gerçek anlamda geliştirici, üretici ve eyleme dönük bir paradigmaya sahip olduğunu söylemek çok güç. Bugün yapılanın, bir yanda perspektif boyutundan yoksun bir pragmatizmin, diğer yanda da somut üretime olanak tanımayan bir teorisizmin yarattığı döngüler içinde dolanıp durmaktan öteye geçtiği ne yazık ki pek söylenemez.

Yapılması gereken, tarafları bu döngülerin dışına taşıyacak yolları zorlamaktır. Hemen belirtelim, bunun yolu, ne kimilerinin sandığı gibi eldeki malzeme çeşitliliğinden hareketle düşmez kalkmaz bir "büyük teori" kurmak ne de herkese parmak ısırtıp ortalığı düzleyecek bir eylemsel çıkış gerçekleştirmektir. Türkiye'nin koşulları ve sosyalist hareketin bugünkü durumu bir yana, böyle bir yol *günümüz* dünyasının hiçbir yerelliği için geçerlilik taşımamaktadır. Tek yol, iş yapma tutkusuna perspektif kazandıracak, buna karşılık teorik tartışmaları bugünün dünyasında ve Türkiye'sinde yaşanan gerçeklerle ilişkilendirecek özel bir üretime yönelmektir.

"Sosyalist Politika Tezleri" bu yönde bir ilk adım, bir ilk adım olarak da ihtiyatlı bir çıkıştır.



**Sosyalist Politika**, burada yer alan düşüncelerin ve tezlerin yukarıda açıklanan çerçeve içerisinde değerlendirilmesini dilemektedir. Hemen belirtelim ki, düşünceler ve tezler **Sosyalist Politika**'nın kolektif üretimidir. Düşünceler ve tezler, **Sosyalist Politika** platformunda yeralan sosyalistlerce ele alınıp tartışılmış, son halini almıştır.

Ancak, az önce söylenen, kolektivitenin daha dar ve öznel boyutudur. Kuşkusuz, Türkiye sosyalist hareketinde dikkate değer düşünceler üreten başka sosyalistler, gruplar da vardır. **Sosyalist Politika** olarak, bu üretimden elden geldiğince yararlanmaya çalıştık. Dolayısıyla, düşüncelerin ve tezlerin nihai biçimlenişine **Sosyalist Politika** kolektifi damga vurmuş olsa bile, asıl esin kaynağı, Türkiye sosyalist hareketinin bütünüdür. Bu anlamda, düşüncelerin ve tezlerin, çok daha geniş bir kolektivitenin ürünü olduğunu söylemek mümkündür.

**Sosyalist Politika**

## TEZLER

### A.GÜNÜMÜZ DÜNYASI VE TÜRKİYE

**I. Globalleşme, maddi zeminini sermayenin sınırsız dolaşımında, siyasal ve ideolojik çerçevesini ise emek ve sosyalizm düşmanlığında bulan bir süreçtir.**

Günümüzün globalleşme sürecinin maddi temeli, sermayenin ulusal sınır tanınamaması, uluslararası kapitalist işbölümünün yeni ayrıntılarla birlikte daha hiyerarşik bir yapılanma içine girmesidir. Kapitalizmin 18. ve 19. yüzyıllardaki gelişiminin taşıdığı bazı özelliklerin tersine, bugünkü globalleşme dinamiklerinin sosyalizm açısından değerlendirilebilecek ilerletici bir özü bulunmamaktadır. Bu bir yana, emeğe, işçi sınıfına ve sosyalizme saldırı, globalleşme sürecinin ayrılmaz ve içsel siyasal/ideolojik boyutudur. Sosyalizmin uluslararası ölçekte yeni bir silkinış yaşaması, globalleşmenin kendi özel dinamikleriyle değil, bu sürecin kendi iç çelişkilerinden yararlanılmasıyla gerçekleşebilecektir.

Globalleşmenin son çözümlemede nesnel dinamiklere oturan bir süreç olması, herhangi bir ülkedeki sosyalistlerin bu süreci kendi konumlarından kayıtsız desteklemeleri için bir gerekçe oluşturamaz. Nesnel süreçlerle uyumluluk, sosyalist siyaset açısından, kapitalizmin emperyalizm öncesi döneminde kalmış eski bir tarzdır. Bugünkü koşullarda sosyalistlere düşen görev, bu süreçten ülke ölçeğinde, giderek bölgesel kopuşların gerçekleştirilmesidir.

Genel ve teorik olarak bakıldığında, bu kopuş, ulusalcı/populist ve sosyalist olmak üzere iki yoldan gerçekleştirilebilir. Türkiye kapitalizminin yapılanması ve bugünkü siyasal birikimi, ulusalcı/populist kopuş için herhangi bir zemin yaratmamaktadır. Bu durumda, devrimci sosyalizmin globalleşme konusundaki tutumu, *sosyalist kopuş* için her türlü yolun zorlanması yönünde olmalıdır.

**II. Günümüzün burjuva toplumu, demokrasinin gelişmesi şöyle dursun, demokrasinin gerçek içeriğinin ve bağlamının büsbütün unutturulduğu, bu anlamda klasik burjuva demokrasisinden bile giderek uzaklaşılan bir ortam yakalamıştır ve bu ortamı kalıcılaştırmaya çalışmaktadır.**

Burjuva liberalizminin ve demokrasisinin özünde, bireyin kamusal alana daha önceden belirlenmiş yollardan ve kanallardan sınırlı müdahale imkanlarının tanınması yatar. Temsili demokrasi de buna dayanır. Burjuva demokrasisinin özündeki bu sınırlılık, zamanla, siyaset uğraşının elitlerin elinde tekelleşmesine, geleneksel burjuva kitle partilerinin işlevsizleşmesine ve kitlesele apolitizme yol açmıştır.

Bunun yanı sıra, demokratizmin aşkınlaştırılması, onun sınıf niteliğini silikleştirmektedir. Böylece çelişki, kapitalizme ve tarihe ait olmaktan çıkıp, "sınıflarüstü devlet" ile aşkın demokratizm arasında zorlama bir sonuç olarak algılanıyor.

Bugün, burjuva ideologlarından Birleşmiş Milletler'e bağlı kuruluşlara kadar uzanan kesimler, geleneksel burjuva demokrasisinin bu anlamdaki işlevsizliğini perdeleyebilmek için, mikro ölçeklerde özel demokratizm alanları yaratma ve olası bir siyasallaşmayı bu sınırlar içinde tutma çabası içine girmişlerdir. Daha açık bir deyişle, bu "yeni politika" alanları, geleneksel parlamentarizmin ve temsili demokrasinin iflasını telafi edecek bir alternatif olarak öne sürülmektedir. Yurttaşlık hakları, insan hakları, kadın hareketi, hükümet dışı kuruluşlar kanalıyla katılımcılık, küçük ölçekli topluluk kalkınması modelleri ve bunların hepsini kucaklayan "sivil toplum" vurgusu, bu tür etkinlik ve söylemlerin içinde yer alanların öznel niyetlerinden bağımsız olarak, kitlelerin daha geniş ya da makro ölçeklerde depolitizasyonu amacıyla kullanılmaktadır.

Toplumun bilimsel olarak çözümlenebileceği ve çözümlenen toplumun gene bilinçli toplumsal/siyasal öznelerce belirli bir doğrultuda dönüştürülebileceği yolundaki düşüncelerin kökten reddi aşırı "ideolojik" kaçacağından, "çözümleme", "özne", "dönüştürme" ve "bilinç" gibi kavramların uygulanacakları ölçek küçültülmekte, böylece bir bütün olarak toplumun yerine "topluluklar" geçirilmektedir.

Oynanan oyunun bir parçası durumundaki "yeni toplumsal hareketler" ise, kapitalizmi ve demokrasi karşıtlığını üretim tarzında değil de üretim tarzının özel bir kurumu olan devlet'te aradıklarından, devlet karşıtı ya da dışı olmayı kapitalizm karşıtı olmakla özdeşleştirmektedirler.

Türkiye sosyalist hareketi, bütün bu gerçekleri ve eğilimleri göz önüne alarak, gerek "demokratikleşme" gerekse "yeni toplumsal hareketler" in yerli yerine oturtulması konularında çok dikkatli olmalı, en azından bu alanlarda "aşırı batılı" modellere rağbet etmemelidir.

**III. Günümüzün bilgi ve iletişim olanakları, bilincin ve gerçek bilimin iyiden iyiye gerilediği bir sözde "bilgi çağı" ve "enformasyon toplumu" yaratmıştır.**

Burjuva ideologları, bilgilenme ile siyasal bilinci özdeşleştirirler. Bu ideologlara göre günümüzde okuma-yazma oranlarının ve eğitim düzeyinin yükselmesi, bunlardan daha önemli olmak üzere çağdaş kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, siyasal bilinci yüksek bir kitle toplumu yaratmıştır. Esasen, Türkiye'de de, her seçimden sonra medyanın, siyasetçilerin ve

akademisyenlerin yaptıkları, seçmen tercihlerine aşkın bir rasyonalite (!) yakıştıran tahliller bu yanılsama ve yanıltmacanın tipik bir örneğini oluşturmaktadır.

Oysa, söylenenlerin tersine, günümüzün eğitimi, bilişimi ve bilgilenmesi, son çözümlemede insanları daha da bilinçsiz kılmaktadır. Dünyanın neresinde ne olduğunu anında bilebilen insan, eğer bu olanların nedenlerini araştırma ve anlama zahmetine hiç katlanmadan salt "bilmek"le yetiniyorsa, ortada bilinç unsuru yoktur. Görsel, yazılı ve sözel "bilgi" bombardımanına uğrayan günümüz insanı, bu bilgi parçaları arasında bütünsellik kurma gücünü bulamayınca tükele, özele, dar söylemlere ve giderek imajlara yönelmektedir.

Sosyalist hareketin, çok kapsamlı altüst oluş uğrakları dışında, böyle bir dünyada ve Türkiye'de hemen ilk ağızda en geniş kitlelere ulaşma şansı yoktur. Sosyalist hareketi daha geniş kitleselliklere taşıyacak olan güç, bugünkü toplumsal, siyasal, ideolojik ve kültürel formasyonun en azından belirli dayanaklarını likide edecek aktif öncü güçlerin eylemliliğidir.

#### **IV. Türkiye, kendi evini düzene koymuş bir "alt-empyralist" ülke değil, böyle bir konuma gerçekten özenen, ama aynı konuma gerçekte hiç ulaşamayacak bir zayıf hal-kadır.**

Türkiye'deki egemen sınıfların ve onların politikacılarının, bu kavramı duymuş olsunlar olmasınlar, Türkiye'yi bir alt-empyralist ülke yapma amacı taşıdıkları açıktır. Bu perspektif, Türkiye'nin kendi olanaklarından bağımsız olarak, gerçekçi denebilecek bir dünya değerlendirmesine dayanmaktadır. Çünkü, ABD'nin hegemonyasındaki Yeni Dünya Düzeni'nin, bölgesel ölçeklerde ara basamak işlevi görecektir ülkelere gerçekten ihtiyacı vardır. Ne var ki, ABD'nin siyasal önderliğinin bunu gerçekleştirme olanakları, hem tek tek ülkelerin farklı perspektiflere sahip olmaları hem de değişik empyralist odaklar arasındaki çelişkiler nedeniyle hep sınırlı kalacaktır.

Sorun, bu çözümlemeden değil, Türkiye'nin yoğun iç çelişkilerinden ve çevredeki ülkelerin gücünden kaynaklanmaktadır. Bir kere Türkiye kapitalizmi, kendi içinde nispeten dingin bir işçi sınıfı bulamayacaktır. Çünkü, Türkiye'nin dışa dönük ekonomik gücü, içinde sınıfa ve ücretlere yönelik saldırıdan alınacak sonuçlara bağlıdır. Türkiye kapitalizmi, ekonomik gücünü, teknolojiyen ve verimlilikten türetebilecek konumda değildir. Sınıfa saldırı, bu yüzden özellikle gerekli olmaktadır. Sınıfın bu saldırıya yanıtı, Kürt dinamiği ile birlikte, ülkeyi sürekli olarak sarsan bir hareketlilik yaratabilecektir.

"Alt-empyralist" ülke olma, kaynak zenginliğinin ötesinde, çevre ülkeler üzerinde doğrudan ya da dolaylı bir siyasal, ideolojik ve kültürel hegemonya kurulmasını, en azından bu alanlarda öykünülen bir model oluşturulabilmesini öngörür. Türkiye ise, gerek kendi güçlükleri, gerekse çevredeki rakip ülkelerin aynı alanlardaki karşıt siyasal, ideolojik ve kültürel güçleri nedeniyle bu işi başarabilecek durumda değildir.

Ne var ki, Türkiye'nin sözcüğün gerçek anlamıyla bir "alt-empyralist" ülke olma şansının sınırlılığı, egemen sınıfları ve onların örgütlü gücünü dinginleştirmeyecektir. Tersine, Türkiye, olamayacağını olmaya çalışarak bölgede bir huzursuzluk kaynağı konumuna gelecektir.

## B. TÜRKİYE'DE SINIF HAREKETİ

I. Türkiye, işçi sınıfının kitlesel ve çok yönlü sınıf hareketi için elverişli birtakım nesnel koşullara sahiptir. Bu nesnel koşulların yakın gelecekte daha da olgunlaşması beklenbilir.

İşçi sınıfı ile burjuvazi arasındaki sınıf mücadelesi, aldığı özel biçimler ne olursa olsun, kesintisiz bir süreç oluşturur. Başka deyişle, sınıf mücadelesi, iki sınıftan birinin diğerine ya da her ikisinin birbirine açıktan hamle yaptığı uğraklarla sınırlı bir süreç değildir.

Türkiye'de, zaman zaman çok derinlerden gelişen, ama az önceki anlamda kesintisiz bir süreç oluşturan sınıf mücadelesi, işçi sınıfı açısından bakıldığında, belirli bir biriktirme döneminin ardından, sınıfın yaygın ve kitlesel, ama geçici eylemliliklerine yol açmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, 1967 yılında DİSK'in kurulması ve 1970 yılının 15-16 Haziran eylemleri, 1960'lı yıllardaki sınıf mücadelesi birikimini dışa vuran, bu birikimi "özetleyen" çıkışlardır. Benzer biçimde, 1989 bahar eylemleri de, 1980 yılından başlayarak sınıfı gereleten saldırıya sınıfın birikmiş tepkisinin ifadesidir.

Eğer bu saptamalar gerçekçiye, işçi sınıfının, önümüzdeki yıllarda bu kez son 6-7 yılın birikimini dışa vuracak bir hareketlilik içine girmesi mümkündür. Bu hareketliliğin, bu kez işsizlik tehdidini de göğüslemeye yönelen daha radikal bir içerik kazanması ve siyasallaşma sürecinin hızlanması bir başka olasılıktır.

Ancak, radikallik ve siyasallaşma derecesi ne düzeye varırsa varsın, Türkiye sosyalist hareketinin bugünkü durumu, böyle bir yükselişin kesin hesaplaşma eşiğine taşınamayacağını göstermektedir. Bugün mevcut olan, sosyalist ideolojinin zenginleştirilip kapsamlılaştırılması açısından oldukça elverişli sayılabilecek ama işlenmeye muhtaç verilerdir. Sosyalistlere düşen görev, yükseliş döneminde, sınıf bağlarını bir daha kolay kolay koparılamayacak ölçüde sağlam biçimde örme ve sosyalist harekete sınıfın içinden kalıcı militanlar kazanmak olmalıdır.

II. Sınıf hareketinde, ekonomik bilinçle siyasal bilincin kategorik biçimde birbirinden ayrıştırılmasını temel alan yaklaşımlar sorgulanmalı, bilinç ve bilinçlilik konusuna yeni kavramlaştırmalarla yönelinmelidir.

İşçi sınıfı hareketi değerlendirilirken, klasik ekonomik bilinç-siyasal bilinç ikilisinin mekanik yorumları aşılmalı, dahası, bu ikili ile kendinde sınıf-kendisi için sınıf konumları arasında simetri oluşturulmasından kaçınılmalıdır. Ekonomik bilinç ile siyasi bilinç, birbirinden ancak *soyutlama düzeyinde* ayrıştırılabilir. Somutta ise, bu iki bilinç uğrağının birbirine geçişip dönüşmediği hiçbir kitle hareketi olamaz. İçinde siyasallık nüvelerini hiç barındırmayan bir "ekonomik bilinç" uğrağı düşünülemez. Siyasal bilinç nüveleri, ekonomik bilince sürekli içkindir. Bu nüvelerin gelişerek siyasal bilinci başat duruma getirmesi ise, eylemi kuşatan genel ve özel siyasal koşullara bağlıdır. Buna karşılık, siyasal bilincin başat konumu, yerleşik ve kalıcı bir düzey olmayabilir. Başka deyişle, siyasal bilinç, yeniden ekonomik bilinç uğrağına dönüşecek bir geçicilik de taşıyabilir.

Ayrıca, siyasal bilinç, devrimci sınıf bilinci ile özdeşleştirilmemelidir. Devrimci sınıf bilinci, siyasal bilincin, sınıfın daha dar kesimlerince edinilen özel ve üst bir düzeyidir. Devrimci sınıf bilinci, daha alt bilinç uğraklarına indirgenmeyen tek bilinçlilik biçimidir.



**III. İşçi sınıfının siyasallaşma ve kendi koşullarına başkaldırma anlamında özgürleşme alanının fiili emek süreci olduğu yolundaki görüşler, sosyalizmin içine zaman zaman sızan utopyacı, küçük burjuva ve anarşist eğilimlerin uzantılarıdır.**

İşçi sınıfının kendisi için sınıf olma, giderek devrimci sınıf bilincine ulaşma imkanlarını bulacağı alan, bütün kuşatmalara ve koşullandırmalara rağmen fiili emek sürecinin dışındaki alandır. İşçi sınıfının gücünün üretimden geldiği doğru olsa bile, bu gücün kullanılmasını sağlayacak bilincin türetileceği alan, emek sürecinin dışındaki siyaset, ideoloji ve kültür alanıdır. Sınıfın bilinç ve mücadele hedeflerinin kapitalist üretim tarzı tarafından belirlenen emek sürecine sınırlanması, işçi sınıfını siyasal iktidar hedefinden büsbütün uzaklaştıracak, giderek "sanayi demokrasisi" adı altında özetlenebilecek burjuva görüşlere çanak tutacak bir yaklaşımdır.

Buna karşılık, emek sürecinin dışında kalan alanın burjuva ideolojisinin ve kültürünün geçmiştekine göre çok daha sıkı kuşatması altında olduğu da bir gerçektir. Bu alana yönelik saldırılarla gerekli hava deliklerinin açılmaması halinde, "dışardan bilinç" çabaları sonuçsuz kalacaktır. O halde sosyalistler, günümüzün egemen ideolojisini ve kültürünü biraz daha kendi içine büzüp boş alan yaratacak baskın/saldırıları, kültürel açılımları, alternatif (ama bugünküne büsbütün dışsal olmayan) yaşam tarzı önerilerini ve özel ideolojik söylemleri geliştirmek zorundadırlar.

**IV. Türkiye, modern işçi sınıfının tarihe ve topluma damgasını vurabilmesi için gerekli asgari çağdaşlaşma/aydınlanma düzeyine ulaşmıştır.**

Klasik doğu/batı ikilemi çerçevesinde, Türkiye'nin, modern işçi sınıfı hareketine imkan tanımayacak ölçüde doğulu ya da devletçi/despotik, gerçek kapitalistleşmeden ve onun zorunlu üstyapısal oluşumlarından uzak bir ülke sayılması, tam tamına gerici bir konumun açığa vurulmasıdır. Geçmişte ve günümüzde Türkiye işçi sınıfının gelişimini köstekleyen, örneğin korporatizm gibi öğretiler, "ceberrut kemalist devletçiliğin" özel ürünleri olmayıp, modern işçi sınıfının beşiği sayılan Avrupa kökenli ideolojilerdir. Dahası, özellikle 1960 sonrası evrimiyle bakıldığında kemalist kökenli aydınlanma süreci, Türkiye'de, modern işçi sınıfı hareketi için gerekli asgari üstyapısal koşulları yaratmıştır.

Özetle, Türkiye işçi sınıfının kendini oluşturma/kurması süreci, 1960'larla birlikte nitel bir sıçrama göstermiş ve eşik aşmıştır. Bunun anlamı, işçi sınıfının kendisi için sınıf haline gelme sürecini boğacak *kapitalizme yabancı* ya da *pre-modern* ciddi tortulardan söz etmenin olanaksızlığıdır. Bugün Türkiye'de sınıfın bilinçlenme süreçlerini engelleyen ne varsa, bunların istisnasız hepsi çağdaş kapitalizme özgü ya da onun belirlenimini taşıyan ideolojik, siyasal ve kültürel etmenlerdir.

**V. Sosyalist sınıf politikası, işçi sınıfının özel bir kesimine ya da bölmesine daralmamalı, genel anlamda "ücretli emek" kategorisini eksen almalıdır.**

Türkiye'de sanayi proletaryası, işçi sınıfının bütünü içinde özel mücadele geleneği ve birikmiş deneyleri vb. açısından ayrıksı bir konuma sahip değildir. Sanayi proletaryası, kent küçük burjuvazisi, kent yoksulu ve marjinal kesim kuşatmasını, sınıfın diğer bölmeleriyle birlikte, benzer biçimde yaşamaktadır. Egemen ideoloji ve kültür, sanayi proletaryasını da sınıfın diğer bölmeleriyle birlikte, aynı şekilde etkilemektedir.

Buna karşılık sanayi proletaryası, sınıf mücadelesinin potansiyel gücünün sergilenmesi ya da "üretimden gelen güç"ün kullanılması anlamında özel öneme sahiptir. Sosyalistlerin, sınıfa yönelik bütün kuşatmaları ve sınıfı saran bütün kabukları aşarak sanayi proletaryasını bu belirlenimin içinden "çekip çıkarmaları" mümkün değildir. Buna karşılık ücret karşılığı çalışan emekçilerin bütünü hedef alan girişler sanayi proletaryasını da etkileyebilecek, bu kesimin daha öne çıkmasına katkıda bulunabilecektir.

### C. MARKSİZM ÜZERİNE

**I. Marksizmin sosyalistler için bir "eylem kılavuzu" olmasını sağlayan, eylem için kesin yollar önermesi değil, sentezi ancak eylem ve hareket içinde bulunabilecek iç gerilimler taşımasıdır.**

Gerek dünyada gerekse Türkiye'de kimi sosyalistlerin, belki de marksizmin zenginliğinden kalkarak içine düştükleri bir yanılsama, bugüne dek yaşanan tıkanıklıkların ve yenilgilerin yeni ve evrensel boyutlu marksist teorilerle aşılabileceği düşüncesidir.

Oysa marksizmi geliştiren, taşıdığı iç gerilimlerin teorik düzlemde çözülmesi değil, hareket içinde bu gerilimlerin özgül sentezlerine ulaşılmasıdır. Marksizmin iç gerilimlerini büsbütün yok etmeyi amaçlayan her teorik çaba, kaçınılmaz olarak, marksizmin yok edilmesiyle sonuçlanacaktır. Marksizmi bugüne kadar yaşatan, onun genel bir teori olarak hiç bir iç gerilim içermeyen monolitikliği değil, özneyi kaçınılmaz olarak praksiye taşıyan gerilimleridir.

Örnek vermek gerekirse, marksizmde "eksik" bulunan üstyapı çözümlemelerinin bıraktığı boşluğun salt teorik çabalarla doldurulabileceği sanısı Althusser'i öznesiz ve tarihsiz bir marksizm anlayışına, Poulantzas'ı hep karşı çıktığı sınıf indirgemeciliğinin içine, Lac-lau'yu ve Mouffe'u marksist determinizmin tümünden reddine götürmüştür. Benzer gerekçelerle yola çıkan Frankfurt Okulu ise "ekonomist indirgemeciliğin" kapalı cezaevinden kurtarmaya çalıştığı işçi sınıfını, bu kez üstyapının ve kültürün yarı açık cezaevinde ömür-boyu hapse mahkum etmiştir.

Türkiye sosyalist hareketinde yaşanan tıkanıklıkların salt teorik çabalarla, dahası marksist teorinin bütün yapı taşları harmanlanarak yeniden inşasıyla aşılabileceğini düşünenler, bu anlamda büyük bir yanlış içindedirler.

**II. Türkiye solunda birçok kesim, marksizm adına leninizmle, reel sosyalizmle, merkezîyetçilikle ve geleneksel siyaset tarzlarıyla hesaplaştığını düşünürken, gerçekte marksizmin ta kendisiyle hesaplaştığının farkında değildir.**

Türkiye sosyalist hareketinde özgün marksist formasyon ve kültür öteden beri zayıftır. Bu nedenle, solda birçok kesim, neyin tam tamına marksizmin içinde olduğunu, neyin ise daha sonra çeşitli pratik deneylerle ona eklendiğini ayırtetmekte güçlük çekmektedir. Bu arada, özgün marksizmin tam içinde yer alan çözümlemeler, ilkeler ve yaklaşımlar, marksizme dışsal sayılarak reddedilebilmektedir.

Örnek vermek gerekirse, bugün Türkiye sosyalist hareketinin kimi kesimlerinde savunulan ademi-merkezîyetçilik, tabancılık, federalizm, parçacılık, sivil toplumculuk vb.

yaklaşımlar marksizme açık açık aykırı düşerken, bunlar, bürokratzmin, ikameciliğin ya da reel sosyalizmin Marx cephesinden eleştirisi sayılabilmektedir!

Türkiye sosyalist hareketi, bu tür aymazlıklardan bir an önce kurtulabilmek için, en başta, Marx'ın ütöpik sosyalistlerle, Proudhon'la, Bakunincilerle ve anarko-sendikalistlerle kavgasına bugünün gözüyle bir kez daha dönmeli, gerekli dersleri çıkarmalıdır.

### **III. Günümüzün post-marksist yaklaşımlarının özünü oluşturan "sınıftan kaçış" ın panzehiri, sınıfa kayıtsız şartsız iltica değildir.**

Türkiye sosyalist hareketindeki kimi eğilimler, sınıfı reddeden post-marksist yaklaşımların karşısına sınıfa gömülme tavrının çıkarılabileceğine inanmaktadır. Bu eğilimlere göre, sosyalist siyasal hareket, sınıfın maddi konumlanışının doğrudan uzantısı olarak biçimlenmeli, sosyalist strateji de gene sınıfın verili andaki iç bölünmelerini ve yönelimlerini doğrudan yansıtmalıdır.

Bu eğilim, sahipleri farkında olmasalar da, yapısalcı marksizmin bir türevidir. Sınıfın ideolojik, siyasal ve kültürel konumu ile emek süreci arasında birebir belirlenme arayan yapısalcı marksizm yorumları ile, aynı birebir ilişkiyi ve belirlenimi sosyalist örgütlenme ve siyaset ile sınıfın maddi konumlanışı arasında arayan yönelimler arasında özde ciddi bir farklılık yoktur.

Marksistler, soyutlamanın yeri ve işlevi ile somut durumun somut çözümü arasındaki ilişki ve ayrılıkları iyi saptamalıdır. Sınıf mücadelesinin emek sürecindeki çözülmesi ancak bir *soyutlama* olarak mümkündür. Aynı mücadelenin *somut çözülmesi* ise ancak ve ancak toplumsal formasyonun bütününden hareketle ve bu bütünü veri alarak gerçekleştirilebilir.

### **IV. Marksist belirlenmeciliğin reddi, her zaman ve her yerde, biri "sağ" öbürü "sol" görünümli ikiz çocukla sonuçlanmıştır.**

Günümüzün post-marksist yorumları ile dar "leninist örgütçülük" arasında, özellikle özne'nin kurgulanması bağlamında öze ilişkin ciddi yakınlıklar vardır. Sınıfın öznel konumu emek sürecine hapsedildikten sonra, bu kez siyasal/toplumsal alanda özne ararışına girilmesi, her iki kesimin de ortak özelliğidir. Aradaki tek fark, birinci kesimin böyle bir öznenin oluşumunu düpedüz şansa ve konjonktüre bırakması, ikinci kesimin ise belki de işi şansa bırakmamak için "ben varım ya" demesidir. Keza, belirlenmeciliğin reddi ile çubuğun öznellikten yana bükülmesi aynı kuramsal temele sahiptir. Bu ortak özellikleri paylaşan iki taraftan birincisinde, yani post-marksizmde belirsizlik ve oluşsalığın, ikincisinde yani dar leninist yorumlarda ise irade ve iddia fetişizminin öne çıkması, öze değil biçime ilişkin bir farklılıktır.

Sınıfın, ancak bilinç ve örgütlülük uğraklarında varolabileceğini ileri süren yaklaşım, bugünkü post-marksizmin kuramsal kaynağıdır. Bunun ikiz kardeşi durumundaki sözde leninizm ise, yavaş yavaş, bilinçsiz ve örgütsüz olduğu sürece işçi sınıfını siyaset sahnesinde kaale almama noktasına yönelmektedir.

Özetle, sınıfın *toplumsal özne* oluşunun reddi "radikal demokrasi" diyen post-marksistlerle "sosyalist devrim" diyen sözde leninistleri aynı konuma yerleştirmektedir.

## **D. TÜRKİYE SOSYALİST HAREKETİ ÜZERİNE**

**I. Bugünkü bazı geriliklerine, süreksizliğine ve başka olumsuzluklarına rağmen, sınıf hareketi, Türkiye toplumunun yakın geleceği açısından çözücü, ayrıştırıcı ve yeni dinamikler yaratmaya aday tek harekettir.**

Türkiye sosyalist hareketinin 1961-71 dönemindeki silkinişi, sınıf hareketinin o dönem daha zayıf ve dolaylı olan etkileri bir yana, temel olarak geleneksel aydın/öğrenci gençlik kesimindeki iç çözüluşe yaslandı. 1973-1980 döneminin nisbi kitleselliği ise, sınıf hareketinin bu kez daha güçlü ve doğrudan etkileri dışında, özellikle kent yoksullarından beslendi.

Sosyalist hareketin önümüzdeki döneminde, önceki dönemlerin önemli dinamikleri olan aydın, öğrenci gençlik ve kent yoksullarından ciddi bir katkı olasılığı düşüktür. Buna karşılık, daha geniş ve doğru tanımla işçi sınıfı, sosyalizmin yeni dönemdeki yükselişi için dayanılabilecek tek toplumsal güç haline gelmektedir. Sendikaların, eski idarei maslahatçı politikalarını kolaylıkla sürdüremeyecek biçimde sıkışmaları, işçi sınıfının siyasallaşması önündeki geleneksel engellerden birini daha zayıflatabilecektir.

O halde, sosyalistlerin, elbette "sınıfa iltica" etmeden ve sınıf indirgemeciliğine yönelmeden, her zamankinden daha fazla sınıfa ulaşmaya çalışmaları, özel sınıf (hatta işsiz) politikaları geliştirmeleri, bütün bu çabaları sınıfa yönelik kültürel açılımlarla bütünleştirmeleri gerekmektedir.

Yukarıda söylenenlerin yanısıra, sınıf omurgasının belirginleşmesi, Türkiye sosyalist hareketi ötesinde Türkiye toplumunun tümünü çok tehlikeli noktalara sürükleyebilecek olan alt-kültürcülüğün ve cemaatçiliğin de önünü kesebilecektir.

**II. Sosyalistler, başta post-modernizm olmak üzere günümüzün yaygın ideolojik-kültürel etkilenimlerinden kurtulabilmek için kendi içlerinde ciddi bir eleştiri, giderek arınma süreci yaşamalıdır.**

Günümüzün post- modern ideolojik ve kültürel ortamının etkileri, Türkiye sosyalist hareketinin içine kadar uzanmıştır.

Bu etkinin en belirgin örneklerinden biri, marksizme ilişkin en temel ilkelere bile bu ilkeleri sahiplenenden hareketle bir "görelilik" ya da "parçalılık" yakıştırılmasıdır. "Görelilik" o boyutlara götürülmüştür ki, farklı konumlardaki marksistlerin teorik hiçbir konuda anlaşılamayacakları, neredeyse bir belit (aksiyom) sayılabilmektedir.

Bunun yanısıra, "medyatik" olma, televizyona çıkma, lobicilik, reklamcılık tekniklerine başvurma, imajcılık ve simülasyon gibi günümüz kültürünün başat öğeleri Türkiye sosyalist hareketini de etkilemektedir. Medyayı giderek daha fazla tanıyan sosyalistler, artık burada yer bulmak için ne yapılması gerektiğini de öğrenmişler, bu nedenle özden çok biçime önem verir olmuşlardır. Aslında fiilen yapılmayan ve yapılması mümkün olmayanı yapıyormuş gibi yapma (simülasyon), hemen olamayacak olanı "hemen şimdi" isteme, özel imajlara ve alıcısı olduğu reklamcılık mesleğinden bilinen göndermelere başvurma, solun geniş kesimlerinde raslanan özellikler haline gelmiştir. Böylece, programı, politikası, yöneticileri vb. hiç bilinmeyen, merak da edilmeyen partilere "ha şu...afişleri asanlar" ya da "hani şu rengarenk bayraklarla alana girenler" biçiminde göndermelerde bulunulması, bu partiler açısından başarı sayılmaktadır.



Sosyalistler bu ideolojik/kültürel etkilenimden kurtulabilmek için, kendi içlerinde ciddi ve acımasız bir eleştiri, giderek arınma süreci yaşamak zorundadırlar.

### **III. Reel sosyalizmin eleştirisi ve geleceğin sosyalist toplumunun bugünden kurgulanması adına söylenenler, yıkıcı yanı giderek daha geri planlara düşen, gereksiz ölçüde "yapıcı" ve munis bir düşünce çerçevesi yaratmıştır.**

Reel sosyalizmin çöküşü sonucunda özellikle boyutlanan "sosyalist toplum tasavvurları" ve bu tasavvurların demokrasi, kadın-erkek ilişkisi, üretimin örgütlenmesi, çalışma, boş zaman değerlendirme vb. alanlara uzanan yansımaları, yarınki yapıcılık/kuruculuk görevlerini gereksiz ölçüde öne çıkardığı ölçüde, günümüzün gerektirdiği çözücülük/yıkıcılık tasavvurlarını boğmaktadır.

Oysa bugün Türkiye sosyalist hareketi neyi nasıl kuracağından çok neyi nasıl yıkacağına konsantre olmalıdır. Çünkü, günümüzün oluşumları, yarının kuruculuğu için radikal bir alan temizliğini, başka deyişle köklü bir yıkıcılığı dayatmaktadır. Gerek genel olarak kapitalist dünyada gerekse Türkiye'de, gündelik yaşam ve kurumlar, yeninin ve iyinin nisbeten sancısız biçimde içinden çıkarılabileceği masumiyetten çoktan uzaklaşmışlardır. Yeni toplumun ebesi, bir kez daha ve her zamankinden daha fazla "zor" olacaktır.

### **IV. Türkiye sosyalist hareketinde, yalıtık dar çelik çekirdekçilik edebiyatı ve bunun uzantısı olan "tekleşme" beklentileri terkedilmelidir.**

Bugün Türkiye sosyalist hareketinde, örgütlü ya da örgütsüz "ana" öbeklerin dışında kalan, herbiri dar, ama toplam olarak önemli sayıda ve yetenekli bir kadro birikimine sahip devrimci gruplar vardır. "Tekleşme" bu gruplardan kimilerinin halen sahiplendikleri, buna karşılık hiç de gerçekçi olmayan bir perspektiftir. Sanıldığının tersine, bu anlamda bir "tekleşme" kapitalizmin nisbi bir istikrar gösterdiği, işçi sınıfı partilerinin ise yumuşadıkları gelişkin kapitalist ülkelere özgü, gevşek bir modeldir. Devrimci açılımlara gebe ülkelerde, bu anlamda bir tekleşmenin gerçekleşmesi güç, Türkiye söz konusu olduğunda ise hemen olanaksızdır.

Yine sanılanın aksine, öncülük, tekleşmeyi zorunlu olarak öngörmez. Dolayısıyla öncülük, yalnızca sınıf nezdinde değil, diğer sol örgütler/öbekler nezdinde de gerçekleştirilecek bir fiildir. Klasik tekleşme beklentilerini bir yana bırakan devrimci sol öbekler, ya devrimci politikalarını sürdürebilecekleri başka büyük öbeklere katılmalı ya da kendi aralarında bir başka havuz oluşturmahırlar. Bu kesimlerin yapması gereken bir başka iş de, kendi ön kabullerini tek başına tüketilecek nesneler olmaktan kurtarıp, sosyalizm mücadelesinin üretilmesine ve sıçratılmasına olanak tanıyacak girdiler haline getirmeleridir.

### **V. Türkiye sosyalist hareketi, kültürel gelişkinlikle siyasal/örgütsel angajmanın buluşması ölçüt alındığında, 1960'lardan bu yana ciddi bir gerileme içindedir.**

Türkiye sosyalist hareketinin 60'lı yıllardaki en belirgin özelliklerinden biri, örgütlü mücadele içindeki militanların aynı zamanda Türkiye'deki ortalama standartların çok üzerinde

bir kültürel formasyona sahip olmalarıydı. Bir tek müzik alanında dar ve sığ kalan sosyalistler, 60'lı yıllarda en iyi sinema, tiyatro ve edebiyat ürünlerinin alıcıları konumundaydılar. 70'li yıllar bu anlamda belirli bir gerilemeye tanık oldu. Bugün ise, sosyalizmin örgütlü mücadele kanalı ile kültürel gelişkinlik neredeyse tamamen birbirinden koparılmıştır. Örgütlü militanın kültür düzeyi, örgütsüz sol aydıninkinden daha düşüktür.

Bu duruma ya da kopmaya yol açan iki nedenden söz edilebilir. Birincisi, bugün Türkiye sosyalist hareketi, 60'lara göre daha az küçük burjuva, daha çok emekçi temellidir. Daha açığı, bugünkü sınırlı niceliğine karşın, emekçi ailelerden gelen, "en iyi" okullara gidemeyen, maddi kısıtlılıklar nedeniyle birtakım etkinliklere katılamayan genç sosyalistler, örgütlü hareketler içinde 60'lara göre daha büyük ağırlığa sahiptirler. İkincisi, günümüzün koşullarında gerçek kültür dünyasının iyiden iyiye daralması, bu dar alan içinde yoğunlaşmayı getirmiş, bu yoğunlaşma da kültürel formasyon standartlarını biraz daha yükseltmiştir. Ancak, neden ne olursa olsun, geleneksel aydınlanma kültürü ve onun uzantısı olan ürünleri belirli bir düzeyde özümsemiş insanlar, kendilerini "sosyalist" de say-salar, büyük çoğunlukla, örgütlü mücadelenin dışında durmaktadırlar.

Sosyalizmin önümüzdeki döneminde kültürel alandaki görevlerin önemi düşünüldüğünde, bu, sosyalist hareketin katlanamayacağı bir kayıptır. Buna karşılık sosyalist hareketin "plebyen" denebilecek kültürel yönelimlerden büsbütün uzak durması da büyük bir siyasal hata olacaktır. Bu durumda, sosyalist hareket kendi kültürel açılımlarına bir çeşitlilik katmalı, klasik kültür ile "plebyen kültür" arasında, bunların üzerinden yeni ürünlerle gelebilecek bir tür "siyasal sentez"i zorlamalıdır.

## E. "SOSYALİST POLİTİKA" ÜZERİNE

I. "Sosyalist Politika"nın BSP içindeki duruşunu, "geleneksel sol" köken ya da daha gerilere gidilirse "eski TİP'lilik" değil, 1986-1993 döneminde "Gelenek" ve Sosyalist Türkiye Partisi ile oluşturulan teorik, ideolojik ve siyasal çerçeve belirlemektedir.

Sosyalist mücadelede yeri olanların yola ilk çıktıkları nokta, ancak, süreç içinde *kümülatif* nitelikte bir ideolojik, teorik ve siyasal birikim sağlanamamışsa güncel konumu belirleyen bir etmen olabilir. **Sosyalist Politika** açısından ise durum böyle değildir. **Sosyalist Politika**, sıralanan ölçütler açısından, I.TİP'i, II. TİP'i ve **Sosyalist İktidar**'ı içererek aşmıştır. **Sosyalist Politika**'nın tarihsel olarak "geleneksel sol" ya da TİP kökenli oluşu, onun BSP içindeki bugünkü konumunu, yakınlıklarını ya da uzaklıklarını belirleyici bir etmen değildir. **Sosyalist Politika**'nın BSP içindeki duruşunu belirleyen asıl çerçeve ya da reel köken, 1986'dan 1993'e uzanan **Gelenek/STP** deneyimidir. **Sosyalist Politika**, bu dönemdeki teorik, ideolojik ve siyasal üretimin özünü sahiplenmekte ve BSP içinde bunu yansıtmaktadır. **Sosyalist Politika**, yedi yıllık **Gelenek/STP** birikimini reddettiği için değil, bu birikimin özünü dışa dönük olarak gerçekleştirme amacıyla Birleşik Sosyalist Parti'dedir.

# NE AKLIN KÖTÜMSERLİĞİ, NE İRADENİN İYİMSERLİĞİ

Metin ÇULHAOĞLU

Sosyalistlerin, kendi yollarını "dinamik ve sallantılı dengelerde" bulmaları peşinen karşı çıkılacak bir durum değildir. Sosyalizm kurguları hiçbir sallantıya meydan vermeyen, bu nedenle geliştirici dinamizmden yoksun kalan insanların geç de olsa tükenemediğini bilenler, buna hak vereceklerdir. Sallantıyı peşinen reddedenlerin solukları, başkalarına göre belki daha uzun olabiliyor. Ama tükenince de tam tükeniyor.

Geride hemen hiçbir yaşam belirtisi kalmıyor.

"Dinamik ve sallantılı denge"ye genel olarak evet. Ama istisnasız her konumda ve her konuda değil. Bu bağlamda oldukça ilginç formüllerden biri "aklın kötümserliği ile iradenin iyimserliği" arasındaki dengeye ilişkin. Gramsci'de raslanan bu formülün günümüz için özel bir çekicilik taşıdığı söylenebilir. Öyle ki, bugünün koşullarında aranması gereken şeyin, aklın kötümserliği ile iradenin iyimserliği arasındaki dinamik denge olduğunu söyleyenler de var<sup>1</sup>.

Kendi döneminde Gramsci hangi özel göndermeyle kullanmış olursa olsun, bu formüle bugünün koşullarında belirli bir ihtiyatla yaklaşmakta yarar var. Çünkü, formüle bugün biçilen değerde, post-modernizme özgü bir tür çaresizlik anlayışının kimi uzantıları sezilebiliyor. O halde, formülün ihtiyatlı biçimde, sorgulanarak ele alınması gerekiyor.

İngiliz marksisti Alex Callinicos'a göre bu formül özgün olarak Gramsci'ye ait değildir. İlk kez Romain Rolland kullanmıştır ve Gramsci de ondan almıştır. Callinicos, bu sap-tamanın ardından bence yerinde bir eleştiriye girişiyor ve şöyle diyor: " (Bu) cümle belli bir değere sahip olabilir; ama son tahlilde, meseleyi ortaya koyma açısından diyalektik olmayan bir yoldur. Buna göre gerçeklik katıdır ve boyuneğmezdir. Bu katı ve boyuneğmez gerçeklik, kendisine meydan okuyarak onu dönüştürmeye çalışan 'iyimser' iradenin çabalarını sürekli boşa çıkarmaktadır. İnsan, böyle algılanan bir gerçekliğe karşı iki tür tepki üretebilir: ya aşırı sol iradecilik ya da reformist uyumculuk; yani, ya intihar ya teslimiyet. Oysa, marksizmi sosyalizmin diğer biçimlerinden ayırdeden, tam tamına, toplumsal dönüşümün, gerçek yaşamda varolan ve bu dönüşümden yana gelişen eğilimlere dayandırılabilceği görüşüdür. Sosyalist örgütlenmenin özü de, her konjonktürde 'Ne Yapmalı?' sorusunun yanıtını belirlemek ve etkinliği bu eğilimler üzerinden sürdürmektir. Rolland'ın formülü ise, marksist kuram ile toplumsal gerçeklik arasında varolan ve dolayımını da devrimci partide bulan bu etkileşimi gözardı etmektedir." <sup>2</sup>

Callinicos'un eleştirisi genel olarak yerinde ve yeterlidir. Bununla birlikte, Türkiye solunun bugünkü belirlenimlerinden kalkarak bu eleştiriye kimi ekler yapmanın mümkün olduğunu sanıyorum.

Bir kere, "akıl" neden hep kötümserlikle ilişkilendirilsin ki? Burada hiç kuşkusuz sosyalist nüfustan söz ediyorum. Sosyalist akıl, günümüz gerçekliğini şöyle ya da böyle algılayıp değerlendirmektedir. Ne ki, bu algı ve yorum yalnızca tektip bir kötümserlik değil, oldukça farklı yönelimler taşıyan *iyimserlikler* de üretebilmektedir. Sözgelimi, bugünün gerçekliğini küreselleşme (globalleşme) ve post-modernite olarak yorumlayanlar arasında bir kesim, küreselleşmeyi "dünya devrimi" olasılığının güçlenmesiyle, post-moderniteyi de bugüne kadar devrim için hep ayakbağı oluşturan pozitivist-determinist marksizm yorumlarının iflasıyla bağlantılandırarak, bu tablodan oldukça iyimser devrim perspektifleri çıkarabilmektedir.

Farklı iyimserliklerden söz etmiştim. Örneğin sol "akıl" günümüz gerçekliğini hemen hemen aynen yukarıdaki gibi yorumlayıp bunun ardından pekala reformist iyimserlikler de üretebilir. Reformist iyimserlik, küreselleşmeyi "demokratikleşmenin kaçınılmazlığı"na, post-moderniteyi de çoğulculuğa ve konsensus zorunluluğuna bağlayarak kendi iyimser perspektifini yaratabilir.

Burada soyut varsayımlardan, olasılıklardan söz edilmiyor. Yukarıda sayılanların hepsi, Türkiye sol hareketinde görülebilmektedir. Dolayısıyla, "akılın kötümserliği", Türkiye sol hareketinin bugünkü taşıyıcılarına genellenebilecek bir saplantı değildir. Türkiye solunun, bugünkü gerçekliğe yaklaşımına, gerçekçi olmasa bile iyimser bir "akıl" egemendir. Bu iyimser akıl, Callinicos'un intihar ya da teslimiyet ikilemindeki uçlara kadar varmayan, ama gene de geçerlilikleri hayli tartışmalı beklentiler üretebilmektedir.

Devam edelim: İrade neden hep iyimserlikle gitsin ki? Bugün Türkiye solunun en iradeci görünen kesimlerindeki irade, hem "akıl"dan hem de iyimserlikten iyice kopup salt inatla ilgili bir olgu haline gelmiştir. Daha açık söylenirse, bugün Türkiye solunun iradeyi ve örgütü öne çıkaran kesimlerinde, ciddiye alınabilir bir iyimserlik bulmak pek mümkün değildir. Çünkü ne varolan toplumsal gerçeklik gerçek iyimserliği yaratacak tarzda çözümlenebilmektedir ne de iradenin temsilcisi olması gereken örgüt(ler) iyimserlik üretebilecek güç ve etki alanına sahiptirler.

İyimserlik imanla, irade ise inatla karıştırılmamalıdır. Ortada olan, yalnızca sönmesi muhtemel bir imanla kırılmaya aday bir inattır, o kadar.

Daha fazla uzatmak istemiyorum. Özet şu: akıl her zaman kötümserlikle, irade de her zaman iyimserlikle birlikte gitmiyor. Ayrıca, akıl kötümserlik bağlantısı yüzünden reformizm getirmesi, iradenin de iyimserlik bağlantısı sayesinde devrimcilik fişkırtması gibi bir garip determinizm hiç mi hiç söz konusu değildir.

## **Küreselleşme ve Post-modernite**

Şimdi bir adım daha atabiliriz.

Küreselleşme ve post-modernite. Nedir bunlar? Sol için ne anlam taşırlar? İşin en başında ve özellikle vurgulamak gerekir: Küreselleşmenin ve post-modernite olarak ad-



landırılan "durum"un , herhangi bir gerçekliğe ve nesnel sürece karşılık düşmeyen, salt ideolojik adlandırmalar olduklarını düşünüyorum. Bir ek açıklamayla birlikte: Post-modernite (bunların ideolojik kökenleri de olsa) depolitizasyonla, parçalanmışlıkla, sınıf aidiyetinin ve kolektif davranma kapasitesinin gerilemesiyle, bireyin iç dünyasına özgü tutkuların en ön plana çıkmasıyla nitelenebilecek bir durum, giderek bir *nesnelliktir*. Post-modernizm ise, bu özel durumun ideolojisi. Özetle, ortada patlıcan kadar somut bir gerçeklik vardır. Elbette bunun 40 tür yemeği, bu arada ideolojisi de yapılmaktadır. Ama patlıcanın kendisi "ideolojik" ya da yapıntı değildir. Küreselleşme ve post-modernite günümüzün nesnel gerçeklikleridir.

Sorun, süreçteki nesnellik ile ideolojileştirmedeki özneliliğinin çok fazla içiçe geçip karışmasından kaynaklanıyor. Bu karmaşıklık ve aşırı ideolojik müdahale sonucunda, kimi sosyalistler, örneğin küreselleşmenin hiçbir gerçekliğe karşılık düşmeyen, salt ideolojik bir söylem olduğunu bile düşünebiliyorlar. Aynı şey post-modernite için de yapılıyor: Kimilerine göre, ortada post-modernite ya da başka bir kavramla yaklaşılabilecek yeni hiçbir belirlenim yoktur; "yeni" olarak sunulmak istenen herşey aslında bir çarpıtmadan, ideolojik manipulasyondan ibarettir...

Eğer böyle düşünen sosyalistler, mevcut gerçekliğin "kabulü" halinde klasik sosyalist paradigmanın büsbütün anlamsızlaşacağını sanıyorlarsa, yanılıyorlar. Görülmesi gereken şu: Ne globalleşme ne de post-modern "durum", aklı büsbütün kötümserliğe itip iyimserliği tek başına iradede aratacak bir iç tutarlılık ya da karşı konulmazlık taşıyor. Küreselleşme denilen süreç, kendi zıddını (kopuşlarını) yaratacak derin iç çelişkilere sahiptir; post-modernitenin getirdiği ideolojik ve kültürel ortam da, bütün saptıncılığına karşın, son derece önemli ve derin iç boşluklar barındırmaktadır.

Söylenenleri açmaya çalışacağım. Ama önce yukarıda kısaca özetlenen vargıların yön-temsel temellerini açıklamak gerekiyor. Soru şudur: Kimileri küreselleşmeye ve post-modern ortama nasıl bakıyorlar ki , bu bakışı ya tam boy bir umutsuzluk ya da gerçekçiliği son derece kuşkulu bir iyimserlik izleyebiliyor?

Yanıt birkaç başlıkla verilebilir:

- Marksistlerde sıkça görülen bir eğilim, somut biçimleniş hep dışarda tutan bir soyutlamacıdır. Böylece, nesnelliği ve evrenselliği haklı olarak ileri sürülen süreçlerin özeldeki somut ve karmaşık biçimlenişleri hep gözardı edilmektedir. Sonuçta, somut ve özel biçimlenişin ürettiği ayrıksı dinamikler boşlanmaktadır. Bu türden bir soyutlamacılık ya da genellemecilik, sosyalist kuramcılar ve akademisyenler nezdinde *analitik* bir işlev taşısa bile *politik* açıdan son derece kısır ve dar kalmaktadır.

Bir örnek vermek istiyorum: "Siz bazı şeyleri mahkemeye götüremiyorsanız, bazı şeyleri sorgulayamıyorsanız, bazı şeyleri gündeme getiremiyorsanız, burjuva devletinden bahsetmek söz konusu olamaz."<sup>3</sup> Bu sözlerde, burjuva devletin, somut biçimlenişten bağımsız salt kuramsal bir soyutlaması vardır. Konu bu düzeydeki bir soyutlama çerçevesinde alındığında, bir burjuva devletin gerçekten "böyle" olması gerektiğine kimse itiraz edemez. Oysa, gerçekte hiçbir burjuva devleti "böyle" değildir! Böylece ya yardan ya da serden vazgeçmek gibi bir durumla karşılaşılır: Ya burjuva devletin soyut tanımı yanlıştır ya da tarihte bir tek burjuva devlet bile varolmamıştır. Bu açmazın kaynağı, somut biçimlenişle iliş-

kilendirilmesi gereken durumları en soyut düzeydeki tanımda aramak (ve tabii bulamamak)tır.

- Belki de az önceki yöntem kusurunun "tersi" denebilecek bir başka yönelim, belirli bir alana özgü ayrıntılı ve kapsamlı çözümlemelerin, genel bir *tarih* kuramının, giderek ekonomi-politiğin çerçevesine yerleştirilip buralarda sınanmamasıdır. İdeolojik ve kültürel yapılarla adeta nefes aldırılmaz bir belirleyicilik yakıştıran yaklaşımların kaynağında böyle bir yöntemsel eksikliğin payı vardır <sup>4</sup>.

- Yukarıda değinilen genel yöntem sorunlarının yanısıra, özel olarak marksist kuramın yorumlanmasında boygösteren bir eğilim, ekonominin, siyasetin ve ideolojinin, gerek "alt-yapı/üstyapı" ikiliğinde gerekse yapısalcı-kerteci yaklaşımda birbirlerinden *kategorik olarak* koparılmasıdır. Bu eğilim, örneğin sınıf söz konusu olduğunda, bir konumdan bir başkasına *geçiş* sorununun alabildiğine çetrefilleşmesine yol açmaktadır. Bu çetrefillik çözölemeyince de, sınıfa, sosyalistlere ve "yeni hareketler"*e*, bütünlüğü bir türlü sağlanamayan *ayrı* kertelerde *ayrı* misyonlar verilerek işin içinden çıkılmaktadır.

Yöntemle ilgili bu notları ileride ayrıntılandırmaya çalışacağım. Şimdi, küreselleşme ve post-modernite olarak adlandırılan süreç ve "durum"*lara* daha yakından bakmak gerekiyor.

Yaratılan etkinin bütünsel kavranışı açısından, küreselleşme ile post-moderniteyi birarada değerlendirmek mümkün. Çok özet bir tanım yapmak gerekirse, küreselleşmenin *temel dinamiği*, sermayenin uluslararası dolaşımında her tür sınırın aşılması, uluslararası kapitalizmin hiyerarşik bütünlük öngören bir iç yapılanmaya yönelmesi ve bu süreçler sonucunda ulus-devlet kavramının ve pratiğinin eski anlamını yitirmesidir.

Birinci belirleme: Türkiye bu genel sürecin tam tamına içindedir.

Post-modernizm: Modernizme tam boy bir tepki, bir karşı duruş mu, yoksa modernizmin eleştirel bir uzantısı mı? Bu konuda rivayet muhtelif. Ancak çok kesin ve açık bir duruş var: Post-modernizm, modernizmin temeli sayılan aydınlanmaya ve aydınlanmadan türediği ileri sürülen bütünlüklü/kapsayıcı düşünce sistemlerine savaş açmıştır.

Biraz daha ayrıntıya inilecek olursa, yaşanan toplumun bilimle algılanabileceği ve bilinçli toplumsal öznelere belirli bir hedef doğrultusunda dönüştürülebileceği yolundaki görüşün tümünden reddi, post-modernist düşüncenin özünü oluşturur. Çünkü (bu düşünceye göre) artık toplum sınıflardan oluşan bir bütünlük değildir; çünkü toplumsal özne konumundaki sınıflar "buharlaşmış", bunların yerini dar öznellik belirlenimli sayısız cemaat (topluluk) almıştır. Üstüne üsluk, aydınlanmanın getirdiği o pozitivist bilimci, tekçi anlayış da iflas ettiğinden, herhangi bir öznenin toplumu şu ya da bu yönde dönüştürmesi de söz konusu değildir. Bir kere, "doğru görelidir"! Her özne ya da topluluk gerçekliğin bir yanını görmekte, onu temsil etmektedir. Durum böyleyse ve eğer toplulukların kendi özel doğruları adına birbirlerini gırtlaklamaları da istenmiyorsa, insanlar tüm çabalarını demokrasi içinde konsensus aramaya ayırmalı, "mozayik", "çeşni", "çeşitlilik", "zenginlik" gibi sözcükleri yatıp kalkıp hayırla anmalıdırlar...

İkinci belirleme: Türkiye'nin genel entelektüel ve kültürel ortamı, yukarıda kısaca özetlenen yönelimin belirgin damgasını taşımaktadır.

Burada, önemli bir noktayı bir kez daha vurgulamak istiyorum. Önce, bir "durum" olarak post-modernite ile bir ideoloji olarak post-modernizm arasındaki ayırım noktaları iyi belirlenmelidir. Ardından, post-modernist ideoloji ele alındığında, bunun burjuva ideologlarınca sistemleştirilmiş *merkezi* sunumu ile, asıl kitleler nezdinde alıcı bulan, başka deyişle periferik, gündelik ve varoluşsal ideolojik varyantları arasındaki birlik ve ayırım noktaları iyi saptanmalıdır. Nihayet, nesnel bir süreç olarak küreselleşme ile, post-modernite/post-modernizm arasındaki uyuma ve ayırım noktaları net biçimde ortaya konulmalıdır. Bu üçlü birleştirme ve ayırma, sağlıklı bir sosyalist stratejinin saptanabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Bütün bunları, yazının gelişimi içinde açık ayrıntılandırmaya çalışacağım.

### **Küreselleşmenin İç Çelişkileri**

"Aklın kötümserliği" adına ileri sürülen gerekçelerinin başında, küreselleşmenin, hem iç bütünlüklü hem de karşı konulmaz bir evrensel süreç olduğu yolundaki düşünceler gelmektedir.

En başta söylenmesi gereken şu: Küreselleşme, gerçekten evrensel bir süreç olmasına karşın, ilk bakışta yeknesaklaşma ve benzeşme görünümü veren bir yorganın altındaki benzeşmezlikleri ve çelişkileri daha da yoğunlaştırmıştır. Bu yüzden, özel somut biçimlenişleri gözetmeyen soyutlamacılık ve genellemecilik, küreselleşme değerlendirmeleri gündeme geldiğinde özellikle yanıltıcı olabilmektedir.

"Yorganın altındaki" bu benzeşmezlik ve çelişkiler, temelde, küreselleşmenin kendi iç çelişkilerinden kaynaklanmaktadır. Küreselleşmenin iç çelişkilerinden birincisi, öngördüğü sermaye birikim ve dolaşım modeline uygun bir *evrensel politik yapılanmaya* ulaşmasının olanaksızlığıdır. Başka deyişle "küreselleşmiş ve kendi ayakları üzerinde durabilen"<sup>5</sup> ekonomik dinamiklere karşılık düşecek uluslararası ve ulusal politik birimler yaratılması, yakın bir gelecek için hiç mümkün görünmemektedir.

Bu çelişkinin doğal bir uzantısı şudur: Küreselleşme ile sırtına davul yüklenen ulusal devlet, tokmağı başkalarına kaptırmıştır. Daha açık bir deyişle, küreselleşme sürecinin içindeki ulusal devlet, kendi adına makro-ekonomik politikalar belirleme; sosyal adalet, sosyal güvenlik, sağlık, eğitim gibi alanlarda gerçek anlamda ulusal politikalar izleme şansını çok büyük ölçüde yitirmiştir.

Çelişkiler dizisi bitmiyor. Ekonomik ve sosyal alanlarda politika belirleme ve uygulama olanağını yitiren ulusal devlete, başkalarına bıraktığı davul tokmağı karşılığında bir sopa verilmektedir ve bu sopanın kullanım alanı da bellidir: Emekçiler. Çünkü, Korkut Boratav'ın da belirttiği gibi "Tüm iktisat politikası işlevlerinden soyutlanınca, devlete yalnızca emeğin denetimi kalıyor. Bu da çok doğal, çünkü global dünyada emek hareketsiz, ulusal sınırlar içinde kalıyor. Hareketsiz olunca da kontrol edilebilen tek öge oluyor (...) Ulusal dediğimiz ülke ekonomisi emeğin hareket sınırını belirliyor ve siyasi iktidarın ana işlevi emeğin kontrolü üzerinedir."<sup>6</sup> Boratav'ın bu saptaması dışında ve Türkiye söz konusu olduğunda, özellikle son Irak operasyonu bağlamında anlam kazanabilecek bir başka işlevi daha vardır ulusal devletin. Bu da şöyle açıklanıyor: " IMF'nin yapısal uyum programları

çerçevesinde toplumsal harcamaları ortadan kaldıran kısıntılardan Üçüncü Dünya devletlerinin kabarık askeri bütçeleri muaf tutuluyor. Üçüncü Dünya devletleri ekonomik hükümlerden yoksun bırakılırken, bizzat devlet, özellikle baskı aygıtı, Kuzey'in Güney üzerindeki dolaylı yönetiminin aracı olarak dokunulmadan bırakılır." <sup>7</sup>.

Şimdi, bir toparlamaya gidilebilir. Samir Amin, ulusal ölçekte ekonomik ve sosyal politikalar izleme olanağından yoksun kalan ulusal devletin, üzerinde yükseldiği toplumu toplum olarak nasıl birarada, bir bütün olarak tutabileceğini soruyor haklı olarak <sup>8</sup>. İşte, bir süreç olarak küreselleşme ile post-modern durum ve post-modernist ideoloji arasındaki en kritik örtüşme ve çelişme noktaları tam da burada belirginleşmektedir.

Bu örtüşmelere ve çelişmelere az sonra döneceğim. Ama önce küreselleşmeyle ilgili bir toparlama yapmak gerekiyor. Açık konuşmak gerekirse, bugün küreselleşme sürecinin getirdiklerine ve getireceklerine kayıt koyan, hatta karşı çıkan bilimadamları, akademisyenler ve düşünürler için *sosyalist kopuş* da büsbütün gündem dışıdır. Gündemde olan, bu kesimin daha fazla üçüncü dünyacı olanları için bir "ulusalcı-populist" kopuş, diğerleri içinse "demokratikleşme"nin değişik versiyonlarıdır.

Burada, bir kez daha, genel eğilim ile özel belirlenim arasındaki ilişkilere değinmek gerekiyor. En genel eğilimler ve yönelimler açısından bakıldığında, küreselleşmenin sosyalizmi evrensel ölçekte yakınlıktırıldığını söylemenin bugün için gerçekten hiçbir temeli yoktur. Böyle bir beklenti, sosyalizmin en reformist, en yumuşak modeli için bile geçersizdir. Gelgelelim, sosyalist kopuşun ya da sosyalist alternatifin, her zaman mutlaka genel ve evrensel süreçler çerçevesi içinde mi düşünülmesi gerekiyor? Benim kişisel düşüncem ya da inancım şöyle: Sosyalizm, bir kez daha, doğrudan doğruya genel ve evrensel süreçlerden değil, bu genel ve evrensel süreçlerin yerel, ulusal, en fazla da bölgesel ölçeklerde biriktirdiklerinden çıkabilecektir. Burada elbette kurgusal bir alana giriyoruz. Bunu bilerek söylüyorum: Tarih, leninizmi bir kez daha üretmek ve doğrulamak zorunda kalacaktır; tarih, bu anlamda önce zayıf halka yaklaşımını, sonra "reel sosyalizmi" bir kez daha gündeme getirecek, aksi takdirde sosyalizm büsbütün bilinmez bir geleceğe itilecektir. Tarih, bunca entelektüel ukalalığa rağmen, toplumsal devrimi önceleyen, hem de "ciddi biçimde" önceleyen bir siyasal devrim anlayışını, jakobenizmi ve öncülüğü yeniden üretecek, daha doğrusu üretmek durumunda kalacaktır.

Bütün bunlar "eski hamam eski tas" anlamına mı geliyor? Kesinlikle hayır. Hiç olmayacakları da söylemeliyim: Yukarıda söylenenlerin gerçekleşmesi halinde, "kopuş"u gerçekleştiren kol, muhtemelen çok daha uzun bir süre "NEP yapmak" zorunda kalacaktır; Sovyetler'in başını yiyen teknolojist determinizmden uzak, ideolojik/kültürel süreçlere özel önem tanıyan bir sosyalizm rotası izleyecektir; katılımcılık denilen süreci ya çok ciddiye alıp gereklerini yerine getirecek ya da defolup gidecektir; öncülük kavramının içini iktidar sonrasında ya çok daha başka türlü dolduracak ya da belasını bulacaktır; kopuşu gerçekleştiren kol, çevresindeki saygı halesine ve enternasyonalist vecibelerin yerine getirilmesine karşın, kendi dışındaki kimseye patronaj uygulayamayacaktır. Özetle, böyle bir rotanın kendi Lenin'i ve saygınlığı olacak, ama Stalin'i ve "Kabe"liği olmayacaktır...

Artık, "genel"den Türkiye'ye dönebiliriz.



En başta söylenmesi gereken şu: Akademisyenler, MDD'ciliği hala yüreklerinde saklayanlar ve sosyalizmle kemalizmi uyuşturmaya çalışanlar ne derlerse desinler, Türkiye'nin bir "ulusalcı-populist" kopuş şansı hiç yoktur. Bunun açık anlamı şudur: Türkiye, coğrafi konumunu ve askeri-maddi imkanlarını Avrupa ile ABD'nin siyaset pazarlarına ustaca sunsa bile, sonuçta ya küreselleşme süreçlerinin tam göbeğinde kuzu kuzu yol alacak ya da sosyalist kopuşu zorlayacaktır. Başka bir yol yoktur.

Başka yol yoktur, ama gerçekleri de görmek gerekmektedir. Türkiye sosyalist hareketinin, bugünkü veriler ve parametrelerle ciddiye alınır bir kopuş ya da devrim perspektifi üretmesi mümkün değildir. Konuyu önemli bulduğum için daha açık olsun istiyorum: *Sosyalist bireylerin kendi özel kurgularını ve perspektiflerini bir yana bırakacak olursak, Türkiye'nin bugünkü siyasal-toplumsal formasyonu, siyasal anlamda gerçekten değer taşıyan bir devrim perspektifi üretilebilmesi için gerekli asgari verileri sunmaktan uzaktır. O halde, toplumun bugünkü genel profili değişmediği ve değiştirilmediği sürece, üretilecek devrim ve iktidar perspektifleri mutlaka keyfi ve içrek kalacak, bu anlamda gerçek bir siyasal değer taşımayacaktır.*

Toplumun profilinin ve toplumsal/siyasal parametrelerin değişmesi, öyle ayrı bir "devrim aşaması" anlamına gelmiyor kesinlikle. Ayrıca, bu değişim için gerekli nesnel dayanaklar da var. Esasen, Türkiye sosyalist hareketinin devrimci kesimlerinin bugün yaşadıkları açmazın ve gerilimlerin temelinde, toplumun profilinin değiştirilmesi için gerekli ve yeterli olan verilerin, ciddi bir devrim perspektifinin geliştirilebilmesi açısından henüz yetersiz kalmasında yatmaktadır.

Daha somut konuşacak olursak, Türkiye sosyalist hareketi, devrim perspektifini reel temelleriyle üretebileceği bir ortam yakalamak için, vargüciyle iki alana yüklenmek zorundadır. Bu alanlardan biri ideoloji ve kültür, diğeri ise doğrudan doğruya sınıftır. İdeoloji ve kültür sınıfı da etkileyen, hatta sınıfın siyasallaşma derecesini belirleyen özellikler içerdiğinden, ilkiyle devam ediyorum.

## "Durum"un İdeolojisi

İki ayrımla başlanabilir.

Birincisi: Sınıfın, doğrudan doğruya içinde bulunduğu, gündelik olarak yaşadığı siyasallığı *görememesini* sağlamada, ideolojinin rolü eskisine göre daha çok öne çıkmıştır. İkincisi: İdeoloji, önce sistematik-merkezi öğretilerin sınırlarını aşarak daha fazla gündelikleşmiş, buna paralel olarak da kültürün içine daha fazla gömülmüştür. Bu söylenenler, sınıfın yanı sıra, sosyalist ideolojinin taşıyıcı adayları olarak aydınlar için de geçerlidir.

Egemen ideolojinin, post-modernizm aracılığıyla aydınlara yönelttiği operasyonun içeriği açıktır. Post-modernizm, aydınlardaki bilim ve dönüştürme tutkusunu söndürecek başlıca ideolojik araç olarak görülmektedir. Günümüzün burjuva ideologlarının, aydınlanmaya ve onun getirdiklerine bu kadar saldırmaları raslantı değildir. Sosyalizm konusundaki bilgisi adındaki sesli harf sayısının altında olan Carter'ın eski ulusal güvenlik danışmanı Zbigniew Brzezinski bunu açık açık söylemektedir: Kilisenin gücünün kırılması, ahlakın yerine mantığın geçirilmesi, insanlığın önüne birtakım idealist hedeflerin konulması ve in-

sanoğlunun daha iyi bir toplum oluşturabileceğine inanç baştanaşağı "dogmatizm"di<sup>9</sup>. Bilim ve değiştirme/dönüştürme tutkusunun korkunç sonuçlarını Frankenstein metaforu ile vur-gulayanlar da vardır. Bütün bu ideolojik saldırıda, aydınlanmaya yönelen okların, bir kavis çizdikten sonra marksizmi ve ona yönelebilecek aydınları hedeflediği unutulmamalıdır. Ok-lardan kimileri hedefini bulmuştur. Bugün dünyada ve Türkiye'de "doğrunun parçalılığı" gibi post-modernist safsataları savunabilen, "ay n'olur bana öncülükten söz etmeyin" di-yebilen, Brzezinski'nin deyimiyle "zorlayıcı utopya"ları nefretle karşılayan ve kendilerine hala marksist diyebilen insanlar vardır.

Ancak, burjuvazinin çok işine yarayan bu silahın giderek kendi Frankenstein'ını ya-ratması hiç de uzak bir olasılık değildir ve dünya düzenine meraklı olanları ürktüen de budur. Gene Brzezinski'yi dinleyecek olursak "marksizmi objektif gerçekliğin mihenk taşı olarak gören aydınların birden bunun tam tersi olan kısıtlı bir görselciliği savunmaya baş-lamaları"<sup>10</sup>, sonra "kesinlikçilikten görelî bilinmezciliğe, umursamazlıkla oyun oynayan bir çağa geçiş"<sup>11</sup> marksizmin defterini düme mutluluğunu yaşayan çevrelerin içine ciddi en-dişe tohumları saçmaktadır. Kaygısı duyulan şudur: Tamam, marksizmi hallettik de, onu halletme pahasına çivisini çıkardığımız bu dünyada huzur ve düzeni şimdi nasıl sağ-layacağız?

Söz buraya gelmişken, küreselleşme ile yeni egemen kültür ve ideoloji arasındaki iliş-kileri daha somut düzeyde ele alabiliriz. Genel olarak bakıldığında, küreselleşmenin iç di-namiği bir tür yeknesaklaşmayı; ulusal/yerel süreçlerin, insanların tutku ve özlemlerinin bir-birine daha çok benzeşmesini getirmeye aday gibi görünüyordu. Bu bir ölçüde sağlandı. Gelgelelim, insanların tutkularının ve özlemlerinin bir ölçüde benzeşmesi, dünya ka-pitalizminin hiç de istemediği bir alanda, *zenginliğe evrensel öykünme ve giderek zen-ginliğin sorgulanması* biçiminde gerçekleşti. Bir kez böyle olunca, iş burada da kalmadı. Post-modernitenin ayırıcı, uzaklaştırıcı, büyük toplumsal birimleri parçalayıcı, giderek ato-mize edici ve bireysel tutkuların her ne pahasına olursa olsun tatminini öne çıkarıcı yanları, küreselleşme ile kimi yerde örtüşen kimi yerde de ona ters düşen bir genel ideolojik-kültürel ortam yarattı.

Örnek veriyorum: Üretimin yeniden yapılanması sonucu işsizleştirme, "esnek istihdam" modellerinin devreye sokulması, sendikasılaştırma vb. gibi küreselleşmeye özgü yö-nelimlerle, post-modernist ideolojinin sınıf yerine önce topluluğu sonra da bireyi geçirme girişimi arasında bir uyumluluk ya da örtüşme vardır. Buna karşılık, küreselleşmenin ön-gördüğü uluslararası ekonomik işbölümünün temelini oluşturan "sana verilenle yetin" ve gene küreselleşmenin getirdiği "öyle eskisi gibi bedava eğitim, sağlık, tam istihdam yok" anlayışları ile, post-modernitenin dayattığı dünyevi özlem ve ihtiyaçların en kısa yoldan ve her araçla tatmini dürtüsü arasında belirli bir çelişki vardır.

Türkiye, küreselleşmenin davulunu sırtına yükleyip tokmağı kaptıran bir ülkedir. Emeye karşı kullanacağı sopa dışında, davulun tokmağına giderek daha güç ulaşabilmektedir. Bu yüzden Türkiye, küreselleşmenin sonuçları ile bugünkü egemen kültürel-ideolojik ya-pılanmanın getirdikleri arasındaki çelişkiyi yaşamaya devam edecektir.

Bununla birlikte, Türkiye'de düzenin ferahlatıcı bir avantaja da sahip olduğunu söy-lemek gerekiyor. Türkiye, aydınlar açısından bakıldığında post-modernist ideolojiden, kit-

leler açısından bakıldığında ise post-moderniteye özgü kültürel uzantılardan yalıtık bir ülke değildir kesinlikle. Yalıtılmış olmama bir yana, bugünkü egemen yönelimlerin, Türkiye'nin geleneksel düşünsel/kültürel yapısı ile ilginç bir *uyum ve örtüşme* taşıdığı da söylenebilir. Türkiye'deki geleneksel ideolojik-kültürel yapılanma, post-modern ideoloji ve kültürün kimi öğeleriyle karşılaştığında şaşırmamış, belki de "şükür kavuşturana" demiştir. Doğu'nun oturalık ve kadim yapılanması ile çağdaş batı dünyasının "fırlama" kültürü ve ideolojisi, bu ülkede *şimdilik* bir güzel halvet olmuş görünmektedir.

Bunu görebilmek için, Doğan Ergun'un susuş kumkumasına getirilen önemli bir çalışmasına başvurmakta yarar var. Ergun'a göre doğuda bilgi vardır, ama dağılık kalmıştır. Bilgi dağılık kalmıca, bütün inançta aranmıştır. Bu durumda bilgi bütünlüğüne gerek duyulmamış, inancın engelleyiciliği yüzünden bilgi, bilgiyi çağrıştırmamıştır. Nihayet, bilgi birleşmediği için değiştirme ve dönüştürme için kullanılmamıştır<sup>12</sup>. Yeni dünya düzenine, yeni kültüre, kısaca post-modernite dahil yeni denilen ne varsa hepsine içkin temel önermelerle Ergun'un özetlediği doğruluk özellikleri arasındaki benzeşme, hatta örtüşme açık değil mi? Benzer bir değerlendirme de, bu kez bir bilim adamından değil, bir sosyalist siyasetçiden: "Türkiye'de feodal toplumun başkasına tutunamadan var olamayan bağımlı bireyi, burjuva toplumun bağımsız bireyine geçiş süreci yaşamadan, kendini tekeli toplumun bireyi öldürürken bireyciliği hergün yeniden üreten parçalayıcı ilişkileri içinde buldu. Maddi ve manevi ihtiyaçlarını bu ilişkiler ortamında karşılayamadığı ölçüde de kurtuluşu alt ideoloji ve kültürlere yönelmekte buldu."<sup>13</sup>

Yerindeliğini teslim etmekle birlikte, yukarıda özetlenen uyumun ve örtüşmenin, içinden çıkılmaz bir kıskaç yarattığı sanılmamalı. Kısacası, "akıl kötümserliği" burada hiç devreye girmemeli. Çünkü, doğulu bir toplum olmanın, doğrulukla post-modern kültür öğeleri arasında bir uyum yakalamanın dışında, Türkiye'nin kapitalistleşme ve (kendi sınırları içindeki) aydınlanma süreçleri önemi hiç de küçümsemeyecek bir işçi sınıfı şekillendirmiştir. Betimlenen durum, bir bütün olarak toplumla ilgilidir. Bu toplum, değişik sınıflardan oluşmaktadır. Sınıfların herbirinin bu genel ideolojik-kültürel belirlenimin etkisi altına girdiği de doğrudur. Ancak, hem bu etkinin nüfuz derecesi, hem de karşı direnç potansiyeli sınıftan sınıfa değişebilmektedir. Dış belirlenimlerin parçalanmasında en etkili yol, eylem ve onun getireceği deney birikimidir. İşçi sınıfı ise, çağdaş Türkiye toplumunun en eylemli kesimini oluşturmaktadır. Dahası, küreselleşmenin yakın dönemde getireceklerinin, bu sınıfı, geleneksel prangaları bir bir parçalayıcı bir eylemlilik içine itmesi hiç de uzak bir olasılık değildir.

### **"Durum" ve Sosyalistler**

Küreselleşmenin sosyalizm açısından olumlu sonuçlar getireceğini savunan kimi sosyalistler biliyorum. Buna karşılık, post-modernitenin de sosyalizm açısından böylesine bereketli bir toprak sağladığını savunan solcu çok az.

Ama gene de var. Anlayabildiğim kadarıyla, polisin saf solculara çektiği "iyi polis/kötü polis" numarasını, post-modernizm de öğrenmiş. Çünkü, söylendiğine göre, post-modernizmin bir "akla karşı", "sezgici", "mistisizmi kutsallaştıran" versiyonu varmış, bir de "direniş post-modernizmi". Bu ayrımı yapan Hüsamettin Çetinkaya post-modernizmin

"iyisini" şöyle anlatıyor: "postmodernizm değişime inanır, yeni verilere açıktır, esnektir. Hemen her tür bilginin geçerliliğini tanır. Bir tür bilginin bir başka tür bilgi karşısında daha meşru, daha geçerli kabul edilmesini mümkün kılacak ölçütlerin olmadığını ileri sürer. Bu nedenle çoğulcudur. Bu nedenle farklılıkların biraradalığını savunur."<sup>14</sup>.

Yukarıda söylenenler, marksizm bir yana, pozitivist bilim anlayışı da bir yana, genel olarak bilim'in yadsınmasıdır. Bir tür bilginin bir başka tür bilgi karşısında "daha geçerli" sayılmasını mümkün kılacak ölçüt yoksa, bilim de yoktur. Demek ki, post-modernizmin "iyisi" bile bilimi doğrudan reddediyor.

Ancak, yukarıda alıntılanan yaklaşımı sıradan ya da nevi şahsına münhasır bir yaklaşım saymamak gerekiyor. Çünkü, küreselleşme süreçleri ile post-modern durum arasında ideolojik örtüşüm sağlamaya yönelik çabalar, en başta bilim ve bilimsellik kavramlarını hedef almaktadır. Bugün dünyanın küreselleşme ve kitle iletişim araçları sayesinde geniş ve tek bir "bilgi toplumu"na dönüştüğü yolundaki savlar, katıksız ideolojik savlardır. İdeolojileştirmenin amacı da çok açık ve nettir: Öznellik düzeyindeki "bilme" yi "bilgi" sayma, ardından *bu anlamdaki* "bilgi"yi bilimin ve bilimsel çözümlemenin yerine geçirme...

Bu yüzden, Brzezinski'nin, "bilgi toplumu" savını okuryazarlık oranının yükselmesiyle temellendirmesi (!) koftur, ama raslantı değildir. Bu yüzden, eski solcu yeni işadamı Yavuz Çizmeci'nin "Biz zamanında halkı tanımak için cilt cilt Orhan Kemal, Kemal Tahir okurduk. Ama bugün kamuoyu araştırmaları bunu gereksiz kıldı" vecizesi<sup>15</sup> komiktir, ama raslantı değildir.

"İyi" post-modernizmin faziletlerini dinlemek için biraz daha yer ayırabiliriz. Gene Çetinkaya'ya göre post-modern dünya, "özgürlüğün ve adaletin şimdi ve burda üretildiği" bir dünya. Üstelik bu dünyada insanların birbirlerini "yargılama" hakları bulunmuyor. Sadece "iletişim kurma" hakları bulunuyor<sup>16</sup>.

- Eğer bunlar doğruysa, post-modernizmin yerli versiyonu evrensel standartların bir bölümünü tuttururken öbür bölümüne ters düşüyor. Çünkü, örneğin "adaleti şimdi ve burda üretme" işinde başı çeken infazcı polisler, medya, futbol takımı taraftarları, eski sevgililer ve yakın akrabalar<sup>17</sup>, bu eylemleriyle, bu kez post-modernizmin "insanların birbirlerini yargılama haklarının bulunmadığını" buyuran yüce ilkesini ayaklar altına almaktadırlar.

Sonuçta, galiba post-modernizmin iyisini de beceremiyoruz; ya da tersine, bir güzel "beceriyoruz."

Post-modernitenin, solu ve sosyalistleri yalnızca yukarıda örneklenen fantezik biçimlerde etkilediği sanılmamalı. Çünkü, post-modernizmin "özne" kavramına yaklaşımı, solun aynı kavrama yaklaşımını doğrudan ya da dolaylı biçimlerde etkileyebilmektedir. Post-modernizm ile post-marksizm, belirlenmeciliğin yadsınmasında ve aynı bağlamda öznenin abartılmasında ortaklık içindedir. Bundan sonra post-modernizm başını alıp gitmekte, özneyi önce cemaate, oradan da bireye indirgemektedir. Sonuç, *toplumsal formasyonun öznesizleştirilmesidir*.

Ancak, post-modernizmin sosyalist ideoloji üzerindeki bozucu etkilerinden daha önemli olanı, sosyalist bireyler üzerindeki etkileridir. Açık konuşmak gerekirse bu etki hem daha kapsamlıdır, hem de bireyler dolayısıyla en radikal görünümlü sol gruplara bile sızabilmektedir.



Bir bilimadamı, Cumhuriyet döneminin bugünkü "post-modern" ortama devrettiği bireyi iki uç arasında salınan birey olarak tanımlamaktadır. Bir uçta, kişisel moral sorumluluktan yoksun özgürlük, öbür yanda özgürlükten yoksun toplumsal moral sorumluluk vardır. Bu uçlardan birincisi dar bir elitin aşırı politizasyonunu, ikincisi ise daha geniş kesimin depolitizasyonunu getirmektedir<sup>18</sup>. Toplum için önerilen bu modelin, birçok "leninist" örgüt için tam tamına geçerli olduğunu düşünüyorum. Kişisel moral sorumluluktan yoksun özgürlük, öncü örgütün aşırı politize öncü kadroları için geçerlidir; özgürlükten yoksun toplumsal ("örgütsel" de diyebiliriz, m.ç.) moral sorumluluk ise depolitize tabana layıktır. Kişisel moral sorumluluktan yoksun özgürlük, örgüt içi mücadelede her yolun denenebileceğine inanırken (sınırsız özgürlük), özgürlükten yoksun moral sorumluluk gereği, örneğin yabancı sigara içilmesi yasaklanabilecektir (sınırsız sorumluluk).

Buraya kadar anlatılanlardan sosyalistler ve sosyalizm adına ne gibi ara sonuçlar çıkarılabilir?

Sosyalistlerin küreselleşmenin ve post-modernizmin sonuçlarına şiddetli tepki duymaları kadar doğal bir şey olamaz. Ancak, çare, dar çekirdekçilik ya da "ada" püritenizmi değildir. Böyle bir ortamda dar çekirdekçilik, siyasal özelliklerin kimse farketmeden giderek geri planlara düştüğü bir ahlakçılık, yargıçlık ve protestoculuk tekkesi yaratacaktır. Soyut püritenizm, böyle bir ortamda, en çoğu, kısa sürede sular altında kalmaya mahkum adacıklar üretebilecektir. Üstelik, ada bir kez su altında kaldığında, tutunacak direnç halkaları da bulunamayacaktır. Bu tür püriten adacıklardan hastalıklı aşklar, film senaryoları, romanlar çıkar; tek ve çoktarafılı yoğun "hesaplaşmalar" çıkar, ama gerçek siyaset çıkmaz. Eğer sosyalizm yeni ve genç insanlara ulaşacaksa, böylelerine bugünkünün dışında *bambaşka* bir dünya ve yaşam sunmanın ne olanakları vardır ne de böyle bir sunuş inandırıcı ve çekici olabilir. Yapılacak iş, *bugünkü kültürel ortamın içinde, onun çelişkilerinden yararlanarak direniş ya da ideolojik/kültürel gerilla savaşı odakları yaratmaktır.*

Bundan yaklaşık iki yıl kadar önce Ankara'da Eğitim-Sen'in bir şenliğine gitmiştim. Bir ara sahneye etine dolgun bir kadın çıktı ve Ferdi Tayfur'un "Emmoğlu"nu söylemeye başladı. Ciddi tepkiler geldi. Muhtemelen militan bir öğretmen, "demokratik kitle örgütlerinin gecelerinde 'Emmoğlu' söylenmez!" diye bağırdı. Diğer tepkiler bunu izledi. Zavallı kadıncağız apar topar sahneden indi. Oysa, birçok davetli şarkıyı zevkle dinliyordu.

Çok açık söylüyorum: Kadınlı erkekli solcu/sosyalist insanları, evlerinin dışında, TV'den uzakta birarada tutmada ve kaynaşmalarını sağlamada "Emmoğlu" nun da bir işlevi varsa, yaşasın "Emmoğlu"! Sonra, bugünün Türkiye'sinde "Emmoğlu"nu dinleyen ve beğenen insanların, hele hele kadınların, dinlemeyen ve beğenmeyenlerden daha düzene bağlı, daha az dirençli, daha az militan olabileceklerine de hiç inanmıyorum. Nihayet, "Emmoğlu" na ve benzerlerine tepki duyan insanların, "vermeyin insana izin, kanması ve susması için; hakkını alması için kitleyi bilinçlendirin" gibi sözlerin ve "devrimin şanlı yolunda bir kağıt gibi erir gider" türünden imgelerin yer aldığı bir marşı huşu içinde söylemelerinde de bence bir gariplik vardır.

Bu bölümü bitirirken, başlıklar halinde özetliyorum:

- Türkiye solu, post-modernitenin yarattığı olan bağınaz cemaatçiliğin bir kanadından sosyalizm adına yararlanabileceğini hiç düşünmemelidir. Bu, çok büyük bir yanlış olacak ve sol bunun bedelini tahmin edemeyeceği kadar ağır biçimde ödeyecektir.

- Türkiye solu, sınıftan umudunu kesmemeli, hele hele post-modernizmin demagojik eşitlikçi söylemini, sınıfı aşan bir kitleselliğe ulaştırarak kanal saymamalıdır.

- Türkiye solu, sınıf ölçütlerinin dışında kalan yoksulluk ve yoksullaşma olgusunu fazla abartmamalı, Latin Amerika ile Güney Asya'nın bazı ülkelerindeki durumu Türkiye'deki ile karıştırmamalıdır.

- Türkiye solu, yukarıda söylenenler bağlamında, "ezilmişlik", "dışlanmışlık" "okkanın altına itilmişlik" gibi negatif, "eşitlikçilik", "adalet" gibi pozitif ideolojik motifleri çekinmeden kullanmalı, ancak bu öğelerin özellikle karşılık düştüğü ya da hitap ettiği sınıf dışı geniş toplumsal güçlerin olduğu sanısına kapılmamalıdır.

### "Durum" ve Sınıf (Ya da Buharlaşımayan)

"Katı olan herşey buharlaşıyor."

Dipnotlardan birinde de geçtiği gibi, bu, Marshall Berman'ın bir kitabının adıdır. Başlığı oluşturan imge Marx ile Engels'e aittir ve *Komünist Manifesto*'da kullanılmaktadır. Kapitalist dinamiklerin eski toplumu nasıl altüst ettiği anlatılırken, bu anlatım "all that is solid melts into air" sözcükleriyle pekiştirilmektedir<sup>19</sup>. *Manifesto*'yu Türkçe okuyanların, Berman'ın kitabının başlığını gördüklerinde "a, bu Marx'ın sözü" diyebilmeleri galiba mümkün değil. Çünkü bu cümle "yerleşmiş olan ne varsa eriyip gidiyor" şeklinde çevrilmiş<sup>20</sup>. Kısacası, "katı olan herşey buharlaşıyor" daha yerinde.

Berman'ın yaklaşımı özetle şöyle: Marx, kapitalizmin başdöndürücü değişimler getiren dinamizmine yönelik saygı borcunu *Manifesto*'da ödedi. İyi de, kapitalizmin başdöndürücü dinamizmi orada kaldı mı? Yoksa bu dinamizm, eski rejimin temellerini yerle bir ettikten sonra hızını alamayıp Marx'ın kapitalizm çözümlemesinin temelini oluşturan toplumsal olguları da derinden etkiledi mi? Başka deyişle, kapitalist gelişme dinamiklerinin yüksek ısı, "Marx'ın katısı" denebilecek olan sınıf'ı da buharlaştırdı mı?

Yeni politik kültürün, Andre Gorz'un ve cümle post-modernistlerin düşüncesi bu doğrultudadır. Burada ayrıntılarına girmek istemiyorum, ancak ortada garip bir durum vardır. Marx'ın ücretli emek tanımı esas alındığında, bugün işçi sınıfının "yokolduğunu", yokolma yolunda olduğunu ya da "buharlaştığını" söylemek hiçbir biçimde mümkün değildir. Bunu, post-modernistlerden bir bölümü ile post-marksistlerin hepsi zaten bilmektedir. Bildikleri için, sınıfı başka ölçütlere göre tanımlayıp, ondan sonra "artık sınıf yok" demektedirler. İdeoloji, bilinç ve örgütlülük gibi aslında sınıfı betimleyen göstergeler sınıfı tanımlayan önsel ölçütler olarak kullanıldığında, "sınıf bitti" demek gerçekten kolay olmaktadır. Böyle diyenlerin arasında, işi "sosyalizm de bitti"ye kadar götürmenin ayıp olacağını kestirenler çıkınca, onlar da sosyalizmi getirmede işçi sınıfının yerini tutacak yeni "özne"ler aramaya koyulmaktadırlar.

Bu noktada, yazının başlarında söz ettiğim "yöntem sorunları"ndan üçüncüsünü devreye sokmak gerekiyor. Sınıf, tek başına ekonomik kertede ya da dar anlamda "altyapı"da tanımlandığında, ortaya "sınıfın diğer kertilere ya da üstyapıya taşınması" sorunu çıkmakta ve bu sorun kuramsal düzeyde çözülememektedir; başka bir yol izlenip bu kez sınıf "ideoloji ve siyaset kertilinde" ya da "üstyapıda" tanımlanmaya çalışıldığında ise, işçi sınıfı diye bir sınıf olmadığı sonucuna varılabilmektedir.

Sosyalistler, sınıf tanımlarında genel yaklaşım olarak çok daha fazla tarihselci, çok daha az yapısalcı olmalıydılar (hiç olmasalar en iyisi). Sosyalistler, sınıfın içinde yer aldığı bü-

tünlüğe bakarken "Hegelci kalıntı"ları özellikle muhafaza etmelidirler. Sosyalistler, sınıf çözümlemelerinde, tarihselciliğin ve Hegel izleyiciliğinin yanı sıra, daha fazla Marxçı, daha az Althusserci, Poulantzascı olmalıdırlar.

Bütün bunları şunun için söylüyorum: Gerek altyapı üstyapı metaforunun katı algılanışı, gerekse yapısalcı "kertecilik", sınıfın ve sınıf-siyaset ilişkilerinin çözülmesinde aşılmaz kuramsal sorunlar yaratacaktır. Altyapıya, üstyapıya, ekonomiye, siyasete ve ideolojiye *arada bir geçiş ve bütünlük sorunu yaratacak ölçüde* ayrı mekanlar biçmek yerine, bütün bu kavramları *tek bir toplam bütünlük içinde* sınamak çok daha yerinde olacaktır. Çünkü, yapısalcı ve kerteci yaklaşımı izleyecek olursak, siyaset kertesi burjuva liberalizminin, ideoloji kertesi ise devletin ideolojik aygıtlarının mutlak denetiminde, burjuvazinin kapalı av alanlarıdır ve işçi sınıfının "başkalarına ait" bu alanlara geçiş yapması mümkün değildir. Böylece, işçi sınıfı son tahlilde kendi yuvasına, yani ekonomik alana ya da emek sürecine dönüp oranın duvarlarını tırmalamaktan başka çare bulamamaktadır.

Bunca kuramsal dertle uğraşmak yerine, ekonominin, siyasetin ve ideolojinin aynı mekan ya da bütünlük içinde sürekli ilişki ve etkileşim içinde oldukları *tek bir kapsam* düşünülmesi daha yerinde olacaktır. Böyle bir bütünün içinde, *ekonomi ile siyaset birbirinden ayrılmış değildir; yalnızca, işçi sınıfı, emek sürecinin genel koşullarına, biçimlenişine ve çelişkilerine damga vuran siyaseti, yaşadığı ideolojik belirlenim nedeniyle görmektedir.*

Kimi batılı marksistler tarafından savunulan bu yaklaşım bana da doğru geliyor. Bunlardan biri olan Wood'a göre marksistlerin 'ekonomik' olan ile 'siyasal' olanı katı biçimde kavramsal ayırıma tabi tutmaları bugüne kadar burjuva ideolojisine hizmet etmiştir<sup>21</sup>. Wood işin özünü şöyle belirlemektedir: "O halde, 'Politik Marksizm', yapı ile üstyapı arasındaki ilişkiyi bir karşıtlık, bir yanda temeli oluşturan 'nesnel' ekonomik yapı ile öbür yanda toplumsal, hukuki ve siyasi biçimler arasında 'bölgesel' bir ayrışma olarak değil, üretim ve artığa el koyma süreçlerinden mesafe olarak şu ya da bu derecede uzak düşen, ama süreklilik taşıyan toplumsal ilişkilerin ve biçimlerin oluşturduğu bir yapı olarak değerlendirir."<sup>22</sup>.

Bütün bu söylenenler, Türkiye sosyalist hareketinde genel olarak rastlanan ve ekonomi/siyaset, ekonomik mücadele/siyasi mücadele, ekonomik bilinç/siyasal bilinç gibi kavramsal ayırımları mutlaklaştırarak üstesinden gelinmez geçiş sorunları yaratan yaklaşımların yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Türkiye sosyalist hareketindeki başat eğilime göre, sendikal etkinliklerde, ücret ve istihdam konularında verilen mücadelelerde doğası gereği siyasal boyut yoktur. Bunlar, dar anlamda "ekonomik" etkinlikler ve mücadelelerdir. Oysa, en yalıtık, en "ekonomik" görünümüne işçi-işveren ilişkisinde bile, hem her iki tarafın birbirine siyaset yapması anlamında özel, hem de bu ilişkinin son tahlilde genel sınıf mücadelesinin dışavurumu olması anlamında genel siyaset vardır. Siyasetin gizlenmiş, ya da "ekonomiye gömülmüş" olması, onu siyaset olmaktan çıkarmaz.

Bu noktada, batı ile Türkiye arasında önemli bir ayırım yapmakta yarar var. Öngen'in de belirttiği gibi batıda refah devleti uygulamaları işçi sınıfının ileri taleplerini "bloke etmiş", gene bu politikalar "ekonomi ile siyaset arasındaki ayrılmayı daha derinleştirmekle kalmamış, her iki alanın birbirinden bağımsız örgütlenmesini meşrulaştırmıştır."<sup>23</sup>. Bu görüş

yerindedir. Ancak aynı şeyi, Türkiye'de bir dönem uygulanan "sosyal devlet politikaları" için söylemek pek mümkün değildir. DİSK'in güçlü bir alternatif olarak Türk-İş'in karşısına çıkıp farklı bir politika izlemesi, "sosyal devlet politikaları" uygulanırken gerçekleşmiştir. Bundan sonrası çok daha önemlidir. Çünkü, küreselleşme ile birlikte, kendi konumundaki diğer ülkeler gibi Türkiye de sosyal devlet politikalarını büyük ölçüde bir kenara bırakmıştır, daha da bırakacaktır. Bu durumda Türkiye kapitalizmi, işçinin ağzına yarım parmak bal çalabilecek imkanları bile bulamayacaktır. Bu nedenle, düzenin bugünkü hedefi, sınıfa, hatta sendikalara doğrudan saldırıdır.

Kapitalizmin olağan işleyişini sürdürdüğü, yani toplumu saran genel bir bunalımın yaşanmadığı dönemlerde, işçi/işveren ilişkileri ve sınıf mücadelesi özele ve tikele daha fazla gömülebiliyor. Böyle dönemlerde, çalışanların kendi alanlarındaki mücadeleler ile siyaset sahnesindeki rutin ve geleneksel süreçler arasında bir kopukluk görülebiliyor. Buna karşılık, bunalım dönemlerinde, en dar anlamda "ekonomik" içerikli anlaşmazlıklar bile, üzerinlerindeki örtüyü atıp daha genel siyasal bağlantılarına kavuşabiliyor. Başka deyişle, olağan dönemlerde ekonominin içine daha fazla gömülen siyaset, bunalım dönemleri gelip çattığında, gömüldüğü ekonominin içinden çıkıp çevreye yayılabiliyor.

Bugün Türkiye, bu anlamda mikro ile makronun, özel ile genelin ya da ekonomi ile siyasetin *bilinç ve algılama düzeyinde* bütünleştirilmesine elverişli bir bunalım yaşamaktadır. Daha önemlisi, bütün belirtiler, bunalımın bu boyutunun önümüzdeki dönemde de süreceğini göstermektedir.

Bölümü bitirirken vurguluyorum: *Türkiye'de işçi sınıfı, "buharlaşmak" şöyle dursun, gerçekten buharlaşan başka şeyleri yeniden katılaştırabilecek potansiyele sahiptir. Üstüne üsluk, yakın dönemin kaçınılmaz politikalarının, işçi sınıfının hareketliliğini ve tepkiseliliğini daha da artırması büyük olasılıktır. Bu potansiyelin hayata geçmesi önündeki en büyük engel, ne işçi sınıfının henüz "öncü örgütüne kavuşamaması" ne de kendi partisini kendi başına kuramamasıdır. Potansiyelin gerçekleşmesinin önündeki başlıca ve biraz önce söylenenleri önceleyen engel, işçi sınıfının, egemen ideolojinin çok yönlü boyunduruğu altında olmasıdır.*

### **Sınıf Üstündeki Hegemonya**

Türkiye'de sınıf hareketinin önündeki engeller arasında ideolojik hegemonyanın baş sıraya konulması kimilerine şaşırtıcı gelebilir. Oysa, sosyalist önderliklerin sınıf üzerinde ciddi bir etki yaratamamasından sendikal bürokrasilerin etkisine kadar birçok olgunun, sınıfın yaşadığı ideolojik hegemonya ile açıklanması mümkündür. Bence konu şu kadar basittir: İşçi sınıfı, bilinçlenince hareketlenmez ; hareketlenince ve hareketlendikçe bilinçlenir. İşçi sınıfının hareketlenmesini önleyen ise, en başta ideolojik hegemonyadır. Olduğu kadarıyla sendikal bürokrasinin sınıf üzerindeki etkisi de, gene bu hegemonya aracılığıyla süreklileştirilebilmektedir .

Burada önemli bir netleşme gerekiyor. İdeolojik hegemonyanın işçi sınıfı üzerindeki belirleyiciliğinin vurgulanması ile, bir yanda Frankfurt Okulu'nun diğer yanda Althusser yapısalcılığının mutlaklaştırmaları birbirine karıştırılmamalıdır. Frankfurt Okulu'nun sorunu, "kitle toplumu" çözümlemelerini ekonomi politik ve genel bir tarih kuramıyla sınınamaması, bu yüzden ideolojiye ve *kültüre* de facto bir belirleyicilik tanınmasıdır. Bot-



tomore'un da belirttiği gibi, Frankfurt Okulu'nun 1930'lardan bu yana geliştirdiği "kitle toplumu" ve ideolojik-kültürel belirlenim çözümlemeleri, içerdiği kimi değerli saptamalara karşın, örneğin Fransa ve İtalya'da zaman zaman görülen komünizme ve komünist partilere sınıfsal yönelimi açıklayamamaktadır.

Althusser'in ve yapısalcılığın sorunu ise, ideoloji "kerte"sini, burjuvazinin ve devletin mutlak ve gedik açılmaz hegemonyasıyla tanımlayıp öyle "yapılandırması"dır. Yapısalcı mantığa göre, ideoloji kertesindeki unsurlar bu kerte tarafından öyle mutlak biçimde belirlenmişlerdir ki, bunlar basit birer "taşıyıcı" (trager) olmaktan öteye geçemezler. Yapısalcı yaklaşımda, sendikalar bile iki sınıf arasında bir savaş alanı olmak şöyle dursun, doğrudan ideolojik devlet aygıtı olarak görülürler. Bütün bunlar gözetildiğinde Althusser'e yönelik şu eleştiri oldukça yerinde sayılmalıdır: " Bu tür saptayıcılık (determinizm m.ç.) bilinç ve praksiyi büyük ölçüde ortadan kaldırır. Ayrıca, egemen ideolojinin bütünselliğine karşıt ideolojilere yer bırakmaz. Böylesi bir saptayıcılık, değişim ve savaşım olanağını ortadan kaldırarak tutucu bir kurama dönüşür."<sup>24</sup>

Bir yanda Frankfurt Okulu, diğer yanda yapısalcılık... İlginç olan, biri nisbeten tarihselci, diğeri ise tam boy yapısalcı olan bu iki okulun ikisinin de, çok farklı yollardan geçmelerine karşın, işçi sınıfını ideoloji cephesinde çaresiz bırakmasıdır. Açık konuşmak gerekirse, bugünkü durumun çözümlenmesine yönelik çabalarda Frankfurt Okulu yapısalcılığa göre nisbeten daha makul ve daha açıklayıcıdır. Bunda, ideolojinin bir tür evrim geçirerek daha fazla "kültürleşmesinin" ya da kültürle daha fazla içselleşmesinin de payı vardır. Başka deyişle, Frankfurt Okulu'nun gelişkin kapitalist toplumların çözümlemesinde geliştirdiği "kültür endüstrisi" gibi yaklaşımlar, bugünün dünyasında çok daha geniş bir coğrafyaya uygulanabilmektedir.

İşçi sınıfı-ideolojik hegemonya ilişkilerinin bugünkü durumunun açıklanmasında üç temel saptamanın büyük önem taşıdığını düşünüyorum: 1) Günümüz koşullarında, ideolojik belirlenimin önemi daha da artmıştır ; 2) Türkiye söz konusu olduğunda bu belirlenimdeki ağırlıklı yer ne "burjuva ideolojisi" ne , ne de "resmi ideoloji"ye aittir; asıl ağırlıklı yerin sahibi *egemen ideolojidir*; 3) Egemen ideoloji, günümüz Türkiye'sinde birey/grup eksenli varoluşsal ideolojilerle ve özellikle *kültürle* içiçe geçmiştir. Bugün ideolojinin kültüre, kültürün ise ideolojiye dönüşüm hızı artmıştır.

Türkiye'de belirli bir enotelektüel merkez tarafından oluşturulmuş, belirli bir sistematığa ve iç bütünlüğe sahip *öğretilerin* ideolojik hegemonyada omurga oluşturma dönemi kapanmıştır. Türkiye'de bir "resmi ideoloji"den elbette söz edilebilir; ama resmi ideolojinin aynı zamanda egemen ideoloji olduğunu söylemek hiçbir biçimde mümkün değildir. Az önce tanımlamaya çalıştığım anlamdaki sistemli ideolojiler, içerik olmaktan ziyade bir çerçeve ya da sınır oluştururlar. Hegemonya altında olanlar, bu çerçevenin içini kendi özel düşünceleri, deneyimleri, hayat görüşleri ile doldururlar. Türkiye'de, toplum üzerinde en fazla etkili olabilen sistematik öğretilerin içi fazla doldurulmuş, sonra taşmalar başlamıştır. Taşmalarla birlikte, resmi ideoloji dahil, kemalizm dahil, az çok sistematik ideolojilerin sınırları iyiden iyiye bulanıklaşmış, böylece bu tür ideolojiler kendi başlarına giderek işlevsizleşmişlerdir.

Türkiye'de, klasik anlamda ve kendi özgün kimliğiyle bir burjuva ideolojisi hiçbir zaman olmamıştır. Türkiye'de burjuva ideolojisi değil, burjuvazinin ideolojisi vardır; bu da

egemen ideoloji içinde yer alan kimi ögelerin, sermaye sınıfının ekonomik ve politik gereksinimlerine göre konjonktürel ve eklektik birleşiminden oluşmaktadır. Boyner'in Yeni Demokrasi Hareketi'nin "ideolojisi" işte böyle bir ideolojidir. Boyner'in partisi hiç kuşkusuz bir burjuva partisidir; ama bu partinin temsil ettiği ideoloji burjuva ideolojisi değil, Türkiye burjuvazisinin egemen ideoloji içinden yaptığı seçkidir.

Egemen ideolojinin içinde, giderek söntümlenen kemalizmin ve resmi ideolojinin buraya soğurulan yanları vardır; klasik anlamda burjuva ideolojisinin kimi motifleri vardır; faşizan izler vardır; halkçılıktan, devletçilikten, aydınlanmadan, korporatizmden, ilkel eşitlikçilikten, laiklikten, islamiyetten vb. gelen tonlar vardır. Bugün kitleleri boyunduruğu altında tutan ideoloji, budur. Bu ideolojinin *doğrudan* sınıf aidiyeti yoktur. Doğrudan egemen sınıf ya da devlet tarafından üretilmiş de değildir. Ama son tahlilde bu ideoloji bugünkü *düzenin* ideolojisidir.

Egemen ideolojinin bu amorfliği ve yayılmışlığı, kendisi de amorf ve yayılmış olan *kitle kültürü* ile örtüşme ve geçişme yüzeylerini artırmaktadır. Sözgelimi, egemen ideolojideki ögelerden biri olan milliyetçilik, futbol kültürü ile geçişip kaynaşmakta, futbol kültüründen milliyetçilik, milliyetçilikten de futbol kültürü çıkmaktadır. Günümüz Türkiye'sinde, büyük kentlerin en pahalı üniversitelerinde okuyan, özel araba sahibi, diskotekten çıkmayan gençlerin milliyetçiliğe, hatta bozkurt işaretine pek meraklı olmaları da böyle bir geçişmenin göstergesidir.

Egemen ideoloji ile egemen kültürün geniş bir yüzeydeki bu buluşması, ilk ağızda hiç kuşkusuz *düzenin* lehinedir. Ancak, böylesine amorf özellikler taşıyan bir buluşmanın zayıf giriş noktalarının hiç bulunmaması, doğası gereği mümkün değildir. Egemen ideoloji içinde bugünkü eğreti kullanımları ne olursa olsun, aydınlanma, laiklik, halkçılık ve eşitlikçilik, sınıf hareketinin ve sosyalizmin giriş yapabileceği noktalaradır.

Meramımı çok açık söylüyorum: Günümüz dünya ve Türkiye koşullarında ideolojik mücadele, iki düzenli ordunun meydan muharebesine benzeyemez. İdeoloji söz konusu olduğunda, sınıf hareketi ve sosyalizm, bir "başka" mekanda kalabalık bir ordu hazırlayıp bunu egemen ideolojinin üzerine süremez. Yapılabilecek olan, işgal altındaki bir alanda gerilla savaşı vermektir.

Bu gerilla savaşında düşmana vurulacak her darbe, düşmandan bir ölçüde temizlenmiş her dar alan, sınıf hareketini duraksatan engelleri zayıflatacaktır. Sınıf hareketlendikçe mevcut parametreler değişecek, bu kez daha geniş alanları "düşmandan kurtarmak" mümkün olabilecektir.

Bütün bu söylenenler, önümüzdeki beş yılın görevleridir. Önümüzdeki beş yıl içinde bu görevlerde ne kadar başarı sağlanabilirse, 2000'li yılların başı için umutlu konuşmak da o ölçüde mümkün olabilecektir.

## NOTLAR

- 1) Marshall Berman, *Katı Olan Herşey Buharlaşıyor*, çevirenler: Ü. Altuğ-B. Peker, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s.152.
- 2) Alex Callinicos, "Politics of Marxism Today", *International Socialism*, 2:29, Yaz 1985, s.144.

- 3) Çağlar Keyder'in sözleri için bkz. Boratav, Aksoy ve diğerleri, *Türkiye Ekonomisinde Yapısal Değişim/ Türkiye'de Egemen Sınıflar*, Tarihsel Araştırmalar Vakfı Yayını, İst. 1994, s. 56.
- 4) T.B. Bottomore, *Frankfurt Okulu*, Çev.: A. Çiğdem, Ara Yay., İst. 1989, s. 85-94.
- 5) Samir Amin, *Kaos İmparatorluğu*, çev: Işık Soner, Kaynak Yayınları, İst. 1993, s.14.
- 6) Korkut Boratav ile Söyleşi, *Express* sayı:62, 1 Nisan 1995.
- 7) Gills, Rocamora ve Wilson, "Düşük Yoğunluklu Demokrasi", *Düşük Yoğunluklu Demokrasi* içinde, çev: Ahmet Fethi, Alan Yayıncılık, İst. 1994, s. 28.
- 8) Amin, a.g.e. s. 43.
- 9) Zbigniew Brzezinski, *Kontrollden Çıkma Dünya*, çeviren: H.Menemencioğlu, İş Bankası Yayını, ist. 1994, s. 30.
- 10) a.g.e. s. 258.
- 11) a.g.e. s. 227.
- 12) Doğan Ergun, *Türk Bireyi Kuramına Giriş*, Gerçek Yayınevi, İst. 1991, s. 56.
- 13) Haluk Yurtsever, *Türkiye'nin Dönemeci: Emperyalizm mi, Sosyalizm mi?* Etki Yayınları, İst. 1993, s.208.
- 14) Hüsametdin Çetinkaya, "Edebiyat ile Bilimin Birleştiği Yer: Postmodern Kültür", *Özgür Bilime Doğru*, 1995, sayı:2, s. 18.
- 15) Hayri Kozanoğlu, *Yuppieler, Prenslar ve Bizim Kuşak*, İletişim Yayınları, İst. 1993, s.132.
- 16) H.Çetinkaya, a.g.y. s. 20-21.
- 17) Can Kozanoğlu'nun gazete haberlerini tarayarak çıkardığı bir döküme göre, "kendi öcünü kendin al" sloganıyla adaleti "şimdi burda" yerine getirenlerin kurbanları arasında, ana, baba, kardeş, karı, koca gibi yakınlar baş sırada yer alıyor (bkz. Can Kozanoğlu, *Pop Çağı Ateşi*, İletişim Yayınları, İst. 1995, ss. 163-165.)
- 18) Ali Yaşar Sarıbay, *Postmodernite, Sivil Toplum ve İslam*, İletişim Yayınları, İst. 1994, s.149.
- 19) Marx-Engels, "Manifesto of the Communist Party", *Collected Works*, cilt:6, s.487.
- 20) Marx-Engels, "Komünist Parti Manifestosu", *Seçme Yapıtlar*, cilt:1, s.135, çevirenler:M.Ardos ve diğerleri, Sol Yayınları, Ankara, 1976.
- 21) Ellen Meiksins Wood, "The Separation of the Economic and Political in Capitalism", *New Left Review*, no:127, Mayıs-Haziran 1981, s.66.
- 22) a.g.y. s.78.
- 23) Tülin Öngen, *Prometheus'un Sönmemeyen Ateşi*, Alan Yayıncılık, İstanbul 1994, s. 245.
- 24) Korkmaz Alemdar-İrfan Erdoğan, *Popüler Kültür ve İletişim*, Ümit Yayıncılık, Ankara 1994, s.97.

# UMUT MU, UMUTSUZLUK MU?

## SOSYALİST HAREKETTEN

### GÖRÜNÜMLER VE AÇILIM SANCILARI...

**İlhan Kamil TURAN**

Türkiye sosyalist hareketinin bugünkü durumunu belirleyen başlıca üç etmenden söz etmemiz mümkündür. İlki, Türkiye'de sosyalizmin oluşum süreçlerine içkin olan, Marksist teori ve yöntem ile kurulan ilişkideki eksiklerdir. İkincisi, 12 Eylül sonrasında ideolojik, siyasal, örgütsel ve etik parametrelerin alt üst oluşu. Üçüncüsü ise, ilk ikisiyle bütünlünen, sosyalist ülkelerin çözülüşünün tarih, teori-ideoloji, siyaset ve örgüt perspektifleri düzeyinde yarattığı desantralizasyon etkileridir. Sosyalist hareketin mevcut durumu bu kompleks tablo ve onun öğeleri tarafından tek tek belirlenmekte, yaşanan arayış ve açılım sancıları sözkonusu etkenlerle kurulan ilişkiye göre şekillenmektedir.

Burada devreye çeşitli Marksizm yorum ve revizyonları, Marksizm dışı kimi akımların girdileri, yeni toplumsal hareketler vb. girmektedir. Anarşizm, liberterizm, ütöpik sosyalizmler, yapısalcılık, varoluşçuluk, post-moderizm, post-marksizm ve nihayet daha doğrudan Marksizm içi kimi yorumlar..

Sonuçta devrimci sosyalizmin üstünde "karabasanlar" yumağı oluşmaktadır. Böylece Marksizmin ve devrimci sosyalizmin temelleri kemirilmeye çalışılmaktadır. Giderek, bilimsellik, belirlenmecilik, tarihselcilik, özne etkinliği/rolü, kolektiflik, toplumsallık, bütünsellik, sosyalist siyaset, sosyalist kadro vb. kavramlar çeşitli uçlardan çekiştirilebilmektedir. Konu, işçi sınıfı merkezli sosyalist siyasetten demokratik merkeziyetçiliğe; teori-ideoloji-siyaset-örgüt bütünselliğine, siyasetin bir bütünlük içine oturması gereken faaliyet alanlarının ele alınışına, sosyalist kadro bağlanmasına dek kültürel alanı da kapsar şekilde bir dizi alanda somutlanabilmektedir.

#### **Yöntem ve Performans Sorunları**

Elbette ki Marksizm yalnızca kendi oluşturduğu çözümlemeler ile başlayıp biten, bütün köşeleri kapalı bir alanda devinmez. Materyalizmi, aydınlanmanın düşünsel-felsefi birikimini *çözümleyerek* arkasına alan Marksizm, tarihselci yöntemle bilimselliği, bilimsel tarihselci yöntemle bir bütün olarak somutu (tarihsel-toplumsal olanı) *çözümleyerek* kaynaştırmıştır. Böylece toplumların ekonomi politik tarihi, ücretli emek, artı değer, emek-



sermaye çelişkisi, sınıf mücadelesi, proleterya diktatörlüğü, alt yapı-üst yapı vb. çözümlerlere ulaşmıştır. Marksizmin bütünsel sistemi, tüm bu vd. alanları materyalist ve tarihselci yöntemle sürekli yeniden üretilmek üzere yaratıcılığa açık uçlar bırakmıştır. Bu anlamda Marksizm "köşeli" ve "bitimli" bir alanı tanımlamaz. Lenin'in "gerçek teorisinin doruğu" olarak betimlediği "somut durumun somut tahlili", sözünü ettiğim Marksist bağlamın güzel bir örneğini oluşturmaktadır. Dolayısıyla biraz önce yukarıda değindiğim devrimci Marksizmi çevreleyen Marksizm içi, ve daha çok da, dışı akım ve yönelimlerin etkilerini önemsemek, ancak "kuşatıldık, bittik" psikolojisine geçit vermemek gerekir. Marksizm, her zaman, oluşum sürecinden bugüne, çevresindeki (ve uzağındaki) akımlarla polemik içinde Marksizm olagelmış, sürekliliği için bir temel oluşturmuştur. Aynı nedenle bu kadar "cık, cuk" veya "izm" in varlığı ve etkisi önemsenmeli, ancak abartılmamalı; ideolojik üstünlük korunmalıdır. Ayrıca Marksizmin "boş" veya eksik bıraktığı kimi alanlardaki uğraş, bilimci pozitivistizmin veya bilenemezciğin, sıfırdan başlamaçılığın, katastrofizmin eksensiz, tarihsiz, yöntemsiz alanının konusu olarak görülmemelidir. Marksizmin yöntemi ve sunduğu tarihsel-toplumsal temeller, öncüller sözü edilen eksik alanların somut tahliline geçiş olanakları sunmaktadır. Yapabilen için önemli olan, *yöntemin çözümleyiciliği ile somutun zenginliğini tarihsel-toplumsal bir bütün içine oturtmak*dır. Tersisi durumda Marksizmden hiç eser kalmayacaktır.

Bu ara değiniden sonra konuya dönüyorum. Sosyalist hareketteki eksen ve yöntem eksiklikleri ve ideolojik-politik-örgütsel sistemleri alt üst edici gelişmelerin kısaca değindiğim etkilerle birleştiği son 15 yılda, sosyalizme oldukça yabancı öge ve normlar giderek sosyalist hareketin içinde kendine "yeni" yaşam alanları bulabilmiştir.

Kuşkusuz bu "yer ediş" sadece öznel (sosyalist hareketin kendisine ilişkin) etkenlerce belirlenmemektedir. Türkiye'nin son 15 yılının ve dünyadaki bilinen gelişmelerin Türkiye nesnelliğini giderek çerçevelediği bir ortam ile, bu ortama sosyalist hareketin öznel planda direnememesinden söz etmek gerekir. Bir başka ifadeyle içinde devinilen nesnelliği çözümlayebilecek bir öznel performans gösterilememiştir. Siyasal düzeyin gerilemesi de buna bağlı olarak yaşanmıştır.

## Ara Sonuçlar

Bu kez kimi ara sonuçları ayrıntılı olarak açacağım. Olan, eksen, yöntem, perspektif, örgüt-kadro ve ideolojik-kültürel düzeylerdeki eksikler ve deformasyonun ayyuka çıkmasıdır. Artık eksensiz gündelik faaliyet, örgütsüzlük, örgütlülüğünse fetişist ve ideolojik-kültürel alanı işlevsizleştirmeye yöneldiği uygulamaları, revaçta olacaktır. Böylece bir yandan 1980 öncesinin ideolojik-kültürel eksikliklerinden kaçanlar 1980 sonrasının kültürel alanı içine çekilen ideolojinin yanlış bilinciyle donanacaklar, siyaset dışı (bu arada hörgücünden yiyerek ve onu *kullanarak*) ideolojik-kültürel alanın yenilenmiş, "gelişmiş" "birey" ya da örgüt"leri ve örgütsüzleri boy verecektir. Örgütlü ve örgütsüz kanallar, ayrı ayrı ama aynı kanala akacak şekilde, birey, bireysellik, özel olan ("özel olan güzeldir") alanları besleyeceklerdir.

Çünkü 1980 sonrasının en belirgin özelliği, toplumsal ölçekli eylemler bütünü demek olan siyasetin toplumsallığının geri çekilmesidir. Siyaset, örgütlerin iç politikalarına ve ör-

gütsüzleşen insanların "iç duyarlılık" dünyalarına hapsolmuştur artık. (Ayakta kalanlar bu ortamın negatif etkilerine karşı ne kadar direnebilmiştir, ne kadar direnememiştir? Gerçekten ölçümü, anlaşılması zor bir sorundur. En gerçekçi ve doğrusu ise siyasal örgütlülük içinde ayakta kalışın beslenmesi, negatif girdilerin ayıklanması olacaktır.) Siyasetin dar örgüt çeperlerine ve özel dünyaların alt üst oluşlarına (veya dinginliğine) sıkışması, günümüz sosyalist hareketinin trajik boyutlara varan durumunun bir göstergesidir.

İnsanların örgütleri eskiden yanlışlar yapmıştır, bireyselleşmiştir. Örgütleri yetmezliğe düşmüştür, bireyselleşmiştir.. Cezaevinde veya dışarda yalnızlaşmıştır, bireyselleşmiştir. Cezaevinde veya dışarda örgütlülük içindedir insanımız, ancak bir avuç insanın ötesine gitmemektedir örgütlülük; *süreç* bireyselleştiricidir. Şahsen öğrendiğim bir edebiyat olan "yaşanmamışlık" adına, yaşanacak şeylerin (hele serbestçe yaşandıktan sonra) "güzeliği" adına bireyselleşmiştir. Böyle böyle anne, aile, aşk, kadın, erkek, şiir, doğa, gökyüzü, estetik, "gelişkinlik", "kültürlenme" hatırlanmış, keşfedilmiş ya da fethedilmeye çalışılmıştır. Gökyüzünü fethetmeye çalışanlar, insansal alanın özel fetihleriyle *cebelleşir* olmuşlardır. Siyasetin toplumsallığının insanlara sunduğu bütünsellik, kadro bilincinin bir edimi ve bilinçli yaşamının vazgeçilmez bir unsuru olarak şekillenemeyince, artık tikel (parça, parçalı) olan, eski bütünselliğin yerine ikame ettirilmiştir.

Eskiler böyle. Yeniler mi? Daha rafine ve naifçe yaşamışlardır doğrudan ulaştıkları kültürel ortamı. Siyasetsiz ortamın kültür balonları olmuşlardır. Her iki durumda da eksen, zorunlu olarak "özel olan"dır. Özel olan merkezli kültürelittir. Ve eğer buna siyaset denbilirse özel olan merkezli "siyasicilik"tir.

İşle böylece duyu/duyum, imge/imelem, sembol, simge, birey/bireysellik, tikel/tikellik hepsi dar anlamda olmak üzere topluluk, grup, çevre, arkadaş öbekleşmelerinin merkezinde bir yer edinebilmiştir. *Sosyalist Politika*'nın bu sayısında yer alan *Tezler* ve Metin Çulhaoğlu'nun yazısında ayrıntılı olarak irdelenen post-modernizm ve post-marksizmin alt yapısı bir yanıyla böyle döşenmiştir.

### Gidenler-Eriyen Değerler

Bir grup sosyalist, bu kültürel ortamın götürülerini şöyle açıklıyorlar: "Sosyalistler birbirlerini sevmeye duygusunu yitirdi. Çürüme ve yozlaşma, siyasi etkisizlik ve daralmayla birleşince, yıkıcı bir rol oynamaya başladı.(...)

"Tarihine, bu tarih içinde oluşan değerlerine, arkadaşına, yoldaşına, bir başka grup ya da çevreye karşı duyulan sevgisizlik giderek yaygınlaşan bir tutum haline geldi. Kişilikler bozuldu. Kendisini inançlarına adayanlarla neredeyse dalga geçildi. İlişkiler eğildi, büküldü, kırıldı.

*"Çözüm belki de romantik devrimciliğe geri dönüşte yatıyor.*

"Bu nedenle sosyalistler sadece "teoriyi" ve kimliklerini kendi temelleri üzerinde yeniden üretmek göreviyle karşı karşıya değildir. Bunun yanısıra sosyalistler, kendi etiklerini ve kültürünü de yeniden kurmak durumundadır."<sup>1</sup> Aynı politik zeminde birlikte yürüdüğümüz yoldaşlarımızın tesbit ve çözüm önerileri oldukça isabetli. Bir kaç ek yapmak istiyorum. Nerede o zengin-yoksul içten arkadaşlıkları, paylaşımcılık, dayanışmacılık, özel yaşamın da toplumsal/siyasal olabilirliği, zevk alınsın alınmasın özverili koşuşturmalar, de-

gerbilirlik, vicdan, vefa duyguları (bilinci), siyasetinden aşkına ciddi bağlanmalar, önyargısız insan sevgisi, bir bütün içinde yer alma isteği, etkinliği yayma dinamizmi?..

Bugünün gözde "yükselen değerleri" ise şunlardır: Olanakların saklanması ve özel alanlarda tüketilmesi (orada paylaşımcılık olabilir), özel yaşamın tamamen özelliği ancak özel bir noktada alabildiğine şeffaflığı, özverisiz iş yapmalar, işten sakınma (bahaneler... bahaneler), siyasal faaliyetin boşluklarından özgürlük, hava alma delikleri kadar bağlanma, acımasızlık, eziklik-güvensizlik/saldırganlık kompleksi. Bir de, ah şu yöneten yönetilen ilişkisi olmasa! Örneğin bir genç sosyalistin, "örgüt yaşamının bunalıtcılığından" kaynaklanmayan, anti-otoriter ideolojik belirlenimlerle bağlı bir şekilde, yöneticileriyle birlikte emniyete düşmesini "ne güzel orada aramızda hiyerarşi yoktu, hepimiz eşittik" dediğini duyduğumda işin vehametini bir kez daha anlamıştım.

Bu söylediklerimden tüyleri diken diken olan ve tesadüfen *Sosyalist Politika*'yı okuyan birileri olursa da diyeceğim şu: sorunsalımız ortak olabilir ancak görünen o ki çözümlerimiz farklı olacaktır.

Yine kaç kişi okur bilmiyorum, ele aldığım sorunlardan muzdarip olanlardan bazılarının bu satırların yazarına "fossil", "dar siyasi yüklemli" ve *benzeri* şeyler söyleyeceklerinden eminim. Yine eğer okurlarsa, ki bu da tesadüfen olacaktır, kimi eski insanların "helal olsun yenilere iyi bindirmiş" diyeceğinden eminim. Benim düşüncemse şu: alın birini vurun ötekine! Kuşaklar konusunu daha sonra ele alacağım, ama eğer burada konu "kuşaklar"a indirgenirse sözü edilen olumsuzlukların daha çok gençleri içerdiği, gençlerin daha çok nasiplendiği söylenebilir. Ancak dikkat edilmesi gereken, eskilerin de o kadar pürü pak olmadığıdır. Burada değindiğim sorunlar, eski ve yeni insanlarıyla bir bütün olarak sosyalist hareketin içsel sorunlarıdır. *Çözerek dışsallaştırılması* gereken bir durum vardır. Ayrıca 35 yaş aşkın çok sayıda insanın "yükselen değerler" in anaforunda yer aldığını, 1980 sonrası'nın kültürel atmosferinin taşıyıcısı olduklarını hatta daha da ilerisi yeline göre iyi "oyuncu" olduklarını, marazi duyarlılıkların dışavurumları ile "yakın temas noktaları" yaratabildiklerini, kimi örneklerde "gelişkinlik-lumpenlik", salınımlı "konjonktürel" bilinç gereği "bir o yana bir bu yana" sallanıldığını söylemek mümkündür.

Açık söylemek gerekirse, dejenarasoyunun ve giderek yeni kültürel ortamın başlangıcı, hemen 1980'in ardından, önce kendi başına ayakta kalamayacak olan ve şimdi "eski" diyebildiğimiz insanlarda başlamış, gençler yeni kültürel ortamın nüvelerini ayrık olarak daha rafine tarzda yaşamış, nihayet eski-yeni ayakta kalanları da kapsamış, giderek duyarlılıkları ortaklaşan bir insan kümesi ortaya çıkmıştır. Bu "küme" yer yer içiçe geçse de unsurları esasen fizik olarak ayrı mekanlarda yaşamaktadırlar. En çok paylaşılan, birlikte olunan mekan ise sosyalist örgütlerdir. Herkesin hava alma deliği olabilen sosyalist örgütler..

Şimdi burada keserek, tablonun daha net ortaya çıkması için 1980'den bugünlere uzanan süreci daha içerden ve "daha az siyasi yüklemle" irdeleyebiliriz. Sosyalist örgütlerin "heline" ayrıca ve daha fazla "siyasi yüklemle" eğileceğim.

## Baskı ile Bir Garip "Özgürleşme"nin Diyalektiği

1980'lerin kültürel iklimini belirleyen koşulları Nurdan Gürbilek şöyle açıklıyor: "Gene de 80'leri dönemselleştirebilmek, onu tarihsel bir dönem olarak ayırtılabilmek için, ilk bakışta birbiriyle çatışan iki temel özelliğini kaydetmek gerekiyor: 80'ler bir yandan çerçevesini baskının, yasagın, devlet şiddetinin çizdiği bir dönemdi. Bir yandan da, bu toplumun daha az tanışık olduğu bir başka iktidar biçiminin, ilk bakışta kendini bir kurumsuzluk olarak sunan, yasaklayıcı değil oluşturucu, kışkırtıcı, içerici bir iktidarın etkili olduğu yıllardı. Bu iki özelliğe, 80'lerin bu iki ayrı yüzüne ilk bakışta bir öncelik-sonralık sorunu olarak bakılabilir; 80'lerin ilk yarısına darbenin, baskının, şiddetin; ikinci yarısına görece özgürleşmenin, daha modern, daha sivil bir iktidarın damgasını vurduğu söylenebilir. Ama daha dikkatle baktığımızda bir şeyi farkededeceğiz: Bu iki strateji 80'ler boyunca hiçbir zaman birbirinin yerini almadı; hep birbirini çağırان, etkili olabilmek için birbirine ihtiyaç duyan, meşruluklarını birbirine borçlu biçimler olmayı sürdürdüler."<sup>2</sup>

Nurdan Gürbilek, Olağanüstü Hal ile Kürt hamiliği, Bülent Ersoy'a konulan sahne yaşı ile basında eşcinsellik ve travestiliğin kışkırtılması, kültürel yasaklar ile kültüre akıtılan sermaye olgularının biraradalığına baskı-kışkırtma bağlamında değiniyor. Ünlü "kitle kültürü", "aşağı" kültür patlaması yine aynı dönemde yaşanıyor. Bu "kültürel" ortamın içsel çelişkisine ise şöyle değiniyor: "80'lerde bizleri birçok alanda, çoğunda çözemediğimiz bir çelişkiyle karşı karşıya bırakan da buydu. Birkaç yıl önce, bir arkadaşım bir soru atmıştı ortaya: '80'lerde festivallerin, hapishaneden yükselen çığlığı bastırmaya yaradığı söylenebilir mi?' Soru, orada bulunan herkese fazla sert, fazla dolaysız, fazla acımasız gelmiş olmalı. Kimse kastedilmediği anda birden bir vicdan yoklamasına dönüşen bu soruyu cevaplamak istememişti: Ne söylenecekti yanlış olacaktı. O zaman da soruyu soran, kendi sorusunu kendisi cevapladı: 'Bunu söylemek yanlış olur, ama söylememek de yanlış olur' ".<sup>3</sup> İşte bu "vicdan yoklamaları"nın hemen herkesi sardığı bir ortamda birden cezaevi şairleri, öykücüler bolca ödüllendirildi. İlk üçler yetmedi, mansiyonlar eklendi.. İlk ödül alan şairlerden ünlü Nevzat Çelik, "sol vicdan"dan ödül aldığı yıllarda, bir örgüt MK'si içindeki kadın-erkek ilişkisi merkezli bir ölüm olayını, okuduğu bir seks dergisindeki köpekler arası ilişki ile renklendirerek Haldun Taner öykü yarışmasına katılabiliştir. Aynı N. Çelik, birkaç yıl önce İstanbul'da Küba Dostları Gecesinde, şiirlerini okuduktan sonra bir başka cezaevi şairini "benim gibi tarihin derinliklerinden gelen...." şeklinde tanıtabilmiş, Yalçın Pekşen ile söyleşisinde 200 kişilik bir davada 100 idam istemi varsa "idamlık imtiyazı"nın kalmadığından yakılabiliştir. Aynı N. Çelik, Vedat Günyol'un "Nazım ustalığına sahip" diye tanıttığı, anne, direniş, aşk şiirleriyle yola başlamış sonra aktardığı şımarıklıkları yaşamış, sonra da sinemacılığa geçmeyi denemiştir. Geçebilseydi, bir yönetmen ile eski bir devrimcinin iç sıkıntılarını yönetmenin kişiliğinde birleştirip film çekme sendromunu konu yapacağından kuşku duymayabilirdik. İyi ki sinemacı da olmadı. Ödül bonkörülüğünü, cezaevinde ziyaretimize gelen Akedemi Kitabevi'nin ilgisine, tanıdığım olduğu için açıkça söylemiştim; o da bana karşı açık davrandı, hakverdi,

Önemli olan vicdan rahatlatmaktı. Belirli rahatlıkları yaşayanlar böylece yeni kültürel ortama bir girdi yapmış oluyorlardı. Direniş ile maraziliğin kitlelere sunulduğu bir kültürdü bu. Bu olgu varoşların spontan arayışları ile birleşti ve varoş solcusunun öncülüğünde arabesk işte böyle böyle yayıldı. Alıcısı değil (kitle) ama satıcısı (eski solcu+rantiye tüccar) bu



oyunu bilerek oynadı. N. Çelik'e barlar, Ahmet Kaya'ya "ilahlık", kitleye ise öfkeli yumrukların şarkılar eşliğinde kaldırılışı düştü.

Bu tablo değiştirilmelidir. Gidenler ve düşenler için değilse de sosyalist hareketin geleceği ve kitlesi için değiştirilmelidir.

Gürbilek ile devam ediyorum. Gürbilek, çelişkilerin birden çok alanda varolduğunu anlatıyor: "Kadınlar kendilerine ait bir dil geliştirmeyi en çok 80'lerde denediler, ama kadınlık denen bölge de en çok bu dönemde bir söz siyasetinin kuşatması altına girdi, keşfedilip adlandırılmaya çalışıldı, yeni bir alan olarak kodlandı (...) Özgürlüklerin en çok kısıtlandığı dönemdi 80'ler, ama insanlar kendilerini belki de ilk kez bu kadar serbest hissedebildiler; kurumların dışında olmanın serbestliğini, tüketme özgürlüğünü, kendilerini bu dünyaya teslim etmenin hazzını tattılar. Teni ve iştahı keşfettiler, ama cinsellik denen bölge de ilk kez bu kadar çok konuşulan, bu kadar çok kısıktırılan, bu kadar yakından kuşatılmış bir alana dönüştü. Kültür, ilk kez bu kadar önem kazandı, bir bakıma günlük hayatın kendisi kültürelleşti, öte yandan da kültür denen alan özerkliğini ve otoritesini ilk kez bu kadar kesin biçimde kaybetti. Aydınlar kendileri adına ilk kez bu kadar çok konuştular, ama varlık koşullarını da ilk kez bu kadar kesin bir biçimde yitirdiler. Baskının bu kadar yoğun olduğu bir dönemde, iç dökme, anlatma, ifşa etme arzusu ilk kez bu kadar öne çıktı."<sup>4</sup>

1905 yenilgisi sonrası Rusya'sında da, Türkiye'nin 1980'lerine benzer bir dönem yaşanmıştı. Felsefe, sanat, cinsellik.. Rusya'da da revaç bulmuştu. Türkiye'de yaşananlar, bir yenilgi sonrası olması itibarıyla 1905 sonrası Rusya'sıyla benzerlikler taşıyor. Ancak Türkiye'nin o dönem Rusya'sına göre gelişmiş kapitalist toplumsal yapı ve ilişkileri, Türkiye'de yaşananları daha "çaplı" kılıyor. Kitlesele depolitizasyon, sol kadrolara yayılan apolitizm, giderek ideolojik dirençsizlik, "baskı" dolayısıyla Türkiye kapitalizmine önemli avantaj ve mevziler sunmuştur. Gelişkin olduğunu sanan, birçok hayatı birden yaşayan birçok insan aynı zamanda ürkek ve kendine güvensiz yetişmiştir. Kültür gündelikleşmiş, gündelik bilinç kimi aydınlanma öğeleriyle birlikte siyasal ideolojiyi silip geçmiştir. Siniklik ve ukalalık, ikiz kardeş olabilmıştır. Böylece Türkiye kapitalizmi, baskının karşıtı olarak bir siyasallık değil, kontrol edilebilir bir ideolojik-kültürel alanı karşısında ve yanbaşıda bulmuştur. İdeolojik kuşatmalar yanısıra özel hayatların kendi örgüsüyle de kuşatılmış bir kitle ve aydındır sözkonusu olan. Gürbilek'ten izlemeye devam edelim: "Nihayet özel hayat denen alan ilk kez bir kamu meselesi olarak, kuşatıcı ve kısıktırıcı bir söz düzeni içinde tarif edildi.

"Burada Batı toplumlarının tarihiyle ilgili paralellikler kurmak, özel hayatın söyleme dönüştürülmesini Türkiye'nin Batılılaşmasının bir kanıtı olarak yorumlamak mümkün: Batı'da özel hayatın tarihi, özel hayat üzerindeki örtünün kaldırılmasının tarihi olduğu kadar, bu bölgenin sistemli bir bilginin nesnesine dönüştürülmesinin, söyleme geçirilmesinin, söze kısıktırılmasının, haz ve zevklerin sınıflandırılmasının, nihayet insanların özel hayatlarını itirafa çağrılmalarının da tarihidir."<sup>5</sup>

İtiraf! Neden itiraf, diye düşündüm. Herhalde insanlar özel olanla o kadar çok yatıp kalıyorlar ve özel hayat o kadar baskın oluyor ki konuşacak, düşünecek, bunalacak başka konu kalmıyor olmalı. Arkadaşlar arası, arkadaşının arkadaşısı, gündelik yakınlaşmalar, yakın çevreye derken sözel ve ruhsal anlatım gereksiniminin duyulması, bununla birlikte yaşamın bir *tarz olarak* bu "özel"likle kurulmuş olması, insanın içinin boşaltılmasından

başka birşey değildir. Yaşamın özel, sözel, cinsel ve biraz da başka şeylerden oluşan bir "kültürel" alandaki *iletişim* üzerinden kurgulanması, giderek dudaklar arasından dö-külmesi, giderek "kamusallaşması", özünde insanın iğfalidir. Yaşam bütünlüğünden ayrık-sı olarak özel yaşamın bu tarz bir sunumu, yabancılaşmanın, kimi durumlarda bilerek ya-bancılaştırmanın, hazcılığın (hedonizm) boğuntusunun bir dışavurumudur. Bir başka ifadeyle, kapitalizmin, insanları "özel güzeldir" üzerinden sürüklediği siyasal bir boğuntudur.

12 Eylül sonrasında insanları, özellikle solun insanlarını "birey" olmaya çağıran bur-juvazinin fetbazları, bütün zevkleri tattıktan sonra bunalan bireye şimdi yalnızlık öğüt-lüyorlar: "Bavulları hep toplu durmalı insanın.

"Birgün telefonların hiç çalmayabileceği hesaplanmalı.

"Tül perde arkasından misafir yolu gözlemekten vazgeçmeli.

"İhanetlere, terkedilmelere, bir başına bırakılmalara hazırlıklı olmalı.

"Yalnızlığa alışılmalı.

"Çünkü 'omuz omuza' günlerin vakti geçti. Dayanışma günümüz borsasının değer kay-beden hisse senetlerinden biri artık.

"Bireyin keşif çağı, geride kırk dökük yalnızlıklar bıraktı."<sup>6</sup>

### **Yuppie Tipolojisi: Ne Kadar Burjuvaziye Ait?**

Birey konusuna tekrar döneceğim. Şimdi 1980 sonrasında nesnel ve kültürel ortamının yarattığı bireyin keşif çağı'nın ürünlerinden biri olan yuppieliğe kısaca bakmakta yarar var: "Birincisi, insan malzemesinde 12 Eylül sonrası ortaya çıkan, 80'lerin ortasından itibaren şe-killenen değişimleri en çarpıcı yansıtan bir kesim oluşu. İkincisi, kıyasıya rekabet sonucu ulaşılan bir statüyü simgelediği için, bir kuşağın en parlak ve en iyi eğitilmiş üyelerini kap-saması. Üçüncüsü, ikinciye bağlı olarak yuppie benzeri ve özentilerinin gençlikte daha büyük oranda bulunması. Dördüncüsü ise, yuppielik kavramı bir yaşam ve tüketim biçimini de içerdiği için, toplumun diğer kesimlerinin de özlemlerini, tüketim kalıplarını ve ide-olojisini etkilemesi, hatta zaman zaman belirlemesi."<sup>7</sup> Hayri Kozanoğlu yuppielerin kitabına konu oluşturmasını bu dört noktaya bağlıyor. Kozanoğlu yuppieyi "bir simge, bir karikatür" olarak resmediyor. Özellikleri ise şunlar: "Toplumculuğa karşı bireyciliği, paylaşmaya karşı yarışmayı, başkaldırıya karşı düzenle özdeşleşmeyi çıkarması anlamında devrimci genç ti-pinin antitezi". "kişinin aşk, giyim, eğlence gibi özel yaşamını tanımlayan normları olması özelliğiyle de devrimcilik, İslamcılık gibi bir bütünsellik" taşıması, "dinamik, çalışkan, zevk sahibi, gıpta edilecek kişi", "güce tapma, başarıya mecburiyet, yükselmeye saplantı", "çalışkanlık, iş bitiricilik, konsantrasyon", "harika çocuk" vb... Vahşi kapitalizmin sınıf at-lama, yükselme motivasyonu ile belirlenen yuppie tipolojisi aynı zamanda "bir kriz yö-netimi döneminin kahramanları" olarak, "saldırgan, acımasız, aşırı hırslı ve kurnaz bir yeni kan olacaktı elbet."<sup>8</sup>

Bu "yükselen değerler" ve sonradan görmelerin kökenlerine tepkileriyle benzeşir bi-çimde yaşanan "kültürlenme" (özünde hamburger, fast food kültürüdür bu) ile örneğin bir simite karşı "kategorik" olarak sandviç çıkarılmıştır. Başka mı? İzleyelim: "Açıkça 'Ben lahmacuna karşıyım arkadaş' diyenler var artık. Sevme-sevmeme hakkı mahfuz kalmak üzere, pizzaya, zeytinyağlı biber dolmasına, hıyar turşusuna karşı olmakla 'mantıksal' bir

farklılık göstermeyen bu tavır, epey destekleyici de buluyor. Burjuva değerlerinin yükseldiği bir dönemde, damak tadı statü kazanıyor, gerçekten iyi oluyor. Ama anti-arabeskçilerin büyük bölümü, bol miktarda soğan-sarımsak ve acı biber tüketimini 'Türk kıroları'na özgü bir zaaf zannediyor. Oysa Türkiye, kişi başına soğan, sarımsak ve acı biber tüketiminde dünyanın 'gerikalmış' ülkelerinden."<sup>9</sup>

Zenginın malı fakirin çenesini yorarmış. Kimileri böylece "adaptasyon" yaşadılar "yeni" olana, kimileri yalnızca geviş getirircesine. Kimileri de Türkiye kapitalizminin dengesiz kentleşmesinin, her tarafından buram buram sınıfsallık ve sınıfsal eşitsizlik kokan bu gelişmeye "kentlilik" bağlamıyla adaptasyon sağlayan "kültür balonları" oldular. Bir de karşı uç oluştu tabii. Nevzat Çelik şiirleriyle başlayan Ahmet Kaya olgusuna daha önce değinmiştim. Pizzacı, hamburgerci kentlilik elbet varoşlarda bir başka uç yaratacaktı: "Anti-arabest yaklaşım, popülizmin reddi, slogancılığın sonu, fukara edebiyatının terki, çağdaşlaşma, otomasyon, yeni düzen, çağ atlama filan derken, ses duyurma menzilleri mahallelerini aşamayan yoksul insanların özlemleri. (...) Başkaldırmaya niyetlenip de yol bulamayan, kendilerine de devrim umutlarına da güvenemeyen insanların özlemleri"<sup>10</sup> arabesk ile, özgün müzik ile kendine bir çıkış arayacaktı. Sosyalizmin siyasal açılım kanallarıyla bütünlenmesi gereken ideolojik-kültürel bir ihtiyacın, varoşlarda, Gülhane konserlerinde yankılanmasıydı belki de bütün olan biten. Sosyalist hareketin perspektifli bir çıkışı olmayınca elbette kendi içinden ve dışından N. Çelik'ler, Ahmet Kaya'lar çıkıp boşluğa oynayacak, yükselememe ve yükselmenin trajik komik ama bizler açısından çözülmemeye değer fenomenleri olacaklardı.

Siyasal planda yuppielik nasıl "yeni sağ" dalganın ideolojisi olabiliyorsa ancak kendi sınıfsal alanında durmayıp bütün toplumda kendine gözenekler yaratabiliyorsa, sol tandanslı kimi ideolojik motifler de burjuvazi tarafından kullanılabilir. Örneğin özgürlük bahsi, otoriter kapitalizmin kimi gözeneklerde yaşamasına izin verdiği bir konudur. Elbette sentezleyerek. Leyla Alaton "Kadınları anarşist buluyorum, kendim de biraz öyleyim. Burada tabii, yukarı çıkabilecek kadınlardan, hırslı kadınlardan bahsediyorum.." diyor. Leyla Alaton burada durmuyor ve sol tandansın ötesinde komünist hareketin siyasal boyutuyla geri itildiği bir ortamda kimi ütopyaları da devralabilir: " 'Fantazi olarak, Alarko'yu dünya borsalarına sokabilmek ve onları bir yattan yönetmek istiyorum. En büyük isteğim bu.' Leyla Alaton'un fantezisi, tipik bir yuppie ütopyası. İstedikleri kadar sahip olamadıkları tek şeye, zamana da, hiçbir 'business' fedakarlığında bulunmadan sahip olmak..."

"Yeryüzündeki herkesin, sabah bahçeyle uğraşıp, öğlen kitap okuyup, akşamüstü ava çıkabilecek kadar özgür, huzurlu olabileceği bir aşamayı ütopya ufkuna yerleştirenler, dönemi yuppielerin dönemi yapan rüzgarlarca hayli yıpratıldı ya... Şimdi yuppielerin ütopyaları 'in'."<sup>11</sup>

Burada iki noktaya dikkat çekmek istiyorum. İlki, sosyalizmin ideolojik, kültürel özellikle de siyasal boyutunun geri çekildiği dönemlerde, sola ait kimi öğeler zararsızlaştıkları için doğrudan burjuvazi tarafından kullanılabilir. Alaton'un komünizme ilişkin bir tasavvuru kendi iş dünyasına uyarlaması gibi, eski kimi marşların, Çav Bella'ların, Rus şarkılarının bugün barlarda sağcısı solcusuyla birlikte söylenmesi gibi. İkincisi ise daha önemli, Kozanoğlu da hak verecektir sanıyorum: Ütopyaların yuppie rüzgarları tarafından

yıpratılmasının yanısıra, soldan kaynaklanan derin bir dalga da bu rüzgar ile birleşmektedir. Kimileri "yapacağımızı yaptık, artık biraz da yaşayalım, ütopyalarla karnımızı doyuralım" diyerek Alaton'ların ütopyalarına zemin oluşturmakta; başkaları "ütopyalar hemen şimdi" diyerek bütün "siyasallıkları" (apolitizmleri), örgütlülükleri ile takviye atar duruma düşmekte, kimileri sosyalist mücadeleyi "ütopya mücadelesi" olarak düşündükleri için, kimileri ise böyle öğrendikleri için sonuçta yuppielerin ütopyaları 'in' ve bazı sosyalistlerin konumlanışları bu 'in'in alanında bir 'in' olabilmekte; genel olarak devrimci sosyalizmin siyasal boyutları ise 'out'laşabilmektedir.

Buraya kadar 1980 sonrası sosyalist harekete sirayet eden sosyalizm dışı ideolojik kültürel etkenleri kendi doğrudan boyutları içinde ele almaya çalıştım. Ancak bu dışsal etkenlerin sosyalist hareket ve bireylerde çok doğrudan şekilde yer edinebildiği şeklinde bir düşüncem olmadığını ve buna bağlı olarak da "püriten" bir sosyalizm ve kadro arayışım olmadığını belirtmek istiyorum. Ancak sosyalist hareketin teorik-ideolojik-siyasal (ve keza bunlara bağlı olarak örgütsel) dirençsizliği, eksen/perspektif oluşturma-eksikliği nedeniyle, içinde devindiği nesnellik olan toplumsal iklimin girdilerine fazlasıyla açık olduğuna işaret etmek istiyorum. Sözü ettiğim olumsuzluklar, değer yitimi ve sosyalistlerdeki değerler silsilesi (ki kendi içinde kopukluklar, derin çelişkiler taşıdığını görebiliriz) ciddi olarak gözden geçirilmelidir. Bu gözden geçiriş kapsayıcı bir bütün içine oturmalıdır. Yani üretim, ideolojik-kültürel-etik ve siyasal bir bütünün, Türkiye sosyalist hareketinin tarihinde yarattığı birikimlere dayalı olmakla birlikte *onu aşkın bir yeniden üretimi* olmalıdır. Bu bütün içinde ideolojik-kültürel alanlar göreceli olarak ayrı, siyaset perspektif ve tarzı yine göreceli olarak ayrı, etik boyut ise tüm bu düzeylere dağılan ancak birincil belirleyen değil belirlenen bir tarzda olmalıdır. Alanların geçişkenlikleri, birbirlerini belirleme-etkileme ilişkileri içinde yeni bir bütünsellik oluşturmalıdır. Bu bağlamda çok net olarak söyleyebiliriz. Türkiye sosyalist hareketinin tarihinde ulaşılan ideolojik, kültürel, siyasal ve etik düzeyler, bugünün ideolojik-kültürel bulaşıklığını ve siyasal perspektifsizliğini, keza etik gerileyişini karşılayabilecek yeterlilikte değildir. Bu konuda *güçlü öncüller* yakın tarihte bulunsun da öncüllerin de bir yeniden üretimi ile yalnızca (zaman zaman tepki de çekebilen) referans noktaları olmaktan çıkarılması gerekir. Birikim, ulaşılmış sabit bir nokta olarak değil, sürekli devreye sokulan ve yeniden üretilen bir süreç olarak değerlendirilmelidir. Birikimin ve geleceğe "iyimser" yönelimin saygınlığı böylece korunup geliştirilebilir. Ve açıkçası bugün sosyalist hareketin kendi içinde böylesi bir saygınlık eksikliği de vardır. Teorinin, ideolojin, kültürün bir saygınlığı olmalıdır. Siyasetin saygınlığının önkoşulu da budur.

### **"Yine" "Yeni" ve "Yeniden" Değil**

#### **Sosyalist Birey-Sosyalist Mücadele İnsanı**

1980 öncesinin militanının, özveri, bağlanma, mücadelecilik gibi özelliklerini sahiplenmemek mümkün değil. Ancak bunların yetmediği 80 sonrasında zorlu süreçlerinde görüldü. Aynı insanlar, insanlarımız, yanbaşıımızda döküldüler, uzaklaştılar, erozyona uğradılar, köşelerinde beklemeye geçtiler. Bu durumdan her zaman hüznü duydum. Çözüm ve sürekliliğin yolu çözümleme ve aşma idi. Yapabilenler, ki her kuşakta olduğu gibi az sayıdadırlar, siyasetin sancılı açılım kanallarında sürekliliklerinin yolunu döşemeye ve baş-



kalarının sürekliliğini sağlamada rol oynamaya çalışıyorlar. Sosyalist mücadelenin bugünkü bu içrek boyutu ve 80 öncesinin, aynı düzeyde yeniden üretiminin yetmezliği, sosyalist insanı (ben bunu keza sosyalist bireyi, sosyalist mücadelenin insanı bağlamında ele alıyorum) tekrar tekrar ele almayı gerekli kılıyor. Hele 80 sonrasındaki deformasyonun boyutu ve yazının başından beri değinilen dışsal/yabancı normların ayıklanması gereği ortada dururken.

Cemal Hekimoğlu, bundan 8 yıl önceki bir çalışmasında "Hangi İnsan?" diye soruyor ve "Bugün Türkiye'de 'aydın ve birey' düşmanlığını savunmanın hiçbir temeli yok. İki nedenle. Birincisi, sosyalist hareket henüz kendi kimliğini bulabilmiş değil. İkincisi, Türkiye'de 'aydın' kimliğine sosyalistlerin uzağında bir adres yazmanın hiçbir olanağı yok."<sup>12</sup> diyordu. Hekimoğlu, soldaki aydın düşmanlığına ve "birey" olma eksikliğine, sosyalist hareketin kimlik sorunu ile bağlı üzerinden dikkat çekiyordu. Yaptığı son derece doğrudur. Hekimoğlu çalışmasında iç gerilim ve salınımı olan önemli bir noktaya da şöyle değiniyordu: "Duyarlı insanlar bu mücadelenin içinde olmaları için tahrik ederecek, bu mücadeleyi onların gözünde cazip hale getirecek özelliklerin altı çizilmelidir. Bunu yapabilmenin en önemli yolu, 'birey'i mücadele içerisinde ayakta tutan özgünlüklerden arındırmamaktır. Bu özgünlükler tek başlarına bir anlam ifade etmeyebilirler, hatta 'yanlış' olarak görülebilirler. Ancak eğer kolektivitenin aleyhine işlemiyorsa ve kişiyi ayaka tutuyorsa bunlara özel bir önem vermek ve bu zararsız sapmaları canlı tutmak gerekiyor.

"Bu anlamda 'birey' için en hassas nokta kendi kişisel doruğu ile içinde bulunduğu mücadelenin birbirini çelmemesidir.." Hekimoğlu daha sonra "Ekoloji" başlığı altında, 'Birey', kendisini bir dinamiğe bağladığı oranda, kendisini o dinamik için şekillendirir. Bu anlamda, kendisi için en uygun koşulları seçen ve yaratandır (..) sorun, bağlanılan dinamik için en elverişli kişisel ekolojinin seçilmesidir..<sup>13</sup> diyordu. Özellikle 80 öncesinin kendini feda etme, adama boyutundaki sürekliliği ortadan kaldıran *altyapı boşluğu* düşünüldüğünde Hekimoğlu'na hakvermemek mümkün değil.

Ancak ne olmuştur? Hekimoğlu, "zararsız sapmaları canlı tutmak" 'gerekliliğinden' (!) hareketle, bu sapmaları kaşıyarak, 'sapmalar' alanındaki mesaiyi başlıca mesai haline getirerek, 1980 sonrasının uzmanlık dalı olan "özel hayatlar" uzmanı haline dönüşmüştür. Hekimoğlu, ilk okuduğumda "hezeyan halinde yazmış" diye düşündüğüm, "Çulhaoğlu Ne Yapmalı?" yazısında isim vermeksizin benim için "hep lüzumsuz işleri yapmak zorunda kalan biri" demiş. Hekimoğlu hezeyanını bir yana bırakarak, bir zamanlar bana ilişkin olarak yakın çevresine yaptığı ve benim şahsen abartılı bulduğum değerlendirmeleri hatırlayabilir. Keza kendisi ve Aydemir Güler, herhalde "lüzumlu" görüldüğüm için, yaptığım konuşmanın ardından SİP MYK toplantısını terkederken "İlhan ayrılma", "İlhan ayrılmanı istemiyorum" demişler ve cevaplarını almışlardır. Hekimoğlu'nun bana 1980 öncesi ve kısmen de 80 sonrası ilk yıllarında örgütlerin çoğundaki ayrılıklarda görülen "çamur at izi kalır" mantığını hatırlatan bu tutumu, 1980'lerde Türkiye sosyalist hareketi içinde önemli bir yer edinen *Gelenek*'in yaratıcılarından birisi olarak normal koşullarda kendisine yakışmaması gerekir. Ancak Hekimoğlu normalin ötesine geçmiştir. Elbette kendi sınır ve serbestisini kendisi belirleyecektir, ama meydanın o kadar da "efendi" ve "mazlum" insanlardan ibaret olmadığını bilmelidir. Elbet "sofra" denince "hafızai beşerin nisyan ile malul" olmadığı hatırlanacaktır. Ayrıca "özel hayat uzmanlığı" yapmadığım için Hekimoğlu'nun bana salvoya başladığını da *Gelenek*/Sosyalist İktidar okuyucuları öğ-

renecektir. Bir de şu öğrenilecektir, "görevli", ne olacağını önceden biliyor konumda olsam, MYK toplantısına elimde çantayla değil, daha serbest gelirdim.

Bu zorunlu değinden sonra tekrar "bireyimiz"e dönebiliriz. Hekimoğlu'nun "kişisel ekoloji"ye biçtiği rol ve "kişisel ekoloji uzmanlığı" pratiğinin ardından, Aydın Giritli ile ortak bir yazısında şunlar söylenmiştir: "Çok açık ve baştan koymak gerekli: Leninist örgüt için önde gelen işleyiş ilkesi, *işlevselliktir*. En gelişkin insan malzemesini içeren, alabildiğine homojen bir aygıtın içerisinde katılım, demokratik temsil, yönlendiricilik gibi konular, tanım gereği mevcut olmamalıdır. Leninist örgüt için aslolan *merkeziyetçiliktir*. İşlevsellik, işleyişi, kelimesi kelimesine belirlemelidir."<sup>14</sup> Burada birey, "en gelişkin insan malzemesi" olarak vardır. Ancak bu idealizasyon örgütün gereksizliğini bile türebilir. Bu bir yana, katılım, yönlendiricilik gibi öğeler de işlevselliğin bütünleyicisidirler. İşlevsellik ve demokratik merkeziyetçilik, kendinden menkul "en gelişkin insan malzemesi"nin, "alabildiğine homojen bir aygıtın" idealistçe kurgulanan bilinçli devinimine teslim edilemez. Tam tersine katılım ve yönlendiricilik, sürekli güncel oynamaları gerektiren, sürekli düzenleme gereksinimi duyulacak olan vazgeçilmez öğelerdir. Demokratik merkeziyetçilik, bu öğeler olmaksızın söz konusu olamaz. "En gelişkin insan malzemesi"nin hareketi de bir katılımdır. Ayrıca katılım, "en gelişkin olmayanların" gelişme süreçlerinin önünü de açacaktır. Kadroların işlevselliği bir de bu yolla oluşabilecektir.

*Gelenek*'in süreveni, giderek "birey"i, "kişisel ekoloji"leri ezen bir noktaya, aynı merkeziyetçilik anlayışı nedeniyle ulaşacaktır. Ömek, altına Hekimoğlu'nun da imza atabileceği bir yazıdan, Aydın Giritli'den: "Bu kişilik, tarih ve toplum üstü çözümlemeler geliştirme iddiasındaki tıbbi bir 'sağlıklı birey' tanımlamasıyla yer yer çelişecektir de. Kendisini bütünüyle bir mücadeleyle tanımlayan insan, bu mücadelenin karşısına çıkarttığı tehlike ve tehditlerden, zorluklardan da zevk almasını bilir. Bu tehditlerin kendisi mücadeleyi çekici kılan unsurlar haline gelir. Bu bir mazoşizm türü değildir; illa bir benzetme yapılacaksa dalgıcın kendisini ölüme götürebilen derinlik tutkusu hatırlanabilir. Sosyalist mücadelenin insanı mücadelenin sorumluluklarını üstlenirken böylesi ölümcül bir tutkudan da beslenir."<sup>15</sup>

Giritli, militanlık yapayım derken işi ifrada varmış. Bir şey üzerine söz söylemek için illa yaşamak gerekmez ve bu yüzden de kompleksli olmamak gerekir. Bilmek, bilgi, bilinc zinciri, giderek anlamak ve mutlaka çözümlemek, bir sosyalist için en güçlü temeldir. Ancak yine kendi adıma dışarıdan gazel okumayacağım kaydını düşerek söylüyorum: tehlike, tehdit ve zorluklardan "zevk almasını bilir" standartlaştırması kesinlikle yanlış. Kimi anlar için geçerli olabilen bu durum standartlaştırıldığında, sosyalist mücadele ve onun insanı *arızileşir*. Kendini gerektiğinde feda etme boyutundan çok farklı olarak, kendini *bireysel olarak* en kestirmeden feda eder. Feda etmek yalnız ölümlü sonuçlanan bir durum değil, sosyalist kadronun sürekliliğinin nane ruhuna dönüştürülmesi veya sosyalist mücadeleye limon sıkılmasıdır. Gerçekte ise, Giritli'nin anlatmak isterken saptığı noktayı başa alırsak, sosyalist kadro önüne çıkan tüm badireleri atlarmakta yetkinleşmelidir. Sosyalist mücadele ve kadro sürekliliğinin güvencelerinden biri bu yetkinleşme sürecinde saklıdır. Zevk, motivasyon, beslenme kaynakları, mücadele sürecinin tek tek tehlike ve tehlikesiz zevkli vb. anları değil bütününe yayılır. Özel olarak, kadronun koşullara hakim olduğu bir tehlike durumunda, tehlike bertaraf edilebileceği için onunla oynanılır, zevk de

alınır, kahkaha da atılır. Bir başka durumda ise, tehlike kadroyu kuşatmışsa, kadro tehlikenin "oyun" alanında ise yalnızca bilinçlice savaşılr; bu durumda zevkten sözetmek eğitilen kadroya karşı yapılan bir sahtekarlık olacaktır.

Giritli her ne kadar alt paragrafta mücadele insanının insanlığın tüm mirası, bugünü, ilgi alanında olmalıdır demek ve "Sosyalist mücadelenin kendisinin bu ilgiyi törpülemesi siyasetin dönüştürme gücünü kemireceği için tehlikelidir" uyarısını yapsa da zevk, ölümcül tutku gibi "temel içgüdü" vasıflarının post-modernizmin bir girdisi olarak torbada bulunmasında ve gösterilmesinde yarar görmektedir. Hayrını göremeyecektir.

Giritli, bu vasıfları "etik" sorununa bağlıyor ve şöyle devam ediyor: "İçinde eşitlikçiliğin, paylaşımcılığın, yardımlaşmacılığın, dayanışmanın, sevginin yeralacağı bir diğer belirleyici kategori, elbette bizzat sınıfsız toplum ütopyasından devşirilmiştir. Bir de 'örnek olma güdüsü'nün belirleyiciliğindeki alanın altı çizilmelidir."<sup>16</sup> Sonndan başlayarak iki önemli noktaya değinmek istiyorum. "Örnek olma güdüsü"nü taşıyan çokça kadro gördüm, hiçbirinden eser kalmadı. Bu güdü ile hareket etmek, insanı *kötü bir tarzda* biçimciliğe götürecektir, güdüler yer değiştirecektir. "Örnek olma" kendiliğinden ortaya çıkan bir *türev* durumuna oturtulmalıdır. Örnek olayım derken şişinen kurbağaya dönüşmek de mümkündür. Veya şöyle de söylenebilir: "Kabaramazsın kel fatma annen güzel sen çirkin."

Giritli'nin dayanışma, sevgi vb. öğeleri içinde topladığı kategoriyi "bizzat sınıfsız toplum ütopyasından devşirilmiştir" sözleri ise yönetsel ve siyasal bir yanlış barındırmaktadır. Sınıfsız toplum, bugünden hareketle devrimci süreçlerle ulaşılabilecek bir aşamadır. Tarihin ve bugünün çözümü onun gerekliliğini oluşturur. Dolayısıyla sınıfsız toplumdaki bugüne devşirilecek hiçbir şey yoktur. Bugünden, bugünün gerekliliklerinden süzülerek geleceğe toplumsal bir sistem olarak aktarılacak/kurulacak çok şey vardır. Dayanışma, eşitlikçilik, paylaşım, sevgi vb. şeyler, bugünün şeyleşmiş ilişkilerinden arındırılarak geleceğe aktarılır. Giritli'nin düştüğü yönetsel yanlış, tıpatıp yeni solun yanlısidir; ütopya önsel bir veridir ve herşey ona göre şekillenir, oradan devşirilir. Neyse ki Giritli sınıfsız toplumdaki yalnızca bunları almış, başka şeyleri de sıralasaydı, o da uça-bilirdi. Ayaklarını yöntem olarak da sağlam basmalıdır.

Ayrıca Giritli "teori yazıcısı", "teorisyen", "teorici" sözlerini bir yazının aynı paragrafında kullanıp Türkçe yanlışları yapacak kadar hezeyan içinde olmamalıdır. Giritli'nin eski çapını ve itidalli halini hatırlamalıdır. Ayrıca bizlere "Sosyalist İktidar Partisi'nin kusp kurtulduğu bir reformist topluluk"<sup>17</sup> derken, *Çark Çekiç*'teki yazısında dile getirdiği karabasanları hatırlamalı ve post-modernizmin tutkularıyla devrimci olunamayacağını iyi bilmelidir. Bize reformist demek, iç eğitim ve Giritli'nin yazılarında da sürdürdüğü bir "ayın"ın gereği olabilir, ama Türkiye sosyalist hareketinde bu derelerin altından çok su aktığını da hatırlamalıdır. Böylece Giritli eski çapının sürekliliğine katkı koymuş olur. Yoksa, yazık olur.

Daha önce, Gürbilek'ten yaptığım son alıntıda, Gürbilek'in özel hayat üstündeki örtünün kaldırılmasında, Türkiye'de 80 sonrası yaşananların Batı ile bazı paralellikler taşıdığını söylediği hatırlanacaktır. Metin Çulhaoğlu ise, *Tarih Türkiye Sosyalizm* adlı çalışmasının son bölümünde Batı'daki bireyleşme sürecine ilişkin şunları saptıyor: "Bireyleşme süreci, burjuva toplumunda gerçekleşmesi mümkün olmadığı için kısırlaşan bir model ile bireyin pra-

tikteki yazgısı arasındaki çelişkinin yaşanmasından başka bir şey değildir. Eğer bu saptama doğru ise, bundan çıkarılabilecek önemli bir sonuç da şudur: Batı'daki süreçler sanılabileceği gibi güçlü, gelişkin bireyi yaratmamış, sözkonusu güçlülüğün ve gelişkinliğin içinden çıkarılabileceği sorunlu, rahatsız ve trajik konumda insanlar bırakmıştır geriye.<sup>18</sup> Türkiye'de 80 sonrası yaşandığı düşünülen "birey çağı" keşifleri, bu nedenle daha sorunlu, kompleksli bireyler çıkarmıştır ortaya. Trajik olan durumlar aynı nedenle çoğalmış, sonuçta yabancılaşma, şeyleşme süreçlerinin parçası durumundaki bir "birey oluş", "bireyin yarattığı varoluşsal süreçler"le avunur olmuştur.

Peki çözüm nerede? Birey oluşun makul bir noktası yok mu? Yanıtı daha bütünsel süreçlerde.. Çulhaoğlu'ndan aktarıyorum: "Tarihin nesnelliği, bu nesnellik içinde de onun bir 'hedefi', doğrultusu olduğunu görmek... Marksist bağlanmanın çıkış yeri burasıdır. İnsanları demokratlık ya da yurtseverlikten Marksizme ulaştıran nokta da buradadır. Çünkü ancak bu noktada Marksizm bir kalkınma reçetesi, bir sosyal adalet aracı vb. olmaktan öteye, araçlarla amaçları kaynaştıran bir bütünlüğe ulaşmaktadır.

"Bu noktaya ulaşmak, bireysel dinamikler alındığında, hiç de kolay değildir. İlgi ve sempati politik bağlanma noktasına ulaşınca dek, acımasız bir seleksiyon süreci giriyor sahneye." Çulhaoğlu, "Neden?" diye sorarak devam ediyor: "Görebildiğim kadarıyla ikili bir yapı taşıyor. Birincisi: Tarihin mantığını kavrar gibi olanın, bireysel gelişim eksiklikleri ya da güçsüzlükleri. Hele hele yaşanan somut düş kırıklıkları aşılamıyorsa, gelişim düzeyi buna elvermiyorsa, seleksiyon süreci ellerini ovuşturarak bekleyecektir böylelerini. Yeterince gelişkin olmayan bu birey, tarihin mantığına olan inancını gene de tümüyle yitirmeksizin bir köşeye çekilip bekler. Uçuruma yanaşmaya hiç cesaret edemez. Sonra bekleyiş süreci uzadıkça, tarih bilincinin son kalıntıları da yitip gider. Bu, doğrudan doğruya, bir dönemin sosyalistlerinin demokratlaştığı süreçtir. İkincisi: Yaşam, gelişkinlikleri tek yanlı olan bireyler de çıkarıyor ortaya. Tek yanlı gelişkinlik, tarih bilincinin gerektirdiği özverileri yeterince besleyemiyor, politik bağlanmanın zorunlu kıldığı dengeler sağlanamıyor; bunlar bireye yük ya da "ödün" gibi geliyor. Bu tek yanlı gelişkinlik, insanların bambaşka uçurumlardan atlamalarına yol açabiliyor en çok. Seleksiyon süreci, ikili yönü ile böyle işliyor.

"Birey olarak gelişmenin önemli ölçütlerinden biri, özel bir tarihselliğin ve mekanın ötesine taşılabilmesidir."<sup>19</sup> Çulhaoğlu tarihselliğin ve mekanın ötesine taşılmasını tarih bilinci ile bireysel gelişkinliğe bağlıyor ve ikisini mücadele içinde kaynaştırabilen insanı "güzel insan" olarak tanımlıyor. "Güzel insan, mücadeleciliğini, ayak bastığı özel yeri fetişleştirmeden, varolan merkezlerin her birinde aynı anda sürdürebilen insandır. Güzel insan, özel bir konuma sahip olsa bile, mücadelenin kıvılcımların, buradan, yaşamın tüm alanlarına ve bölmelerine sıçratabilen insandır. (...) Tarih bilincine sahip, bilinçli öge, bir tür artık değer üreticisidir. 'Güzel insan', mücadele sürecinde, kendisini ayakta ve diri tutmaya yetenden daha çoğunu üretip bununla başkalarını da ayakta ve diri tutan insandır." Çulhaoğlu bu artı değer üretiminin mutlaka bir kolektivitneyi, örgütü gerektirdiğini, bunlar olmaksızın yapılan üretimin feodal üretime benzeyeceğini ayrıca ekliyor.<sup>20</sup>

Özetle, 1980 sonrasının bireyinin, sosyalizm alanında devinen bireyinin üzerindeki çok yönlü kuşatmanın aşılması yeni bir bütünsellik gerektiriyor. Lukacs'ın haklı olarak söy-



lediği gibi "bireyden bütüne giden yol yoktur." Birey, gerçekliği teorik olarak algılayıp çözümlyerek bütünlüğe ulaşır. Tarih bilinci ile bireysel gelişkinlik (veya potansiyeli), bulunulan anı aşan çözümlemelerin öncülü olarak sosyalistleri bütünsel bir alana taşır. Lukacs, Lenin'i değerlendirirken konumuz olan noktaları şöyle irdeliyor: "Bir Marksistin basit bir objektivist karşısındaki üstünlüğü, işte bu tutarlılığa dayanmaktadır; bir Marksist, 'kendi objektivizm anlayışını daha derinlemesine ve daha bütünsel olarak uygular.' Lenin'in partililik adını verdiği şey, yalnızca bu daha yüksek nesnellik anlayışından kaynaklanabilir: 'her olayı değerlendirirken doğrudan doğruya, açık olarak belirli bir sosyal grubun bakış açısına dayanmak.' Bundan dolayı, öznel tavır daima nesnel gerçeklikten doğar, yine ona döner.

"Gerçekliğin çelişmeleri birbirini dışılayan zıtlıklara ulaşırsa, çatışmalara yolaçabilir ve böylesi çatışmalar, katılan her insanı kendi kendine sonuç çıkarmak zorunda bırakabilir. Ama bir bireyin ilişkileri içinde, gerçeklikten kaynaklanan inanç ve duyguların çatışması ile, çatışma içindeki insanın kendi iç insani varoluşunu (Dasein) tehlikede hissetmesi arasında temelden farklılık vardır. Bu sonuncu durum Lenin için asla geçerli değildir. Hamlet, en büyük övgü olarak Horatio'ya şunları söyler:

... Ne mutlu,  
Coşku ve yargıları çok iyi kaynaştığı için,  
Dilediği yerde durup ses çıkaran  
Kaderin elinde kaval olmayanlara."<sup>21</sup>

Yazının bu bölümünü bitirirken, 1980 sonrasının yalnızca kültürel değil, ideolojik atmosferinin aşılmasının ideolojik-siyasal konumumuzu sağlamlaştırmanın ötesinde insanlarımızın iç barışıklıklarının kurulmasında da ciddi katkıları olacağını söylemek istiyorum. Parçalanmış, atomize olmuş sosyalistler değil, bütünselliği örülmüş, ideolojik-kültürel olarak da öncü, siyasallaşmış, ideolojik-siyasal dünyası ile duygu dünyası arasında sağlıklı ilişkiler kuran, "coşku ve yargıları çok iyi kaynaşmış" yeni bir kuşak yaratmalıyız.

### "Kuşaklar" mı Kuşak mı?

Sosyalist hareketin mutlaka çözmesi gereken bir konu da sözü çok edilen "kuşaklar" sorunudur. Kuşaklar denince, çoğu insanın aklına nedense her dönemin insanının eksiklikleri ve idealize edilmeye açık yanları geliyor. İsteyen istediği yöne doğru çubuğu bükerek istediği sonuç ve aynı anlama gelmek üzere çözümsüzlüğe ulaşıyor. İdealide edilen özellikler de çözümsüzlüğün bir başka göstergesi olabiliyor.

Piyasa ekonomisi ile serbest fantezi dünyası arasında bazı paralellikler var. İsteyen istediği gibi bir malı pazara sunabiliyor. Gürbilek, bu duruma şöyle değiniyor: "80'lerin belirgin özelliklerinden biri de geçmişe duyulan ilginin artmasıydı. Ama bu geçmiş, bugüne olan uzaklığıyla beliren bir tarihsel ortam ya da iklim değil, bugünün ihtiyaçları ve fantezilerini uyaran bir imgeydi artık; dolayısıyla da tüketilebilirdi."<sup>22</sup> Böylece 37'liler unutuldu, 47 (veya 68)'liler piyasa malzemesi olarak cilalanıp siyasal değerinden uzak olarak nostalji malzemesi yapılabilirdi, 57-60'lılar yani 80 öncesinin insanı da Gürbilek'in yerinde tanımlamasıyla "80'lerin özgürleşme ve bireyselleşme söyleminin karşıt modeli olarak kodlanarak" bir tarafa atılabildi. İlginç olan, bu kumkumaya bizzat ilgili dönemlerin in-

sanlarının çanak tutmasıydı. Örneğin bir 57'linin, uzun illegalite yıllarından sonra, cezaevi ile birlikte 'yasallaşarak' Ankara'nın büyük caddelerinden birinde geçimlik işini yaparken, kaldırımında sandalyesinde otururken "of be özgürlük varmış" rahatlığının, kuşağının insanlarını toptan "yaşanmamışlık" modasına uyarak çöpe atabileceğini sezerek üzülmüştüm. Siyasal olanın, siyasal değerlerin bireysel özgürlüklerin meşrulaştırılması için bu tarz bir kullanımı, pörsümüş eskilerle veled-i eylüllerin ve tabii burjuvazinin cunta yıllarından beri başvurdukları bir "gömme" eylemiydi. Bir insan günün şu saatinde geçmişini veya kuşağını göklere çıkarırken bir başka saatinde yerin dibine batırabilmektedir. Bu kompleksli ruh hali, değişik dönemlerin değerlendirilmesinde de kendini göstermektedir. Yücelt ya da batır..

Burada kuşakların daha doğrusu sosyalist hareketin tarihindeki önemli mücadele kesitlerinin veya insanların özelliklerini ele almayacağım. Dönem ya da kuşakların ayrılığı, farklılaşan özellik, belirlenme ve duyarlılıkların mevcudiyeti bir gerçeklik. Ancak ben bu farklılıkların sabitlenerek araya uçurumlar açılmasını doğru bulmuyorum. Çünkü bu tarz bir yaklaşım, bugün ve gelecek için gereksinim duyulanı da "töhmət" altına sokucu ve önceliklere yaklaşımda olduğu gibi atomize edicidir.

İdeolojik, siyasal, kültürel, etik normları ezici bir tarzda ve bunlara bağlı olarak insanların sosyalist hareketle kendini ilişkilendirmelerinde bazen birbirine çok yakın insanların bile anlayamadıkları inanç ve bağlanma motiflerini bir hamlede, üstelik dönemlerin ve insanların, sosyalist mücadelenin birikim ve geleneğine katkılarını silici "kuşak" değerlendirmeleri (aşağılamaları), "bireyimiz" in atomizasyonuna yol açmakta ve sosyalist hareketin kadrolar bazındaki harmanlanmasının önünde ciddi bir engel oluşturmaktadır.

Aynı etken, sosyalist örgütlerdeki merkezlerin güçlendirilmesi, merkezin yayılıp güçlenmesinin de önünü tıkamaktadır. Yine aynı bağlamda "ara kadro" gereksinimi de ancak "sağrılar diyalogu" damgasıyla karşılanabilmektedir.

"İşleri bitmiştir, 80 öncesinin yanlışlarını tekrarlayacaklar, bizim kadar yeni olamazlar, yorgundurlar, yorgun olmaları gerekir" yollu değerlendirmeler şu tür kompleksli özelliklerle birarada varolabilmektedir: "80. öncesinin azametini ulaşılamaz, o dönemle yaşayanların meziyetlerini biz üretemeyiz, biz (ürkerek düşünülür) ideolojik ve daha çok (ürkeklik/cesaret kompleksiyle düşünülür) kültürel alanlarda iyi olabiliriz ama örgütsel ve siyasal alan çok zor üstelik zevkli de değil..." Aynı kompleksli düşünce ve ruh hali, yalnızca yaş olarak genç olan sosyalistlerde de değil, siyasal olarak genç olan 30 yaş üstü kimi sosyalistlerde vardır. Üstelik bunlar, bazı örgütlerin merkezi kadrolarıdır..

Bir de "madalyonun" öteki yüzü var. Belli bir ortalamanın en iyisi kurtuluşu "yaş ve deneyim terörü"nde, siyasal yaşanmışlıkların ve manasız eski örgüt hikayelerinin tefrikalar halinde çevreye ve gençlere aktarımında bulur. Bunlar için siyaset, eski örgüt hikayelerinin kendilerinin de çok iyi çözemedikleri veya çözdükleri halkalarına ilişkin eleştirelilikleri ve kimi zaman da olumlanacak yönleridir. Gençler mi? Aman sen de.. bizim zamanımızda.. Burada aslında gençlerin yeniliğinden ciddi bir korku da vardır.

Sonuçta, tencere yuvarlanıp kapağını bulmakta, aradaki buzlardan dolayı yemek donmakta veya pişirme deneyimlerinde de tuzu biberi iyi ayarlanamadığı için iyi yemek çıkamamaktadır ortaya.

Birbirlerine önsel bir sevgi ve saygıyla yaklaşan insanlar da yok değildir. Ancak onları da kaynaştıracak bir çerçeve ve faaliyet ortamı sosyalist hareketin bütününde yoktur.

Son derece olumlu kimi örnekler de var, ancak bütüne damga basacak durumda olmadıklarını belirtmek gerekir.

1980 sonrasının ideolojik-kültürel atmosferinin girdileri olarak anarşizmden ütöpik sosyalizme, özgürlükçülüğün sosyalizminden burjuva tonlarına kadar, anti-otoriter belirlenimlerden örgütlülüğü sorgulayanına, post-modern tutkularından post-marksist konumlara, tarih bilinci yitiminden günlük/gündelik bilinç anaforuna, "evlere aşk servisi yapılır" ikliminden "gram gram deneyim satılır, almayına terör mübahtır" budalalığına, özetle özünde ortak sorunsal olan kendine güvensizlik/yetmezlik-ukalalık sendromuna bir son vermek gerekiyor.

Nasıl? Bunu yanıtlamaya çalışacağım.

Yukarıda ilgili tarafların kendi "uç", ayrıksı konumlanışlarına biraz da benim tuz biber ektiğim söylenebilir. Doğrudur da. Ancak bunu nesnel temeli olmaksızın yapmadığımı söylemeliyim. Çoğumuzun görüp de bilince çıkarmak istemediğimiz şeylerdir bunlar. Benim soruna biraz "uçtan" yaklaşmanın nedeni, sorunlarımızın radikal teşhis ve bir vadeye yayılacak radikal çözümleri gerektirmesinden. Bir de, birçok sorunu görüp de bu sorunlara mezhep, meşrep genişliğiyle yaklaşımın moda olmasına tepki duymamdan. Bugün sosyalist harekette ciddi potansiyelleri barındıran bir çok deneyimli ve yeni yetişmiş/yetişen sosyalist kadro, meşrep genişliğinden değil ama kendilerini yeterince "özne", etkin özne olarak hissetmediklerinden, "misafir sanatçı" konumundadırlar. Açıkçası bu *damarın* da harekete geçirilmesi gerekiyor.

Bir kısım sosyalist, sorunları görüp "peki nasıl olacak" sorusuyla umutsuzluk, giderek yeni güvensizlik öğeleri geliştirmektedir. Nasıl? sorusunun sorulması bir ilginin, sorumluluğun somutlanmasıdır. Bu nedenle yanıtlarda çekilen güçlükler nedeniyle güvensizliğe dek gidilse de bu ve benzer soruları soranlar, bizim insanlarımızdır. Önce bu *bizim* olanın altını doldurmalıyız.

Söyle: sosyalist mücadelenin çeşitli evreleri, insanların gerçekten farklı duyarlılık, gelişkinlik ve eksiklikleri hatta temel zaafı olabilir. Vardır da. Daha doğrusu var. Ancak sosyalist mücadelenin insanı, sosyalist mücadele sürecinin bütününde olduğu gibi, tek tek kimi evre ve dönemlere hapsedilemez. Sürecin bütünü açısından bizi asıl ilgilendiren, sürekliliği sağlanmış kadro ve mücadeledir. Bu süreklilikse, kimi öğeleri hariç, sosyalist mücadele sürecinin tek tek hiç bir evresinde, doruk evresinde bile bütünsel olarak varolamaz. Olabilecek olan, süreklilik ve bütünsellik öğelerinin artan oranda sağlanmasıdır, geliştirilmesidir.

Burada dönemler ve insanların ilgili kesitlerde sabitlenerek olumlu olumsuz özellikleriyle dondurulmasına karşı sürecin bütününe öne çıkarıyorum. Dolayısıyla tek tek her kuşağın ister olumlu ister olumsuz yönleriyle yüceltim ve batırılmasının sosyalist mücadele açısından zarar verici olduğunu ve "kuşaklar" sorununu çözümsüz bir fasit daireye hapsedtiğini düşünüyorum.

Olması gereken çok açıktır: Farklı dönemlerin insanların aynı çatı altında harmanlanması. Duyarlılıklarıyla, işlevsellikleriyle, ideolojik-kültürel geçişkenliklerin örül-

mesiyle, siyasetin (ama gerçek siyasetin, topluma dönük eylemli pratiğin total toplamı olarak siyasetin) toplumsallığının ve eğiticiğinin öğretici süzgeçlerinin yaratılmasıyla. Aynı bütünün özneli olunduğu bilincinin yaratılmasıyla yolu düşenecek bir harmanlanma...

Kimi eski ve genç sosyalistler gördüm; çerçeve, perspektif deyince tüyleri diken diken oluyordu. Yapısalcılıktan tutun post-modernizme dek uzatılabilecek geniş bir alanda benzer ve sistematize edilmeye çalışılan bir parçalılık, kerte kertecilik var. Açıkçası, bütünsellik, somut bütün karşılığı, "kuşaklar" sorununa dek sosyalist mücadelenin bütünselliğini, teori-ideoloji-siyaset-örgüt düzlemleri ile birlikte kemirmektedir. İnsanların bazen haklı olarak tepki duydukları kimi olumsuzlukların aşılması görevi, salt tepki ile sınırlı kaldığında, işte bu noktada Marksizm ve bütünsellik güme gitmektedir. Bu durumun aşılması önsel süreçleriyle birlikte çözümleme ve çözümlenene bilinç-bağlanma düzeyinde yakınlaşmadan geçer. Bu nedenle 80 sonrası insanımızın duygu dünyasının sadeleşmesi gerekmektedir. Zenginlik ve sadelik aynı bütünün içinde yeralmalıdır.

Sosyalist mücadele sürecinin bütünü ve bu sürece yayılan, bu bütün içinde bütünlenen bir kuşak. Buraya kadar söylediklerimin en özeti bu. Metin Çulhaoğlu buna "çözücü kuşak" diyor. Cezaevinde iken okuduğum bir yazısından aktarıyorum: "Bugün Türkiye'nin gelmiş geçmiş tüm kuşaklarından ayakta kalanlar, ister salt sezgileri ile isterse bilimsel çözümler sonucunda yakalayabildikleri 'farklı bir gelecek, farklı bir ortam' ipuçlarını sürekli diri tutup beslemelidir. İkincisi 37'liler, 47'liler, 57'liler, geçmiş tüm kuşaklar, tarihsel misyonlarını, tarihin verdikleriyle yerine getirdikleri inancını taşımaları. Artık bunlar, ayrı ayrı kuşaklar değil, hep birlikte sosyalizm mücadelesinin birikimi, mayasıdır. Türkiye'nin geleceğine damgalarını, eğer vuracaklarsa, tek tek kuşaklar olarak değil, hep birlikte vuracaklardır. Üçüncüsü: Umut *kendi başına* kesinlikle gelecek kuşaklarda değil, gelecek nesnelliklerdedir. Önce, geleceğin nesnellikleri. Bu gelecek nesnellik belki de yeni bir 'kuşak' değil, çözücü gerçek bir kuşak yaratacak. Olabilir. Ama umut, en başta, geleceğin kuşağından da önce, geleceğin Türkiye'sindedir. Dördüncüsü: Türkiye'de gelmiş geçmiş kuşaklar, inanç ve diriliklerini koruyabildikleri ölçüde, hep 'nesnellik' olarak sözünü ettiğimiz bu geleceğin ortamının biçimlenmesinde, bugünden öznel katkılarını yapmış olacaklardır. Bu başlı başına büyük bir misyondur." Çulhaoğlu, 1987 başında yayınlanan yazısını bugün için daha fazla geçerli olan bir uyarı ile bitirmiştir: "Nihayet, beşincisi ve kanımca en önemlisi: Saptama Avcıoğlu'na ait: Siyasal liberalizm tutkusunun, Türkiye'de fikir hayatını kısırlaştıran dar çerçevesi mutlaka kırılmalıdır. Türkiye'deki kuşakların asgari müstereği, kesinlikle böyle bir tutku olmamalı. 37'liler, 47'liler, 57'liler ve ötekileri, henüz yitirmedikleri yaratıcı güçlerini siyasal liberalizm özlemciliğine kurban ederlerse, gelecek günlerin çekip çeviricisi kuşaklar (ya da *Kuşak*) eskilere en çok üzülmeye bakacaktır."<sup>23</sup>

Eğer dönemin mücadelesinin ve insanların yetmezlikleri var ise, ki var, ve eğer dönemin ve insanların pratiklerini tarih içinde bir önemi de var ise, ki bu da var, o halde dönem ve insanın süreklilik dinamiğini yeni öğelerle bütünleyerek bir üst bütün içinde yeniden üreten bir kopuşun harekete geçirilmesi gerekir. Bu kopuş dinamiği, bireyimizi ve daha güzel bir deyişle sosyalist mücadelenin insanını yeni "kuşaklar"la harmanlanmaya hazırlayacaktır. Özetle, kopuş ve sürekliliğini geleceğe dönük olarak kuran yeni bir kuşak, çözücü olmaya aday bir kuşak..



Ancak bu konudaki sürükleyicilik özellikle eskilerden gelmelidir. Ne yazık ki bu konuda daha çok negatif yüklü yaklaşımlar yaygındır. Kuşaklar arası ayrılıkları besleyecek yaklaşımlara iki örnek vereceğim. İlk Ertuğrul Kürkçü'den. Kuşaklar konusunda oldukça doğru saptamalar yapmış bir sosyalist olarak E. Kürkçü, sürükleyiciliğe bir sınır çiziyor: "Burada gençler rol oynayacak. Bu rolü bir önceki kuşağın oynamasını beklememeliler. Bu kuşağın yapacağı şey, tecrübelerinden hareketle ayakta durabilecek bir platformun nasıl oluşabileceğine akıl yormaktır. Gençler bu platformun üzerine çıkıp hareket etmeyi arzuluyorlarsa, hem yapımına katılacaklar, hem üzerine çıkacaklar. Üzerine çıkınca da gençler beğenmediklerini tekmeleyip, oradan aşağı atacaklar, yapılacak şey bu." Kürkçü'ye soruluyor: "Bir önceki kuşak kendisini buna feda etmeye hazır mı?" Kürkçünün yanıtı ise şöyle: "Ben doğrusu hazırım. Başkalarının adına da konuşmak istemem." <sup>24</sup>

Kürkçü, kuşağı belirli bir döneme sabitleyerek ele alıyor. Böyle bakınca eski kuşakların gerçekten önderlik, sürükleyicilik yapması mümkün değildir. Çoğunluk zivanadan çıkmıştır, azınlıkta zaten o kuşağı temsil edemez, diye bakılabilir. Ancak ve ancak kuşak sorunu kendini hep yeni bir üst bütüne taşıyacak çözücü kuşak bağlamıyla ele alındığında, kuşaklarından kopan sosyalistlerin kuşaklarının olmasa da sosyalist hareketin temsil ve sürekliliğine katacakları çok şeyin olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bugünün kurak nesnelliğinde sorun biraz da sosyalistlerin kendilerini sosyalist mücadele ile ilintilendirme sorunudur. Yoksa elbette ki her zaman için gençler gövdenin her yerinde ve çokça olacaktırlar. Ama "aşağı atma"nın sınırı yoktur. Sosyalist mücadelenin kendi seleksiyon sürecinin dışındaki "aşağı atma"lar, "bir tekme de bizden" diyerek düşene saldıran bir kesimi de yaratabilir. Sonuçta bu işe heveslenenler, kişilik bölünmesi yaşayabilirler. Kendi süreklilikleri de riske girebilir. Taşıyamayabilirler vs. Ayrıca şu ünlü taban insiyatiflerinin bir türlü gerçekleşmemesi gibi, sosyalist harekette de böylesi bir gençlik dinamizmi henüz yoktur. Ortam bu açıdan da kuraktır. Konu yine bütünselliğe, harmanlanmaya, sürekliliğe, çözücü olana yönelimde düğümlenecektir.

İkinci örnek ise Ahmet Ural'dan: "Eğer siyaset tanımımız iddia ettiğimiz gibi biraz değiştiyse, sosyalist olmak artık bizler için bir misyonerlik ve kurtarıcılık değil de, kendini ifade ve varoluş tarzı ise, soru daha bireysel, daha şahsi olmak durumunda. Transferasyon eğiliminin yerine empatiyi, yani gerçekten kendimizi karşımızdaki gencin yerine koyma çabasını öne almamız gerekir." <sup>25</sup> Ural'dan aktarmaya devam edeceğim. Önce ciddi bir itiraz. Siyaset tanımı.. Gerçekten önemli bir konu. Ural, "misyonerlik ve kurtarıcılık değil de.." diyor. Diyelim ki gerçekten Türkiye'de ve dünyada "öncülük" çok kabaca yorumlanmış ve iş manasız birtakım adamların manasız "kurtarıcılığı"na dönüşmüştür. El hak, her şey iyi hoş da, Marksizmdaki 11. Tez dönüştürücülüğe mi vurgu yapıyor, yoksa Ural'ın yeni siyaset tanımındaki "daha şahsi, daha bireysel" olan "kendini ifade ve varoluş tarzı"na mı?

Ural, karşımızdakini anlamayı öne koyalım diyor. İzleyelim: "Şimdilerde 40 yaşını geçenler ortalıkta itiraf etmeseler de içkinin içtenlik krizlerinde, ruhları hâlâ neden özgürleşmedi, neden kendileriyle barışamadılar, bilemediklerini, açıklayamadıklarını itiraf ediyorlar. Açıklayamadığımız, yalnızca cehenneme dönen hayatımız, kırık dökük, parçalanmış yaşantılarımız değil. Oğullarımız ve kızlarımızın kendi başlarına kurmaya çabaladığı 'garip cennet'i 'çok özgür' gibi görünen serbestiyetlerini; muhalif gibi görünen sü-

nepe, sinik, umarsız isyankarlıklarını; bencillik gibi duran gerçekçiliklerini, bireycilik gibi duran varoluşlarını; bu varoluşun aramıza soktuğu uçurumu da açıklayamaz durumdayız. Açıklayamadıkça da kendisine hep gereğinden fazla vehmetmişler kuşağı olarak suçluluk duygumuz iyice artıyor. Şimdilik biz, "uçurumun" bu yanından, parçası haline geldiğimiz cehennemden; onlarsa öbür taraftan 'ikircikli garip cennet'ten bize bakıyorlar. Arada henüz köprü de yok gibi: Ve bu garip tablonun reddi yeniden aynı soruya hayatiyet veriyor.

"Gerçekten farklı bir hayat varolabilir mi, siz sadece onu söyleyin."

Ahmet Ural, bir: 40 yaş üstü derken, 47'lilerin çoğunluğunu gözetiyor. Kürkçü de aynı şeyi yapıyordu. Ama şu çok açık ki, hangi "ara kuşağı" alırsanız alın, çoğunluğu, kendi kuşaklarının siyasal hakkını bugün verememekte, Ural'ın söylediği gibi içkinin ya da başka yaşantıların içtenlik krizlerinde dökülmektedirler. En iyileri, o da sayısal olarak çok az olmakla birlikte, 1 Mayıs'larda ortaya çıkmaktadırlar. Ama, evet ama bugün sosyalist örgütleri sürükleyenler ve ayrıca örgütlü olmasa da sosyalist hareketin sorunlarına kafa yoranlar, bu küme içinde *sayısı kaç olursa olsun* yaşı 30'un 40'ın üstünde olup da kuşağını aşmış, aşmaya çalışan sosyalistler neden yok varsayılıyor? Ural'ın, bu insanlara saygısızlık ederek "yok" diyeceğini sanmıyorum. Sanırım Ural, siyaset mantık ve perspektifini dönüştürücülük değil, "ifade ve varoluş"a indirdiği için bu sosyalistleri en azından bugün için, önemsemiyor. Kendi "varoluşu"nu açıklıyor.

İki: Yine aynı nedenle Ural, genç kuşağın çoğunluğunu görerek, oradaki ayrıksı olabilen dinamiği ve damarı göremiyor. Bunu görmesi için Marksizmin temel önermelerinden biri olan dönüştürücülüğü tekrar "indirgemeci" bir tarzda benimsemesi gerekecektir.

Üç: Ural, oldukça içten yazmış. İçtenliğinin ötesinde eski ve yenilerin çoğunluğuna ilişkin gözlemleri çok doğru. Gençlere ilişkin saptamaları ise, bir eski sosyalist olarak oldukça önemli. Belki de "gölge etmesek mi acaba" sorusunun yanıtlarını doğrultabilecek içerik ve öneme sahip.

Dört: 'garip cennet'

'muhalif gibi görünen sünepe, sinik, umarsız isyankarlık'

'bencillik gibi duran gerçekçilik'

'bireycilik gibi duran varoluşları'..

Bunlardan ilkindeki "garip"liğin kendisi; ikincisindeki 'gibi'den sonraki özelliklerin Marksizm açısından zaten açıklayıcı olmayan 'muhalifliğin' içini boşalttığını veya ona sistem içi bir boyut kattığını; üç ve dördüncüdeki 'gibi'lerden sonraki konumların yine Marksizme çok mesafeli bir içerikle doldurulduğunu, 'gibi'lerden öncekilerin de bu içereğin somut biçimlenişleri, görüngüleri olduğu söylenmelidir.

Ve nihayet, bu özelliklerin post-modernizm ve post-marksizmin sosyalist hareket üzerinde heyula gibi yükselen etkisinden kaynaklandığını, sosyalist hareketin kendi kadro ve kitlesi üzerinde bir iç yönlendiricilik ve öncülük üzerinden farklılaşmış bir yörüngeye oturulması gerekliliği çıkarılmalıdır.

Ve en nihayetinde, sosyalizmin, yuppie izdüşümü özellikler üzerinde "gölge etmesek mi acaba?" türü sorusuyla gölgelenmesine; Ural'ın eski ve yenilerin tablosunun red veya benimsenmesi üzerinden "farklı bir hayatın" olabilirlik ve olmazlığı türü soru ve ikilemelerinin boğuntusuna bırakılmasına izin verilmemelidir.

Söyle ki: Geçmişin, bugünün ve geleceğin nesnelliklerinin üretkenliğinden (eğer ki katastrofik sonuçlar çıkarılmayacaksa),

11. Tez'in gerekleri ve devrimci içeriğinden (eğer inanıyorsak),

Sosyalist hareketin potansiyel ve dinamiklerinden,

Kuşaklarından kopan sosyalistlerin birlikteliğinden..

Eğer inanıyorsak.. Eğer temellendirebiliyorsak.. Pekala devrimci gerçekçilik, pekala devrimci iyimserlik çıkarabiliriz...

### Sancı-Çıkışsızlık-Açılım Sancıları

Bugün Türkiye solunun bütünü açılım sancıları çekmektedir. Ve açıkçası yine solun bütünü, çözümleri, parça'lar, kerte kerte'ler üzerinden bulmaya çalışmaktadır. Solun değişik kesimlerinden buna ve iç çelişiklere, yaşanan salınımlara ilişkin örnekler vereceğim.

Biliniyor, ünlü *Devrimci Yol* çevresi 70'lerden bu yana süren "partileş(me)me süreci"ni bir iç tutarlılıkla sürdürüyor. *Express* dergisi, sosyal demokratlar ve Marksist-Leninistler dışında bir soldan söz edip, cevapların mutlak değil "görelî" olmasını isteyerek bir çerçeve çiziyor. Ömer Laçiner, bu çerçeveyi açıyor ve içinde İslami kimi eğilimlerin de yer alacağı, Türkiye'nin yeniden yapılanması için "kurucu radikallik" sıfatlı sistem içi bir süreç öngörüyor. Sosyalistlere ise, bu perspektifin ayrıntılandırılmış bir sunumunda yer buluyor Laçiner. Taner Akçam, Laçiner'le birlikte zaten buna çok önceden fit durumda. Demirel ve Baykal'lar Zincirbozan'da iken, Demirel'in içinde "Evrenizm" tanımlamasının da geçtiği dışarıya sızdırılan bir mektubu üzerine Akçam, o zaman Demirel'in de "demokrasi güçleri" içinde yer aldığını yakın sol çevreye açıklamıştı. Şimdi değişen, yine Laçiner'le birlikte, ve yine "sivil toplum" gereği olarak "yeni bir Türkiye için", "kurucu radikallik"..

Solun bir bölümü, kendisini böyle bir yönelim içindeki Türkiye'ye gör endeksliyor. Ahmet Asena "çok kanallı, çok merkezli" ve "huzur içinde uyutacak bir parti" diyor (okuyucu *Sosyalist Politika*'nın bu sayısında yayınlanan ve M. Çulhaoğlu'nun eski bir yazısı olan "Uykudan Önce"yi okuyabilir). Bülent Forta, sosyalistler ile sınırlı olmayan bir sol dalga gerekir diyor, ancak bunu da "her tür ideolojik-örgütsel yapıyı bir kenara bırakarak" olsun istiyor. Melih Pekdemir, ancak böylece "artık birbirimize ağılayarak sarılmaktan vazgeçeriz" diyor. Pekdemir'in de huzurlu bir uykudan önceye ihtiyacı olduğu anlaşılıyor.

E. Kürkçü, "bu toplum bu devletin kabına sığmıyor", "Türkiye sosyalistleri... toplumdan gelen somut bir 'devrimci değişim' talebine karşılık verecek politikalar üretmek ve bunları gerçekleştirmekle yükümlü" diyor. Bu satırları tekrar okuduğum sırada, Türkiye-İsviçre maçının esintisiyle sokağa dökülen şoven dalganın gürültüleri ile güldüm, toplum öyle az buz değil gerçekten "kabına sığmıyor"du Ayrıca bu toplumdan hangi "somut bir 'devrimci değişim' talebi" geliyordu? Sanırım popülizmin özelliklerinden biri olan kendi istemini halkın istemi imişçesine algılama-sunma haliydi bu da.

Ahmet Ural, bir senaryo üstünde düşünüyor; İslamın da içinde yer aldığı, yıkımla sonuçlanacak bir iç savaş olasılığı ya da kapitalizmin entegrasyonunu tamamlaması ve demokratikleşmeyle tamamlanacak bir barıştan söz ederek, sosyalist harekete özgürlükçülük eksenli "radikal reformcu" bir hat çiziyor: demokratik plan, 6 saatlik iş günü, aile, devlet ve

her tür ayrımcılığa karşı çıkış. Bunun partisi de 1. TİP gibi bir parti. Kapitalizmin ve devletin aşılmasını amaçlayanlar bu partide bir kanat mı olmalı, yoksa özgürlük-kardeşlik *hareketi-partisi* olarak mı çıkmalı? Soru ve sorun bu kadar.. Sorular ve yanıtları da artık alabildiğine parçalı.

Yine Ertuğrul Kürkçü, kapitalizmin egemenliğine son verecek bir parti diyor, ancak bunu şu an geçerli veya olanaklı görmediği için herhalde, sözkonusu oluşumların reformcu sınırlarını gördüğünü ima ediyor. Kürt sorunu dolayimli barış konusunu, önce çözülmesi gereken bir "emrivaki" olarak görüyor ve ne yazık ki gençlerle buluşmayı sosyalist hareketin daha iç çeperlerinde değil, burada buluyor. Ayrıca Kürkçü yağurdu üfleyelim derken yememek için parti adının kirlenmesinden, bu adı seçmeyebilirden, ister parti, ister cephe, ister hareket de, amorfliğünün rahatlığından yararlanmak istiyor.

Emre Senan, sosyalist olmayanların sosyalist bir şemsiye altına sığındığı bir parti değil, herkesin yanyana (aslında yana yana) eşit olarak durduğu s'lerinde sosyalizm olmayan sermaye/savaş eksenli demokrasiden emek/barış eksenli demokrasiye geçişi sağlayabilecek bir partiden söz ediyor.

Korkut Boratav, içten bir şekilde, mevcut durumunda solun bir savunma programına mahkum olduğunu, bu programın da aynı zamanda reformist bir program olacağını söylüyor ve soruyor: sol "reforizme mahkum mu?"

Oğuzhan Müftüoğlu, eşitlikçi, özgürlükçü bir kitle partisi diyor ve bu partiyi devrimci olarak da niteliyor, ancak işlevinin reformcu/hükümeti düzeltici olacağını da bütün gerçekliğiyle itiraf ediyor.

Saruhan Oluç da özgürlükçü.. parti diyor.

Bülent Forta, totaliter solun kaynağının ideolojik bütünlükten kaynaklandığını söylüyor. Ünlü tartışma süreçlerine dışardan yapılan girdileri, "sosyalist bir parti dediğiniz zaman tartışmayı bitiriyorsunuz aslında" diyor ama nedense tartışma hep sürüyor. Yine B. Forta parti olan partiden "gıcık" kapıldığını, model olarak Polonya'nın ünlü Dayanışma'sını benimsediğini söylüyor. Ve Forta, hareket geleneğinin devam etmesi gerektiği saikiyle olacak, parti olmayan partinin 10 yıl sonra hareket ile küçülmesi beklentisini dile getiriyor. B. Forta son derece gerçekçi: solun yenilgisi, medyanın üstünlüğü gibi nesnel verileri "bugünün rasyonellerini kavrama" olarak değerlendiriyor. SBKP ile başlayan günün rasyonellerini kavrama faaliyeti, ideoloji-parti konuları üzerinden Marksizmi gömme operasyonlarına böyle böyle dönüşüyor.

Anarşist Tayfun Gönül de tüm anarşistliğine karşın, B. Forta gibi hiyerarşisiz, yöneticisiz, organsız parti olmayan bir partiye okey demek zorunda kaldıklarını açıklıyor, ama bir de uyarı yapıyor bütün özgürlükçü parti taraftarlarına: özgürlükçü solun tarihsel kökeni anarşizmdir, diyor ve Marks ile ünlü anarşistlerin polemiklerinin okunmasını salık veriyor. Biz de Tezler'de aynı şeyi söylüyoruz. Tayfun Gönül rahat olmalıdır, bu konuda bizden destek görecektir.

Ve sevgili Erdoğan Tatlav bir yandan BSP'de üst düzey görev alırken ve ünlü girişim için "DY partisi değil" diyen DY'culara içtenlik önerirken, DY'cuların girişimine "duygudaşlık" beslediğini söylüyor.<sup>26</sup>

Evet kimi insanlarımızı, biraz sendika gibi, parti olmayan, ne olduğu belli olmayan bir "parti" üzerinde, üstelik parti kurma çağrısı değil bu fikrin tartışılmasını sağlamak üzere



çağrı yaptıklarını ilan ederlerken; bu "partileş(me)me süreci"nin güçlerinin sosyalist olmayanları da kapsayacağı aşıkâr iken; "demokratikleşme" kurgularına dayalı bir sistem içi programatik yönelim varken, Marksizm denilen bu kuyudan neden hala su içilmeye çalışılmaktadır?

Yanıtı yine kerteciliktir.

Yanıtı yine 11. Tez'in reddi ve sulandırılmasıdır.

Kendine güvensizliktir.

Bir de iyi Marksist ve sosyalist olmamaktır.

Böyle bir durumda da "birlik" en devrimci değil, en gerici ve tasfiyeci bir slogana dönüşecektir.

### Umud-Umitsizlik Salınımı

BSP GYK üyesi Aziz Çelik, BSP "örneğin Euro-komünistlere, eko-sosyalistlere, örneğin Marksist olmayan sosyalistlere açık olacak mıdır?" diye soruyor ve "çoğulculuğun sınırını insanların kendilerinin belirlemeleri" gerektiğini söylüyor. Çelik'in Marksist olmayan sosyalitleri dışında başkaları da var: "Özgürlükçü anti-kapitalist toplumsal hareketlerin (feminist, anti-militer, çevreci)." Yeni solun, anti-kapitalizmin alanını bu güçlere doğru yaydığı biliniyor. Ama ne yazık ki bu güçlerin "hareket" düzeyinde ifade edilemeyecek küçük bir kesimi dışında ana gövdeleri (pek kendini hissettirmese de) anti-kapitalistiz falan demiyorlar. Bu da bu güçlere özel takıntısı olanların gerçekleşmeyen bir düşüdü. Çelik'in düşünceleri "doğrunun parçalı olduğunun" açık bir kabulüne dayanıyor. Çelik'in politik hattı da özelleştirme sorunundaki tutumuyla belirginleşiyor: "tekel olanaklarının daraltılması, çalışanların işletmelere ortak olması, sendikaların işletme yönetimine gelmelerinin sendikal görevlerini unutturmaması (açıkçası danışıklı döğüş, şu cepten diğer cebe), akılcı işletme" olarak özetlenebilir. Aziz Çelik, özelleştirmeye karşı çıkışı ise "aktüel politika gerekliliği"ne bağlıyor. Sanırım Aziz Çelik, BSP'ye kimlerin üye olup olamayacağını kendi üyeliğinin rasyonelitesini anlayarak yanıtlayabilir. Ancak Çelik'in sorusunun bir rasyonelitesi de vardır: ne kadar yaşam hakkı? Benim yanıtlım, BSP'nin Marksist program taslağının ve mutlaka oluşması gereken siyaset yapma perspektifinin (ki orada KİT'lerin "akılcı tarzda işletilmesi" veya "aktüel politika gereklilikleri" olmamalıdır) ilgili parti üyelerince benimsenmesine bağlı olarak yine üyelerin kendi rasyonel kararları doğrultusunda olacaktır. Marksist olmayan bir insan da bir Marksist partiye üye olabilir. Nereye üye olduğunu bilerek. Çelik, şundan emin olmalıdır: İdeolojik mücadele, idari önlemlerden her zaman daha zevkli ve daha geliştiricidir.

H. Hasan Çebi, kapitalizm ve sosyalizmdeki demokrasilerin "tarihsel olarak aynı kategori içinde" kaldıkları ve kalacaklarını "Biçimi eşit olan bu demokrasilerin içerikleri de eşittir. Biçimden dolayı içerikleri de eşittir" diyerek yeni bir biçim arayışına giriyor. Aslında bu, biçimden önce yeni bir öz arayışıdır. Ancak dünyamız, H.H. Çebi'nin "Sınıfların ortadan kalkmasıyla elde edilecek bir 'özgürleşme biçimi' değil, elde edilecek bir 'özgürleşme biçimi' aracılığıyla sınıfların ortadan kalkması. Başka bir deyişle, 'toplumsal demokrasi biçiminden' başlamak ve hep öyle yürümek. Bu tercih başlangıçta elbette 'dayanak

olarak' sınıfsaldır, ancak 'model olarak' toplumsaldır. Bir sınıfın kendini toplumsal çıkar olarak sunması biçiminden farklı bir davranış ilkesi sunmaktır" şeklinde görüşlerinin uygulanacağı esnekliğe sahip değildir. Marksizmin işçi sınıfı merkezli önermeleri uça da, kapitalizmin katı gerçekliği, Çebi'nin açıkça dile getirdiği "uzlaşma"ya geçit vermeyecektir. "Tarihsel uzlaşma", "ulusal konsensus" arayışlarının akibeti, "toplumsal demokrasinin "uzlaşma"sı için mevcut dünyamızda daha fazla geçerli olacaktır.

A. Çelik ve H.H. Çebi'nin ve daha önce aktardığım birçok insanın görüşleri bence unutsuzluğun besleyicisi olabilen aranırları ifade etmektedir. Ama yüreklere 'su serpen sahiplenişler de var. Örneğin Kenan Somer: "Marksizmin temel örgütlenme formülü demokratik merkezîyetçilik. Demokratik merkezîyetçiliği marksistler, ama bu kez 'sarmalın bir üst halkasında', yeniden keşfedeceklerdir."27 diyor.

Şimdi "umut saçan" öbeklere geçeceğim. *Özgürlük Dünyası*, açık bir işçi-emekçi partisi konusunda netleşmiş bulunuyor. *Ö. Dünyası* sosyalistlerin birliği olarak değil, daha doğrudan bir sınıf partisi, sınıfın öncü işçi kuşağı içinden bir parti kurguluyor. Türkiye'de işçi veya işsizleşmiş ciddi bir öncü işçiler kuşağı gerçekten vardır. Ancak burada sorun bu kuşağın çoğunluğuna ulaşmak için de bir parti ve parti hareketi dolayımına ihtiyaç olduğu gerçeğinin atlanmasıdır. Aslında *Ö. Dünyası*'nın propagandasını yaptığı partinin işlevinin birinin de bu olacağı bilinmektedir. Ancak burada bu gerçeklik ile birlikte bir de illüzyonun sözkonusu olduğunu sanıyorum: Bir siyasal hareketin kendi kapsadığı öncü sosyalist işçiler kuşağının, ihtiyacı duyulanı karşılamaya yetemeyeceğidir. Bu konuda *Ö. Dünyası* gerek kendi kapsadığı işçiler gerekse kapsayamayağı öncü işçiler dolayımıyla olsun, ana hedef kitle işçi sınıfı olmakla birlikte herşeyin sınıfla başlayıp sınıfla bitmeyeceğini anlayacaktır. Açık parti fikrine doğru yaşanan olgunlaşma, böylesi bir pratik sürecin çözülme girdilerini de fazlasıyla sunacaktır. Ayrıca sınıfçılık adına, yine *Ö. Dünyası*'nın yakından bildiği önemli bir kadro potansiyeli olan üniversitelerdeki öğrenciler ve üstünde çekim gücü oluşturulması gereken sosyalist aydınların boşlanamayacağını ve hatta ilk hareket merkezinin sınıfsal kökeni ne olursa olsun sosyalist örgütün kendisinin olduğu kısa zamanda hatırlanacaktır. Eğer konu, sınıfçılık adına, işçi sınıfının rolünün benimsenişinin sosyalist hareketin kendisini gereksizleştirmeyecek bir ifrat noktasına gitmeyecekse ve mevcut güç abartılmayacaksa *Ö. Dünyası*'nın daha gerçekçi bir sosyalist hareket bağlamına oturması da mümkün olacaktır.

Ayrıca açık partinin kurgulanan devrimci perspektife oturması halinde, "yasal parti devrimci olamaz" kompleksinin aşılabacağını da söylemek mümkündür. Böylece örgüt teorisi alanında mevcut olandan daha devrimci bir bütünsellik alanına da sahip olunabilir.

Aynı bütünsellik, önceliği haklı olarak komünistlerin kendi alanlarına veren *Devrim* dergisi için de geçerli olan bir gerçekliktir. Örneğin Haluk Yurtsever'in bilmesi gerekir ki *Sosyalist Politika* açısından *BSP* her şey değildir, ancak önemli bir olanaktır. Ve *Sosyalist Politika* bu olanağın hakkını vermesi için içtenlikle *BSP*'nin sol bir yörüngeye oturmasına yönelik çaba göstermektedir. *BSP* kendi önemini kavrarsa bu konudaki sorunlar "kaldırılabilir" düzeyde olacaktır. Bu anlamda da *Sosyalist Politika* "duruşu"nu teorileştirmemekte, örneğin bir sosyalist devrim sürecinin, örneğin bir örgüt teorisinin bütünselliğine, özetle teorisine uygun bir politik duruş içinde bulunmaktadır. Haluk Yurtsever,

bizden yana rahat olmalıdır, BSP'deki "evlilik istemi"nden Shaw anekdotundaki gibi ucubeler çıkmayacaktır. Yine Yurtsever bilmelidir, medyaticlik, apolitizm vb. saptamalar bizim BSP içi ilgili kurullarda epeydir dile getirdiğimiz eleştiri konularıdır. Ayrıca Yurtsever de bilir ki "net bir iktidar perspektifi" ve "buna uygun araçlar", gerekli dolayimler sağlanamazsa laf ile laf-ı güzaf olabilmektedir. İç konsolidasyon motifleri de yetmeyebilmektedir. Veya bir yere kadar...

*Devrim* dergisinin çevresinde kaliteli bir insan topluluğu bulunuyor. Bu topluluğun, Ankara'daki 1 Mayıs'ta *BSP* korteji ile iki kez yan yana gelindiğinde "legal değil devrimci parti" şeklinde slogan atması ise "üçüncü legalist dalga"dan duyulan ürküntünün bir göstergesiydi. Bir söz vardır, "su içeceğiniz kuyuya tükürmeyin". Örneğin biz tükürmüyoruz.

Asım Kartal imzalı *Devrim* yazarı da önce kendi kökenini hatırlayıp, şimdi bulunduğu yerde olmasının rasyonalitesini kavradıktan sonra, yazısında sarfettiği "kırıştırma" gibi hoş olmayan sözleri tekrar düşünmelidir.<sup>28</sup> Asım Kartal, parti kurucusu, GYK-MYK üyesi ve Genel Başkan yardımcısı olan bir insanın parti ile ilişkisini "kırıştırma" diye niteliyorsa, kendi siyasi çerçevesine uyan ve "kırıştırma olmayan" bir ilişkiyi herhalde zina sayacaktır.

Sosyalist harekette birikimi ve kadroları ile "umut olabilen" bir çevre de Gelenek/SİP çevresidir. Ayrılığımızdan sonra "kartallar yüksekte uçar" sözünü hatırlayan bu çevre ayrılık sonrasında, Sıkıyönetim Komutanları ve İçişleri Bakanlarının kimi olaylar sonrasındaki basmakalıp sözlerine çok benzer şeyler söylemişlerdi: "Tüm yönetim kurullarımız görev başındadır." İki ayda değişen neydi? "Daha iddialı, daha fazla güvene, inanca" sahip olmak. Halil Sağlam isimli 'genç' de bir dönem hep saygıyla baktığı insanlara "bir dönem SİP'li olabilmiş insanlar" diyerek Kürkcü'ye güzel bir örnek oluşturunuyordu. Dahası var. Kamil Efe eşitsiz gelişme yasası konusunda efelik yapabiliyordu. Efe'ye göre bu yasayı "çok az sayıda kişi anlayabilir"di. Öncü mü, öylesine yol alıyor ki "Geçtiğimiz yıl Sosyalist Türkiye Partisi'ni kapatarak işçi sınıfının bu seçimlerde temsilini zora koşam burjuvazi'nin oyununa karşılık, DEP'e tam boy destek ile manevra yapılabiliyordu. Nadir Koraltan, Marks, Engels, Lenin'deki devrimci dönem, devrimci durum değerlendirmelerinden önce ve Türkiye'yi yeni tanıdığı için olsa gerek, birçoğu gibi "Son dönemde bir kriz sapması yapıyoruz" diyerek Dünya Armağan ile cehalette yarışlıyordu. Keşifler yeni keşifleri izliyor ve Hekimoğlu sonradan fren koyma ihtiyacını hissedeceği bir saptama yapıyordu. "Sandıkların ve paketin açılmasıyla birlikte 'kriz' sürecinin bir 'devrimci durum'a dönüşmesi olasılığı belirmiştir" diye "Erken Teşhis" başlığı altında yazabiliyordu. Hekimoğlu gibi D. Armağan'ın da ayakları kısa sürede suya eriyor ve ayrılığımız ile birlikte savrulan salvolarla herşeyin bitmediğini anlıyordu: "Sosyalist hareketin kriz sürecinde bile kolayca aşılamayacağı anlaşılan, hatta belki de yoğunluk kazan iç sorunların"dan söz ediyordu. İç sorunlarının hiç bitmeyeceğini, sorun bitim noktasının ütöpik "siyasetin bitim" noktası olduğunu, yeniliğinden olsa gerek, Armağan bilmiyordu. Ve böyle böyle yeni gazlarla devam ediliyordu. 1 yıl önce 1 Mayıs'ta "İstanbul'u sarsıp kendine gereceğiz" deniliyor. 1 gün değil, 1 yıldır İstanbul'un SİP'in deprem manzaraları ile sarsılmadığını görüyoruz. Ama lütfen, işin içinde toz konulurmayacak bir öncülük vardır ve "sosyalist hareketin elinde görülmemiş ölçekte kadro birikimi" vardır ve bu insanları "boş mesai içinde tutma olanağı" yoktur, bu nedenle sürekli (artık 5 yıllık değil) 6 aylık motivasyon planlarına ihtiyaç vardır. Öncü öyle bir durumdadır

ki, Mehmet Kuzulugil "öncü saldırıya hazırıkkıdır, sıra sınıftadır" diyecek denli yuppie kültürüne sahiptir. K. Efe böyle böyle "1995'te sol içinde iş yapacakların öne çıkacakları"nı söylüyor ve izleniyor. Halil Sağlam "Bu da böyle bir köşe yazısı"nda keyifli şeyler yazdıktan sonra, 1995'te bu tür keyifli şeylere zaman ayıramayacağını belirtip bu yıl böyle şeylere zamanının olmayacağını duyuruyor. Kimi yeni insanların H. Sağlam'ın 24 saat koşuşturan bir insan olduğunu sanacaklarını sanıyor. Böylesi bir psikoloji içinde Tunç Tatoğlu, "Sol Kroşe" uzmanı Aydemir Güler'in köşesinin adıyla gıdıklanıyor ve bu adın "hoşuna gittiğini" söylüyor...

Ve bütün bunların adı "özel psikolojizm" oluyor. Böyle böyle umut saçılıyor. Rasyonelitesi hiç yok mu? Bireyciliklerini gerçekçilik, bencilliklerini varoluşları, varoluşlarını sünepe, sinik isyankarlıkları ile yaşayanlarınkı kadar var. Bir de şöyle böyle insan örgütleyecek kadar. Gerisi yine iç psikolojizm alanıdır.

Kemal Okuyan, bu kadarının yetmediğini biliyor ve daha genel ayrımları yine "erken teşhis" ciliği ile zorluyor.. Hekimoğlu da "komünist-sosyalist ayrımını" zorluyor. Açıkçası bunun nedeni, Gelenek/SİP'in de hissettiği BSP ürküntüsüdür. Ancak BSP'nin şu an sunduğu zayıf görüntü böylesi bir kategorik ayrıma yeterli geçerlilik koşulunu yaratmıyor. Ayrıca 2. Enternasyolci bir sosyalist hareketin Türkiye'de oluşamayacağını, sosyal demokrasi ile geçişkenliği olan bir sosyalizmin hiç yaşayamayacağını düşünemiyor. Korku, BSP'nin daha fazla sol yörüngeye oturmasıdır. Ayrım da bunun götürülerine karşıdır.

Ne yazık ki sosyalist hareket, iktidar alternatifi olacak siyasal süreçlerden çok iç süreçlerle ilgilenmek zorunda kalıyor.

Hekimoğlu, "komünist hareketin" Kürt hareketi ve devrimci demokrasinin bazı girdilerine "açık olduğunu" da ekliyor. Açıkçası Hekimoğlu tarihi tekerrürden ibaret sayıyor. Eğer komünist hareket tarihselci bir çözümleme hattına sahipse, yemeğe katılan her malzemenin üç aşağı beş yukarı ilgili tarihsellikte belirlendiğini söylemek mümkündür. Dolayısıyla yemeğe sürekli yeni girdiler/malzemeler eklemenin tarihsel olarak belirlenmiş orijinaliteyi bozacağını söylemek mümkündür.

Ancak Hekimoğlu "geleneksel sol-yeni sol ayrımının sol içi ayrımları ifadede zorlandığını" söyleyerek, yeni solun tuzağına düşmektedir. Bu risk, geleneksel solun, SBKP, kardeş partiler, TKP-TİP-TSİP'le özdeşleştirilmesidir. Gerçekte ise bu ayrım, devrimci Marksizm eksenli olarak ve ünlü kardeş partilere hiç yakışmayan bir şekilde Leninizm doğrultusuyla ve yeni solun siyaset ve iktidara uzaklığıyla bakıdır. Ancak elbette ki bu ayrım solun yeniden yapılanmasında başat bir öge olarak değil, içerilmiş olarak vardır. Zaten Leninizm de dolayımaların süreç örgüsü değil midir.

Böyle algılanmadığı, H. Sağlam'ın sosyalist devrim yorumundan da anlaşılıyor. Aslında bu H. Sağlam'ın kişisel bir eksiği değil, *Gelenek*'in bir ifrat noktasıdır. "Toplumsal devrim (ler), ancak sosyalist iktidar tarafından ve tedrici bir şekilde gerçekleştirilebilir." Sosyalist iktidar tarafından ve tedrici bir şekilde, tedricilik keyfi yorumlara açık olmayacaksa, bunlar doğrudur. Ancak bir doğrunun bir bütün içine oturması gerekecektir, yoksa yanlış dö-nüşütürülmeleri de çok kolaydır. Şöyle ki: "Yani sosyalistler toplumsal programlarını ancak sosyalist devrim sonrasında gerçekleştirilebilir."<sup>30</sup> Toplumsal programlarını, Bu da doğru. Peki bu durumda sosyalist devrim nedir? Sağlam'a göre tamı tamına siyasal devrim. Açık-



çası bu bir Leninizm yorumudur ve bizim sakındığımız bir yorumudur. Bizce sosyalist devrim, toplumsal devrimi önceleyen bir siyasal devrim olarak dondurulmayıp, siyasal ve toplumsal devrimler arasındaki mesafenin daraltıldığı, geçişkenliklerinin örüldüğü, ilişkilerinin asgariye indirildiği bir biçimde kavranmalıdır. Toplumsal bir devrimi önceleyen bir siyasal devrimin geçişkenliklerini oluşturduğu toplumsal devrimin en iyi şekilde kaynanaşabilecekleri alan, sosyalist devrim potasıdır. Dolayısıyla bazı şeyler kategorik olarak sosyalist devrim "sonrasında" değil, sosyalist devrim sürecinin bizatihi içindeki görevlerdir.

Bu da bir Leninizm yorumudur ve tarihin yaşam hakkı tanıyacağı daha bütünsel bir yorumdur.

SİP artık abartmaları, iç motivasyon gereklerini bir yana bırakıp, örneğin 1995 başında seçim örgütlenmesinin tamamlanacağını müjdeleyen ve çocukluğundan bu yana bana gına getiren atmasyonlarla değil, gerçek niteliğine uygun bir siyasal hüviyetle davranmaya özen göstermelidir. Eski yoldaşlarımıza yakışan bu olacaktır. Bu kadar.

Sosyalist hareketin bir başka kesimi daha önce kısmen değindiğim BSP ve bileşenleridir.. Kurtuluş, "sosyalist hareketin yapılanmasında BSP sistemi, yani kapitalist düzeni tümüyle karşısına alan radikal bir konumda olmalıdır. Keskin sloganlarla oyalandırmayalım demek, sistemi radikal bir eleştiriye tabi tutmamak ve onunla uzlaşmaz bir politik hat izlememek demek değildir. Toplumsal meşruiyeti temel alan ama toplumsal sistemle barışık olmayan bir yol benimsenmelidir.. Ancak bu radikallik politik söylemde ve ajitasyonda içi boş ve kof keskinliklikten de uzak olmalıdır. Tam tersine en radikal şeyler mümkün olan en yumuşak, en makul biçimlerle ve sloganlarla dile getirilmelidir."<sup>31</sup> diyor.

Burada Kurtuluş'tan arkadaşlarımız önemli bir halkayı yakalamışlardır: kapitalizmi tümüyle karşısına alan, toplumsal sistemle barışık olmayan bir yol.. Ancak keskinlikten kaçınalım derken en radikal şeylerin en yumuşak en makul biçimlerle dile getirilmesi, daha revaçta olan bir toplumsal meşruiyet arayışına yönlendirebilecektir. Açıkçası BSP etkinliklerinin "medyatik"liği bunun bir göstergesidir. "Devrimci traş" anlamına gelmeyecek radikal toplumsal meşruiyet arayışları da olabilir. Yeniden yapılanmanın mayası ve çekim gücü de buradan oluşacaktır, yalnızca birlik "model"inden değil. Daha açığı, birlik modelinin gerçek bir model olabilmesi için daha gerçekçi "büyüme modelleri" gerekmektedir. Bu da gerçek bir sosyalist siyasal değer üzerinden siyasal perspektif birliğinin çekim gücünün, sol ve kitleler nezdinde, yine bütüne hitap edip sayıca az ama nitelikli, ve böylece nitelikli ve sayıca çok olan alana doğru güç olunabilecektir. Siyasal mücadelenin bugünkü evresi, kitleden ne kadar alınabilirse, ama öncelikli olarak sosyalist hareketin kendisinin kendi temelleri ve gücüne dayalı bir yeniden yapılmasını gerektirmektedir. Bu yol, toplumsal meşruiyetin hemen olmayan, ancak en güvenceli ve sürekliliği sağlanabilecek bir yoldur.

Siyaset, belirli bir bütünsellikle (program, örgüt/kadro, siyaset perspektifi gibi) eylemlilik içinde güç olma ve gücü yeniden eyleme yönlendirme edimidir. Bundan dolayı "politik eylemin örgütlenmesini esas alan bir yerden" başlamak ve "henüz ortak çatı altında bir araya gelemediği öznelere kapsayıcı bir yol izleyebilir ve 'yetkin' devrimci programa, organik partiye ulaşabilir" görüşü yanlıştır. Birlik, artık eşitlerin ilişkisi sorunu olarak algılanmamalıdır. Birlik, programatik olarak da ön açıcı olanın diğerleri ile karşılıklı saygı

esashi ilişkisine dayalı olacaktır. Yani birlik, önce mevcut birliğin sağlamlığını hedeflemelidir. Başka türlü parti olunamaz. Başka türlü, mevcut birlik sabitlenemez.

Eğer sorun inşa süreci ise, ki bu Leninist parti bağlamıdır, konu devrimci duruma dek uzatılabilir. Ama sorun bugün bir kanal açmak ve yeniden yapılanmak ise bunun güncel planda da bütünsel gereklilikleri vardır. Bu gereklilikler içinde de "BSP'yi, 'devrimci'leştirmek misyonuyla hareket eden, BSP'yi bekleyen 'sağ' ve 'yeni solcu' tehlikeli eğilimlere karşı 'sağlam' bir rotaya oturtmaya çalışan, yine BSP'ye kendinden menkul 'komünist' misyonlar yükleyen müdahaleler" in son derece meşru bir yeri vardır. Ama eğer BSP, Kurtuluş'tan arkadaşlarımızın yaptığı gibi "Bu yaklaşım aynı tutumu 'reformistlerin' de dayatmasını meşru kılmaz mı?" hayırhahlığı içinde olursa, BSP'nin değerinden çok şey yitireceği açıktır. BSP içinde şu veya bu eğilimler olabilir, ama bunların ideolojik-siyasal perspektifi oluşturulmamış bir "daha somut sorunlara ilişkin ortaklıklar" üzerinden yeniden yapılandırılması mümkün değildir. Mümkün ve gerekli olan, yeniden yapılanmanın bazı eğilimlerin eğilimlerini de aşan ve BSP'yi sola çeken bir içeriğe ulaştırılmasıdır. Eğilimlerin ileri sürdüğü gerekliliklerin bir de devrimci Marksizm ile Türkiye sosyalist hareketinin hangi yörüngede (açıkçası sol mu sağ mı) yeniden yapılanacağına ilişkin olan ve tartışma götürmemesi gereken ölçütleri vardır. Ve somut sorunlar üzerinden yeniden yapılanma yaklaşımı, bu gerekliliklerin çok çok gerisindedir. Üstünde çalışılan, bir eylem birliği değil, *partidir*.

Ayrıca şu çok yanlıştır: Kurtuluş'çu arkadaşlarımızın sözünü ettiği sol "müdahaleler", "BSP'yi asli yöneliminden zaman zaman oldukça uzaklaştırmış ve içe dönük bir yaşama mahkum etmiştir."<sup>32</sup> görüşü, BSP'nin içe dönüklüğünün asıl nedenlerinin üstünü örtbilecektir. Bugüne dek, MYK ve GYK dışında bu tartışmalar ne yazık ki yürütülememiş, diğer yerlerdeki tartışmalar, parti platformlarının örgütlü tartışmaları olarak yaşanmamıştır. Koferans/kongreler de bunu göstermiştir. MYK ve GYK'daki tartışmalar ise hiçbir zaman yapılan "medyatik" etkinlikleri ve sınıfsallığın damgasını taşımayan özgürlükçü talepleri pratik olarak etkilememiştir.

Keza, program taslağının oluşum sürecinde herkes çeşitli taslaklar çıkarmıştır ve bunların tümü diğer bileşenler için "kabulü olanaksız" taslaklar olmuştur. Ama sonuçta kabulü olanaklı bir taslak çıkmıştır. Kurtuluş'çu arkadaşlarımız da aynı yazıda bu konudaki yapıcı önerilerini, kabulü olanaklı olanı güçlendirmek için dile getirmişlerdir. Ancak eğer sorun, sola gidişe bir fren koymaksa, BSP'nin freninin hangi yönde atacağını kestirmek güç olacaktır.

Son yıllarda, eylem birliği, eylem programı, eylemin muhtevasının önemli oluşu, bu muhtevada birlik ve bunun üzerinden birliğin geliştirilmesi türü sözleri çokca duyuyoruz. Peki de Marksizm, muhtevanın kavramsal ifadelendirmesinde bu kadar fakir mi? Ne Marksizm ne de bizler o kadar fakir değiliz.

Erdal Kara, BTDK/DSB sürecinin ardından, DSB'in dağılımını rasyonalize etmek için şunları söylemişti: "En azından, bizim açımızdan DSB, sosyalist hareketin diğer kesimlerinin küçük bir azınlığına tekabül ediyordu. Bu durum kalkış noktası olarak alınmazdı."<sup>33</sup> Eğer bugün de böyle düşünülüyorsa vay haline BSP'nin..

Saim Koç, aynı tarihte yayınlanan bir yazısında, "blok partisi" önerisinin işlevlerini sonuç olarak dokuz maddede toplamış. Diğerleri önemsiz olduğu için değil, ancak BSP'ye ışık tutması için 1, 2, 6 ve 8. maddeleri (numaralandırma bana ait) aktarıyorum:

- İdeolojik hegemonyanın bir aracı olarak,
- sol içi hegemonyanın bir aracı olarak,
- sosyalizm anlayışlarının tartışma zemini olarak,
- siyasal birliğin önünü açan bir zemin olarak."<sup>34</sup>

S. Koç'un bir blok partisi için gerekli gördüğü bu işlevlerin, BSP için en azından aynı düzeyde gereklilik oldukları tartışma götürmez olsa gerek.

Sosyalist hareketin değişik kesitlerinden sunulan görüntüler, umudu umutsuz kılacak yaklaşımlarla dolu. Peki umut nerede?

Umut öncelikli olarak Marksizmi parçalanmış olarak algılamamakta. Bir adım sonrasında onun bütünselliğini her alanda yeniden oluşturarak hareket noktası olarak benimsemekte.

Gün, günün sorunlarını, sıkıntılarını aşan bir tarihsellikte. Bu tarihsellekte nesnel dinamikler ile sosyalist insan ve örgütün kendisini kaynaştırabilmesinde.

Nesnel dinamikler ile yalnızca sınıfın temsili değil, sınıf davranışının zirvesi olarak öncülüğün oluşumu ve oluşum kaynakları ile alış veriş ilişkisinde.

"Doğrunun parçalılığı"nı buyuran izm'lerin dışında bütünlüğünü öngören ve gerçekleştiren, coşku, bilinç ve yargıları kaynaşmış bir bütünde.

İnsanı, örgütü ve siyaseti ile kaynaşmış bir sosyalist devrim sürecinde..

#### NOTLAR

- 1) Merdan Yanardağ, H. Kaya Eker, Doğan Ülgenci, Hakan Gürgen ve arkadaşları; *Yeni Bir Devrimci Sosyalist Çıkış İçin: Bildirge*, Temmuz 1994, İstanbul.
- 2) Nurdan Gürbilek; *Vitrinde Yaşamak-1980'lerin Kültürel İklimi*, Metis Yayınları, İkinci Basım, Ağustos 1993, s. 7.
- 3) N. Gürbilek; *a.g.e.*, s. 8.
- 4) N. Gürbilek; *a.g.e.*, s. 9.
- 5) N. Gürbilek; *a.g.e.*, s. 17.
- 6) Can Dündar; Yalnızlığa Alışmalı, *Yeni Yüzyıl*, 30 Nisan 1995, s. 2.
- 7) Hayri Kozanoğlu; *Yuppieler, Prenslar ve Bizim Kuşak*, İletişim Yay., 2. baskı, Nisan 1993, s. 9.
- 8) Hayri Kozanoğlu; *a.g.e.*, s.7-13.
- 9) Can Kozanoğlu; 1980'lerden 90'lara Türkiye ve Starları, *Cıralı İmaj Devri*, İletişim Yay., 6. baskı, s. 43.
- 10) C. Kozanoğlu; *a.g.e.*, s. 61.
- 11) C. Kozanoğlu, *a.g.e.*, s. 96-97.
- 12) Cemal Hekimoğlu; Hangi İnsan, *Gelenek*, Sayı: 6, Nisan 1987, s. 36.
- 13) C. Hekimoğlu; *a.g.e.*, s. 34-35.
- 14) C. Hekimoğlu-A. Giritli; Sosyalist Örgütlenmede Olasılıklar ve Olanaklar, *Gelenek*, Sayı: 26, Ağustos 1989, s. 42.
- 15) Aydın Giritli; Devrimci Özne ve Sosyalist Birey, *Gelenek*, Sayı: 44, Ocak 194, s. 49.
- 16) A. Giritli; *a.g.e.*, s.49.

- 17) A. Giritli; Yeni Yıla Girerken, Kriz Dersleri, *Gelenek*, Sayı: 48, Ocak/Şubat 1995, s. 43.
- 18) Metin Çulhaoğlu; *Bir Mirasın Güncelliği-Tarih Türkiye Sosyalizm*, Gelenek yay., Mart 1988, s. 136.
- 19) M. Çulhaoğlu; *a.g.e.*, s. 147.
- 20) M. Çulhaoğlu, *a.g.e.*, s. 148 ve 150.
- 21) Györg Lukacs; *Lenin'in Düşüncesi-Devrimin Güncelliği*. Belge Yay., Birinci Baskı, Ocak 1979, s. 105.
- 22) N. Gürbilek; *a.g.e.*, s. 19.
- 23) M. Çulhaoğlu; 68 Kuşağı Üzerine, *Gelenek*, Sayı: 3, Ocak 1987, s. 81.
- 24) Ertuğrul Kürkçü; Sol Bilgece Davranmalı, *Express*, 4 Şubat 1995, Yıl:2, Sayı: 54, s. 10.
- 25) Ahmet Ural; Gölge etmesek mi acaba?, *Söz*, Sayı: 7, Nisan 1995, s. 21.
- 26) Adı geçen kişilerin sözleri, *Express*'in 54., 57., 56., 58., 62. *Söz*'ün 2. ve 3. sayılarından yararlanılarak kullanılmıştır.
- 27) A. Çelik'in görüşleri için bkz.*Söz*, Sayı: 2, *Birlik*, Sayı: 25 ve 26, *BSP Bülteni*, Sayı:2.
- 28) Gündemleşen İhtiyaç: açık işçi-emekçi partisi; yasal çalışma ve yasalılık-2, *Özgürlük Dünyası*, Sayı: 77, Nisan-Mayıs 1995.
- 29) Partiye Giden Yol, *Devrim*, Yıl: 4, Sayı 1, Ocak-Şubat 1995, s. 3.  
Haluk Yurtsever; Üçüncü Legalist Dalga, *Devrim*, Yıl: 4, sayı: 27, Mart-Nisan 1995.  
Asım Kartal; Legal Particiliğin Üç Dönemi, aynı sayı.
- 30) Gelenek/SİPe ilişkin aktarımlar, *Gelenek*'in 44, 45, 46, 47, 48. sayılarından ve *İktidar*'ın 9/15 Nisan, 23/29 Nisan, 14/20 Mayıs 1994 tarihli sayıları ile *Sosyalist İktidar*'ın 4, 5 ve 6. sayılarından yapılmıştır.
- 31) Öntümüzdeki Siyasal Süreç/Sosyalist Hareketin Yeniden Yapılanması ve BSP, *Sosyalist Kurtuluş*, 1994, s. 31.
- 32) Erdal Kara-Saim Koç-M. Yavuz; Birlik Projesi Olarak BSP ve Program Sorunu, *Sosyalist Kurtuluş*, Sayı: 3, Mart 1995, s. 55 ve 57.
- 33) Erdal Kara; Sosyalistlerin Birliği ve STP, *S. Y. Kurtuluş*, Sayı: 14, Kasım 1992; *Sosyalist Solun Birlik Serüveninden Bir Kesit* içinde, Devinim yay., Nisan 1995, s. 184.
- 34) Saim Koç; Tek Seçenek Sosyalist Blok Partisidir, *S.Y. Kurtuluş*, Sayı: 14, Kasım 1992, *a.g.e.* içinde, s. 182.



# SOLDA "YENİ" PARADİGMA: YENİ

Ali Önder ÖNDEŞ

Türkçe'de "yeni" sıfatı, gerek bireysel gerekse toplumsal yaşamımızdaki sıfatlar içerisinde en çekici, en anlamlı olanıdır. Toplumlar tarihine baktığımızda, bütün toplumsal-siyasal devinimlerde "yeni"yi yakalama, "yeni"ye ulaşma yöneliminin belirleyici olduğunu görürüz. Yalnız toplumsal-siyasal hareketlilik mi "yeni"ye ulaşma ekseninde devinmektedir? Hayır. Tarihin her döneminde bireyin yaşamı, yaşama ilişkin kurguları hep "yeni"yi yakalama, "yeni"ye ulaşip onu aşma çabasıyla anlamlı olabilmıştır. Gerek toplumsal-siyasal yaşamın gerekse bireysel yaşamın belirleyici ögesi hareketse, ki öyledir, bu dinamizm her zaman "yeni"ye yönelme ekseninde üretilmiştir, üretilmektedir.

Tabii, "yeni"nin ortaya çıkışı, uç vermesi bir çatışmanın da başlangıç noktası olmuştur. Eski-yeni çatışmasında "yeni"nin bağında beslenip büyüdüğü "eski"den tümüyle muaf olduğunu düşünmek imkansızdır. "Yeni"yi besleyen dinamikler, "eski"nin kendi içinde, kendini üretirken ürettiği, hatta zaman zaman kendine rağmen ürettiği dinamiklerdir. Kendinde bir "yeni, daha doğrusu sıfır noktasından yaratılan bir "yeni" düşünmek olası değildir. Ayrıca, çoğu niteleme sıfatı gibi "yeni" sıfatı da göreceli bir kavramdır. "Eski"nin bağında uç verdiği andan itibaren "yeni" aynı zamanda potansiyel bir "eski" konumundadır. Özcesi, "yeni" bir keşif ya da icat değildir. "Yeni" toplumsal ya da bireysel yaşamın nesnelliği içerisinde çok farklı dinamiklerle üretilen, yaratılan bir olgudur. O nedenle, "yeni"yi biriktirildiği ve üretildiği göreceli "eski"den bağımsız ve ilişkisiz algılama yanılgısını açıklayabilmek için yeni bir nitelemeye ihtiyaç duyulur. O da "aptal" nitelemesidir.

Feodalizm ıkına-sıkma, ağır aksak yerleşirken kendisine eskitecek "yeni"yi de biriktirmiştir. 18. ve 19. yüzyılda kapitalist sanayileşmenin öncülü, basit meta üretimi yapan küçük atelyeler değil midir? Yine sınıflı toplum ideolojisinden mutlak bir kopuşu ifade eden Marksist ideolojinin, bilimsel bir yöntem olarak yaratılmasında, örneğin, kapitalizmin ana çelişkisi, üretimin toplumsal karakteriyle, üretim araçlarının özel mülkiyeti arasındaki çelişkinin hiç mi rolü yoktur?

Bireysel yaşamımda da durum böyle değil midir? Yeni bir işe girersiniz, eski işinizde biriktirdiklerinizden, deneyimlerinizden hiçbir şeyi taşıyamaz mısınız yeni işinize? Yaşamımızın bir döneminde yeni bir sevgiliniz olur, duygu dünyanızda korkunç bir kabarma yaşarsınız. Ancak, bu güzellik, eski sevgilileriniz ve sevgilerinizden hiçbir iz taşıyamaz mı?

Yenisini bulduğundan eskilerin hiç mi hükmü yoktur? Hiç mi kıymet-i harbiyesi yoktur? Geçmişte yaşadığınız güzelliklerin inkârı bu kadar kolay mıdır?

Örnekleri çoğaltmak mümkün ama gereksiz, çünkü yeterli. Sonuç olarak, gerek toplumsal gerekse bireysel yaşamımızı değerlendiren, bugüne ve geleceğe ilişkin kurgular yaparken "yeni"yi bağrında beslenip büyüdüğü nesnellikten koparmanın mümkün olmadığına altını bir kez daha çizmek gerekiyor. Diğer bir deyişle, "eski-yeni" arasındaki diyalaktiği yok saymak olsa olsa Medyum Memiş'in tarzıdır. Marksistlerin değil.

### **Sol Siyasette "Yeni" Paradigması**

Siyasetin, özellikle sosyalist siyasetin "yeni" sıfatıyla ilişkisiz olduğu düşünülemez. Marksizm bilimsel bir yöntem olduğuna göre "yeni" sıfatını en fazla hak eden ve içinde sürekli üreten bir ideolojidir. Ancak son yıllarda "yeni" sözcüğü, toplumsal ve siyasal süreçleri tanımlarken, teorik belirlemelerde bulunurken Marksist kavramların önüne sıkça ve dikkatsizce (çoğu zaman Marksizmi tahrif etmek için seçilerek ve dikkatlice) getirilmeye başlandı. "Yeni"nin içinde üretildiği nesnel süreçlerden kopararak bir "icat" gibi algılanması moda haline geldi. Özellikle 80'lerden sonra sol siyasette "yeni" kavramının kullanımında bunu sıkça görmekteyiz. "Sol"da sosyalist hareketten devşirilen "yeni"çiler, "yeni" sözcüğünü Marksist siyasete ilişkin bir kavramın önüne getirirken, ya öncesi olmayan, o an keşfedilen nesnellığe uygun bir icat gibi sundular ya da "yeni"nin üretildiği geçmişi bütünüyle inkar ederek ve geçmişe küfrederek "yeni"yi anlamlandırmaya çalıştılar. Bugün etkisi bir ölçüde azalmış olsa da, Marksizmi tahrif eden bu "yeni" sendromu sosyalist mücadele açısından halen önemini korumaktadır.

Birkaç örnek verilebilir.

Toplumsal hareket, toplumsal dinamizm toplum yaşamının doğası gereğidir. Doğal olarak sosyalist siyasette bu olguyu karşılayan bir kavramlaştırmaya gidilmiştir. Sosyalist siyasette, toplumsal hareket ya da dinamikler denilince, çok farklı alanlarda ve farklı dinamiklerden üretilse ve gerçekten yeni gelişmelere dayansa da nihai olarak sınıfsal ve siyasal bir çerçeveye oturan bir dinamizm anlaşılır. Ancak, 80'li yıllarda toplumsal hareket kavramlaştırması kimi solculara göre yetersiz ve eksikli bulunarak kavramın başına "yeni" sıfatı eklendi. "Yeni" sıfatı doğal olarak toplumsal dinamiklerin yaşamdaki karşılığını da "yeni"ledi. Daha doğrusu, bütünlüklü bir mücadele alanı olan toplumsal hareketler "yeni"lenince paralyze edildi. Sonuçta, kendi alanlarından toplumsal sorunlara bütünlü bir perspektif ve bu perspektife dayalı dinamizm üreten yaklaşımların yerini, bütünü parçalara ayırıp toplumsal alanı sınıfsal ve siyasal alandan koparan bir anlayış yerleştirilmeye çalışıldı.

Örneğin, "kadın sorunu" sınıf eksenine dayalı siyasal bir çerçeveye sahipken ve kendi özgün dinamizmi içerisinde sosyalist mücadelenin bir parçası iken, bugün "yeni" toplumsal hareketlerin özgün ve salt o alanla sınırlı bir departmanı haline getirilmeye, kendisiyle sınırlı, kendinde bir "yeni" toplumsal harekete dönüştürülmeye çalışıldı. Peki, bu "yeni"çilerin sosyalist harekette ciddi bir etkisi oldu mu? Bence oldu ama bu etkiyi olumlamak mümkün değil. Bugün, kendisini sosyalist diye tanımlayan bir kadının, kadın kimliğini, sınıf kimliğinin önüne çıkararak ve erkek egemenliğini teşhir etmeyi, emek-sermaye

çelişkisinin üzerine bastırarak kendini ifade etmesi bu olumsuz etkinin göstergesidir. Yine, masada erkekler olduğu için, kadın kimliğini korumak ya da kanıtlamak adına masaya çay getirmedigini söyleyen kadıncı yaklaşımın garipliğini bir kenara bıraksak da, etkilenmenin boyutunu önemsememiz gerekmektedir. Kısacası, toplumsal kurtuluş mücadelesinin, kadının kurtuluşu mücadelesini de kapsadığına ilişkin kabulü bugün "yeni" ciler tersine çevirerek "kadın özgürleşmeden toplumsal kurtuluşun olamayacağından" söz ediyorlar. İşçi ve emekçilerin, daha geniş anlamıyla tüm toplumun kurtuluşunu kadının özgürleşme sürecine endeksliyorlar. Sonuç yine açık: toplumsal-siyasal süreçlere ilişkin bütünlüklü bir perspektifi olmayan "yeni" ciler, kadını özgün bölmesine hapsedip ürettiklerini sandıkları yerde tüketiyorlar.

"Yeni" toplumsal hareketlerden bir diğeri de "çevreci güçler". Bugün bazı solcular, sosyalizmin, çevrenin korunması ve geliştirilmesi için sanki hiçbir projesi yokmuş ya da olamamış gibi çevrecilik bayrağını asgari bir anti-kapitalizmi bile içermeyen orta sınıfın marjinal çevrelerine veriyorlar. Diğer taraftan, dinsel ve mezhepsel kimlik "yeni" ciler tarafından bir anda yeniden keşfedilip sınıf dinamizminden kopuk bir "yeni" toplumsal hareketlilik örülmeye çalışılıyor. Toplumsal-siyasal mücadeleye cemevlerinden, dergâhlardan kalkılarak "yeni" bir dinamizm kazandırılmaya çalışılıyor. Önemli bir devrimci dinamığe sahip olan alevilik, sınıf mücadelesinin önüne, üzerine çıkarılıyor. Barış mücadelesinde de bayrak sosyalizm dışı güçlere bırakılıyor. Ve bunların hepsi "yeni" lîkcilik adına yapılıyor.

### **Misyonda Taşeronculuk**

"Yeni" ciliğin yarattığı sınıf dışı atmosferde ortaya çıkan uçları örneklerle çoğaltmak mümkün ama gereksiz. Burada yanlış anlaşılmaya neden olmamak için bir konunun altının çizilmesinin gerekli olduğunu düşünüyorum. Amacım, kadın, çevre, barış vb. başlıkların nereden ya da neden çıktığını sorgulamak değil. Eğer bir toplumsallık ve onun yarattığı bir toplumsal gereksinim varsa o gereksinime ilişkin düşünceler, belirlemeler ve yapılanmalar elbette olacaktır. Burada asıl üzerinde durulması gereken husus "yeni" toplumsal hareketlerle sosyalist hareketin ilişkileridir. Birinci olarak, sosyalist hareketin farklı toplumsal dinamiklerden ve saiklerden beslenen bu hareketlerle ilişkilenirken duruşunu netleştirmesidir. Soru ve sorun şudur: Sosyalistler bütünlüklü politikalar üretmekten vazgeçip özel alanları parçalı ve sınırlı yapılara mı bırakacaklar, yoksa sınıf mücadelesinin, sosyalist mücadelenin bütünlüklü perspektifini yaşamın bütününe sindirerek bütünlüklü politikalarıyla belirleyici mi olacaklardır? Sosyalistlerin toplumsal-siyasal mücadeleyi federatif bir yapılanma anlayışı ile bölerek bayrağı bırakmalarını, örtük de olsa, "yeni" toplumsal hareketlere ideolojik olarak eklemlenip onların müstemilatı olma eğilimini utanılacak bir durum olarak algılıyorum. İkincisi, kısmî dinginliğin olduğu Batılı ülkelerde göreceli rahatlığı olan orta sınıf insanlara sosyal bir çevre sunan "yeni" toplumsal hareketlerin, Türkiye gibi dingin bir orta sınıfı olmayan ve olamayacak olan ülkelerde kitle tabanı bulması mümkün müdür? Bir diğer deyişle, toplumda sosyalistlerin yeterince etkili olamadığı günümüzde, sosyalistlerden çok daha az etkili olan bu çevrelere eklemlenme derecesinde önem atfetmek doğru mudur ve bunun sonuçları neler olabilir? Bu tür bir yaklaşım sınıf mücadelesini, sosyalist mücadeleyi flulaştıran ve etkisiz kılan bir sonuç yaratır

mi? Bana göre yukarıdaki soruların ve ilişkili sorunların bir tek çözüm yolu, bir tek yanıtı vardır. Sınıf mücadelesini, sosyalist mücadeleyi yaşamın her alanında, alanın özgünlüğünü de hesaba katarak, belirleyici ve güçlü kılmak gerekmektedir. Böyle bir yaklaşım, parçalanmış, bir alana hapsedilmiş kimliğe toplumsal-siyasal yaşamın bütününe müdahale edebilen bütünlüklü bir kimlik kazandırmakta da etkili olacak ve toplumsal mücadeleyi lokalliklere, cemaatlara mahkum etmeyi amaçlayan emperyalizmin bu oyununu bozacaktır. Bunun için yapılması gereken, sınıf kimliğinden bağımsız farklı, özgün kimliklerin varlığını kabul etmek fakat özgün kimliğin sınıf kimliğini bastırmasına izin vermemektir.

Bir diğer örnek "sol" kavramıyla ilişkili. "Sol" öteden beri vardı ama bazılarına göre bir noktada yetersiz kaldı ya da kirlendi. Yine özellikle 80'lerden sonra "sol"un önüne "yeni" sıfatı eklenerek yetersizlik, kirli imaj örtülmeye çalışıldı. Bu amaçla "sol"a makyaj yapıldı. Ancak, makyaj malzemesi olarak kullanılan fondöten zamanla öyle kalın bir tabaka oluşturdu ki, asıl olan kayboldu. Sonuçta, "yeni" ciler "yeni" lenmecilik adına "yeni solcu" oldular ve hep birlikte Marksizmi tahrif etmeye, hatta Marksist ideolojinin ölümünü ilan etmeye soyundular. Pekiştirilmiş "yeni" lenmeci, "yepyeni solcu" Taner Akçam Birikim'in 42. sayısında "Bizler sosyalist, komünist toplumun aslında ne kadar ideal, güzel olduğu toz pembe hayallerinde... yaralanmış ruhlarımıza merhem aramaktayız." diyerek sınıflar mücadelesini toz pembe hayallerine boğdurmaya çalıştı ve merhemi de Marksizmi inkar ederek, ideolojik olarak YDD'ye eklemlenmede buldu.

### **Hey Gidin "Birey"i...**

"Yeni" arayışı sonuçta "en bireyi" de buldu. Yine bu dönemde, sosyalist mücadelenin geçmişinde yaratılan erdemler, etik değerler birer birer masaya yatırıldı, sorgulandı. Sosyalist bir kolektivitenin öznesi olan militan tipolojisi "birey" olmanın önünde engel olarak görüldü. Sanki, Marksizm, bireyi kolektif öznenin, öznesi değil de nesnesi kabul ediyormuşçasına Marksist değerler yerden yere vuruldu. Kolektif öznenin içinde kişisizleşecek, kimlisizleşecek bireyi kurtarma çabaları aldı yürüdü. Örgüt içerisinde nesneleştiğini iddia edilen bireyi kurtarmak için ona, "birey" olduğunu hatırlatmak yetmedi, "en birey" ol dendi. Militana, kendi rüzgarıyla hareket eden birey olması salık verildi. Sonuçta, kendi rüzgarıyla, sınırlı alanda salınım hareketi yapan, militanlığı yok edilmiş, ilerleyemeyen, tükenen, soğuyan "en birey"ler yaratıldı. Gerek dünyada gerekse özellikle 80'li yıllar içerisinde Türkiye'de tüm ideolojik-teorik-örgütsel kurumsallaşma çabalarını paralize eden emperyalizmin fizikî saldırısı ve ideolojik salgısı, aynı niyetle söylenmese de, "en birey" olma tutkusu, kolektif öznenin, örgütten uzak duran "ben birey"leri yarattı. Bu süreçte kimileri, "en birey" olmanın toplumsal sorumsuzluğuyla kendisine sosyalist mücadelenin dışında rahat ve huzurlu bir yaşam seçti. Kimileri de "en birey" olmaya engel olmayan "yeni toplumsal" hareketlerde kendisini "en birey" olarak üreteyim derken, mutlak bir tükenişi seçti. Emperyalizmin ideolojik ve fizikî saldırıları, dönemsel dağınıklık ve "en birey" olma tutkusu yeni bir paradigma yarattı: Sosyalist örgütlere, partilere bulaşma! En birey ol! Bu paradigma doğal olarak, bütünlüklü toplumsal projeler içerisinde kendine misyon, görev arayan bireylerin yerine, ya "en birey" özelliğine uygun toplumsal projeler seçen bireyi ya da yaşamın bir alanına hapsedilmiş, bütünlüklü bakıştan yoksun "yeni toplumsal"



"en birey"i ortaya çıkardı. Örneğin, bu "en birey"lere, sıfır sözleşme, sendikasılaştırma, tensikat gibi kavramlardan söz ettiğinizde, "Valla ben o işlerden anlamam, ben çepeçevre bir çevrecilikle ilgilenirim" ya da "Valla ben erkek egemen ideolojiye karşı kadın sorunuyla ilgilenirim. Benim işim erkek egemenliğini teşhir etmektir" diyen bir cemaat üyesi ile karşılaşabilirsiniz. Emperyalist-kapitalist sistemin on yıllardır toplumsal-siyasal mücadeleyi lokalize edip özel alanlara ve mekanlara sıkıştırma politikasıyla, farklı saik ve dinamiklerde vücut bulsa da, bu cemaatçi yaklaşım bire bir örtüşmektedir. İşte, toplumun "en aslan" "en birey"leri daha doğru bir deyişle "ben birey"leri böyle yaratılmaktadır. Burada sosyalistlerin görevi, kendi rüzgarıyla hareketsizliğe mahkum olan "en birey"lerin, etken bir özne olmalarının önüne geçmeksizin kollektif bir rüzgarla ve örgütlü bir şekilde harekete geçirilmesinin yolunu bulmaktır.

### Arkası İnkarcılık...

"Yeni"nin cazibesi sınırsızdır. Örgüt-parti teorilerinin de bu sınırsız cazibeden etkilenmeyeceğini düşünmek safdillik olur. "Yeni" sıfatı kavramların başına eklendiğinde bu alanda da sınırı belli olmayan inkarcılığın potansiyel yarattığı olabilmekte. "Yeni" parti anlayışı denildiğinde ve bu anlayışın geçmişten çıkarılan dersler ve geçmişin birikimiyle beslendiğinde basılacak sağlam bir zemin bulunabilmektedir. Ancak, geçmişteki parti-örgüt deneyimlerinin, birikimlerinin, teorilerinin toptan ve mutlak reddiyesini ifade eden bir "yeni" parti anlayışı Marksizmi külliyen inkardır. Oysa ki sosyalist siyasette, teoride "süreklilik ve kopuş diyalektiğini" bir kenara bırakıp "mutlak bir kopuşçuluğa" savrulduğunuzda Marksizmin en önemli niteliğinden, tarihselcilikten kopmuş olursunuz. Tarihsellikten koparılmış her "yeni" yeni değil sadece *moda* olur. İşimiz moda ya da model peşinde koşmak değilse, sosyalist mücadele tarihinin teorik-örgütsel-pratik birikimini önümüze koyup "yeni"yi ülke nesnelliğinde devrimci mücadelenin gereklerine göre yeniden üretmeliyiz.

Son olarak bir hatırlatmayı gerekli görüyorum. Şöyle ki, Marksist bir partinin/örgütün kendisini tanımlarken "yeni parti", "özgürlükçü parti" türünden kavramlaştırmalara gitmesini doğru bulmuyorum. Çünkü, YENİ, YENİLİKÇİLİK, ÖZGÜRLÜK KAVRAMLARI ZATEN MARKSİZME İÇKİN KAVRAMLARDIR. Marksist kavramların önünde telafuz edilmeleri savrukça ve dikkatsizce yapılmıyorsa, tehlikelidir.

# GEREKSİZ ÜRKEKLİKLER AŞILMALI

**Haluk SAVAŞ**

Birleşik Sosyalist Parti kurulduğundan bu yana hem içinden hem dışından eleştirilmeye devam ediyor. Söz konusu eleştirilerin içeriğini incelediğimiz zaman, BSP'nin, 30 yılda önemli deneyler biriktirmiş Türkiye sosyalist hareketinin çeşitli alanlarda yaşadığı tıkanıkların aşılması konusunda önemli bir olanak yarattığı düşünülebilir.

Ancak, bu olanakların değerlendirilmesi, tartışmanın oldukça hatalı olduğunu sandığım kavramlarla yürütülmesi yüzünden henüz mümkün olmamaktadır.

## **Tencere Dibin Kara...**

Örnek olsun; şöyle bir çözümleme bugün için ne anlama gelebilir: "Lenin 'İllegal Parti ve Legal Çalışma' başlıklı yazısında 'Parti çalışmasının içeriği açısından legal faaliyet kendisini illegal fikirlere uydurur.' diyor (Lenin, Toplu Yapıtlar, İng. c. 18, s. 392) Eğer fikirler, program düzensizi ve aynı anlama gelmek üzere illegal değilse biçimin legallığı-ilegallığı üzerine bir tartışma anlamsızdır. Dinini değiştirmiş olanlara dinin kurallarını hatırlatmak saçmadır.

"Üçüncü likidasyon akımının bir ayağını dinini değiştirenler oluşturuyor." <sup>1</sup>

Bu üçüncü likidasyon akımının temsilcileri BSP'liler olarak tanımlanıyor. Kamınca Leninizm adına, Leninist örgüt savunuculuğu adına, farklı tarihsel koşullarda ortaya sürülmüş düşünceleri, bugünün Türkiye'sine doğrudan projekte etmek, kendi öznel konumu 'teorileştirmeye' çalışmak anlamına gelmiyorsa başka nedir? Başka bir açıklama olabilir mi?

Önce bazı açıklıklara gereksinim var. Bir kez, yukarıda sözü edilen yazı 1912 yılında yazılmıştır. Bu yıla gelinceye kadar 1905 devrimi sonrası yapılan birçok tartışma vardır. Rus sosyalistleri durmadan dalgalanmışlardır. Önce sola savrulanlar sağa, sağa savrulanlar sola düşebilmişlerdir. Böyle dalgalanmalı bir süreçte Menşevik hareketin en sağ ve en kalıcı akımı sahnede şekillenmiştir. Bu akım 'tasfiyeciler' olarak tanımlanır. Lenin'in yukarıdaki yazısı da söz konusu dönemin ürünüdür.

O dönemin yaşayan siyasal uçlarından birisi de Vperyodist Bolşeviklerdir. Lideri Bogdanov yasadsızlığı fetiş haline getirmiştir. Hatta Bogdanov bir dönem için işlerini oldukça "iyi" götürmüştür. 1910 yılında Lenin'in annesine yazdığı mektupta belirttiği gibi, "Vperyodistler... (Bogdanovcular-H.S.) kendi gazete dağıtım ağları ve kendi temsilcileriyle ken-

dilerini bir hizip olarak pekiştirdiler ve Ocak 1910 oturumundan beri *defalarca* güçlendiler."<sup>2</sup>

Tasfiyeciler se eylemlerini –Duma seçimleri, Duma'da parlamenter faaliyet, *yasal* sendikalar (Rusya'da o günlerde sendikalar yasadışı-H.S.) ve yasal yayınlarla– kısıtlamak istemişler ve yasadışı siyasi örgütlerin ve faaliyetin kısıtlanmasını ya da tasfiyesini desteklemişlerdir.<sup>3</sup>

Peki, hangi koşullarda? "Şüphesiz, *liberallerin partisi Kadetlerin bile yasal statüsünün olmadığı* Rusya'da geçerli olan siyasi koşullar altında açık bir Sosyal Demokratik İşçi Partisinin kurulması ancak hayal olur. Tasfiyeciler yasadışı partiyi reddettiler ama yasal bir parti kurma sorumluluklarını yerine getiremediler."<sup>4</sup> Lenin bunları söylüyor. Çok açık.

Tarihten taktikler konusunda ders çıkarılmasına kimsenin itiraz edeceğini sanmıyorum. Ancak Lenin'in Bøgdanov ve Tasfiyeci Menşeviklere karşı o güne kadar Rus sosyalistlerinin örgütsel-siyasal, teorik ve ideolojik kazanımlarını koruyacak bir çizgi tutturduğu dönemi bugünün Türkiye'sine doğrudan aktarmak pek perspektif açıcı olmuyor.

Eğer bu konuda teorik bir yaklaşım ileri sürülecekse çıkışnoktası şu olmalıdır:

Bugün yaratılan veya elde hazır bulunan araçların *niteliği*, öncülük eyleminin kendi nesnesine uygun olmalıdır. Burada önemli olan tek süreç olarak beliren devrim sürecinin içinde farklı evrelerin bulunmasıdır. Öncü kendi misyonunu yerine getirirken ya da evreler arasındaki bağı kurarken, ülke nesnelliği içindeki konumunu dikkate alan bir beceri gösterebilmelidir.

Ülkenin bugünkü durumunda Leninist örgüt teorisinin hemen bugün için somutlanacağı bir yapılanma mümkün gözükmüyor. Bugün için söz konusu teorisinin sahipleri, perspektifleriyle kararlılıklarıyla ve devrim anlayışlarıyla ne kadar özgün olurlarsa olsunlar, ne kadar yetenekli olurlarsa olsunlar, pratikte karşılıklarını bulamamaktadırlar ve bunu da her fırsatta ifade etmektedirler.

"Siyasal tonu zayıf, örgütsüz ve öncüsüz sınıf-kitle hareketlerinin yoğun olarak yaşanacağı bu döneme komünist hareket temel bir *zaaf*la giriyor; Komünist öncü örgüt yoksulluğu."<sup>5</sup>

O halde leninist öncü bu aşamada, bu nesnellikte ne yapacaktır? "... sol hareketin sorunlarını makro düzeyde zorlayabilen süreçlerin içinde yer alma gereğidir. Bu gerekliliğe, aynı süreçlere farklı konumlardan katılanlarla birarada, bulunabilmek de dahildir...."<sup>6</sup> Bu tasfiyecilik sayılabilir mi? Bu konumlanışa itiraz edilebilir. Ancak itiraz edenlerin önerilerinin de elle tutulur bir yanı bulunmuyor. "Üçüncü legalist dalga gürtültülü ama koftur" ve "Komünistlerin bu dalgaların dağıtmayı hedeflediği kadro güçlerini toparlayacak devrimci örgütlülük ve iradeyi daha kesin ve yaptırımcı biçimde ortaya koymaları gerekiyor."<sup>5</sup>

Şimdi, bu öneriye göre, BSP'nin başaramaması durumunda dağılacak ya da dağıtılacak kadrolar, dağılma sonrası ya da kaotik bir ortamda şöyle bir çevrelere bakıp, kesin bir irade ve devrimci örgütlülük görecekler ve böylece toparlanacaklar. Leninist bir örgüt çekirdeği tarafından mknatis gibi çekilecekler. Yazarın buna inanması mümkündür, ancak Türkiye'de sosyalist hareketin yeniden yapılanması konusunda belirleyici sürecin böyle işlemediği kesin. Çünkü "3. likidasyon" dalgası yaşanmaktadır, ama kadrolar hâlâ to-

parlanamamaktadır. Sadece birbirine yakın siyasal gruplar arasında geçişkenlikler olmaktadır. Kastedilen buysa, bu durumun Türkiye'de sosyalist hareketin yeniden yapılanmasıyla pek fazla ilgisi bulunmuyor.

Eğer böyle bir beklenti içine girilirse daha çok likidasyon dalgası numaralandırılacaktır. Sonunda herkes numaraların sayısını şaşıracaktır.

Numaraların sayısıyla uğraşmak yerine kanımca şunların yapılması daha doğrudur: Sosyalist hareketin tüm kesimlerinin aşmak zorunda oldukları bir toplumsal meşruiyet darboğazı vardır; düzende bir boşluk yaratmak, bir hava deliği açmak zorunluluğu bulunmaktadır. Eğer Leninistler kendi kabuklarına çekilip beklemek yerine yasallık alanına ciddi bir güç tatbiki yapmazlarsa, bu alan hiç de haketmeyenlerin avlanma sahası olacaktır. Devrim perspektifi bugün oluşan parametreleri ve güncel değişkenleri yerli yerine oturtmak adına, sosyalistlerin harmanlanarak yeni bir senteze ulaşmaları için, BSP zemini ciddi bir olanak olarak değerlendirilmelidir.

Bu bölümü bitirirken yasallık ve gizlilik konusuna bir kez daha dönüp toparlamakta yarar var.

Yasallık ve gizlilik konusu Türkiye sosyalist hareketinin bilincinde enteresan bir bütünlük teşkil ediyor. Konunun esestan kavranamadığını düşünüyorum. Çünkü sorun hâlâ "biri esastır öteki ilkesel olarak reddedilemez" basitliği içinde ele alınabilmektedir. Kimileri için (kendilerini Leninist çekirdek saymaktalar) durum, "gizlilik esastır ama yasal imkanlardan da yararlanmalıyız" şeklinde ifade edilir. Kimileri ise, "esas olan yasallıktır ama zamanı geldiğinde yeraltına da geçmeliyiz" buyurur. Her iki yaklaşım da doğru sayılmamalıdır. Gizlilik sosyalist hareketin kendi sürekliliğini güvenceye alması, en ağır darbe durumlarında bile dağılmamak için alınan önlemleri anlatır. Açıklık-gizlilik ilişkilerinde bazı insanların, bazı teorik çabaların, bazı kararların vb. mutlaka bu alanlardan birine ait olması gibi bir kural yoktur. İki tarafın birden, her dönemde ve koşulda varolması bu konuda izlenebilecek tek ilkedir. Ancak bundan sonrasını mevcut koşullar ve hareketin kendisi belirler.

1912 yıllarındaki tartışma iyi sindirilecek olursa, Lenin tam da budur. Türkiye'deki bugünkü tartışma ise, karşılığı olmayan apolitik bir geveziliktir. Bu saatten sonra Leninistlerin din değiştirdiğini söylemek, Türkiye sosyalist hareketinin yeniden yapılanmasında yürütülen mücadele ve özgül konumlanışı kavramamak demektir.

### **BSP Programı: Doğrular-Yanlışlar**

BSP dışardan bakıldığında, net görüşleri olmayan bir parti izlenimi veriyor. Kısmen doğrudur. Ancak, değişik geleneklerden gelen sosyalistlerin, deneyimlerini, birikimlerini ortaya koyabildikleri bir zemin oluşturabilmektedir. Bu nedenle görüşlerin olmadığı şeklindeki iddia eksikli kalmaktadır.

O halde asıl belirleyici olan, görüşlerin oluşturulması sırasında ortaya çıkan gerginlikler ve bu gerginliklerin sonuçları olarak şekillenen fikirlerin azlığıdır. Bu yavaşlığın gerçekten de giderilmesi gerekmektedir.

Birlik, yukarda belirttiği gibi gerginlikleri içermektedir. Ancak bunu gidermenin yolu tekleşmeyi sağlamak şeklinde algılanmamalıdır. Birliği sağlama ve geliştirmenin yolu ilkeli siyasetten geçmektedir.



Anacak ilkesel siyasetin örgütlenebilmesi ve BSP'nin yaratacağı somut siyasal etki sosyalist güçlerin toparlanmasına yol açabilir. Açması için çalışılmalıdır.

BSP programı bu konuda bir ilk adım işlevi görmektedir. Sosyalist kamuoyu BSP'nin Marksizm çerçevesindeki genel konumlanışını merak etmeye başlamış ya da "önce bir programınızı görelim, hakkınızda ona göre karar verelim" düşüncesini ileri sürmüştür. Program ortaya koyulduğu günden beri ciddi bir eleştiri de BSP dışındaki beklemediler tarafından yapılmamış bulunuyor. BSP içinde ise çeşitli türden eleştiriler almış bir program taslağı ortadadır.

Bu koşullarda program taslağını doğruları ve yanlışlarıyla kısaca ele almaya çalışacağım.

Sosyalist hareketin tarihine baktığımızda hem belirli bir eksene sahip hem de özel ayrıntılara giren programlara, sosyalist programlara rastlarız.

BSP programı, bu açıdan baktığımızda, Marksist ekseni 'net' olarak belirlenmiş programı ifade ediyor. Bugünkü sosyalist mücadelenin muhtevası ve konumlanışı düşünüldüğünde, yasallık alanında mücadele eden bir parti, bir sosyalist parti, hele hele bu parti değişik geleneklerden Marksistlerce oluşturulmuş ise, net bir Marksist temele oturmalıdır. Oturtulmalıdır. Program işte bu konuda açık, belirgin bir kimlik belgesi işlevi görüyor.

Dünyadaki ve Türkiye'deki sınıf mücadelesinin bu tarihsel evresinde Marksizmin reddi üzerine kurulu bütün saldırıları göğüslemenin en temel yolu, Marksizmi kesin bir kararlılık ve netlikte savunmakta.

Türkiye'nin bugünkü toplumsal gerçekliğinin siyasal müdahaleye olanak tanıyacak bir derinlikte çözümlenebilmesi, Marksist yöntem ve kavramlar dışında kesinlikle mümkün değildir. Çok sözü edilen demokrasinin ve demokratikleşmenin yerli yerine oturtulması bile, doğrudan doğruya Marksist sınıf mücadelesi teorisinin ve kavramlarının kullanımıyla mümkün olabilecektir. Öbür türlü, sosyalist partiler de diğer burjuva partilerin kervanına katılacak, siyaset denilen iş iyiden iyiye temelsizleşecek, çerçevesizleşecek ve giderek toplumsal ölçekte öznesizleşecektir.

Aklın iflas etmediğini, toplumların ve sınıf çatışmalarının bilinçli bir şekilde kavranması gerektiğini, işçi sınıfının temel devrimci bir sınıf ve güç oluşturduğunu redde dayanan post-Marksist ve post-modernist görüşler ve saldırılar karşısında bir duruş Marksist bir duruş, bugünün en önemli nirengi noktasıdır.

BSP'nin Marksist ekseni net bir şekilde ortaya koyulmuş program taslağı, bu açıdan önemli bir teorik belge niteliği taşımaktadır.

Ayrıca, son 30 yılda kurulmuş sosyalist partilerin programları düşünüldüğünde, BSP belgesi bu açıdan da önemli bir aşamayı temsil etmektedir.

Program taslağı Sunuş bölümünde bileşenlerin ortak amaç ve istençleri, bir saptamayla BSP'nin oynayacağı tarihsel rolü açıklığa kavuşturuyor. Şöyle: "Bu tartışma (Program taslağı tartışması-H.S.) farklılıkların bir senteze ulaşılarak aşılması için önemli bir adımı oluşturuyor." (BSP Program Taslağı s. 3)

Bu saptama oldukça önemlidir. Birlik süreci, sosyalist hareketin yeniden yapılanmasında harmanlanarak bir senteze ulaşılmasını sağlamaya çalışan bir zemini anlatır.

Burada sözkonusu sentezin Marksist temellere oturması için partililerin önünde çok ciddi bir tartışma görevi durmaktadır. Konunun "hassasiyet" noktaları var düşüncesiyle atlanmaması gelişmenin koşuludur.

Tüm sosyalistler şunu çok iyi biliyordur. Amaçlar, bu amaçları gerçekleştirecek kadroların ürünü olarak ortaya çıkar. BSP kendi önüne koyduğu hedefleri gerçekleştirirken, kadrolarının formasyonu, karakteri de şekillenir.

Program Taslağının Sunuş bölümü bu amaçları ve istençleri çok açık bir şekilde ortaya koymuştur. "... BSP'yi oluşturan grupların, çevrelerin ve bireylerin görüşleri ve eğilimleri dikkate alınarak ve ortaklıkları gözetilerek, ancak sınıf mücadelesinin gereklerinden hareketle hazırlanmıştır." Program Taslağı s. 3)

Bu vurgular önemli sayılmalıdır. Çünkü 'eklektizm' eleştirileri çok fazla yapılmaktadır. Eklektik olmayan bir programın yaratılamayacağı şeklinde bir ön kabul sözkonusu olabilmektedir.

BSP program taslağını, grupların herbirinden birşeyler ekleyelim türü bir düşünce noktası oluşturmamıştır. Aksine program taslağı grupların Marksist temelde şekillenen amaç ve istenç birliğini, sınıf mücadelesinin gereklerine bağlayarak üretilmiştir.

### **Marksist Ekseni Oluşturan Olmazsa Olmazlar**

Program Taslağı s. 5, Gerekçe, I. Bölüm; "... kapitalizm insanlığın teme sorunlarına cevap vermiyor. İnsanlığın özgürlük ve eşitlik arayışı sürüyor."

"Sosyalizm ise yaşadığı ciddi ve yakıcı sorunlara karşın kapitalizmin ortadan kaldırılması için tek seçenek olma özelliğini sürdürüyor." (Program Taslağı s. 6)

"İnsanlık varoldukça özgürlük mücadelesini engellemeye kimsenin gücü yetmeyecektir. Günümüzde bu mücadelenin taşıyıcıları işçi hareketi ve sosyalistlerdir. Çünkü geçen yüzyılın ortalarından itibaren insanlığın özgürlük mücadelesine Marksizm yol göstermeye başlamış ve bilimsel temellerine oturmuştur."

"Paris komünü ve Ekim devrimiyle açılan çağ devam ediyor. Sosyalizm insanlığın biricik kurtuluş umudu olmayı sürdürüyor."

Bu paragraflarda da vurgular önemli. Çünkü 1848 devrimlerinden beri Marksizm Komünist Birliği'yle başlayan ve Komünist Manifesto'yla ete kemiğe bürünen girizgahını açmış bulunuyor. Paris Komünü ve Ekim Devrimi kopuş denemeleri yenilgiyle sonuçlansa bile, sosyalizme geçiş, bu çağın tarihsel özelliğini ve yönünü oluşturur.

"Bugün sosyalist ve işçi hareketinin, ulusal ve uluslararası düzeylerde yaşadığı ideolojik politik ve örgütsel krizin aşılması; sınıflararası çelişkiyi atlayan düzen içi "demokratik" bir siyasal pozisyona çekilerek değil Marksizmin kendi temelleri üzerinde zenginleştirilerek yeniden üretilmesiyle mümkündür." (P. Tas. s. 7)

### **Endişeye Gerek Var mı?**

Okuyucuyu sıkımayı göze alarak yukardaki paragrafları uzun uzun aktardım. Nedeni şöyle açıklanabilir: BSP'yi oluşturan bütün gruplar Marksist kimlik konusunda hemfikirler.

Farklılaşan nokta, Marksizmin çözümleyici gücüne dayanarak kapsamlı kuramsallaştırma çalışmalarıdır. Eksen ve kapsam arasında böyle bir ayrım noktası olmaktadır. Yukarıda net *ekseni* besleyen fikir bütünlüğünün, herkes tarafından kabul edileceğini söylemek şaşırtıcı olmaz. Zaten bu kimliğin de herkes tarafından sahiplenilmesi gerekmektedir. Ancak gene de sahiplenme aşamasında ürkek yaklaşımlar görülebiliyor.

"Anlaşılan program üzerinde ciddi bir politik etkinlik örgütlemek amacıyla güçleri toplamak ve harekete geçirme çabası yerine, henüz oluşmuş özgün bir partiye "sağlam" Marksist bir doğrultu kazandırmak için yoğunlaşma çabası projeyi ciddi bir şekilde zorlamaktadır. Partiyi politik mücadeleden uzaklaştırmakta, parti organlarının çalışmalarını felç etmekte. Emekçiler ve sosyalistler karşısında içe dönük bir profil sunulmaktadır." <sup>7</sup>

Yukarıda söylenenleri, partiye Marksist bir kimlik kazandırmanın karşısında olan çözümlemeler olarak düşünmüyorum. Sanırım, karışıklık, programı arkasına alarak siyasal etkinlikler oluşturacak partinin tek tek her bileşeninin, kendi özel kimliğini, yani Marksizmin bir yorumu olarak kendi "devrim kuramlarını" partinin siyasal etkinliklerine ikame edeceği şeklinde bir kaygıdan kaynaklanıyor. Daha da ötesi, yapılan her tartışmada, önerilen her politik etkinlikte böyle bir konumlanışın sözkonusu olacağı düşünülüyor. Kanımca bu kaygıların terkedilmesi gerekmektedir.

Çünkü; Marksizmin genel doğrularını sahiplenen her bileşenin, kendi Marksist yorumlarının özgül alanlarının nerede başlayıp nerede bittiğini bilebilecek kadar konuya vakıf olduğunu öngörüyorum. Eğer bu olgunluğun oluştuğunu kabul ediyorsak parti perspektifinin oluşturulması konusunda, parti politikalarının yaratılması konusunda oldukça geliştirici adımlar atılabilir. Gereksiz ürkekliklerin gösterilmesiyle, "çeşitli grupların hassasiyet alanlarına gireriz" korkusuyla çalışmayan bir parti olmaktan kurtulmuş oluruz.

Parti program taslağı bir ilk adım belgesi olan bu temel çerçeveyi Marksist kimlikli bir parti olma niteliğini ortaya koymaktadır.

Olmazsa olmazlar bölümünde aktardığım, 6. sayfadaki "Marksizmin bir eylem kılavuzu ve bilimsel yöntem" olduğunu belirten ibarenin, BSP programında yer almaması düşünceleri bile sözkonusu olabilmektedir. Gerekçesi de bu konunun "tartışmalı" olduğu iddialarıdır. <sup>8</sup>

Marksizmin "bilimsel bir yöntem" sahip olması ile, Marksizmin "bilim" sayılması farklı şeylerdir. Tartışmalı olan, Marksizmi "bilim" sayma yolundaki görüşleridir. Yoksa Marksizm için tartışmalarda "Marksizmin yönteminin bilimsel" olmasına karşı ileri sürülmüş fikirler göremiyoruz. O halde bu iki konu birbirine karıştırılmaktadır.

Politika, ideoloji ve diğer üstyapı öğeleri, egemen sınıflar açısından kapitalist toplumun yeniden üretiminin, ya da "genişletilmiş" yeniden üretiminin, işçi sınıfı ve ittifakları açısından ise toplumun verili konumunun araçlarıdır. Marksizmi salt "bilime" indirgeyen pozitivist görüşlerden ayrılan Marksist düşünce, sınıf mücadelesini tarihin motoru olarak kabul eder ve tarihsel maddeciliği işçi sınıfının bu mücadeledeki cephaneliği olarak düşünür. Bir çözümleme yöntemi olarak diyalektik materyalizmin, geçerliliğinin Marksistler tarafından tartışıldığına hiç tanık olmadım. Bu nedenle Marksizmin bilimsel bir yöntem olduğu fikrine karşı çıkılmayacağını umuyorum. Fakat çıkma istekleri bulunuyor. Marksizmin bir "eylem kılavuzu olarak" görülmesine yapılan itirazlara gelince, bu konuda açıklıklara gereksinim var.

Bir eylem kılavuzu olan Marksizm ışığında, tarihsel ve diyalektik maddeciliğin, politikanın, işçi sınıfı mücadelesinin belirleyiciliği altında kapitalizme karşı mücadele edilir. Bunlar bir bütündür. Bu nedenle apolitizm ve teorizm Marksizme yabancıdır. Çünkü, doğru bir teorik tahlile diyalektik çözümleme yöntemiyle ulaşmak sorunu halletmez; belirli bir siyasal etkinliğin ve işçi sınıfının oluşturulan siyasal gücü sayesinde bir bütünlük sağlanır. İşte o zaman gerçek teoriye ulaşılmış olur. İşte o zaman "filozoflar dünyayı değişik biçimlerde yorumlamalarına karşın, aslolan onu değiştirmektir düşüncesinin hakkı verilmiş olur. İşte bu nedenle, Marksizm sadece "teori" olarak algılanmayan bir eylem kılavuzu olur. Tersine olursa BSP'ye ne gerek var? Felsefe kulübü kurmak daha doğru olurdu.

Buraya kadar söylenenler, Marksist bir temele oturması gereken BSP'nin program taslağındaki doğruları ifade etmekteydi. Marksist bir eksen için gerekli olan muhtevayı sergilemekteydi. Şimdi program taslağının değişmesi gereken bölümleri üzerinde duralım.

### **Yanlışlar-Eksiklikler**

Program taslağında hem yanlış hem de eksik nitelermeler bulunmaktadır.

"Üçüncü Bölüm" başlığı altında değişmesi gerekenler;

"BSP, dünyanın neresinde olursa olsun ulusal özgürlük hareketlerini sosyalist ilkeler temelinde destekler. Ulusların kendi geleceklerini belirleme hakkını *önkoşulsuz* tanır." (BSP Program Taslağı s. 11)

Burada özgürlük kavramı bağımsızlık kavramıyla değiştirilmelidir. Çünkü işçi sınıfının toplumsal kurtuluşu 6. sayfada "Özgürlük Mücadelesi" olarak tanımlanmıştır.

Ulusal kurtuluş hareketlerini tanımlamada ise, bağımsızlık kavramı daha uygun düşmektedir.

"Ulusların kendi geleceklerini belirleme hakkı *önkoşulsuz* tanınır" cümlesindeki *önkoşulsuz* sözcüğü çıkarılmalı ya da cümle tamamen kaldırılmalıdır. Çünkü böyle bir angajman, dünyadaki gerici ulusal örgütlenmeler konusunda partiyi perspektifsiz bırakacaktır.

Üçüncü Bölüm'ün 8. paragrafında şu cümle yer almaktadır: "Kürt sorunun kalıcı ve demokratik bir siyasal çözüme kavuşabilmesinin yolu, bölgedeki halkların, işçi ve emekçi sınıfların işbirliğinden ve dayanışmasından geçmektedir." (Pr. Taslağı s. 10-11)

Kalıcı barışın, sadece bölgedeki halkların işçi ve emekçilerin işbirliğinden ve dayanışmasından geçmediği kanısındayım. Bu bölümde, kalıcı barışın "toplumsal kurtuluşla" mümkün olabileceğinin vurgulanması daha doğru olacaktır. Dayanışmanın ise kalıcı barışa giden yolda çeşitli evreleri oluşturacağı düşüncesi vurgulanmalıdır.

4. Bölüm: Kapitalizme karşı mücadelenin öznesi mavi ve beyaz yakalı işçiler ve onun etkin bir parçası olan kamu çalışanları; geniş kent yoksulları kitlesi; küçük üreticiler; yoksul köylüler ve kapitalizmin sömürü düzenini sürdürmesini sağlayan baskı biçimlerine karşı yürüttükleri mücadeleden dolayı Kürt dinamiği, kadın, çevre ve barış hareketleri toplumsal kurtuluş mücadelesinin başlıca dinamiklerini oluşturuyor." (Pr. Taslağı s. 12)

Kapitalizme karşı mücadelenin "öznesi" vurgusu, "tarihsel öznesi" şeklinde düzeltilmelidir. Ayrıca burada sınıfsal karakter taşıyan dinamiklerle, burjuva demokratik karakter taşıyan dinamikler birbirine karıştırılmıştır. Kürt dinamiği, kadın, çevre ve barış hareketleri toplumsal kurtuluş mücadelesinin başlıca dinamikleri değil tarihsel planda güncel



dinamikleri temsil ederler. İşçi sınıfı ve müttefikleri ise tarihsel planda toplumsal kurtuluşun başlıca dinamiklerini temsil ederler. Bu bölüme, ayrıca kapitalizme karşı mücadelenin siyasal öznelere olarak sosyalist partilerin ve devrimci demokrat güçlerin bu dinamik içinde varolduğu da eklenmelidir.

5. Bölüm: "BSP, kadın hareketi, çevre hareketi, barış hareketi gibi toplumsal muhalefet odaklarıyla doğal bir ittifak içinde bulunur. Ortak etkinlikler düzenler." (BSP Pr. Taslağı s. 13)

Yukarıdaki paragrafta sözkonusu yeni toplumsal hareketlerle "doğal ittifaklar" kavramı bu hareketleri baştan anti-kapitalist bir eksenle kabul etmek anlamını taşır.

Marksizmi Marksizm yapan toplumsal süreçleri sınıf mücadelesine öncelik vererek çözümlene ve dönüştürme çabasıdır. *Marksizm dışı hiçbir ideolojinin toplumsal kurtuluş projesi yoktur.* Ancak bunların, toplumsal kurtuluş mücadelesi içinde güncel gelişmelere bağlı olarak yerleri olabilir. Bu hareketlerin, koşullu ya da koşulsuz ittifakların olduğu, son derece güncel taktikler ve siyasal çalışmalar içinde yerleri vardır. Bu yüzden, tarihin hiçbir döneminde, Marksizm dışı toplumsal hareketler, ideolojik formasyonlar, "doğal ittifak" çerçevesinde tanımlanmamıştır.

5. Bölüm, Partinin Amacı başlığı altındaki paragraflar: "BSP'nin amacı sosyalizmdir. *Kapitalizmin toplumsal bir devrimle ortadan kaldırılmasını hedefler.*" (Pr. Taslağı s. 13)

19. yy.'ın ortalarında Louis Bonaparte rejiminin incelenmesiyle, burjuvazinin toplumsal egemenliği ile siyasal alandaki yönetimi arasındaki ayrımları net bir şekilde saptama imkanı doğdu. Bu aşamadan sonra, burjuvazinin siyasal egemenliğinin kırılmasıyla onun toplumsal egemenliğinin tasfiyesi birbirine ardışık siyasal devrim-toplumsal devrim kavramlarını beraberinde getirir. Bu nedenle yukarıdaki paragraflar kapitalizmin siyasal ve toplumsal bir devrimle ortadan kaldırılmasını hedefler şeklinde değiştirilmesi gerekmektedir.

Ayrıca, bu değişiklik, 12. sayfadaki "Partinin Kimliği" bölümünün ilk paragrafıyla da uyum içinde olacaktır.

5. Bölüm: "BSP 'emekçilerin kurtuluşu kendi eserleri olacaktır' ilkesinden hareketle, *üretenlerin aynı zamanda yöneten oldukları; devlet toplum ayrılığının ve karşıtlığının aşıldığı; çalışanların her alanda ve her düzeyde örgütlülüklerine ve doğrudan insiyatiflerine dayanan; siyasal ve toplumsal meşruiyetini kitlelerin örgütlenmesinden ve sürekli onayından alan sosyalist bir demokrasiyi hedefler.* Toplumun her kademesinde, bütün çalışanların özgürce seçip geri çağırabildiği temsilcilerden oluşan, politik çoğulculuğu esas alan öz-yönetim organlarına dayalı bir iktidar yapısını savunur. Mümkün olan her yerde demokrasiyi gerçekleştirir ve kurumlarını oluşturur." (Pr. Taslağı s. 14-15)

Toplumsal devrimin kapitalizmi tasfiye etme süreci, asıl olarak toplumun üretim örgütlenmesinin karakteriyle ve bunların sonucu olarak bireysel tüketim araçlarının dağıtım biçimiyle bağlantılıdır. Her değişik tarihsel evrede sosyalistler iktidarda olsa bile devlet-toplum ayrılığı ve karşıtlığının aşılması sadece çalışanların her alanda ve her düzeyde örgütlülüğüne bağlı bir şey değildir. Dağıtım yöntemi özünde ne kadar dağıtılacak şey olduğuna bakar. Bu da mutlaka üretimin ve toplumsal örgütlenmenin gelişmesiyle değişir. Durum bu olduğuna göre, sözkonusu paragrafta karışıklık yaratabilecek olan ve ütopyacı düşüncelere yol açabilecek cümlelerin çıkarılarak şu şekilde düzenlenmesi gerekir.

"Üretenlerin eski burjuva ekonomik moral, entellektüel ve siyasal açıdan etkisinden kurtulmak için kavga veren yönetenler olacakları devlet ve toplum ayrılığının burjuva ufkunun aşıldığı bir devrede yokolması için çalışanların özgürce seçip geri çağırabileceği.... bir demokrasi hedefler"

Yukarıdaki değişikliklerin yapılmasıyla program BSP'nin Türkiye sosyalist hareketinin harmanlanarak yeniden yapılanması konusunda önemli bir tarihsel adımı atmasına imkan verecektir.

BSP, Marksist kimliği bulanık olmayan bir parti olarak bundan sonra yürüyeceği pratik siyasal etkinlikleri, arkasına aldığı programı gibi teorik belgelere dayandıracak, bu tür teorik metinlerden yola çıkarak ideolojik, siyasal ve örgütsel görevlerini Marksist ilkelere göre temellendirecek bir parti olacaktır. Türkiye'nin önünde duran "demokratikleşme", özelleştirme, gümrük birliği, işten çıkarmalar, sendikasıztırmalar karşısında net bir siyasal tutum alacaksa, Marksist bilimsel çözümleme yönteminden yola çıkarak bu tutumları geliştirmek zorundadır.

Bu konuda, BSP'yi oluşturan grupların kendi özel Marksist kimlikleri ile BSP'nin oluşturacağı sentez arasında siyasal pratik çalışmalar aracılığıyla bir köprü kurulamazsa, etkinliği olmayan bir partinin hiç kimseyi birarada tutamaması gibi tehlikeli bir süreç gündeme gelecektir.

Umduğumuz, BSP'nin bu anlamda "geri" ve "ortalamacı" olmayan bir sentez perspektifi üretmesi ve siyasal süreçlere bu perspektif çerçevesinde müdahil bir siyasal özne haline gelmesidir.

#### NOTLAR

- 1) Haluk Yurtsever, *Devrim*, Mart-Nisan 1995, sayı: 34, s. 21.
- 2) Tony Cliff, *Lenin: Partinin İnşası*, Tarihsel Yay., 1994, s. 233.
- 3) *a.g.e.*, s. 236
- 4) *a.g.e.*, s. 238.
- 5) *Devrim*, Şubat 1995, sayı: 33, s. 3
- 6) *Gelenek*, sayı: 26, "Sol Part: Yoğurdu Nasıl Üflemeli?"
- 7) *Kurtuluş*, sayı: 3, s. 56.
- 8) *a.g.d.*, s. 61.

## UYKUDAN ÖNCE\*

İşleri pek fena sayılmazdı.

Hatta çevresine şöyle bir baktığında ortalamanın üzerinde bir düzey tutturduğunu görüyordu. Gene de geçmişine ve inançlarına olabildiğince sadık kalmıştı. Ulaştığı yaşam standardına ve malum aile sorumluluklarına karşın, içindeki mücadele kıvılcımları sönmemişti. Kimileri gibi "elveda" dememişti kısacası...

Evet, hâlâ inanıyordu ve daha önemlisi mücadele etmek de istiyordu.

Ama mücadelenin öyle çoluk çocuk işi olmadığını, üç beş kişinin örgütçülük oynamasıyla bir yere varılamayacağını da iyi biliyordu. Bir kere, yıllarını vermişti bu işe. Toy değildi. Daha pek çok kişi de bugün onunla aynı konumda yer alıyor, aynı duyguları paylaşıyordu. Bunca yıllık çalışma ve özveriden sonra bu ülkede ya birşeyler olurdu, ya da "lanet olsun" demek ve çekip gitmek düşerdi. Ama o noktaya gelinmemiştir.

21. yüzyıla dönülürken dünyanın gidişi, kendi ülkesinin ise bu süreçte biryerlere sıkışıp kalması, tarihi bir fırsat çıkarmıştı ortaya. Bundan da önemlisi, yıllardır hep ayakbağı oluşturan o kalıpcı, dar ve sektör yaklaşımlar da yeni yönelimlerle artık bir bir aşılıyordu. İşte, bunun hakkını iyi vermek gerekirdi. Maya, bu kez gerçekten tutabilirdi. Maya tutunca da gerisi gelirdi.

Örgütçülük oynayanlara, bu arada da "ideolojik sağlamlık" türü sözler geveleyenlere, düşündükçe daha çok kızırıyordu. Aklına geçen yaz o sahil kasabasında tanıştığı berber Raşit geldi. Traş olmak için dükkana girdiğinde adamın elindeki "Cumhuriyet" gazetesini görmüş, bir yakınlık duymuştu. Geçimdir seçimdir derken sohbet koyulaşmıştı. Berber Raşit aslında kaya gibi bir sosyalistti. Gerçek partisi olmadığından oyunu SHP'ne veriyordu, hatta ısrarlara dayanamayıp bu partiye girmişti de. Ama yerinin orası olmadığını kendi de biliyordu. Bir alternatif çıktığında...

Evet, yeni atılımların ve yeni yönelimlerin sonucunda yepyeni bir alternatif ortaya çıkınca, berber Raşit de yuvaya dönecekti. Ama hiç kuşkusuz bu yuva üç beş kişinin tekkesi olmayacaktı. Ciddi, oturaklı, ismi ve cismi ile gerçek bir parti olacaktı. Berber Raşit bu yüzden sonra ideolojidir, marksizmdir deyip çoluk çocukla oyun oynayamazdı. Ve bu ülkede ciddi, sorumlu ve ağırbaşlı bir yapılanma ile harekete geçirilebilecek binlerce berber Raşit olduğunu herkes biliyordu.

\* Bundan yedi yıl önce, **Gelenek**'in 15. sayısında yayınlanan bu yazıyı, günümüzün her tür parti ve partileşme süreçleri açısından taşıdığı güncellikten kalkarak bir kez daha okurlarımıza sunuyoruz.

Şu maya bir tutsun...

Gerisi kolaydı. Aklına tanıdıkları, bildikleri, duydukları geldi. Ellerindeki insan malzemesi, nitelik olarak, kimsede yoktu. En önemlisi Rüknettın Hoca'nın da aklı yatmıştı bu işe. Birden hatırladı: yaratıcılığa en çok gerek duyan bir alanda, reklamcılıkta, köşe başları tam tamamına solun elinde değil miydi? Gülümsedi. İleride seçimlere girdiklerinde bu yaratıcı beyinler SHP'nin limonunu solda sıfır bırakacak neler bulurdu kimbilir. Zaten burjuva partileri bile solun yaratımsal ve ekinel etkinliklerdeki gücünü kabul ediyordu.

Birden düşünceleri gölgelenir gibi oldu: aklına "Corn Flakes" gelmişti. Tüm tanıtıcı etkinliklere karşın bu "Mısır Gevreği" bizde tutmamıştı işte. Ya yeni yönelimler ve onun yeni yapılanması da böyle olur...

Ama olmazdı, olamazdı. Bir kere "Mısır Gevreği"nin yenilmesinde katı kurallar vardı. Mutlaka sütle, üstelik de soğuk sütle yenilecekti. Bu baştan belirtilmediği için halkımız "Corn Flakes"i sıcak sütle yiyip hiç beğenmemişti. Oysa yeni yapılanmada böyle katı ve tek tip tüketim kuralları yoktu. Benzetme biraz kaba olacaktı ama, yeni yapılanma, herkesin istediği biçimde yiyebileceği bir esnekliğe sahipti. Üstelik, koskoca bir siyasal yapı, bir mısır gevreğinin akıbetine uğramazdı. Rahatladı.

Bir hafta önceki kokteyl düşününce yeniden keyiflendi. Kokteylde, yanında Rüknettın Hoca, SHP'nin sol kanat milletvekilleri ile uzun uzun sohbet etmişlerdi. Adamlar resmen ağızlarının ve gözlerinin içine bakıyorlardı. Sol sosyal demokrat milletvekilleri, mecliste yürütülecek muhalefetin biçimi, ülkenin gündemindeki meseleler ve demokrasi güçlerinin yakın hedefleri konusunda kendisinin ve Rüknettın Hoca'nın söylediklerini bir bir onaylamışlardı. Orada, kokteylde konuşulanların, SHP'nin meclis grubunda egemen tema olacağından adı gibi emindi. Sonra aynı kokteylde ANAP'la ilgili olarak yaptıkları bir esprinin, isim de belirtilerek, ilerici-yurtsever bir basın mensubumuzun köşesinde yer alması keyiflerini iyice artırmıştı. İşte, niteliğin önemi buydu....

Yeniden, kendisi gibi düşünmeyen arkadaşları geldi aklına. En çok, teorik formasyonunu küçümsemelerine, kendisine "pratıkçi" muamelesi yapmalarına kızıyordu. Sanki "siz partiyi kurun ben varım" diyen kaya gibi bir berber Raşit meselelere teorik bakıyordu da! Sonra, neydi bu "teori" allahaşkına? Başkalarına pek söylemezdi, ama için için düşünürdü: teori dedikleri, yirmi küsur yıldır solun paramparça bölünmesine, giderek etkinliğini yitirmesine neden olan, asarı atika kabilinden laf yığını mıydı yoksa? Küfredecekti ama kendini tuttu.

Haklı olduğundan emindi. Öyle çok şey istedikleri yoktu. Avrupa'daki yoldaşları gibi bir yandan iş gücüyle uğraşmak, öte yandan parti etkinliklerinde yer almak. Sonra, gerçi bu seçim sistemi ile zordu ama, parlamentoda temsil olunmak, kapitalizmin aksaklıklarını ve sosyalizmin üstünlüklerini bir de o platformdan dile getirmek...

Bunların hayal olmadığını herkes biliyordu. Bir de böylesi hedefler için o "teori" dedikleri şeyin hiç mi hiç gerekli olmadığını herkes öğrenebilse...

Geç olmuştu. Nostaljik bir girdap onu kollarına aldı, geçmişe taşıdı. 20 yıl öncesine döndü, acı acı gülümseyerek mırıldandı: Haklı olan, baştan bu yana Aybar idi...

Sonra uyudu.

**Metin Çulhaoğlu**



# ANLATILAN "ONLARIN" HİKAYESİ...

*sosyalist mücadelede  
"..ve çekip gideceğim" demeyenlere*

**Nevzat Levent TAŞCI**

Türkiye sosyalist hareketinin bütününe ilişkin bir problem olmaya devam eden ve iki yakanın bir araya getirilememesi olarak adlandırılabilir olan teorik ve pratik ayakların bir arada adım atamaması sorunu, önümüzdeki dönemde gündemde kalmaya devam edeceğe benziyor.

Adımların sırası ile birlikte atılamaması sonucunda sekerek yürüme, bir süre sonra yorucu ve olanaksız hale geliyor. Bu nedenle önümüzdeki dönemde "şimdi iş yapma zamanıdır" diyenlere "evet doğru ama önümüzü de görerek" uyarılarını yapmak zorunlu olacağı benziyor.

12 Eylül'ün simikliğini 1986 yıllarında üzerinden atmaya başlayan sosyalist hareketin bölmeleri, doğal olarak yenilgi öğretmenden öğrendikleri ile kendini yeniden tarif ederken, yakalardan birini bir kenara bırakıp enerjisini daha çok teorik ayak üzerinde yoğunlaştırmak zorunda kaldı.

Sosyalist hareketin birlikte yaşanan BTDK sürecinde de, bir anlamda 1980 sonrasında sosyalist hareketin ayrı ayrı biriktirdiği teorik zenginlik harmanlanmaya çalışıldı. Hem yol alıp hem de bu yol alınırken kimi ayrımların alınan yolla birlikte ortadan kalkabileceği ve bunun yeni ayrımları ortaya çıkartabileceği ve böyle bir süreçten de korkmamak gerektiğini dillendirenlerle, çekinceli davranan ve herşeyi tartışmalıyız diyenlerin yolları ayrıldı. BTDK sürecinin en önemli kazanımlarından biri de sosyalist hareketin her düzeydeki kadrolarını aynı mekan içinde birbirlerini tanımaları ve birbirlerini dönüştürebilmek için gerekli olan yakınlığı sağlaması oldu.

BTDK sürecinin arkasından "artık yeterince tartıştık şimdi iş yapma zamanı" demenin doğru bir boyutu olmasına karşın sosyalist hareket bu kez de teori yakasını bırakarak pratikte ne yapacağını daha fazla düşünmeye başladı. Halen içinde bulunduğumuz döneme damgasını vuranın da, ülke nesnelliğinin sıkıştırmasıyla, iş yapma düşüncesinin ön plana çıkması olduğunu söylemek sanırım abartma olmayacaktır.

Türkiye sosyalist hareketinin bütün olarak tekrar teori yakasına sarılması gibi bir durum önümüzdeki dönemde pek olası gözüküyor. Bunu bir olumluluk saymak çok güç; çünkü, teorinin toptan bir kenara bırakılması durumunda burjuvazinin ideolojik siyasal kuşatmasını kırmak olanaksız hale gelecektir.

Önümüzdeki dönemde iki yakanın biri diğerini unutturmadan bir arada tutulmasını öğrenmesi durumunda, bu sosyalist hareketin bütünü için ciddi bir kazanım olacaktır.

Sürekliliğin teorik ve ideolojik alanda yeniden üretimi kadro sürekliliğinin de en can alıcı güvencesini oluşturacaktır.

Geriyeye dönüp bakan tüm kadrolar, sosyalist hareket açısından boşluğun teorik, ideolojik ve örgütsel olduğunu, bu boşlukların taşeron mantığı ile sosyalist hareketin çeşitli bileşenleri tarafından doldurulmaya çalışılmasının anlamlı ama eksikli bir faaliyet olduğunu, ancak sosyalist mücadelenin olmazsa olmaz koşulunun her üç ayağa dayanarak yol alma zorunluluğu olduğunu göreceklerdir.

Süreklilik ve yeniden üretimin biraradalığını kazanım olarak adlandırmak yanlış olmayacaktır.

Her tür yeniden üretim sosyalist harekete katkı anlamına gelmez. Sosyalistler için önemli olan, yeniden üretilenin sosyalist hareket açısından ön açıcılık taşıyıp taşımadığıdır. Yeniden üretim iddiası ile öne sürülenlerin marksist cephede sınanması zamana yayılmakta, olumluluk ve olumsuzluklar ise süreç içerisinde ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'de de yeniden üretim iddiası ile ortaya atılan yenilenmeci ve sivil toplumcu tezlerin gerçek anlamda yeniden üretimine ülke nesnelliği izin vermemiştir. Geçmişte yenilenmeci tezler karşısında marksist yöntemle duranların kalkış noktaları sürülenlerin marksizmin özüne aykırı olduğu ve bu ülkede tutmayacağı idi. Yenilenmeciler için marksizm içi olmak gibi bir problem yoktu zaten. Yenilenmeciliğin ete kemiğe bürünmesinin önüne ülke nesnelliği çıkmıştı. Yenilenmeciliğin dibe oturduğu, bugün bu tezlerin sahipleri tarafından da görülmektedir.

Marksizme sahip çıkanların yapacakları en büyük hata" nasıl olsa bu tezler bu ülkede tutmaz bilimsel bir teori olarak marksist yöntem bize bunu gösteriyor" rahatlığı içinde davranmak olurdu.

Sosyalist harekette iş yapmanın ön planda olduğu bir dönemde, kadrolar arasındaki teorik iletişimin herşeye rağmen sürmesi, bu yüzden de mesafenin bu etkileşimi dışlayacak kadar açılmaması gerekiyor. Bu da, bir zamanlar bir yerlere yazılanların tekrarlanması gerekli kılıyor. Esasen bu yazının çerçevesini de daha çok bu bilinen tekrarlar oluşturuyor.

### **Bağlanma Ama Neye?**

Sosyalist hareket, doğal olarak, konjonktür değerlendirmeleri sonucunda gerek politik gerek de örgütsel faaliyet alanındaki kimi durumları değerlendirmek ve bu "dar" zaman kesitinin hakkını verip güçlenerek yoluna devam etmek isteyecektir. Konjonktürel olanın kalıcılaşması ise bir dönem üzerine basarak sıçranılan zeminin bir süre sonra ayak bağı olmasına yol açabiliyor. Bu nedenle konjonktürel olanın kalıcılaşarak bükülmelere yol açmamasının güvencesi, bütünselliğin hiç unutulmamasıdır. Yukarıda yazılanların, "bağlanma"dan yola çıkarak açılması mümkün. Bağlanma siyasal alana ilişkin bir kavram. Sosyalistler için bağlanmanın eksen devrime ve sosyalizme olan inançtır. Bağlanmanın siyasal alandan örgütsel alana kaydırılması ise araç olanın bir süre sonra amaç haline dönüşmesine yol açabilir. Bağlanmada örgütün mutlak anlamda ön plana çıktığı dar kesitler olabilir. Ge-

riye dönüp bakarsak 12 Eylül yenilgisinin hemen sonrasında bir direniş hattının oluşturulabilmesi için örgütlerin varlıklarını sürdürebilmeleri bir zorunluluktur. Doğal olarak böylesi dönemlerdeki bağlanmada örgütsel olan ön plana çıkacaktır. Ancak bunun konjonktürel bir durum olduğu unutulmamalıdır. Solun kendini tekrar toparlayıp kafasını kumdan çıkarmaya başladığı yıllar olan 80'lerin ortalarından itibaren, bağlanmanın tekrar bir siyasal zemine taşınması, zorunluluk olarak karşımıza çıkar. Hareket boyutu partinin doğrudan uzantısı olmadığı ve olamayacağı için, kitlelerin yönlendirilmesi ve partinin etrafında bir hareket boyutu kazanması, ancak ve ancak siyasal bağlanma aracılığıyla, yani devrime ve sosyalizme olan bağlılıkla mümkün olabilir.

12 Eylül darbesi sonrasında solun kadro erozyonunun en önemli nedenlerinden biri de 1980 öncesi örgütlerin kendi güçleri ile örgütledikleri kadroların önüne konulan örgüt bağılılığı idi. Örgüte olan bağlılıkların siyasal zemine taşınamaması sonucunda sosyalist harekete bir sol dalga ile gelenler dalganın ters yönden esmesiyle sessiz sedasız bir kenara çekildiler. Sosyalist hareketin bütününün bir sürekliliğinin olmasına karşın, geçmişte sosyalist hareketin bir bileşeni olarak yerini alan birçok örgüt varlığını şu anda sürdürmüyor. Bu ekiplerin üyeleri bugün ilerleyen yaşlarına rağmen sosyalist hareketin içinde yerlerini alabiliyorlarsa, bunun siyasal bağlanma aracılığı ile gerçekleştiğini unutmamak gerekir. Bağlanmanın geçmişte daha çok örgütsel alana ilişkin olarak algılanmasının köklerinin 1920 lere kadar geri götürülmesi mümkün. TKP'nin tarihinde parti faaliyeti tek tek bireyleri "partileme"ye dayanır. TKP, teorik politik ve örgütsel olarak sürekliliğini sağlayamamasının sonucunda örgütsel olarak kazandıklarını bir sonraki döneme taşıyamamıştır. Sosyalist bir kadro için siyasal bağlanma doğal olarak örgütsel bağlanmayı da beraberinde getirecektir.

Bağlanmanın siyasal alanda kurulması, sosyalist mücadelenin kadrolarının şekillenmesinde paylaşımcılık ve eşitlikçiliğin yeşermesi için ciddi bir zemin sunar. Örgütsel bağlanma ise doğası gereği daha pragmatist olmak zorundadır. Bu nedenle siyasallıktan uzak örgütsel bağlanma kadrolar arasında paylaşımcılık ve eşitlikçilik boyutlarında ciddi problemlere yol açabilir.

Bağlanmanın örgütsel alana sıkıştırılmasının doğal bir sonucu olarak, "her daim" birileri başkalarının "eksik" bağlandığını ileri sürebilecek ve gene her daim "haklı" olabilecektir. Politikacı olmak ile sosyalist mücadelenin insanı olmak arasında ciddi bir fark vardır. Birincisini güdüleyen pragmatizmdir. İkincisinde ise pragmatizm bir siyasal ahlakla dizginlenmek zorundadır. Siyasal ahlakın olmadığı yerde ise burjuva politikacılarının sol söylemlileri ile karşı karşıya kalır. Makyavelizmin sosyalist siyasal ahlak ilkelerinden azade bir biçimde algılanmasının sonucunda ego tatmininin adı "örgütü korumak" olur. Aracın amaçla yer değiştirmesi sonucunda apolitikleşen kadro nezninde kendisi ile örgüt arasında özdeşlik vardır. Aynı yapı içinde görmek istemediği bir yoldaşını dışarıda bırakabilmek için her tür risk göze alınarak yalan, komplo ve iftira örgütsel faaliyetin kendisi haline dönmüştür.

Örgüt-kadro özdeşliğini kuran apolitik kadro kendi başına kimin hain olduğuna karar verip adım atar. Bütün bunları yaparken ,doğruyu yaptığına örgütünü koruduğuna dair içinde hiçbir şüphe yoktur\*. Şüphe yoktur, çünkü o eşitsiz geliştirilenlerdendir.

### **İç Eşitsizlikler mi, Eşitsiz Geliştirilenler mi?**

Devrimin güncelliğinin yeşeremediği topraklarda iktidar perspektifinden söz etmek bir lafız olmanın ötesine geçemez. Türkiye'nin bir zayıf halka olması devrimin güncelliğini sosyalist harekete solutuyor. Bu ise iktidar perspektifini zorunlu hale getiriyor. İktidar perspektifi bu ülkede devrim teorisini ve özel örgütlenmeleri güncel tutacaktır. Ama, adı üzerinde, özel örgütlenmeler. Bütün içerisinde yer aldığı özel örgütlenmenin nereye oturduğunu göremeyen kadro, bir süre sonra bu özel örgütlenmeye fazla bağlanmanın sonucunda, bütünsel bakışa direnç gösterme riskini kendi içinde taşıyacaktır. Özel örgütlenmeciler için asli olan kendi yaptığıdır, gerisi ise aksesuar. Özel örgütlenmelerin hakkını verebilmek ise, yapı içi eşitsizliklerin merkezi yapı tarafından yönlendirilmesiyle mümkün olabilir.

Yapı içi eşitsizlikler bir nesnellik olmasına karşın, merkezi yapı, kadrolarının tek yanlı gelişmemesi için gerekli önlemler almak ve eşitsizlikler üzerine oturmak yerine bunları nihai olarak ortadan kaldırmak gibi bir misyona da sahip olmak zorundadır. Eşitsizlikler bir veridir ve değerlendirilmek her özne için zorunluluktur. Hakkını verenler ise tarihe yazılır.

Veri olmayanın özel girdilerle yaratılmaya çalışılması ise özel olarak yapı içi eşitsizlikler üretmeyi hedefler. Ben bunları "eşitsiz geliştirilenler" olarak adlandırıyorum. İçsel dinamiklere sahip olmayan kimi kadroların eşitsiz geliştirilmeye çalışılmasının ilk etapta kimi çıktıları olabilir. Ancak, merdivenleri hep birlikte çıkan kadrolardan bazılarının özel asansörlere bindirilerek yükseltilmeleri, özel girdilerle beslenen bu tür kadroların bir süre sonra çıktılardan çok sosyalist hareketin dışıkları haline gelmelerine yol açar. Arınmadıkları sürede gittikleri yere kendi kokularını da taşırlar.

Eşitsiz geliştirilenlerin en büyük talihsizliği parlak çocuk olmalarından kaynaklanır. Harekete geldiğinde tüm olanaklarını yapıya sunmaya ve bu işleri öğrenmeye hazırdırlar. Ancak birileri onlardaki yetenekleri keşfeder. O, artık yapı içinde eşitlerden biri değil eşitsiz geliştirilmek üzere bir kenara ayrılanlardandır. O, kimi insanları ne görmüştür ne de ta-

\* Sosyalist hareket kent kökenlidir. Bunun tartışılacak bir yanı yok. Batı marksizminin kimi kavramlarından yararlanırken de Avrupa komünizmi ile sulanır mıyız türü bir endişe için hiçbir neden olmadığını düşünüyorum. Bir tarz oluşturmaya gelince, işte bunda doğru olmakta yarar var. Çünkü devrim, bu topraklarda yaşayan, bu toprakların özelliklerini taşıyanlarla gerçekleşecek. Tarz açısından fazla batılı olan sosyalistlere bu topraklar yaşama hakkı tanımayacak. 1980 öncesinin fiziki izlerini taşıyan bir yoldaşının, kendini aklayabilmek için, iftira ve yalanlarını ortaya çıkarması sonucunda bu yoldaşının "hain" olduğuna kendi başına karar veren ve "hain"i çantasından taşıdığı bayılıcı sprey ile cezalandırmaya çalışan 20 yaş kuşağının siyasal ahlaktan yoksun köşe dönmecileri bu topraklarda ağırlık kazanacaksa, o zaman devrimi de unutmak gerekecek. Bu köşe dönmeciler aynı zamanda ölü tacirliği yaparlar; kupon biriktirir gibi, katledilen D.S. savaşçılarından haberlerini veren gazeteleri bir köşeye ayırıp yazılarını şehitlere adarlar. Sosyalist hareketin militanlarını az çok tanıdığımı düşünüyorum; bu hareketin gerçek militanları için 'hain' suçlaması kolektif bir değerlendirme olmak zorundadır. Bu saptamadan sonrası ise detaydır. Sosyalist hareketin militanları için, hainler karşısında bir kaşık su bile yetmelidir.



nmaktadır. Aynı zamanda bunun için yaşı da tutmamaktadır. Ama özel girdiler sonucu, kendinden önceki kuşağın ya da kuşakların temsilcilerinden hangisinin eşi ile arasındaki problemler yüzünden yazı yazmayı bıraktığı; yine neredeyse kendi yaşı kadar süredir sosyalist mücadelenin içinde onurla yer alan yoldaşlarının hareket için ciddi bir ağırlık oluşturduğu, bu ağırlığın aynı yapının adım atmasını da engellediği, dolayısıyla hareketin ancak onun ve onun gibi olanların katkılarıyla sıçrama yapabileceği kendisine anlatılmıştır.

Böylece "eşitsiz gelişen", kendinden önceki kuşakların artık yaşamayan temsilcilerine yazılar adar. Aynı kuşağın yaşayan ve aynı yapı içinde mücadeleye devam eden temsilcileri ise, kendisi 1980' lerde oyuncak treni ile oynarken burjuvazinin zindanlarından geçmiştir. Bunu bilmez; onun bildiği, eski kuşaktan kadroları bir şekilde "idare etme" zorunluluğudur. Çünkü ona birileri böyle anlatmıştır. Ardından, afacanlar, oturup bu kadrolara karikatürlerdeki tiplerden hangilerinin uyduğuna karar verip kendilerince bir takım adlandırmalara girişirler.

Eşitsiz geliştirilecek kadroya, bu bilgiler," sadece bilmesi için" ve manipatörü tarafından aktarılır. Manipatör ihtiyaç duydukça yetiştirdiği kadro adayına ziyaretlerde bulunur. Kadro adayı bunları bilecektir, ama kullanmayacaktır. Çünkü bu bilgiler kolektive edilmiş bilgiler değil manipatörün kişisel inisiyatifi ile aktardıklarıdır. Neden aktardığını ise sadece manipatör bilir. Hızla gelişen kadro adayını ise artık kimse tutamaz. O her şeyin en iyisini bilen ve yapandır. Gerekirse üç gün aç kalıp kendisine verilen işleri yapar. Onu ilk tanıyan, ne kadar tembel ve yavaşım diye kendinden utanır. Ama uzun sürmez, birkaç kez gördükten sonra yüzden akan yapaylık farkedilir. Bu arada yapaylığın farkına vardıkları halde müdahale etmek yerine bir dönem susan ve kendilerini bu afacanların anaforuna kaptıran dürüst kadrolar da vardır. Öyle ki, bunlar siyasal bağlanmayı "kan bağlanması" biçiminde bile algılayıp gerekeni yapabilirler. Gerçek kayıplar, işte bu adı pek bilinmeyen, ama eşitsiz de olmayan kadrolar ile, afacanların birlikte çalıştıkları halde "çok önemli işleri" nedeniyle gerekli zamanı ayıramadıkları yenilerdir.

Eşitsiz geliştirilen kadro, ara kademe kadrolarda bile olmayan bilgilere dayanarak artık herşeyi önceden gören, üstlerini "yetenek"leriyle sıkıştıran ve tahminleri hep doğru çıkan harika çocuktur. Teknik konularda çok ciddi ve üretkendir. Ama teknik konulardaki çalışmaların ürünleri, kendisinin değil başkalarının uyması içindir. Teknik duyarlılık onlar için dışı değil içe dönük manipasyonların aracıdır. Bunların ellerinin altında, yapının bilgisi dışında ve gerektiği zaman ortaya sürmek için tutulan özel arşivler de vardır. Eşitsiz geliştirilen kadroya, olağan bilgilendirme hiçbir şekilde yetmemektedir. Ve sürekli sınırları zorlar. Bir süre sonra çevresindekilere kendisinde olan bilgilerin bir kısmını aktarır. Ama asla tümünü değil. Tümünü anlatsa elindeki tek yeteneği bitecektir. Eğer eşitsiz gelişen kadronun bilgilendirdiği herhangi biri eğer kendisi gibi "ek bilgi" lere sahipse, parçaları birleştiren afacanlar tutmak iyice olanaksız hale gelir. Kafa kafaya vererek "bizim Ayşe iyi kız ama muzmin muhalif kocası olmasa" diye hayıflanıp, Ayşe'nin kocasını dışarıda bırakmanın Ayşe'nin kurtuluşu olacağına karar verirler ve bilgilerini birleştirerek adım atmaya başlarlar.\*

Bizim afacanlar öğrendikleri yöntemi uygulamaya başlayarak bizzat kendileri manipasyon denemelerine girişirler. Gözleri, seçtikleri hedefleri yıpratma dışında birşey görmediği için, yapının yıpranması gibi bir problemleri de yoktur. Söylem hep aynıdır: "sen

benden birşey sakladığını mı zannediyorsun, ben bildiklerimi sana bir anlatsam " havası içinde hep yeni bilgilere ulaşmaya çalışır. Bunda yer yer başarılı da olur. Buna direnenler, problemlerini olağan kanallarda çözmesi ya da çenesini kapatmasını söyleyenler ise, birer hain olarak dışarıda bırakılmayı hak ederler.

Kendi hatalarının bedelini ödemeye hazır biçimde yaşananları kolektivize etmeye yönelenlerle birlikte, traji komik sonun başlangıcına gelinir. Maniplatörün, yöneticilik yeteneklerini başka genç kadrolar üzerinde de deneyebilmesi için kendini koruması gerekir ve bu arada maniplatör kurbanı karşısında özeleştirisini verir: "bak biliyorsunuz sizin kellenizi vermemek için herşeyi yaptım, ama siz durmadınız; biliyorsunuz benim yapabileceğim de sınırlı, bazı yoldaşlarımı ikna edemiyorum. Sizin siyasal alanda kendinizi yeniden kanıtlamanız isteniyor". Maniplatörün söylediği tek doğru, siyasal alanın rehabilitasyon için uygun tek ortam olmasıdır. Maniplatör aslında bunun bir süredir farkındadır, ama ya eşitsiz geliştirdiği kadro adayı eteğindeki taşları dökerse kendi hali ne olacaktır? Bu nedenle kendi malını iyi tanıyan manipulator, onları hızla kaymaya başladıkları eğik zeminde tutmaya devam eder. Bu hızlı kayma esnasında onlar dibe ne kadar oturlurlarsa, maniplatörün aradan sıyrılması da o kadar kolay olacaktır. Özel girdiler ile aslolanın kendi yaptığı olduğunu öğrenen, siyasal alanın "tel maşa" olduğunu "bilen" genç kadronun önüne konan, diğer yoldaşları ile eşit bilgiye sahip olacağı, özel asansörlerin bulunmadığı ve merdivenleri teker teker çıkmak zorunda kalacağı bir alandır. O ise, "ideolojik motif olarak eşitlik" üzerine yazılar yazar, ama böyle bir motif içinde bulunduğu yapıdaki diğer yoldaşlarına karşı tavrı olamaz. Onlar farklıdır. "Tel maşa" olacağına, evine çekilerek asli işlerine döneceği günleri bekler ya da sosyalist mücedelenin erken emekliler kervanına katılır.

Örgütsel bağlanma ile siyasal mücadele içinde yer almaya çalışan yetenekli, çalışkan bir kadronun örgütsel yaşamı da, şimdilik son bulur.

" Bu eşitsiz geliştirilenlerin siyasal faaliyetleri nerede" diye merak edenler olabilir. Bunlar hareketin siyasi takozudur. Tüm parti örgütleri 1 Mayıs'da parti bayrağını daha yukarı çıkarmak için geceli gündüzlü hazırlanırken, eşitsiz geliştirilenler, evlerine ve odalarına çekilerek "krizin devrimci duruma dönüştürülmesi" teması üzerine toplu halde geviş getirirler .Bir yandan da 1 Mayıs'a topyekün katılmak için ne gibi "teorik" (!) nedenlerin olduğunu merak ederler . Pek de neden bulamazlar.Yaşlı başlı sosyalistlerin kafası polisle çatışma esnasında yarılrken o, sendikası ile geldiği alanı çoktan terk etmiştir. Akşam evinde 1 Mayıs çatışmalarını TV'den seyrederken "allah allah bunlar da kim " diye düşünür.

Kadronun, özveri alanında kendini örgütü ile özdeşleştirme, devrimi hedefleyen yapılanmaların ayrılmaz bir parçası olmak zorundadır. Ancak özdeşliğin yapı içi ilişkilere taşınarak kolektif karar mekanizmalarının yerine konması ise, bir sosyalist militanın en fazla korkması gereken durumdur. Yöneticilik yeteneklerini kolektif karar mekanizmalarının bıraktığı boşluklar arasında sergileyenlerin, kendi hatalarını kapatmaları için bir tek yol vardır: Kadroların güvenini kullanarak, kadrolar arası gerginlikleri özel mekanizmalar aracılığı ile kaşıyarak, kendini merkeze yerleştirmek... O' nun aradan çıkması ile problem bile olmayacak olan tali sorunlar, O' nun yöneticilik " yetenekleri" ile kördüğümüne dönüşür.

Maniplatöre ne mi olur? O hep korkulu rüyalar görmeye devam eder. Neden mi? Kurbanının hışmına uğramaktan .Kurbanın kafası birgün atıp ondan intikam almak için ya iti-

rafçı olursa? Çünkü o iyi bilmektedir ki yapı içinde onun iftiracılıklarını kendisi hasır altı etmiştir.İkisi de suçtur. En azından insanlık suçu, gerisini bir kenara bırakıyorum.

Ortalarda eşitsiz geliştireceği yetenekli genç kadro arayan maniplatörün bu tarzının kontrol altına alınamaması durumunda, burada anlatılanlar son örnekler olmayacaktır. Kolektif iradenin otoritesi altında kadroların özel yeteneklerine abanarak sıçramak meşrudur.Yapı pragmatist davranmak zorundadır. Kolektif irade varsa, eşitsiz gelişen kadronun açıkları gene kolektif yapı tarafından kapatılır. Buna karşılık, kolektif iradenin yerine bireysel iradenin konması ile hareket içinde serbest alan bulan iğdiş edilmiş kadro adayının devirdiği çamların bedeli, önce ona bu hatalar için maddi zemin hazırlayan maniplatörüne, sonra da kendisine ödetilmek zorundadır. Bu yapılmazsa ne mi olur? Bu bedelleri yapı ödemek zorunda kalır ve öder de. Ya yolun başında iken iğdiş edilmiş kadroya doğruluk- dürüstlük, eleştiri- özeleştirisinin ne olduğu anlatılır ve bozulmuş olan kadro adayına yapı sonuna kadar sahip çıkar ya da iftiracılık ve yalancılık yeni manipstasyonlarla teorize edilir. Unutmamak gerekir, bu muzraklar hiçbir çuvala sığmaz. Yaşananlara eşit uzaklıkta bakamayanlar ise, iğdiş edilmiş kadronun ego tatminine alet olmanın günahlarını hep taşıyacaklardır.

Yukarıda yazılanlar, sosyalist mücadelenin genç militanlarına " bunlar hangi ülkede yaşamış" dedirtebilir. Otuz yaş ve üzerindeki kuşağın direngenleri ise, acı bir gülümsemeye sigaralarından bir nefes çekebilirler. Yanlışlıkla pişmanlar da okursa, onların yapacağı "ben bunları dememiş miydim sana" diye yanındakilere göstermektir..

Sonuncularla işimiz yok. Onlar zaten hep haklıdır. Gençlikleri bir hayal uğruna uçup gitmiştir..

Bizde bir ata sözü vardır "hamama giren terler," doğrudur. Özel örgütlenmelerin mutlaka kendi sorunları olacaktır. Aslolan bu sorunları yeniden pişirip birşeylerden vazgeçmek değil, özel örgütlenmelerin yaratacağı problemlerin siyasal bir zeminde minimize edilmesidir. İş yapan her zaman hata yapabilir. Yapının da anlamı buradadır. Yapı hataları kompanse eder. Sosyalist mücadelenin militanı hataları ilebirlikte yaptıklarının bedellerini ödemeye her zaman hazır olmalıdır. İlkesi ise, sahiplenemeyeceğini yapmamak, yaptığını ise reddetmemektir. İhanet yoksa, sosyalist mücadelede her zaman herkese mutlaka yer olacaktır. Yapının kimi hatalarını kadronun sahiplenmesi, her zaman bir onur olmaya devam edecektir. Yaptığı hataların bedelini ödememek için yapının kirlenmesine yol açanlardan ise korkmak gerekir. Bunu bilip de susanlar , hep korkuyla yaşayacaklardır. Siyasi mücadeleden düşüp kenara çekilenlere bulaşmayıp siyasal kimliğini korumaya çalışanların " psikolojik olarak hastalıklı" ilan edilmeleri, geride kalanlarda "acaba ben ne zaman hastalanacağım" sorusuna yol açar. Bu tür açıklamaların ilk etapta kimi aksesuarlarla birlikte zevahiri kurtarma cazibesi vardır. Ama bunun da adı örgüt düşmanlığıdır. Serol Teber bunu 1980 den sonra yeterince yaptı. Serol Teber ve benzerlerine inat tüm zaaf ve eksikliklerine rağmen örgütçüler bu ülkenin kriminalleri değil geleceğinin teminatı olmaya devam edecektir. Bu, bir kuru inanç değil, üzerinde yaşanan toprakların ürettiği bir gerçekliktir.

## İkamecilik Yalnız Kadro- Örgüt İlişkinde mi Var?

1986 dan itibaren kendini dergileri aracılığı ile ifade etmeye çalışan Türkiye solu içinde " Gelenek", gerek kendi iç tutarlılığı gerekse yeniden üretim alanında Türkiye sosyalist hareketine teorik ve siyasal alanda sarsıcı ve kalıcı bir hat armağan etti. Bu hatta damgasını vuran, Marksist- Leninist teoride evrensel olanla konjonktürel olanın ayıklanması, sosyalist devrim çizgisi ve bunun uzantısı olarak iktidar perspektifidir. 1978' lerde " Sosyalist İktidar"la başlayan bir hattın olgunlaştırılmasında, Gelenek/STP oldukça önemli misyonları yerine getirmiştir. Bu hat olgunlaştırılırken teorik, siyasal ve örgütsel alanların tümüne damga vurduğu saptanan boşluklar doldurulmaya çalışılmış, bunda önemli başarılar elde edilmiştir. Gelenek hattı aynı zamanda bir niteliği ifade eder. Gelenek'in köklerinde bugün adları bile unutulmuş bir dolu kadronun emeği vardır. Bu anlamıyla da Gelenek bir mirastır. Kendi siyasal kimliğinin Gelenek'de oluştuğunu gururla söyleyenlerin bu onurlu mirasın mirasyedilerine karşı direnç göstermeleri ise, görev ve sorumlulukları gereği zorunludur.

Gelenek kadrolarının kimliklerinin oluşumunda kendine güven ve buna bağlı olarak bir iddialılık vardır. Bu İddialılığın temelinde ise içe yönelik iman tazeleme değil, yeniden üretim yatar. Yeniden üretimin sürekli kılınması sonucunda " Gelenek" Türkiye solunun bütünü için uzun bir dönem merkeze oturmuştur. Bunları yapabildiği oranda da Türkiye solunun çeşitli kuşaklarını kendi içinde barındırmış ve onları bir potada eritmeye çalışmıştır. Gelenek, kuşaklar arası sürekliliğin kimi güvencelerine sahip olabilmıştır. 1993 Kasım ayının zamana yayılarak belirginleşen en önemli yanı ise, sürekliliğin her alanda su alınması olmuştur. Önce kuşaklar arası süreklilik iddiasından vazgeçildi. Devrimci her hareket için gençlik önemli bir dinamizm kaynağıdır. Ama Gelenek'in ilk çıkışında, cinsiyet ve kuşaklar arası ayrımların doğru bir saptamayla sahte birer ayrım olarak nitelenip üzerine gildiği unutulmamalıdır. Kuşaklar arası ve cinsler arası ayrım niteliğe değil niceliğe ilişkindir. Süreklilik su alınca sosyalist hareketin ihtiyaçlar listesi bir kenara bırakılarak mevcut durum teorize edilmeye başlandı. "Gençlere yönelme tercihi artık kırk dereden su getirenlerle uğraşmaktan yorulduğumuz anlamına gelmiyor. Enerjimiz olduğu sürece onlarla da uğraşacağız elbette. Ama sanırım 'onlar' istisnalar olacak"( Kamil Efe, Gelenek sayı: 48.s50) Sürekliliğin kesintiye uğradığı bir başka alan ise, teorik-siyasal hak oldu. Gelenek'de basılanlar Sosyalist İktidar'da, Sosyalist İktidar da basılanlar ise Gelenek'de tashih edildi ve ediliyor. Aylık periyodlarla değişen bu tür çubuk bükmele, doğal olarak Gelenek kadrolarını paralyze edecektir.

1980 öncesi Türkiye solunun şematize edilmiş teorik argümanlarından biri de tekleşme beklentisiydi. Herhangi bir yerellikte yapılan işin başını çekenler, bu örnekten yola çıkarak ülke bütününe ilişkin tekleşme saptamaları yaparlardı. Başka bir yerellikte bir başka öznenin öne çıkması sonucunda ise, düşüncesi şematize edilmiş militan şaşırıp "galiba başkaları bizden önce tekleşecek" diye hayıflanırdı. 12 Eylül erozyonu sonrası solun yeniden yapılanma döneminde tekleşme tartışması gündemden düştü. Tekleşme tartışmalarının yerini, ayrı yürünse de aynı havuza su taşındığının farkında olma aldı. Bütünün parçası olmak "birbirini bilme" yi zorunlu kılıyor. "Sosyalist hareketi aynı zamanda bir bütün olarak görememek genel olarak sosyalizmin hanesine yazılan ve yazılabilecek kazanımlara yabancılaşmayı getirecektir." (D.Armağan-A.Gürses, Gelenek, sayı 47 s.41 ) Dünya Armağan



ve Ayça Gürses, 1 Mayıs afişlerinin bir başka 1 Mayıs afişi ile kapatılmasına karşı haklı bir tepkiyi dile getiriyorlar. Sonuna kadar katılıyorum.

Anılan yazı ile yine aynı sayıdaki bir başka yazıda ise, mirasyedi Dünya Armağan sosyalist hareket = Gelenek\SİP özdeşliğini kurdu. İçinde yer aldığı hareketin militanlarına yönelik mesajlar vermeyi hedefleyen bir yazıda (D.Armağan, Sos Hareketin Militanlarına Gelenek, sayı:47) paragraflara "sosyalist hareket" diye başlayan bir kadro ile aynı parti içinde yer alsaydım, yapacağım ilk öneri bu partinin aday üye eğitiminden yeniden geçmesi olurdu. Bugün, sosyalist hareket ile içinde yer alınan yapıyı özdeşleştirmekten vazgeçmek için, 1 Mayıs ve benzeri günlerde en azından uzaktan da olsa alanlara bir bakmak veya buna da fırsatı olmayanların alanlarda olan yoldaşlarından olup bitenleri öğrenmeleri yeterlidir.

Herhalde bugün SİP'in aday üyeleri bile içinde yer aldıkları hareketin Türkiye solunun bir parçası olduğunu biliyordur. Sosyalist hareket ile SİP'in bir ve aynı şey olduğunu düşünmüyordur. Düşünmemesinin ötesinde en azından yaptığı yerel çalışmalarda Türkiye solunun diğer bölmelerinden olan kadroların varlığını hissediyordur.

Genel bir sol dalganın ülkenin bütününe sarmaya yetmediği bir dönemde herhangi bir öznenin sıçramalı gelişmesini beklemek, siyasetin iç yasallıkları bir kenara bırakılmayacaksa, tatlı bir düşünmanın ötesine geçemez.

Krizin devrimci duruma dönüşme olasılığını hesaplayanlar, parçası oldukları solun bütününe siyasallaşmasını, doğal olarak kendilerinin de üzerine basabilecekleri zeminin genişlemesi anlamında bir olumluluk olarak görürler. "Türkiye solu,bütün saplantı eksiklik ve tutarsızlıklarına rağmen, topyekün siyasallaşmaktadır, siyasallaşmak zorunda kalmaktadır.... Son aylarda Türkiye solunun değişik bölmelerinde siyasal üretim konusunda önemli bir zenginleşme söz konusudur ve bunu kimse küçümsememelidir."(C.Hekimoğlu, Gelenek, sayı: 45 s. 21) Nesnellik, solu siyasete davet ediyor. Aradan dokuz ay geçtikten sonra ise aynı ülkenin ve aynı yapının elemanı olan Dünya Armağan'a göre solun bir kısmı buharlaşıyor: "Genel bir sol hareketin bulunmadığı ve ülkenin bütününe dönük devrimci siyaset üretme iddiasını pratikte de yeniden üretebilen neredeyse tek odağın kaldığı bugünkü koşullarda partinin kendisini eksene yerleştirmesinde herhangi bir sakınca bulunmuyor." (Gelenek, sayı:48 s.33)

Bundan sonraki sayıda ise, herhalde yukarıdaki alıntıdaki "neredeyse" rezervasyonunun da düşürüldüğü Dünya Armağan incileri okumak olası olacak.

Dünya Armağan ne yapmalı? Yazmayı bir süre bırakıp yeniden okumaya başlamalı "Ne Yapmalıcılar Kitabı" iyi bir başlangıç olabilir. Hekimoğlu'nun kitabında "tekleşme" ile ilgili söylenenler, devrim sonrasına ilişkindir. Bunun bir unutkanlık değil bir tercihten kaynaklandığını düşünüyorum. Tekleşmeyle ilgili bu bölüm yazarı tarafından tamamlanacak ve devrim veya devrimci durum öncesinde tekleşmenin hayata geçeceği yazılacaksa, bunun doğal uzantısı olarak başkaları gibi benim de SİP dışı sol olarak adlandırdığım bölüm SİP/ Gelenek tarafından gayri-meşru ilan edilebilecektir. Eğer durum buysa ben şimdiden hak-sızlık ettiğim için Dünya Armağan'dan özür dilemeye hazırım. Bir başka çıkış yolu da, Dünya Armağan'ın, SİP'in bugünkü örgütsel çapı ile ülke düzeyinde politika yaptığı iddiasından vazgeçerek daha gerçekçi ve doğrusu olan ülke düzeyinde politika yapmayı he-

deflediğini söylemesidir. "Sosyalist hareketin elinde, Türkiye tarihinin hiç bir kesitinde görülmeyen bir nitelikli kadro birikimi bulunmaktadır."(D.Armağan, Gelenek, sayı:47 s.11) Bu saptama Dünya Armağan'a aittir. Bu doğrudur, Türkiye sosyalist hareketinin nitelikli kadrolarının, perdeleri kapalı trene bindirilmiş yolcular olarak görülmesinden vazgeçilmelidir. Birileri, treni hem sallayıp hem de trenin arkasındaki rayları önüne döşeyerek alman "mesafe"yi gösterme için bunca varyasyona başvurma yolundan vazgeçmelidir.

"Genel bir sol hareketin olmadığı" dönemde Dünya Armağan eksene oturmaya niyetlenirken, aradan bir ay geçer ve Gazi olayları yaşanır. Gazi olayları sonrası çıkan Sosyalist İktidar'la da "İstanbul sol'a kucak açarken" yazıları yazılır. Tekleşmeci, mahalleci ve kent yoksulcu Dünya Armağan'ın imdadına A.Güler ve K.Okuyan yetişir. Doğru da yaparlar. Siyasal temsiliyet anlamında Genel Başkan ve yardımcısının yazdıklarını önemsemek gerektiğini biliyorum. Bu nedenle de Dünya Armağan'ın keşifleri ile daha fazla uğraşmayacağım. Merak edenler Dünya Armağan ile A.Güler ve K.Okuyan yazılarını yan yana okuyabilir

Açık parti çalışması doğal olarak yerel ayaklar üzerinden sınıfa ve diğer kesimlere ulaşır. İki yılı aşan açık parti faaliyeti sonrasında Dünya Armağan bunun bir keşif olduğunu düşünüyorsa, yeni keşifleriyle yine "buldum" diye sokaklara çıkmadan önce keşiflerini yoldaşlarıyla tartışmasında kendisi açısından fayda vardır.\*

12 Eylül'ün hemen sonrasında devrimci demokrasinin yediği fiziki darbelere bakan birileri, meydanın kendilerine kaldığı düşlerini kuruyordu. Sonra, sıranın kendilerine geldiğini görenler açısından, Cuntanın niteliği "askersel devirme"den "faşist cunta"ya dönüşmüştü. Düşlenen, darbe yiyen ve önderlerini kaybeden devrimci demokrasinin TKP'ye akmasıydı. Adli adınca söylemek gerekirse solun külleri üzerinde kendi yapısının yükseleceğini planlamanın bir tek adı vardır: leş kargalığı.

1917'de Nisin Tezleri'nde Lenin adlandırma konusunda titiz davranmış ve komünist sıfatında ısrarlı olmuştur. Bunun gerekçeleri biliniyor. Türkiye'de de 1 Mayıs 1978 sonrası yapılan "çıkarma" ile birlikte söylemini değiştiren TKP, "komünistler"i ön plana çıkararak geleneksel solun o dönem mevcut yapılanmaları arasında en sağ çizgiyi temsil etmesine rağmen "sosyalistler"le bir ayırım çizmeye çalışıyordu. Günümüzde solun bu zaafı birden çok öznedeyeniden canlanmaktadır.

Bugün de her açık parti ve partileşme niyetini likidasyon olarak niteleyenler var. Böyleleri, bugünkü konumlarıyla, kapsamaları ve örgütlemeleri mümkün olmayan geniş kadrolara kendi doğrusal gelişmelerini "beklemelerini", aksi takdirde leagalizm ve tasfiyecilik öcüsünün onları kapacağını söyleyip duruyorlar. Unutmamak gerekiyor: Açık partili çalışma, genel olarak sosyalist solun, özel olarak da kadroların kendilerini yeniden üret-

---

\* Partililiğin hakkını vermek, yerel faaliyetler üzerinden yürünecekse daha ciddi olmak gerekiyor. "Sosyalist İktidar Partisi geçtiğimiz ay içinde İstanbul'da üç yeni örgüt açtı Sarıgazi, Gebze, Maltepe." Sosyalist İktidar, Ocak 1995) Gebze Kocaeli'nin bir ilçesidir. Ama İstanbul'la daha içiçedir. SİP İstanbul da üç yeni ilçe daha açtı deyip Gebze'yi de İstanbul ilçesi ilan etmek ise en azından seçim örgütlenmesini önüne koyan bir parti için ciddiyeti gerekli kılıyor.

melerinde kolay vazgeçilecek bir kanal değildir. Bir bunun görülmesi gerekiyor. Bir de kendi komünist kimliklerini ancak ve ancak devrimci demokrasinin enkazı üzerinden kurabileceklerini düşünenler var ki, böylelerine ne denilebileceğini daha önce söyledik.

### **Bütün mü Parça mı?**

Türkiye solunun bütün irili ufaklı bölmeleri ve militanları öncelikli olarak bu soruya cevap vermelidir. Genç kuşakları bol miktarda Lenin alıntısı ile tutmayı hedefleyen "küçük olsun bizim olsun"cular, doğal olarak, ayrı duruşlarını Lenin'in çok bilinen "bataklık" benzetmesi ile açıklamaya çalışmakta, bolşeviklerin "ideolojik,siyasal ve örgütsel olarak ayrı durmaları"na ilişkin konjonktürel değerlendirmelerini teorik doğrular olarak sunmaya yönelmektedirler.Elbette bu arada Lenin'in yıllarca menşeviklerle aynı parti çatısı altında çalıştığını es geçmek zorunda kalıyorlar.

Lenin'in ayrı durma ile hedeflediği, bir bolşevik çekirdeğin teorik, politik ve örgütsel sürekliliğinin güvence altına alınmasıdır. Bu güvenceye sahip olduğunu düşündüğü anda da işçi hareketi içinde bolşeviklere oranla yıllarca daha güçlü olan menşeviklerin gardını düşürmek için yakın dövüşe girişmiş ve aynı parti çatısı altında çalışmıştır. Lenin'in tavrında bir güven ve cesaret vardır. Bolşeviklerin renginin dominantlığı konusunda şüphesi olmayan Lenin, bu dominantlığa dayanarak, daha büyük havuzlara kendi rengini çalması için kritik dönemlerde bolşevikleri ileri itmiştir.

Bugün Türkiye solunda içe yönelik mesajlar verirken belli güvencelere sahip olduklarını ileri sürenlerin, hatta "durağan dönemlerde siyasal hareket boyutunun sınırlı bir ölçekte tutulmasını" (C.Hekimoğlu, 'Ne Yapmalı'cılar Kitabı s.78) bile görev olarak önlerine koynanların, bugün geri de olsa sosyalist bir kimlik oluşturmaya çalışanlara kendi rengini çalmak dururken, bunun yerine bir yandan ayrılığın teorisini yapıp diğer yandan da "açık partilere yönelik saldırılara karşı birlikte iş yapmak" gibi anlamlı ama oldukça geri düzlemlerde çağrı çıkarmalarını anlamak hayli güç olmaktadır.

Renkler ve havuz ortada. Rengine güvenen de er meydanına.

## YILAN HİKAYESİ

### (SON BÖLÜM)

*Sosyalist Politika*'nın 4. kitabında yer alan "Parti İçi Yaşam: Orman Kanunları mı, İlkeler mi?" başlıklı yazı Cemal Hekimoğlu'nu çok kızdırmış. Özellikle kızsın diye yazmamıştım, ama kızması çok doğal. Hekimoğlu, "nasıl olsa kendi çevreme yazıyorum" rahatlığıyla, kitabında yöntem, mantıksal tutarlılık, inandırıcılık gibi öğeleri büsbütün boşlamıştı. Yazımda bunun örneklerini gösterdim.

Ama doğrusu bu ya, Hekimoğlu'nun *Sosyalist İktidar*'daki yanıtına ben hiç kızmadım. Zaten bu tür bir yanıt vermesini bekliyordum, öyle oldu. Bu arada, Hekimoğlu'nun şanssızlığı, *Sosyalist Politika*'nın 4. kitabı ile *Gelenek*'in 48. kitabının aşağı yukarı aynı tarihlerde çıkması olmuş. Böylece, yerinde duramayan Hekimoğlu, *Gelenek*'in 49. kitabını bekleyemeden ve aceleyle *Sosyalist İktidar*'a yazmış. Bu acele de yazısını bir hezeyan manifestosu haline getirmiş. Buna rağmen hiç kızmıyorum. Çünkü şu an benim için Cemal Hekimoğlu gerçekten de kızılacak durumda biri değil.

Bu yüzden, kullandığı imzayı ve kitabının adını oluşturan "Ne Yapmalıcılar" kavramını benden alan eski dostum Hekimoğlu'na sakince yanıt veriyorum.

1- Hekimoğlu biraz daha siyasi olmalıdır. Kitabına ilişkin ne yazmış olursam olayım, *Sosyalist İktidar*'ın koskoca iki sayfasını bana ayırmış olması siyasi bir hatadır. Soyadımın bu kadar büyük puntolarla yazıldığına daha önce hiç tanık olmamıştım Doğrusu biraz utandım. İki sayfalık yazıya, beni çağırtması düşünülen bir karikatür de konmuş. Anlayabildiğim kadarıyla burada Nuh Peygamber konumundayım. Afet sırasında gemime hayvanları da almam gerekirken almamışım.

Doğrudur, almamışımdır.

2- Yazının büyük başlığının üzerinde bir tekerleme yer alıyor: "*İşi sağlama aldı artık çok mutlu; işin aslını biliyor artık çok sıkıntılı*". Yani, bu "iş" her neyse, onun aslını biliyormuşum. İşin ilginç Aydın Giritli de bir yazısının dipnotunda buna benzer bir şey söylemişti. Giritli'ye göre artık itiraf etmem gereken bir "acı gerçek" vardı (bkz. *Gelenek*, sayı:48, s.43, 2. dipnot). Bildiğim varsayılan "iş"in, bu işin "aslı"nın ve "acı gerçek"in ne olduğu hakkında gerçekten hiçbir fikrim yok. Söylerlerse, ben de öğrenirim ve yeni öğrendiğimi pek belli etmeden "itiraf ederim".

3- Hekimoğlu'nun akbaba benzetmesine de hiç kızmadım. Ancak, akbaba(lar) olarak önümüze gelenin, bu arada kendi deyimiyle "yakında SİP'ten tekaüt olanların" hepsinin



üzerine konacağımızı sanıyorsa yanılıyor. Öğrendiğimiz kadarıyla bazı akbaba türlerinin (örneğin *Gymnogyps californianus*) nesli, yedikleri besinlerin zehirli olması yüzünden tükeniyormuş.

Bu nedenle çok dikkatli davranıyoruz.

4- Hekimoğlu'na göre ben "yaşamı boyunca mütevazi rollere soyunan" biri imişim. İşin ilginç yanı, bugüne kadar bana "mütevazi biri olduğumu" söyleyen bir tek kişi vardır ve o da Hekimoğlu'dur. Demek ki, başka herkes benim aklımda mütevazi biri olmayıp o işe "soyunduğumu" bilirken, bir tek Cemal Hekimoğlu bunu anlayamamış. Herhalde şimdi geç ayıklamanın acısını çıkarıyor.

Çıkarırsın, ancak bu durumunun tüm faturasını bana çıkarmasın.

5- Hekimoğlu bizi tehdit ediyor: "Kasım 1993'ten sonraki efendiliğimize bel bağlamasınlar" diyor. Gelgelelim, Hekimoğlu, 1993 yılı Kasım'ında "parti dışına düşen" kişilerin mühallebi çocukları olmadıklarını iyi bilir. Kendi etik anlayışımızın belirlediği sınırlar içinde, kim için ne gerekiyorsa onu yazarız ve söyleriz. Eğer Hekimoğlu için bir şey demişsek, o da oturup okur ve yanıtı yazar. Bu kadar.

Eğer Hekimoğlu bundan fazlasını düşünüyorsa, Lenin'i, Stalin'i kısa bir süre için unutup çok aşına olduğu Rus kültürü içinde biraz da Puşkin'i hatırlamaya, onun gibi olmaya çalışsın.

Olamıyorsa da, sussun.

6- Hekimoğlu, yazımdaki bazı değinmeleri de yanlış anlamış. Örneğin "iç muhbir" meselesinin bizim olayımızla hiçbir ilgisi yoktur; yani ne bizim içimize SİP'li sokulmuştur, ne de biz böyle bir şeyden kuşulanmışızdır. Bu değininin bir tarafında Hekimoğlu vardır; ama öbür tarafında biz değil bugün "tekaüt edildikleri" söylenen başkaları yer almaktadır.

7- Hekimoğlu öteden beri "şok" açıklamalara, bomba haberlere ve inanılmaz istihbarat verilerine meraklıdır. Önce "işin aslını bildiğim" söylendi. Sonra, bir bomba daha : "(...) Çulhaoğlu ille de merak ediyorsa, şu anda partinin elinde kendisine ait bir ses bandı olduğunu bilmelidir." Ne kadar dehşetengiz değil mi? Gerçi Hekimoğlu bu banttaki konuşmanın "geniş katılımı" bir parti toplantısında yapıldığını kendisi de söylüyor, ama gene de bir ek gerekiyor: Bu konuşma partinin bütün üyelerinin katıldığı bir toplantıda yapılmıştır. Bu, birincisi. İkincisi de şu: Hekimoğlu bu konuşma bandının bir kopyasını bana gönderdiği takdirde, konuşmayı, bir tek sözcük bile değiştirmeden *Sosyalist Politika*'nın ilk sayısında yayınlayacağım. Ardından, BSP içindeki en "liberal", demokrat ve "yeni solcu" kişilere teksir edip dağıtacağım. Ne konuştuğumu biliyorum ve keşke yayınlansa, başkaları da okusa diyorum. Bir şeyi daha biliyorum, daha doğrusu iyi hatırlıyorum: Büyük "siyasi cesaret" sahibi, söz konusu parti toplantısının gerekçesini oluşturan o zamanki hasım grubun defterini dürmeye hayli niyetli olan Hekimoğlu ve yakın çevresi, sıra eteklerdeki taşı dökmeye geldiğinde dişe dokunur tek bir şey söyleyememiş, iş gene bize düşmüştü.

Eğer Hekimoğlu işin bu yanını anımsamıyorsa, çok yakınlarına sorabilir.

8- Hekimoğlu'na göre ben kişi olarak korkak biri değilim. Ama siyasal tarzım böyle. Duvardan atlamak gerektiğinde önde olmak istemiyorum ve başkaları sorumluluk aldığında rahatlıyorum.

a) Hekimoğlu, 1982 yılı Şubat ayında Y.Küçük ve çevresinden nasıl ve ne gerekçelerle ayrıldığını, burada kimlerin sorumluluk alıp duvar atladıklarını ve kendisi dahil başkalarına da bir güzel atlattırdıklarını yeniden düşünmelidir.

b) Hekimoğlu, 1987 yılı başından, "Kuruçeşme tartışmaları" için yanıma insan verildiği 1990 yılına kadar yaklaşık üç yıl boyunca açık ve geniş katılımlı panellerde, sohbetlerde, tartışmalarda, seçim platformlarında vb. *Gelenek*'i hem de sözcüğün tam anlamıyla *tek başına* kimin temsil ettiğini de yeniden düşünmelidir. Hiç olmazsa, "dergi yayın kurullarıyla sohbet" adını taşıyan ve cümle troçkistlerin hazır bulundukları bir Bilsak toplantısında "yayın kurulu" (!) olarak tek başına benim masaya oturmamdaki tuhaflığı aklıma getirip biraz düşünmeli, biraz tebessüm etmeli, biraz üzülmeli ve elbette biraz da utanmalıdır.

c) 1987-1992 dönemi söz konusu olduğunda, *Gelenek* Hekimoğlu'nun deyiimiyle iki kez "duvar atmış"tır. 1987-90 arasında, Türkiye soluna meşruiyetini ve ciddiyetini kabul ettirmiştir. 1991-1992 arasında ise partileşerek bir başka duvar atmıştır. İlk duvarda benim katkım önemlidir. İkinci duvarda ise değildir. İyi de, ben bunu çok önceleri *Toplumsal Dayanışma* dergisinde yer alan bir demecimde kendim söylemedim mi? Hekimoğlu, *Toplumsal Dayanışma*'nın o sayısını yeniden okusun. Bugüne kadar Türkiye sosyalist hareketinde, içinde yer aldığı yapıdan bunca suçlama ile dışlanmış birinin o yapı hakkında bu kadar nesnel ve yerine göre "hakkını verici" davranabildiği bir başka örnek olup olmadığını düşünsün. Bu da "akbabalık" sayılıyorsa, bu da "belden aşağı" bulunuyorsa, söyleyebileceğim bir tek şey kalıyor:

Eşek hoşaftan ne anlar?

d) *Gelenek*'in tek başına parti kurmasını bu fikir ilk belirginleştğinde kuşkuyla karşıladığım, bu konuda bir süre oldukça "gönülsüz" davrandığım doğrudur. Bu konudaki endişelerimi, 1991 yılı sonunda Ankara'daki *Gelenek* temsilcisine açık açık anlatmıştım.. Şu anda SİP Genel Müdürü olan Sayın Aydemir Güler'in o sıralarda "Metin abi parti kurma işine karşı mı yoksa?" diye sorduğunu da biliyorum. Yani bu işin öyle gizli saklı bir yanı yok. Ama şu var: Benim endişelerimi ve kuşkularımı taşıyan birinin, yaş ortalaması 20-25 civarında olan 100-150 kişiyle parti kurmasının tam da bir "duvar atlama" olduğunu Cemal Hekimoğlu şimdi olmasa bile belirli bir siyasi olgunluğa ulaştığında mutlaka anlayacaktır.

e) "Duvar atlama" konusunda son başlık, herhalde şu ünlü "Genel Başkanlık" meselesi oluyor. 1992'de STP'de Genel Başkan olmam istendi, olmadım. Bunun çevreye güvensizlikle, riske girmemekle, "ırmak geçmekle" falan ilgisi yoktu. O zaman açık açık söyledim, şimdi de yineliyorum: ben Genel Başkanlık yapabilecek bir adam değilim.

Bu kadar basit.

f) İşin özü şudur: Hekimoğlu bizim hep "vitrin" olarak kalmamızı istemiş, kendine kapalı av alanı olarak saklamak istediği örgüt ve insan ilişkilerine bulaşmamızdan ürkmüştür. STP ile birlikte biz bu işlere daha fazla girince Hekimoğlu rahatsız olmuş, oynadığının elinden alınabileceğini düşünmüştür.

Şimdi daha ciddi konulara gelebiliriz.

1- Cemal Hekimoğlu, kitabındaki yöntem ve yaklaşım hatalarına ilişkin eleştirilerimi, duygusallıktan uzak biçimde, leninizmi ve 1917 devrimini bildiğine inandığı yakın dost-

larıyla yeniden tartışmalıdır. Çünkü, açık söylüyorum, *Sosyalist İktidar*'daki yazıda işin özüne ilişkin tek bir ciddi yanıt, karşıt arguman vb. göremedim, bulamadım. Acaba ben mi göremedim diye başkalarına da sordum, onlar da görememişler. Hekimoğlu, kendi yakın çevresinin doldurmasına gelmemeli, savunma psikolojisine düşmemeli, kitabındaki yöntemi ve yargılarını bir kez daha gözden geçirmelidir. Hekimoğlu'nun leninizmi savunma ve bir tür "post-leninizme" geçit vermeme dürtüsünü gerçekten saygıyla karşılıyorum. Ama, post-leninizme karşı mücadele, bu kez bir tür taş devri leninizmi (üstelik cilalı da değil yontma) icat ederek verilemez.

2- Hekimoğlu'nun yazarlığını takdir eden, yazdıklarını (hiç olmazsa bir dönem) ilgiyle okuyan biri olarak kendisinin son dönemde ciddi bir entelektüel kuruyuş yaşadığını söylemek zorundayım. Anlayabildiğim kadarıyla artık pek okuyamıyor, kendini yeniden üretmiyor ve bu yüzden de sermayeden ve içe dönük gözlemlerinden "yemek" zorunda kalıyor. Yazar olarak benim de böyle durumlara düştüğüm oldu. Ama çok kısa süreler için. Sonra, aşmaya çalıştım, çünkü böyle bir kuruyuşla nerelere gidebileceğimin farkındaydım. Ne yazık ki Hekimoğlu kendi durumunun farkında görünmüyor. Nedenini tahmin edebiliyorum: Hekimoğlu, anlaşılan "örgütçülük" aşkına ideolojiyi boş verip işi kişilerarası kozmolojiyle idare etmeye çalışıyor.

Benim tavsiyem: Tamam, lokomotifini gene sevsin; ama hiç olmazsa ona ibadet etmesin.

3- Hekimoğlu, araştırma ve sunuş yöntemi konusundaki titizliği "siyasal korkaklık" ile karıştırarak gerçekten hiç anlayamadığım ve kendisine yakıştıramadığım bir ilkelik sergiliyor. Türkiye solunun bugünkü konumlanışında kimsenin bir başkasının yazdığını okumaması Hekimoğlu'nu aşırı bir rahatlığa yöneltmemelidir. Çünkü, böyle konularda insanın kendine olan dürüstlüğü ve sorumluluğu en başta gelir. Ben yazı yazarken işi, en azından yöntemi gerçekten sağlama almaya çalışırım. Mesele, bir başka marksistin beni "çuvallatmasına" meydan vermeme meselesi değildir. Bu olur ya da olmaz. Ama bir marksistin *kuramsal çözümleme* aşamasındaki gerekli titizliklerden "siyasal cesaret gösterisi" adına vazgeçmesi en fazla toyluktan gelen bir pervasızlık olabilir.

Bir şey daha ekleyeyim: Hekimoğlu bazı konularda gerçekten benden çok daha fazla siyasi cesaret sergileyebilmektedir. Örneğin ben 1988 yılında hiçbir gün "SBKP'de Politbüro düzeyinde önemli görüş ayrılıkları olduğuna kesinlikle inanmıyorum" diyecek siyasi cesarete sahip olamadım.

4- Hekimoğlu, en azından bir konuda benim üzerimde çok etkili olmuştur. Daha açık konuşmak gerekirse, Hekimoğlu sayesinde reinkarnasyona inanmaya başlayacağımı sanıyorum. Cemal Hekimoğlu'nun, bundan önce bir başka hayat daha yaşadığına kanaat getirmek üzereyim. İnanıyorum ki kendisi 1929 yılında Moskova'da doğmuştur. Annesi öğretmen, babası koyu bir Stalin hayranı olup Kızılordu Korosu'nda davulcu olarak görev yapmaktadır. Küçük Hekimoğlu Stalin resimleriyle dolu bir evde ve babasının elinden tutup götürdüğü konserlerde büyümektedir. Sonra ilkokula başlar. Okumayı öğüttüğünde, günlük gazeteleri ilk alıp nefes nefese babasına koşan da odur: "Baba, baba, duydun mu, Zinoviyev Alman ajanıymış !.." Böyle büyüyen Hekimoğlu yaşı tutmadığından savaşa katılmamış, ama beş yılını radyodan savaş haberleri ve marşlar dinleyerek, askeri resmiğeçit

izleyerek geçirmiştir. Ardından Parti'ye girmiş, kuramsal yetenekleriyle kısa sürede sivilirmiştir. 31 yaşındayken ve partide "geleceği parlak" bir konumdayken, ne yazık ki bir trafik kazası sonucunda hayatını kaybetmiştir...

Bunları şunun için yazıyorum: Hekimoğlu, duygu ve siyaset dünyalarını, antropolojik ve ideolojik ilgi alanlarını ayırmalı, bu anlamda daha siyasi biri olmalıdır. 1994 yılı Türkiye'sinde bir sosyalist partinin genel başkan yardımcılığını ve ideologluğunu yapan ve artık ortayaş sınırına gelen bir komünistin, Normandiya çıkarmasının batılılarca kutlanış biçimine kızıp "Sovyetler'in II.Dünya Savaşı'ndaki rolü" ile ilgili iki dergi sayfalık yazı döşenme gereğini duyması gerçekten garip bir durumdur. 1992 yılı Türkiye'sinde bir teorik derginin kapağına Moskova'dan bir resmigeçit fotoğrafı konulması gerçekten garip bir durumdur. 1945 yılında Reischtag'a kızıl bayrak çekilişini gösteren fotoğrafın yarım yüzyıl sonra bu kadar fetişleştirilmesi gerçekten garip bir durumdur...

Birkaç paragraf daha ekleyim bitiriyorum.

Bir sosyalist olarak, SİP'teki genç insanları çok önemsiyorum. Bu insanlara, şu ya da bu biçimde yazık edileceğinden endişe duyuyorum. Çünkü SİP'in ideolojik/siyasi önderliği her durum ve koşulda "en solda" görünmeyi giderek apolitik bir obsesyon haline getirmiş, şu an hiçbir gerçek karşılığı yaratılamayacak "sol" sloganları bol keseden atar olmuştur. Bir partinin, içini doldurmanın mümkün olmadığını bile bile, salt Komintern'in en sol dönemine özgü olduğu için "sınıfa karşı sınıf" sloganı atması apolitik bir tutumdur. Bir sosyalist partinin genel başkanının, günümüz Türkiye'sinde "kızıl sendikalar"dan söz etmesi boş laftır. Sınıf söz konusu olduğunda, "sosyalist bilinç" dışında kalan her şeyin salt "kendiliğindenlik" olduğunu söylemek korkunç bir kuramsal ve pratik gafıdır. Bundan iki yıl önce işadamlarından gazetecilere, akademisyenlerden banka yöneticilerine kadar herkes bangır bangır "ağır kriz geliyor" demişken, SİP yöneticilerinin ikide bir "işte kriz demiştik, çıktı" diye övünmeleri çocukça bir tutumdur. Hepsinden sonra "bu kadar kriz var, işçi sınıfının tepki göstermemesi şaşırtıcı" demek ise iyiden iyiye naifliktir.

STP'de işe "havza" ile başlamıştık. Doğrusu da buydu. Sonra SİP'te havza da olmadı, bu kez "yerellik" denmeye başladı. SİP zaten İstanbul partisiydi. Anlaşılan bundan sonra İstanbul içi özel yerellik partisi olmaya çalışacak. Yerelliklerde güç biriktirimini ve mevzi oluşturulmasını küçümsemiyorum; ama bunun için açık parti olmaya ne gerek var? Ya da örneğin Hekimoğlu ve Güler gibi sosyalistler, yapıları ve formasyonları itibarıyla (yapılarını ve formasyonlarını küçümsediğimden değil bir "kan uyumsuzluğuna" işaret etmek için söylüyorum) "varoş yerelliklerine" yönelen bir siyasal partinin liderleri olarak ne iş yapacaklar?

Bir şey daha söylemek zorundayım. SİP, bugünkü lider kadrosunun "klas"ını vurgulayayım derken, işi iyiden iyiye görgüsüzlüğe götürüyor. Kongre sonrası çıkardıkları broşürü gördüm, utandım. Siyasi Büro üyelerinin lise çıkışları Fen Lisesi, Galatasaray ve Saint Joseph ise, bunlar belirtilmiş. Ankara Anıttepe Lisesi mezunu olanınki ise yazılmamış! Benim Fransızca bildiğim kadar Almanca ve Rusça bilenler, broşürde bu dilleri "bilen" kişiler olarak geçiyor. Biri, bitirmediği bir yüksek okulu bitirmiş gibi gösterilmiş...

Açık söylüyorum: Ayıptır. Eğer SİP Siyasi Büro'su varoş yerelliklerinde yabancı dil ya da üniversite hazırlık kursu açmayacaksa, bunları yazmanın hiçbir anlamı yoktur.



En son söyleyeceklerim Hekimoğlu ile ilgili değil.

Hekimoğlu'nun yazısına doymadığımdan olacak, hevesle arka sayfaya geçtim. Meğer burada da Halil Sağlam'ın BSP Program Taslağı ile ilgili bir yazısı varmış. Böylece onu da okudum. Yazının bir yeri çok güzel ve etkileyiciydi. Şöyle yazmıştı Sağlam: "partilerinin (BSP kastediliyor M.Ç.) programına Lenin'in en azından adını sokmayı denemekle işe başlamalıdır. Partilerinin mevcut (ve potansiyel) bileşenlerinin ortak paydası leninizmin lafz olarak dahi telaffuz edilmemesini gerektiriyorsa 'leninizmin yeniden üretimi' biraz zaman alacak demektir." (*Sosyalist İktidar*, sayı:6, sayfa:6) Halil Sağlam, 1992 yılında kurulan, kendisinin de üst düzeyde görev aldığı STP'nin programına iyice bakmalı. Eğer bu programda "Lenin" ve "leninizm" sözcüklerini bulup gösterebilirse, bunu yaptığı an siyaseti bırakacağı.

"Bizim" leninizmi yeniden üretmemiz ne kadar zaman alır, bilemiyorum. Ama, kendi partisinin programında ne olup ne olmadığından habersiz Halil Sağlam'ın, leninizm olmasa bile, bu haline çok yakışan bir "izm"i şimdiden üretmiş olduğuna eminim: somnambulizm...

**Metin Çulhaoğlu**

# FUNDEMANTALİZMİN DOĞUŞU; İSLAM FUNDEMANTALİZMİNİN AMACI

**Tarık AKÇAOĞLU**

*Ne kadar azsan  
Yaşamını ne kadar az görkemli kurmuşsan  
O kadar çoksun demektir.  
Ve görkemsiz yaşamın da o denli büyüktür.*

**Erich Fromm**

20. yüzyılın son çeyreği İslam fundemantalizminin beklenmedik yükselişine sahne oldu. Humeyni'nin adına paralel olarak yıldızı parlayıp dünya sosyalist literatürüne iyice yerleşmiş bulunan fundemantalizm kavramı, sanıldığı kadar yeni değildir. Bu kavram, kendisini, 1910-1915 yılları arasında ABD'de yayınlanan ve İncil'e yorum katmadan olduğu gibi yaklaşılması gerektiğini savunan, Amerikan protestanlarının dergisi "The Fundementalist'e" borçludur. Günümüz İslam fundementalistleri daha ileri giderek mevcut müslüman toplumların, İslam'ın gerçek ilkelerinden sapıp yozlaşma iddiasından hareketle Muhammed'in anlayışına geri dönülerek İslami öze sadık bir toplumsal düzen kurulması gerektiğini savunuyorlar. Başka bir deyişle, toplumun ve toplumsal yaşamın bütün alanlarının saf dinsel ilke ve normlar etrafında yeniden inşası istenilmektedir. Bu durumda Müslüman ile politik İslamcıyı, laikliğe eklemlenmiş İslamcı ile şeriata dayalı İslami düzeni savunanların İslam fundemantalizmini birbirinden ayırmak gerekmektedir.

İşte, Türkiye'de geniş bir İslami hareketin fundementalist düşüncesinin yaygınlaşması ile İslami hareket belli bir güç ve sahte bir muhalefet haline gelmiştir. Bu fundementalist islam anlayışının son 15-20 yıl içerisinde özellikle Türkiye gibi üçüncü dünya ülkelerinde gelişmesi oldukça ilginçtir. Elbette bunun değişik sebepleri vardır. Reel sosyalizmin çökmesi ve kapitalist sistemin tek bir seçenek gibi gösterilmesi, sınıf mücadelesinin daha geri planlara itildiği bir dönemde değişik söylemlerle sahtelerinin ortaya çıkması normaldir. Ancak ekonomik sistemlere, özellikle sosyalizme alternatif gibi sunulması yanlıştır. Düpedüz yalancılıktır. İşte bu perspektif içerisinde, İslam fundemantalizminin ve İslam ekonomik sisteminin, gerçekte ne olduğunu ortaya koymaya çalışacağız.

## **İslamiyetin Doğduğu Yıllarda Ekonomik İşleyiş**

Bugün için ekonomik yapıları oldukça zayıf olan İslam toplulukları yerleşimleri, geçmişte, sanıldığı gibi çöl değil; bölgesel etkili ticaret merkezleriydi. Göçebelikten ticari sisteme geçen Mekke ile göçebe ekonomisinden tarımsal hayata geçen Medine'nin hikayesi sancılı bir uyanışın hem de sınıflaşmanın öyküsü gibidir. Bir diğer anlamda, şehirleşmenin tarihidir.

İslamiyet bir "tüccarlar hareketi" olarak şehirleşmenin temeli olduğu kadar, şehirlerarası ticari rekabetin de uygulayıcısı olmuştur. Başlangıçta Mekke-Medine (Müşrikler-Müslümanlar arasında) çatışması görülür. Bu çatışmalar neticesinde İslamın zaferinden sonra Medine-Fuslat (Kahire), Mekke-Kufe, Medine-Şam, Basra-Şam, Bağdat-Şam çatışmalarına tanık olunur. Bu çatışmaların, savaşların genel bir sebebi vardı. Bu da kent merkezinde toplanan ticari faaliyetin kimin denetiminde olacağı kaygısıydı. Özellikle çarşı ve pazarların İslam ibadet merkezleri olan camilerin çevresinde sıralanmasının genel nedeni, tüccar hareketinin dini söylemle tüt-

sülendirilip kutsanmasından başka bir şey değildir. O kadar ki Şiilik (Kufe'de) Kadiriye (Basra'da) ve Haricilik (Yukarı Mezopotamya) de Osmaniye gibi siyasi hareketlerin dini söylemi altında gelişmiştir. Çatışmalarının temelinde şehirdeki ticari artı değere kimin sahip olacağı meselesi yatar.

İslam öncesi Mekke toplumundaki ticari hayat oldukça canlıydı. Karaborsacılık, stokçuluk, tekellilik ve tefecilik oldukça yaygındı. Bu ticari yapılanma Hz. Muhammed'in mensup olduğu Kureyş aristokratlarının denetimindeydi. Çözölmekte olan kabile toplumundan sonra ortalıkta kalan yoksullara, en alttakilerden olmayıp yükselmek isteyen orta kesimlerin duygularına hitap eden Hz. Muhammed, umulının üzerinde güç toplayıp yeni bir dini düzen kurmak istedi. Ancak, bunun kent içi mücadeleyle mümkün olmayacağı göröldü. Dolayısı ile Hicret (Göç), bir başka kentteki ticari faaliyete ortak olmak, onu ele geçirmek amacına yönelikti.

İlk Müslümanlar hicret ederken baskı ve zulümden kaçmadılar. Tersine Mekke sermayesi ile rekabet edebilmek için Medine'deki sermayeye göz dikmişlerdi. Önce belli bir varlık edinecek, sonra da Mekke'yi yeneceklerdi. Nitekim İslam tarihinde merkezi sermayeyle siyasi mücadele etmek isteyen hemen bütün muhalif akımların mevcut kenar şehirlere göçerek sermaye sahibi olduklarını ya da (Şam gibi) yepyeni kentler inşa ederek mali bakımdan güçlendikleri göröür.

İslamiyet bütün dinlerde olduğu gibi başlangıçta eşitlik ve adalet vb. vaadlerde bulunduysa da bu vaadlerin gerçekleştiğini hiç bir dönemde göremeyiz. İslam'dan önce ve sonra Kureyş aristokratları hep ticari faaliyetin en iyi uygulayıcılarındandır. Eşitlikçi kabile geleneğiyle İslam'ın devlet anlayışı arasında büyük çatışmalar olmuştur. Muhtemel çatışmalar "cihat-fetih" (talan ve yağmalama) hareketleri ile ertelenmeye çalışılmıştır. Zaten bu, ticaretin amacı ve kuralıdır. Bu nedenle ticari faaliyet, dışarı açılmaya muhtaçtır. İslam fetihleri hem tüccar hareketinin dışarıya yayılmasına yolaçmış, hem de bedevi kabileleriyle aristokrat tüccar Kureyş zenginleri arasındaki çelişkiyi en aza indirmiştir. Bedeviler fetihlerini yaparken Kureyş aristokratları servetlerine servet katıyorlardı. Yağma ve talandan Hz. Muhammed'e beşte bir oranında pay verilirdi. Aynı şey diğer dört halife, Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali için de geçerliydi.

Bedevi savaşçıları fetihlere giderken tek itirazları "ticari faaliyetlerimiz engelleniyor" idi. Hz. Ömer ticari faaliyeti çok sevmesine ve ibadet uğruna ticaretten vazgeçenleri azarlamasına rağmen "İslamın siyasi ve iktisadi egemenliği uğruna Cihad'da ısrar etti. Fetih hareketlerini teşvik eden mükafatlandırma dereceleri koydu. Böylece Kureyş aristokrasisinin ticari hegemonyasını sağlama alırken, Bedevi kabilelerini "ücretli asker" konumuna düşürdü.

Hz. Osman döneminde yeni toprakların Kureyş aristokrasisindeki belli bir kabileye (Beni Ümeyye) verilisi Kureyş içindeki çatışmanın başlangıcını oluşturdu. Buna kırsal kesimden kentlere göçen büyük yığınların yoksullaşp başkaldırışı eklenince, İslam'da üstü kapalı ilk sınıf çatışması ortaya çıktı.

Emevi döneminde fetih hareketinin başını çeken savaşçı, eşitlikçi Bedevi kabile şefleri toprağa yerleşmeye başladılar. Birçok kabile yeni kentler (Kufe gibi) kurarak, ümmet toplumunun reddettiği kabileciliği bölgecilik adı altında sürdürdü. Kabile şefleri, şehirde oturan toprak ağaları oluverdiler. Irak gibi verimli, sulak topraklarda özel kanallar açarak tüm ülkenin ekonomik faaliyetini etkileyebilecek oranda tahıl üretimi yapanlar oldu. Bu da yeni bir tekelliliğin ve buna bağlı olarak tefecilik ve faizciliğin en üst seviyelere ulaşmasıyla gerçekleşti.

### İslamda Tefecilik ve Faiz Anlayışı

İslamcılar, bugüne kadar kapitalizmin işleyişinde tüm kötölüklerin anası olarak *faizi* gösterirler. Bu nedenle faiz yasağını ancak İslamın gerçekleştirebileceğini, o zaman tefeciliğin, haksız kazancın önleneceğini iddia ederler. Halbuki faiz yasağını yalnız İslam dininde değil diğer dinlerde de olduğunu görürüz. Hz. Muhammed'ten 100, 150 yıl önce Justinyen Hristiyan ahlakı adına faizi yasaklanmıştır. Dolayısıyla faizin yasak olması dine dayalı ekonomik sisteme bir olumluluk yükleyecekse böyle bir olumluluğun İslamiyetten önceki diğer dinlere de yüklenmesi gerekir. Kaldı ki Hristiyan ekonomisi ya da Yahudi ekonomik sistemi gibi herhangi bir dini sistem olmadığı gibi "İslam ekonomisi" gibi bir şey de olmaz; bu, mümkün değildir. Kaldı ki, İslamın hiç bir döneminde yukarıda değindiğimiz gibi faiz ve tefecilik eksik olmamıştır. Aslında

ilk İslam kaynakları "tekelleşmenin" yapısına ve oluşumuna karşı tutum almazlar. Çünkü, Hz. Muhammed tam bir serbest piyasa önderidir. Ticari faaliyetin gelişimi için vergi bile almamaktadır. Karşı olduğu şey İslam öncesinde yaşanan aşırı rekabet ve korkunç tefecilik, stokçuluktur. Fiyatlara müdahale etmez. Devlet müdahalesi, o zamana kadar haksız rekabet yürüten ve tekelleşmeye giden Yahudi ve Müşrik tüccarlara karşı görülür. Daha açık bir şekilde söylemek gerekirse, İslamiyet daha baştan beri "tekellilik" yapısına değil onun "bazı işlevlerine" karşıdır. Çünkü özel mülkiyetçidir. Ve ticaret gereği dışarı açılıp gelişmek ister.

İslamiyetin bu özelliğini daha iyi anlayabilmemiz için İslam terminolojisindeki bazı kavramları bilmemiz gerekmektedir. Bu nedenle, Arapça'daki üç sözcüğü iyi anlamamız ve ayırmamız gerekir. Fazlalık, artı ürün anlamına gelen; faid/yarar anlamındaki feide ve tefecilik demek olan riba. İslami kaynaklarda yasaklanan faid ve feide değil, ribadır; klasik anlamda tefeciliktir. Kaldı ki, faiz olayı dönemin gelişkin ticari ortamında para dolaşımını engellediği, tüccar ve toprak sahiplerini mağdur ettiği için yasaklanmıştır. Yoksa amaç yoksulları korumak değildir.

Devlet zorunlu haller dışında fiyatlara müdahale etmiyordu; bankerlik ve mali kurumlar ile sigorta kuruluşları son hızla çalışıyordu. Güya faiz haram olduğundan, bu tür işleri müslüman olmayanlar üstlenmişti. Haram olan kredi işlemleri de din alimlerinin kitabına yuduruluyordu. Polişe, çek, senet gibi değerli kağıtlar, hem İslam topraklarında hem de dışarıda çok geçerliydi. Ticari hayattaki her türlü tefecilik ve faizcilik için Hile-i Seriy (yani hile yoluyla şeriata uydurma) yollarına başvuruldu. Çok olağan sayılan bu faaliyetler 19.yy. sonlarına kadar tüm İslam devletlerinde devam etti.

İslam topluluklarında bu durum, sınıfsal çelişki ve çatışmaların zirveye tırmandığı dönemlerde dahi hiç azalmamıştır. Özellikle kabileci temeldeki komünal ayaklanmalar Abbasiler zamanında olmuştur. Kuşkusuz İslam devleti kimi kamusal yardım kurumları da yaratmıştı. Ancak bunlar sınıfsal çatışmaları dengelemeyi hedefliyordu. Erbakan'ın bugün için ilgili kuruluşlardan ahlak belgesi "istemesi" de Abbasi geleneklerinin, ticari ahlak yapısının bir kopyası şeklindedir.

### **İslam Ekonomi Sisteminin Esasları ve Faizsiz Bankacılık Anlayışı**

Ekonomide İslami esasların uygulanması ile, bugünkü tüm zorluk ve sorunların aşılabacağı ileri sürülmektedir. İktisat literatürüne oldukça yabancı olan "İslam ekonomisi" savı, hem sosyalist hem de kapitalist sistemlere karşı çıkarak, kendi sistemini oluşturma iddiasındadır. Ana hatları "üretimden önce dağıtım" ve "üretilen servetin dağılımı" biçiminde ikiye ayrılarak incelenen İslam ekonomik sistemi, fiyatlar, kâr ve faiz, bankacılık, devletin işlevleri ile (yapısı ile) emek sermaye çatışması ve gelir dağılımı sorununu çözmemektedir. Çözmesi de mümkün değildir.

İslam ekonomisi savını ortaya atanların en önemli söylemleri, faiz yasağıdır. Kapitalist sistemin işleyişinde faizi, kötülüklerin, eşitsiz gelir dağılımının, haksız kazanç ve sebebi olarak gösterirler. Faizin reddedildiği İslam ekonomisinde faizin yerine "kâr ortaklığı" bir çözüm olarak sunulmaktadır. Kapitalist devlet geçişi yapıldıktan, tasarruflarla yatırımlar birbirinden ayrıldıktan sonra, faizi kabul etmemek tutarsızlıktır. Çünkü İslamın geldiği dönemde bugünkü anlamıyla sermaye ve ekonomik sistem gelişmemiştir. Nitekim zaman içinde ekonomik sistemler şekillendikçe ekonomik işleyişe faiz de bugünkü anlamıyla girmiş oldu. Kaldı ki bugünkü ekonomik sistemler ilk günkü anlamıyla (saf anlamıyla) hiçbir ülkede uygulanmamaktadır.

Bugün İslam bankacılığında faiz yerine önerilen kâr ortaklığı, aslında faizin bir başka görüntüsüdür. Ayrıca kâr ortaklığının adil olduğu söylenemez. Zira bu sistemde özellikle küçük tasarruflular yönetimlerde az oya sahip oldukları halde, kendileri dışında oluşacak zararı da paylaşmak zorunda kalacaklardır. Kâr ortaklığının uygulanmasına bakıldığında elde edilen gelirlerin piyasada geçerli faiz oranına çoğu zaman eşit olduğu görülür. Böyle belirlenen kâr payı, genelde işletmelerin ortalama kâr hadlerinin üzerinde oluşmaktadır.

Nitekim bugün şeriatla yönetilen (Pakistan, S. Arabistan, İran vb.) kimi ülkelerde, bu alan-



daki yorum farklılıklarından yararlanmak, faizi görünürde yasaklayan bu ülkelerde faize seçenек olarak sunulan, şeriat ve Kuran'a uygun olduğu anlatılan "faizsiz bankacılık" uygulamasının, "Allaha karşı bir hile olduğunu" bizzat (inanırlar nezdinde) uygulama içindeki İslamcı ekonomi profesörleri ve aydınları söylemektedirler (Malezyalı Prof. Muhammed Ekrem Han, Pakistanlı M. A. Mannan, Dr. Ali Şeriatî vb.).

Kuşkusuz Türkiye'deki İslami bankaların (Albaraka, Faisal Finans vb.) durumu diğer Arap ya da şeriatla yönetilen ülkelerdeki uygulamalardan farklı değildir. Çünkü bunlar da o bankaların uzantılarıdır. Kuruldukları günden beri dağıttıkları kâr/zarar hesabı getirileri incelendiğinde, ilginç bir şekilde, faizsiz bankaların kâr/zarar hesabı açtıranlara "kâr payı" adı altında verdikleri ile kapitalist banka mevduat faizlerinin atbaşı gittiği görülür. Mevduat faizleri düşünce o döneme denk gelen vadeli kâr/zarar hesaplarına ödenen kâr payları da aynen düşüyor. Aynı şekilde banka mevduat hesaplarının vade yapısında meydana gelen değişim, aynı dönemde faizsiz çalışan İslam bankalarının kâr/zarar hesaplarına da aynı biçimde yansıyor. Bu arada Türkiye'de birtakım müslüman (yaptıkları iş farklıymış gibi) iş adamlarının da Pakistanlı, S. Arabistanlı vb. diğer İslam ülkelerindeki din kardeşleri gibi faiz geliri savunmaya başladıkları görülüyor. 12 Haziran 1994 YÖN dergisinde yeralan bir habere göre, müslüman iş adamları ile bazı ilahiyatçılar, yüksek enflasyon karşısında, tüccar ya da vatandaşın kendini koruyabilmesi için parasına enflasyon oranında faiz alınmasının "mübah" olduğunu söylemektedirler.

Yön dergisindeki bu haberi yorumladığımızda; birey karaborsa fiyatını "ticaretin gereği" olarak algılar, fakirliğe karşı sistemi sorgulamak yerine, zekat gibi aktarmalarda bulunmak yoluna gider. Enflasyon karşısında döviz alarak kendini kurtarmaya çalışır. Ancak bu durumda enflasyonu hızlandırır. Aynı şey olan kâr ortaklığı formülüne de razı olur. Fabrikatör çok kazanmış olsa da emekçiye piyasada oluşan ücreti öder. En önemlisi bir yatırımcı, kendisine sermaye veren ortak gösterse de tüm üretimi yapan ve asıl ortağı olan emekçiye dışlar, bunu yaparken hiç rahatsız olmaz. Tüm bu işler böyle sürüp gider. Üstelik birey bu çarpıklıkların farkında bile olmaz. Ya da farkında olmak istemez. Görüldüğü gibi dinsel kaynaklar, yöntemler doğa ve sosyal bilimlerin alanlarında uygulanmaya hazır ve detaylı kurallar oluşturmazlar. Bu kaynakların toplumsal kurallar biçimindeki esasları zaman içinde yoruma muhtaçtır. Zira bu tür kurallar dönemin örf ve adetleriyle uyum içinde olacaklardır ve örf ve adetlerin değişmesi ile bunlar da değişecektir. Nitekim bundan 1300 yıl önce çıkmış olan İslam dini o toplumun ve o çağın ekonomik ilişkilerini düzenlemeye çalışmıştır. Sermayenin geniş bir tabana yayılmadığı bu çağda faizin yasaklanması, sanayinin kurulmadığı dönemde ticaretin yüceltilmesi doğal sonuçlar olarak görülebilir. Günümüzde bu tür pratik hükümlerin, olduğu gibi değil, ancak yorum olarak tartışılması en doğru olanıdır.

Ancak günümüzde İslam adına ya da din adına konuşanlar bazı gerçekleri göz önünde bulundurmamışlardır. Kurucusu para olan bir din, yine o paranın koruyucusu olacaktır. Paraya bağlı oldukça da onun nasıl bir işleyişi olduğu hiçbir zaman anlaşılamayacaktır. Kapitalizme, onun özünü çelişen "ahlaki değer"ler yüklenmesi mümkün değildir.

#### NOTLAR

- 1) Orhan Hançerlioğlu, *Ekonomi Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, s. 112-113.
- 2) Orhan Hançerlioğlu, *İslam İnançları Sözlüğü*, 1. Basım, 1984, s. 481-482, 740-741.
- 3) Fehmi Köfteoğlu, *İktisat Dergisi*, I.Ü., Sayı: 350, Temmuz 1994, s. 27, 28, 29.
- 4) Prof. Dr. İzzettin Önder, *İktisat Dergisi*, I.Ü., Sayı: 350, Temmuz 1994, s. 37.
- 5) Doç. Dr. Kuvvet Lortioğlu, *İktisat Dergisi*, I.Ü., Sayı: 350, Temmuz 1994, s. 46.
- 6) Prof. Dr. Nihat Folyo, *İktisat Dergisi*, I.Ü., Sayı: 350, Temmuz 1994, s. 49-50.
- 7) Faik Bulut, *İktisat Dergisi*, I.Ü., Sayı: 350, Temmuz 1994, s. 53-53.
- 8) S. F. Mahmud (Pakistanlı Albay), *İslam Tarihi*, (Genel bkz.), Basım 1962.
- 9) E. Fromm, *Marx'ın İnsan Anlayışı*, Çev.: K. H. Ökten, Arıtan Yay.
- 10) *Devrimci Proleterya Dergisi*, Sayı: 35, Kasım 1994, s. 73-77.
- 11) Prof. M. A. Mannan, *İslam Ekonomisi*, Teori Pratik Fikir Yayınları, 1980, s. 310.
- 12) Ali Nejat Ölçen, *İslamda Karanlığın Başlangıcı*, Ekin Yayınevi, s. 194-198.
- 13) İ. Zeki Eyüboğlu, *İslamda Bölünmeler Çelişmeler, Refahın Tırmanışı*, (Genel bkz.)

Miledos Yay.